
DOMBAY FERENC

A mór-arab nyelv grammatikája **A népnyelvi használat szerint** **latin – mór-arab szószedettel**

a szöveget fordította, a tanulmányokat és a jegyzeteket írta:

DÉVÉNYI KINGA

JABLONKAY JUDIT

VARSANYI ORSOLYA

Budapest 2025

A MÓR-ARAB NYELV GRAMMATIKÁJA

KELETI TANULMÁNYOK

ORIENTAL STUDIES

20

SOROZATSZERKESZTŐ

ROTTÁR MÁTÉ

A MÓR-ARAB NYELV GRAMMATIKÁJA
A NÉPNYELVI HASZNÁLAT SZERINT
LATIN – MÓR-ARAB SZÓSZEDETTEL

Írta

FRANCISCUS DE DOMBAY

Latinból fordította

VARSA NYI ORSOLYA

A történeti bevezetőt írta

JABLONKAY JUDIT

A nyelvészeti elemzést, a bevezetőt és a jegyzeteket írta

DÉVÉNYI KINGA

Budapest 2025

© Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár és Információs Központ

© Dévényi Kinga, Jablonkay Judit, Varsányi Orsolya

A kötetben hasonmás kiadásban szereplő könyv a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár és Információs Központ Keleti Gyűjteményéből származik (714.029)

Műszaki szerkesztés és borítóterv: Boromisza János

ISBN 978-615-6792-11-2

ISBN (pdf) 978-615-6792-12-9

ISSN 0133-6193

DOI: 10.36820/Oriental.Studies.20

Nyomdai kivitelezés: Alföldi Nyomda Zrt.

Felelős vezető: György Géza

A kötet a Magyar Tudományos Akadémia és Könyvtára alapításának 200. évfordulója, az MTA200 ünnepi programsorozat keretében, az Akadémia támogatásával jelent meg.

TARTALOMJEGYZÉK

Illusztrációk jegyzéke.....	vi
Bevezetés.....	vii
Avant-propos.....	xi
Foreword	xv
Dombay művek címlapjai	1
Dombay Ferenc, egy korai magyar arabista életútja.....	7
Dombay műve történeti perspektívában – nyelvészeti elemzés	27
Bibliográfia	53
A mór-arab nyelv grammatikája: hasonmás és fordítás.....	64
Latin – mór-arab szószeret: hasonmás és fordítás.....	176
Jegyzetek a fordításhoz	347

ILLUSZTRÁCIÓK JEGYZÉKE

<i>Geschichte der Mauritanischen Könige</i> , Agram, 1794–1797 (MTA KIK Keleti Gyűjtemény 706.931).....	1
<i>Auszug der Lebensgeschichte des Propheten Mohammeds</i> , Agram, 1795 (Országos Széchényi Könyvtár 238.308).....	2
<i>Popular-Philosophie der Araber, Perser und Türken</i> , Agram 1795 (Országos Széchényi Könyvtár 305.147)	3
<i>Geschichte der Scherifen oder der Könige des jetzt regierenden Hauses zu Marokko</i> , Agram, 1803 (Országos Széchényi Könyvtár 831.993)	4
<i>Beschreibung der gangbaren Marokkanischen Gold-, Silber- und Kupfer-Münzen</i> , Wien, 1803 (MTA KIK Keleti Gyűjtemény Régész. O. 1293).....	5
Ebu Medini Mauri Fessani <i>Sententiae quaedam Arabicae</i> , Vindobonae, 1804 (ÖNB Sammlung von Handschriften und alten Drucken 20.E.3)	6
A Dombay család címere (Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, HU-MNL-OL-R 64-1.-772.)	9
Erwin Pendl: <i>Az Akadémia 1775–1785</i> (Gołuchowski 1904)	11
Dombay latin – mór-arab szöszedetének első oldala a bécsi kéziratban (ÖNB Ms Mixt 385, 12)	26
Dombay nyelvtanának kezdete a bécsi kéziratban (ÖNB Ms Mixt 385, 266) ..	52
Dombay nyelvtanának egy oldala a bécsi kéziratban (ÖNB Ms Mixt 385, 271)	175
Dombay síremléke a weidlingi temetőben (Molnár Gábor fotója, 2024)	351

Bevezetés

Jelen kötet célja, hogy a mai olvasót megismertesse egy úttörő jelentőségű 18. századi művel az arab nyelvészet területéről. A mű egy közel ötéves tangeri tartózkodás eredményeként született, abban a marokkói városban, amely a Földközi-tenger és az Atlanti-óceán partján fekszik. Ez a kiemelkedő alkotás egyben az egyik első hozzájárulás az arab nyelvjárások tanulmányozásához.

A mű szerzője, Dombay Ferenc (1758–1810) régi magyar nemesi családból származott, amely hosszabb ideje Bécsben élt, és több tagja is különféle tisztségeket töltött be a Magyar Udvari Kancellárián. Ferenc már fiatalon szenvedélyesen vonzódott az arab nyelvhez, és később sikerült felvételt nyernie a hírneves Keleti Nyelvek Akadémiájára, ahol *dragománnak* (tolmácsnak) képezte magát. Pályafutása során a *Mauritania Tingitana*-ban (azaz Észak-Marokkóban) eltöltött évei eredményeként írta jelen, s egyben legjelentősebb tudományos művét, amely közel egy évszázaddal előzte meg az európai nyelvészek hasonló törekvéseit.

A Dombay által – a 18. századi európai tudományosság hagyományait követve latin nyelven – írt mű most hasonló kiadásban kerül az olvasók kezébe, párhuzamos magyar fordítással, a történeti és nyelvi környezetet tárgyaló két bevezető tanulmánnyal, valamint jegyzetekkel ellátva. A szerző keresztnéve ezen a könyvön szintén latinul szerepel (Franciscus), míg németül megjelent műveit Franz von Dombay néven adta közre.

Hivatalos teendői – jelentések írása, dokumentumok fordítása arab, török és perzsa nyelvekről és nyelvekre – mellett Dombay jelentős időt és energiát fordított Marokkóra irányuló tudományos kutatásokra is. Érdeklődése kiterjedt az ország történelmére,¹ numizmatikájára² és az iszlám vallás általános áttekintésére.³

---

¹ *Geschichte der Mauritanischen Könige, 1794–1797; Geschichte der Scherifen oder der Könige des jetzt regierenden Hauses zu Marokko, 1801.*

² *Beschreibung der gangbaren Marokkanischen Gold-, Silber- und Kupfer- Münzen, 1803.*

³ *Auszug der Lebensgeschichte des Propheten Mohammeds mit Bezug auf dessen Religions-politische und moralische Gesetze, and Popular-Philosophie der Araber, Perser und Türken.* Mindkettő 1795-ben jelent meg.

Jelen kötetét két fő céllal készítette: egyfelől a helyi, észak-marokkói arab dialektus nyelvtana megírásának célja vezette (*Grammatica linguae Mauro-Arabicae juxta vernaculi idiomatis usum*), másfelől egy tematikusan rendezett szójegyzéket kívánt összeállítani (*Vocabularium Latino–Mauro-Arabicum*). Ezekhez Dombay egy harmadik részt is elkészített: a helyben leggyakrabban használt arab nyelvű kéziratok katalógusát – *Catalogus manuscriptorum in lingua Arabica exaratorum ac in Mauritania Tingitana magis notorum* –, amelyet 1787-ben állított össze, s amely máig kiadatlan maradt.⁴

A munka elkészítésében Dombay jelentős segítséget kapott egy fiatal fezi tudóstól, al-Ḥasan b. ʿAbd al-Qāhir al-Wāfalāwī-tól, akinek a bizalmát sikerült elnyernie. Al-Wāfalāwī nem csupán nyelvi informátorként szolgált – segítve Dombayt a nyelvtani és lexikai kérdésekben –, hanem ő írta meg hagyományos marokkói kalligráfiai stílusban az arab szövegeket a nyelvtanhoz, a szójegyzékhez és a kéziratkatalógushoz is.

Fontos kiemelni, hogy előzmények híján, Dombay nem tudott nyelvtanának megírásakor nyomtatott forrásokra támaszkodni. Bécsi tanulmányai azonban szilárd alapot biztosítottak számára, s erre építette a marokkói nyelvi környezetben szerzett tapasztalatait. A mű a korszak tudományos elvárásainak megfelelően, a kortárs leíró nyelvészet hagyományai szerint készült. Jóllehet a nyelvjárási leírások módszertana az elmúlt két évszázad során jelentősen fejlődött, Dombay szójegyzéke továbbra is egyedülálló és maradandó hozzájárulás a marokkói nyelvjáráskutatáshoz. Ennek jelentőségét később is felismerték, amelynek kézzel fogható jele, hogy a Dombay által gyűjtött ritka szavak – a szerzőre való hivatkozással – beépültek Dozy átfogó szótárába (Dozy 1881).

---

⁴ Ez a 67 oldalas kézirat része annak a három Dombay-kéziratból álló gyűjteményes kötetnek, amely az Osztrák Nemzeti Könyvtárban található (ÖNB Ms Mixt 385). E műveknek csak egy nagyon kis része szerepelt nyelvtanában (§ 82), az arab irodalom témaköreit tartalmazó rendszerezett jegyzékkel együtt (§ 83).

A nyelvtan tíz fejezetre tagolódik, melyek közül több messze túllépi a klasszikus nyelvleírás kereteit:

1. Helyesírás
2. A népnyelv sajátosságai
3. Magánhangzók és mássalhangzók
4. Szótagok és a köznyelvi kiejtés szabályai
5. Az ige
6. A főnév
7. A partikulák
8. Ritka és választékos főnevek, melyek nem részei a köznyelvnek
9. Az írás, olvasás és a Korán tanításának módszerei Marokkóban
10. Az arab tudományos élet területei

A tematikus szójegyzéknek, jóllehet rendkívül gazdag és változatos, egy hiányossága van: a belső rendszerezés szigorú elvének hiánya, a nagyobb tematikus egységeken kívül. A fejezeteken belül a szavak nem ábécérendben szerepelnek, így a keresés időigényes lehet. A könnyebb eligazodás érdekében az alábbiakban felsoroljuk a tematikus fejezeteket az eredeti kiadás oldalszámaival együtt, ahogyan azok a hasonmásban is megtalálhatók:

• Menny és föld	53. o.
• Időjárás és évszakok	56. o.
• A hét napjai ⁵	57. o.
• Hónapok ⁵	57. o.
• Ennivalók	58. o.
• Madarak	61. o.
• Négylábúak	63. o.

---

⁵ Az 57-es oldalszám sajtóhibával 75-ként van nyomtatva.

• Csúszómászók	66. o.
• Halak	68. o.
• Fák	69. o.
• Gyümölcsök	70. o.
• Virágok és fűfélék	72. o.
• Rokonság	75. o.
• Íróeszközök	78. o.
• Tűz	79. o.
• Harci eszközök	80. o.
• Öltözék	82. o.
• Testrészek	84. o.
• Betegségek	88. o.
• A ház és háztartási eszközök	90. o.
• Kézművesszerszámok	95. o.
• A város	97. o.
• A föld	98. o.
• A tenger	100. o.
• Ásványok	101. o.
• Kézművesek	102. o.
• Leggyakoribb melléknevek	105. o.
• Leggyakoribb szócskák	109. o.
• Városok, tartományok és folyók	113. o.
• Leggyakoribb igék	120. o.

Bízunk benne, hogy e 18. századi kincs könnyen hozzáférhető kiadásával nemcsak a kutatók, hanem a szélesebb közönség is haszonnal forgathatja a művet – s talán ugyanolyan örömet leli az olvasásban, mint amilyen örömet mi tapasztaltunk a vele való munka során.

Avant-propos

Le présent volume a pour but de faire découvrir aux lecteurs contemporains une œuvre novatrice du XVIIIe siècle dans le domaine de la linguistique arabe. Rédigée à la suite d'un séjour de près de cinq ans de son auteur à Tanger, ville marocaine située au carrefour de la mer Méditerranée et de l'océan Atlantique, cette œuvre remarquable constitue également l'une des premières contributions documentées à l'étude des dialectes arabes.

Son auteur, Franz von Dombay (1758–1810), était issu d'une famille noble hongroise établie de longue date à Vienne, où plusieurs de ses membres occupaient diverses fonctions au sein de la Chancellerie hongroise de la Cour. Fasciné dès son jeune âge par la langue arabe, Franz entreprit une formation de *dragoman* à la prestigieuse Académie des langues orientales. Au cours de sa carrière mouvementée, c'est son séjour en Maurétanie Tingitane (nord du Maroc) qui donna naissance à son œuvre la plus significative — une œuvre qui précède de près d'un siècle les tentatives similaires menées en Europe.

Rédigé en latin par Dombay, dans la tradition savante de l'Europe des Lumières, ce traité est désormais proposé aux lecteurs sous forme d'une édition en fac-similé, accompagné d'une traduction hongroise en vis-à-vis, de deux études consacrées au contexte historique et linguistique, ainsi que de notes explicatives. Le prénom de l'auteur figure également en latin (Franciscus) sur cet ouvrage ; toutefois, il a publié ses œuvres en allemand sous le nom de Franz von Dombay.

Outre ses fonctions officielles — rédaction de rapports et traduction de documents en arabe, turc et persan, ou à partir de ces langues — Dombay consacra une part importante de son temps et de son énergie à des recherches érudites sur le Maroc. Il s'intéressa notamment à l'histoire du pays,¹ à sa numismatique² et à une vue d'ensemble de l'islam.³

---

¹ *Geschichte der Mauritanischen Könige*, 1794–1797; *Geschichte der Scherifen oder der Könige des jetzt regierenden Hauses zu Marokko*, 1801.

² *Beschreibung der gangbaren Marokkanischen Gold-, Silber- und Kupfer- Münzen*, 1803.

³ *Auszug der Lebensgeschichte des Propheten Mohammeds mit Bezug auf dessen Religions-politische und moralische Gesetze*, and *Popular-Philosophie der Araber, Perser und Türken*. Tous deux publiés en 1795.

Cette œuvre visait deux objectifs principaux : rédiger une grammaire du dialecte arabe local du nord du Maroc (*Grammatica linguae Mauro-Arabicae juxta vernaculi idiomatis usum*), et l'accompagner d'un vaste vocabulaire thématique (*Vocabularium Latino–Mauro-Arabicum*). Ces deux parties devaient être complétées par un catalogue des manuscrits arabes les plus couramment utilisés et disponibles localement (*Catalogus manuscriptorum in lingua Arabica exaratorum ac in Mauritania Tingitana magis notorum*), rédigé en 1787 mais resté inédit.⁴

Dans l'élaboration de l'ensemble de ces textes, Dombay bénéficia de l'aide précieuse d'un jeune érudit de Fès, al-Ḥasan b. ʿAbd al-Qāhir al-Wāfalāwī, dont il gagna la confiance. Ce dernier l'assista non seulement comme informateur pour les aspects grammaticaux et lexicaux, mais calligraphia également, dans le style marocain traditionnel, les textes arabes de la grammaire, du vocabulaire et du catalogue.

Il convient de souligner qu'en l'absence de travaux antérieurs, Dombay ne pouvait s'appuyer sur aucune source imprimée lors de la rédaction de sa grammaire. Sa formation rigoureuse à Vienne lui avait fourni une base solide, qu'il approfondit par une immersion linguistique directe au Maroc. L'ouvrage qui en découle s'inscrit pleinement dans les normes descriptives et scientifiques de la linguistique de son temps. Si les approches de la dialectologie ont considérablement évolué depuis deux siècles, le vocabulaire de Dombay demeure une contribution unique, notamment par sa réutilisation explicite dans le dictionnaire exhaustif de Dozy (1881), où il est cité nommément.

---

⁴ Ce manuscrit de 67 pages fait partie d'un volume collectif comprenant trois manuscrits de Dombay conservés à la Bibliothèque nationale d'Autriche (ÖNB Ms Mixt 385). Seule une infime sélection de ces œuvres a été mentionnée dans sa grammaire (§ 82), accompagnée d'une liste classée des sujets de la littérature arabe (§ 83).

La grammaire est structurée en dix chapitres, dont certains dépassent le cadre strictement linguistique :

1. Orthographe
2. Caractéristiques de l'idiome populaire
3. Voyelles et consonnes
4. Syllabes et règles de prononciation populaire
5. Le verbe
6. Le nom
7. Les particules
8. Noms rares et élégants, généralement absents de la langue parlée
9. Méthodes d'enseignement de la lecture, de l'écriture et du Coran au Maroc
10. Domaines du savoir et des sciences arabes

Le vocabulaire thématique, bien que riche et varié, présente une lacune majeure : l'absence de classement interne rigoureux, en dehors des grandes rubriques thématiques. Les entrées n'étant pas organisées par ordre alphabétique, le lecteur doit souvent effectuer des recherches prolongées. Afin de faciliter la consultation, les chapitres thématiques sont énumérés ci-après, accompagnés de leurs numéros de page dans l'édition originale, reproduits à l'identique dans le fac-similé. :

• Le ciel et la terre	p. 53
• Le temps et les saisons	p. 56
• Les jours de la semaine ⁵	p. 57
• Les mois ⁵	p. 57
• Les aliments	p. 58
• Les oiseaux	p. 61

---

⁵ Le numéro de page 57 est imprimé avec une faute de frappe comme 75.

• Les quadrupèdes	p. 63
• Les reptiles	p. 66
• Les poissons	p. 68
• Les arbres	p. 69
• Les fruits	p. 70
• Les fleurs et herbes	p. 72
• Les membres de la famille	p. 75
• Les instruments d'écriture	p. 78
• Le feu	p. 79
• Les armes	p. 80
• Les vêtements	p. 82
• Les parties du corps	p. 84
• Les maladies	p. 88
• La maison et ses ustensiles	p. 90
• Les outils des artisans	p. 95
• La ville	p. 97
• La campagne	p. 98
• La mer	p. 100
• Les minéraux	p. 101
• Les artisans	p. 102
• Les adjectifs les plus fréquents	p. 105
• Les particules les plus fréquentes	p. 109
• Les villes, provinces et rivières	p. 113
• Les verbes les plus fréquents	p. 120

En mettant à la disposition des chercheurs et du grand public une édition accessible de ce joyau du XVIIIe siècle, nous espérons non seulement en encourager l'étude, mais aussi transmettre le plaisir que nous avons éprouvé à le redécouvrir et à en préparer la présente édition.

Foreword

The present volume seeks to introduce contemporary readers to a groundbreaking eighteenth-century work in the field of Arabic linguistics. Composed during the author's nearly five-year residence in Tangier—a Moroccan town situated between the Mediterranean Sea and the Atlantic Ocean—this seminal study stands as one of the earliest known contributions to the systematic investigation of Arabic dialects.

Its author, Franz von Dombay (1758–1810), hailed from a Hungarian noble family long established in Vienna, where several family members served in various capacities at the Hungarian Court Chancellery. Fascinated by the Arabic language from an early age, Dombay pursued training as a *dragoman* at the prestigious Academy of Oriental Languages. Among his many diplomatic postings, it was his time in Mauritania Tingitana (northern Morocco) that gave rise to his most significant scholarly achievement—a work that predates similar European efforts by nearly a century.

Written in Latin in accordance with eighteenth-century European scholarly tradition, the work is now presented to readers in a facsimile edition, accompanied by a parallel Hungarian translation, two introductory studies exploring the historical and linguistic contexts, and detailed scholarly annotations. The author's first name also appears in Latin (Franciscus) on this book; however, he published his works in German under the name Franz von Dombay.

In addition to his official duties—drafting reports and translating documents to and from Arabic, Turkish and Persian—Dombay devoted considerable time and energy to academic research on Morocco. His interests extended to the country's history,¹ its numismatics,² and Islamic intellectual traditions more broadly.³

---

¹ *Geschichte der Mauritanischen Könige*, 1794–1797; *Geschichte der Scherifen oder der Könige des jetzt regierenden Hauses zu Marokko*, 1801

² *Beschreibung der gangbaren Marokkanischen Gold-, Silber- und Kupfer- Münzen*

³ *Auszug der Lebensgeschichte des Propheten Mohammeds mit Bezug auf dessen Religionspolitische und moralische Gesetze*, and *Popular-Philosophie der Araber, Perser und Türken*. Both published in 1795.

The present work had two principal aims: first, to produce a grammar of the North Moroccan Arabic dialect (*Grammatica linguae Mauro-Arabicae juxta vernaculi idiomatis usum*); and second, to compile a thematically structured vocabulary (*Vocabularium Latino – Mauro-Arabicum*). These were intended to be supplemented by a catalogue of widely used Arabic manuscript sources locally available in Morocco—*Catalogus manuscriptorum in lingua arabica exaratorum ac in Mauritania Tingitana magis notorum*—completed by Dombay in 1787 but never published, surviving only in manuscript form.⁴

In preparing all parts of the work, Dombay was assisted by al-Ḥasan b. ʿAbd al-Qāhir al-Wāfalāwī, a young scholar from Fez whose trust he earned. Al-Wāfalāwī served not only as a linguistic informant, providing insights into local grammar and vocabulary, but also transcribed the Arabic texts—grammar, vocabulary, and manuscript catalogue—in traditional Moroccan calligraphic style.

It is important to emphasize that, in the absence of any precedents, Dombay could not rely on printed sources when composing his grammar. His rigorous training in Vienna provided a robust foundation, which he enriched through direct immersion in the Moroccan linguistic environment. The resulting work adheres closely to the descriptive norms and expectations of contemporary linguistic scholarship. While methods of dialectal description have evolved considerably over the past two centuries, Dombay’s vocabulary remains a unique and enduring contribution—particularly notable for its inclusion, cited by name and with explicit reference to the occurrences, in Dozy’s comprehensive dictionary (Dozy 1881).

---

⁴ This 67-page-long manuscript forms part of a collected volume of three Dombay manuscripts in the Austrian National Library (ÖNB Ms Mixt 385). Only a tiny selection of these works was listed as part of his grammar (§ 82) together with a classified list of the topics of Arabic literature (§ 83).

The grammar is structured into ten chapters, some of which extend beyond the conventional boundaries of linguistic description:

1. Orthography
2. The characteristics of the colloquial idiom
3. Vowels and consonants
4. Syllables and rules of colloquial pronunciation
5. The verb
6. The noun
7. Particles
8. Rare and elegant nouns, generally not used in colloquial speech
9. Methods of teaching reading and writing and the Qur'ān in Morocco
10. Fields of Arabic learning and scholarship

The thematic vocabulary, although rich and varied, has a major shortcoming: the absence of a rigorous internal organization, apart from the broad thematic categories. The entries are not alphabetically arranged, requiring readers to search extensively for individual terms. For ease of reference, the thematic chapters are listed below together with their corresponding page numbers in the original edition, which are reproduced unchanged in the facsimile:

• Heaven and earth	p. 53
• The weather and the seasons	p. 56
• Days of the week ⁵	p. 57
• Months ⁵	p. 57
• Food	p. 58
• Birds	p. 61
• Quadrupeds	p. 63
• Reptiles	p. 66
• Fish	p. 68
• Trees	p. 69
• Fruits	p. 70
• Flowers and herbs	p. 72

---

⁵ Page number 57 is printed with a typo as 75.

• Family members	p. 75
• Writing instruments	p. 78
• Fire	p. 79
• Weapons	p. 80
• Clothing	p. 82
• Parts of the body	p. 84
• Illnesses	p. 88
• The house and its utensils	p. 90
• Tools of the craftsmen	p. 95
• The town	p. 97
• The countryside	p. 98
• The sea	p. 100
• Minerals	p. 101
• Craftsmen	p. 102
• Most frequent adjectives	p. 105
• Most frequent particles	p. 109
• Towns, provinces and rivers	p. 113
• Most frequent verbs	p. 120

By making this eighteenth-century gem readily accessible to both scholars and general readers, we hope not only to encourage further study but also to share the sense of discovery and enthusiasm that guided us in preparing this edition.

Dombay művek címoldalai

Geschichte der Mauritanischen Könige, Agram, 1794–1797

A u s z u g
d e r
Lebensgeschichte
d e s
P r o p h e t e n
M o h a m m e d s
mit Bezug
auf dessen Religions- politische
u n d
m o r a l i s c h e G e s e t z e.
V o n
Franz von Dombay,
K. K. orientalischen Gränzdolmetscher zu
Agram in Aroatien.
A g r a m,
im Verlage der K. K. privil. bishöflichen
Buchhandlung.
1 7 9 5.

Auszug der Lebensgeschichte des Propheten Mohammeds, Agram, 1795

Popular-
Philosophie
der
Araber, Perser
und
Türken,

theils gesammelt, theils aus Orientalischen
Manuskripten übersetzt

von
Franz von Dombay,
K. K. Orientalischen Gränz-Dolmetscher zu
Agram in Kroatien.

Agram,
im Verlage der Bischöfl. Buchhandlung.

I 7 9 5.

Popular-Philosophie der Araber, Perser und Türken, Agram 1795

Geschichte der Scherifen oder der Könige des jetzt regierenden Hauses zu Marokko, Agram, 1801

Regin. O. 1293

Beschreibung
der gangbaren
Marokkanischen
Gold - Silber-
und
Kupfer - Münzen
nebst
einem Anhang von einigen seltenen
Münzen.

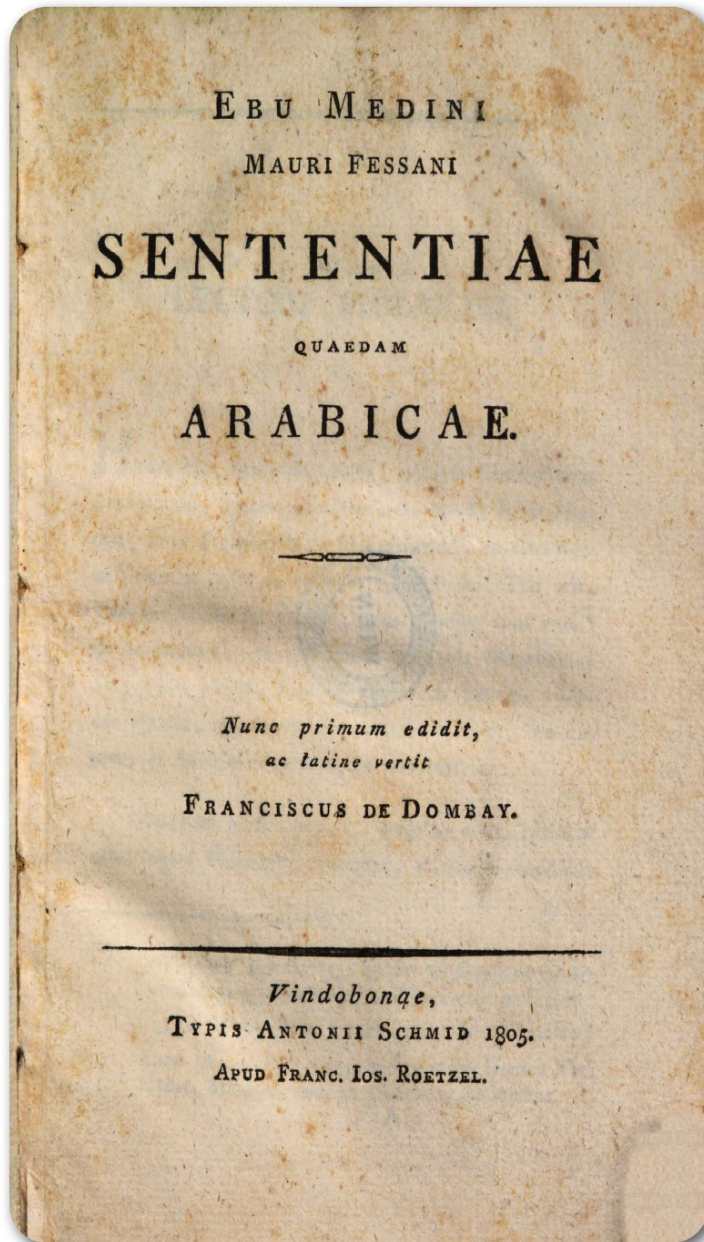
Von
Franz von Dombay,
k. k. Hofsekretär und Hofdolmetscher.
Mit einem Kupfer.

W i e n,
in der Camesinischen Buchhandlung
1803.

Beschreibung der gangbaren Marokkanischen Gold-, Silber- und Kupfer-Münzen, Wien, 1803

Ebu Medini Mauri Fessani *Sententiae quaedam Arabicae*, Vindobonae, 1805

Dombay Ferenc, egy korai magyar arabista életútja

Dombay Ferenc (1758–1810) neve ma az arabisták között is csak kevesek számára cseng ismerősen, jóllehet a *Grammatica Linguae Mauro-Arabicae* megírásával az épp kibontakozó európai arabisztika mára kiemelkedő tudománytörténeti jelentőségűvé vált, úttörő munkáját hagyta az utókorra.¹ Egész életében osztrák dragománként (az Oszmán és a Habsburg Birodalom diplomáciai kapcsolatait előmozdító, a Monarchia érdekeit képviselő tolmácsként, fordítóként, diplomataként) szolgált, és bár a munkájából viszonylagos jómódban élhetett, olyan anyagi forrásokkal nem rendelkezett, amelyek lehetővé tették volna, hogy szenvedélyének, a tudományos, és kíváltképp az arabisztikai kutatásoknak szentelhesse az életét. Ezzel együtt minden lehetőséget megragadott, hogy tanulmányainak és kutatásainak az eredményeit közkinccsá tegye.

Nem ismerjük az arcképét, amelynek segítségével személyét felidézhetnénk, egy 1797. februári karanténigazolásban szereplő leírás alapján mégis elképzelhetjük zömök alakját, sötétbarna haját (Schmidt 2000:77). Fennmaradt kéziratai, személyes és hivatalos levelei megőrizték gondos, rendezett és egységes kézírását.² Emmanuel Isidore von Tassara,³ osztrák udvari titkár Wenzel Anton von Kaunitz (1711–1794) kancellárhoz írt 1784-es jelentésében Dombaynak nemcsak a szorgalmát és az arab nyelv terén elért gyors tanulmányi előmenetelét, hanem jó modorát is dicsérte (Schmidt 2000:80). Barátja és kollégája, Joseph von Hammer-Purgstall (1774–1856), a róla írt nekrológban tudományos érdemei mellett Dombay hűségét, becsületességét és jó természetét is fontosnak tartotta megemlíteni (Hammer-Purgstall 1811:61). Memoárjai, naplói nem maradtak ránk (ha egyáltalán írt ilyeneket), a rendelkezésünkre álló forrásokból ugyanakkor egy tehetséges, elhivatott tudós képe rajzolódik ki, aki sokszor embert próbáló élet- és munkakörülményei között is mindent megtett azért, hogy tudományos pályája kiteljesedhessen.

---

¹ Műve történeti jelentőségét igazolja, hogy szerepel az arab nyelvjárásokkal foglalkozó művek bibliográfiájában (Sánchez 2008:470).

² A marokkói hivatalnokokkal és másokkal 1780 és 1787 között folytatott levelezését a manchesteri John Rylands könyvtár őrzi (Taylor 1976:242). A gyűjtemény részletes bemutatását ld. Stillman 1975. További levelezése a bécsi Haus-, Hof- und Staatsarchivban található.

³ Korábban (1769–1779) a Habsburg császári udvar ügyvivője Perában (Do Paço 2022: 647).

1 Családja, gyermekkora

Dombay Ferenc magyar nemesi családba született, amely azonban generációk óta Bécsben élt.⁴ Nem tudjuk, tudott-e magyarul, járt-e életében Magyarországon. A bécsi Dombayak eredete homályba vész, annyi bizonyos, hogy családjuk nem kapcsolódott sem a 16. században férfiágon kihalt dombói, sem az ivanchfalvi, sem a nyitrai Dombay-családokhoz (Nagy 1858:347–353). Azon családok egyike volt, amelyeknek tagjai az 1700-as években generációkon keresztül szolgáltak az I. Ferdinánd (1503–1564, ur. 1526–1564) által eredetileg Pozsonyban megszervezett, majd 1690-ben jelentős reformokkal korszerűsített, Bécsbe települt Magyar Udvari Kancellárián. Ez az intézmény akkoriban biztos munkahelynek számított, és mint azt a Dombay-család példája is mutatja, az ott dolgozók számára esetenként lehetőséget kínált a felemelkedésre.

Ismereteink 1711-ig nyúlnak vissza, ekkor nyert felvételt a bécsi Kancelláriára Dombay Ferenc dédapja, Dombay János fűtőként, ami akkoriban a legalacsonyabb betölthető pozíció volt. 1724-es halálát követően a fia, József vette át a munkáját – emiatt megszakítva győri tanulmányait –, aki 1750-ben a fűtői posztról kapussá léphetett elő. Innen ment nyugdíjba 1769-ben, ám még ugyanabban az évben meghalt. Józseffel közel egy időben, 1723-ban testvérét, Dombay Ferenc Józsefet (1701–1761), Dombay Ferenc nagyapját is felvették a Kancelláriára járulnökként, ahonnan – rátermettségét látva – először jegyzővé, majd segédregisztrátorrá, végül expeditorrá léptették elő, és munkáját királyi titkári címmel honorálták. Halála napjáig aktívan dolgozott a Kancellária alkalmazásában. Özvegye, Klara Seyvitz de Mugenthal és fivére, József még ugyanabban az évben kérelmezte a család magyar nemességének megerősítését, amelyet rövidesen meg is kaptak. A Mária Terézia aláírásával hitelesített oklevél igazolta, hogy a családot korábban I. Ferdinánd emelte nemesi rangra, és bár a származásukat bizonyító, és címerüket tartalmazó eredeti írás elveszett, a magyar nemesi jogoknak a család ez idő alatt mindvégig birtokában maradt (Fazekas 2014:1151).

---

⁴ E családi háttere, illetve hosszabb zágrábi tartózkodása miatt a horvát orientalisztika is korai meghatározó alakjának tartja. Ld. pl. Fočo 1944 és Palanović 1993.

A Dombay család címere
(Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, HU-MNL-OL-R 64-1.-722.).

Dombay Ferenc apja, Dombay Mihály 1753-ban végezte el a bécsi egyetem filozófia kurzusát, ezután jogi tanulmányokba fogott. Ezzel egy időben felvették édesapja, Dombay Ferenc József mellé gyakornoknak az expediturára, egy év múlva pedig a kancellisták közé sorolták. Körülbelül harminc évig dolgozott a Kancellárián, ez idő alatt nem sikerült komolyabb előléptetést kivívnia (Fazekas 2014:1152). Dombay Mihály (?–1787. augusztus 31.) és első felesége, Katharina Ringsmuth (1735/1736–1780) házasságából három gyermek született: Ferenc és két húga, Juliane (sz. 1762) és Katharina (sz. 1763). Bár Ferenc születésének pontos dátumáról nem maradt fenn dokumentum, a kereszteleje, amelynek során a Paulus Franciscus Laurentius nevet kapta, a bécsi Szent István székesegyház keresztelei anyakönyve szerint 1758. augusztus 11-én volt. Joseph von Hammer-Purgstall a már említett nekrológban az ez előtti napra, 1758. augusztus 10-ére datálta a születését, amelynek pontosságát Dombay harmadik keresztnéve is alátámasztja.⁵

Gimnáziumi tanulmányait a jوسفstadti piarista gimnáziumon belül működő Löwenburgkonviktnban végezte. Az internátust 1748-ban hozták létre Johann Jakob Graf von Löwenburg (1670–1732), császári titkos és udvari kamarai tanácsos végrendelete alapján, aki teljes vagyonát a piaristákra hagyta azzal a feltétellel, hogy a pénzből magyar és osztrák nemesi származású fiúk oktatását szolgáló bentlakásos iskolát működtessenek. A Löwenburgkonvikt éveken át központi intézménye és fontos bevételi forrása volt az alapvetően szegény fiatalok nevelésére szakosodott gimnáziumnak (Brendler 1896).

2 Tanulmányai a Keleti Nyelvek Akadémiáján

A *Geschichte der mauritanischen Könige* ajánlásában elhintett egyik önéletrajzi megjegyzése szerint Dombayt gyerekkora óta foglalkoztatták a keleti nyelvek, s különösen vonzódott az arab nyelvhez (Dombay 1794–1797:[I, 16]). E vonzalma megerősítést kapott, amikor 1777-ben (a többi növendékhez képest aránylag idős korában) felvételt nyert a bécsi Keleti Nyelvek Akadémiájára. Levelezéséből az is kiderül, hogy 1775 és 1782 között magánúton Bécsben és Konstantinápolyban is folytatott arab és török nyelvi tanulmányokat, jó kapcsolatokat ápolva helyi

---

⁵ Harmadik keresztnévét a 258. augusztus 10-én mártírhálált halt Szent Lőrincről kapta. Ld. Hellmuth 2013:81.

Erwin Pendl: *Az Akadémia 1775–1785* (Goluchowski 1904)

keresztény vallási előjárókkal. A levelezőpartnerei elismeréssel emlegették Dombay lelkesedését és szorgalmát az arab, török⁶ és perzsa nyelv elsajátítása terén. Közülük ketten, leveleik tartalmából ítélve, a tanárai voltak. Egyikükkel, Yūsuf Sāsātī, aleppói kereskedővel annak bécsi tartózkodása idején ismerkedett meg – ő az Akadémia egyéb növendékeit is tanította levelezés révén, ami bevett oktatási módszernek számított. Másikukról, Samʿān atyáról és a vele való kapcsolatáról szinte alig van információnk, annyi mindenesetre tudható, hogy levelezéseik során feladatokat adott az ifjú Dombaynak, majd kijavította azokat (Stillman 1975:470).

A Mária Terézia (1717–1780) által 1754-ben alapított Keleti Akadémia (Kaiserlich-königliche Akademie für Orientalische Sprachen, későbbi nevén Konsular-Akademie) célja az volt, hogy az Oszmán Birodalommal való diplomáciai kapcsolattartáshoz szükséges, aktív nyelvismerettel rendelkező hivatalnok- és tolmácsgárdát kiképezze. Az Akadémiát Wenzel Anton von Kaunitz kancellár iránymutatásai alapján a párizsi École des jeunes de langues mintájára szervezték meg. Az oktatás európai mércével mérve is igen magas színvonalúnak számított. Az iskolát a jezsuita rend működtette, a vezetők jezsuita egyházi személyek közül kerültek ki. Kezdetben tulajdonképpen nyelviskolaként működött, az évek alatt azonban egyre nagyobb hangsúlyt kaptak a külügyi szolgálat teljesítéséhez elengedhetetlen jogi, gazdasági, diplomáciai ismeretek.⁷

A négyéves képzés során a növendékek (Zöglinge) szigorú napirend szerint éltek, a nyelvek mellett közismereti tárgyakat és a társasági élethez szükséges ismereteket: történelmet, irodalmat, vallástudományt, természettudományos, mérnöki, jogi ismereteket, vívást, táncot és szabadkézi rajzot tanultak. A nyelvtanítás a célnak megfelelően gyakorlati alapokon folyt, a rengeteg szövegolvasás, memorizálás mellett a levelezés, színházlátogatás és a tanult nyelveken való színjátszás is az oktatási módszerek közé tartozott. Az elsődleges nyelv

---

⁶ A török nyelv iránti érdeklődését és az abban való elmélyülést jól mutatja az a 440 korabeli török szólást és közmondást tartalmazó gyűjtemény, amelyet latin fordítással is ellátott. A Manchesterben őrzött kézirat áttekintését ld. Ekinci 2013.

⁷ Az Akadémia történetéről ld. Starkenfels 1839. Ebben a szerző röviden kitér Dombay életére és főbb műveire is, valamint megemlíti, hogy az Akadémia neki köszönheti marokkói kéziratgyűjteményét (55–56. o.).

természetesen az Oszmán Birodalom hivatalos nyelve, az oszmán-török volt, ám 1770-től, Johann Nekrep (1738-1784) vezetése alatt kiegészítésképp a perzsa és arab nyelv oktatását is bevezették. Azidőtájt, amikor Dombay az Akadémia növendéke volt a tantervben a keleti nyelveken kívül a latin, olasz, francia és (a különösen tehetséges diákok kiváltságaként) az újbörs nyelv szerepelt. A végzett növendékek többnyire Konstantinápolyban kezdhették meg a szolgáltatást nyelvgyakornokként (Sprachknabe), Dombaynak azonban megadatott az a rendkívüli lehetőség, hogy frissdiplomásként közel öt évig egy arab országban tanuljon.

3 Marokkói kiküldetése

3.1 A diplomata

Az arab nyelv irányában érzett elhivatott lelkesedése 1781-es végzésekor sem vesztett erejéből, amelyhez támogatóan illeszkedett a Habsburg Monarchia akkori külpolitikája, Ausztria ugyanis épp ez idő tájt kezdett érdeklődni a Marokkóval tengeri úton történő kereskedelmi lehetőségek iránt.⁸ Marokkó a 18. század második felében, a 17. század közepétől a mai napig uralmon lévő, alavita dinasztíába tartozó III. Muḥammad, teljes nevén Sīdī Muḥammad ibn ʿAbd Allāh al-Ḥaṭīb (1710–1790) uralkodásának idején (1757–1790) gazdasági, kereskedelmi és diplomáciai szempontból az egyik legaktívabb, leggyümölcsözőbb korszakát élte. Sīdī Muḥammad vívmányai közé tartozott a stabilitás visszaállítása az uralkodását megelőző kb. harminc éves zűrzavaros időszak után, az ország tengeri külkereskedelme fölötti, mindaddig szinte kizárólagos angol és holland felügyelet visszaszorítása, és a diplomáciai kapcsolatok élénkítése az európai országokkal és az Oszmán Birodalommal.

1782 végén a marokkói uralkodó küldöttséget menesztett Bécsbe Muhammad ibn ʿAbd al-Malik al-Rīfī, tangeri pasa⁹ vezetésével, amely kettős feladatot teljesített:

---

⁸ Bécs 18. századi keleti politikájáról ld. Do Paço 2012.

⁹ A pasa pontos életrajzi adatait a források nem említik. Életéről és munkásságáról, s azon belül két követjárásáról, ld. Bakkūr 2021, különös tekintettel 91–103, amely bécsi kiküldetését taglalja részletesen. A 18. század végi marokkói és a bécsi udvar közötti diplomáciai kapcsolatokat részletesen taglalja Häberlein 2023, aki művében Dombay szerepére is kitér (151–156). A követjárásról ld. még Do Paço 2008.

egyrészt tolmácsolta II. Józsefnek Sīdī Muḥammad részvétét, amelyet Mária Terézia halála felett érzett, másrészt tárgyalásokat folytatott egy béke- és kereskedelmi szerződés megkötéséről a két ország között. II. József 1783. február 28-án ünnepélyes audiencián fogadta a pasát, 1783. április 17-én pedig megkötött a szerződés, amely elsősorban Ausztriának kedvezett: garantálta a Habsburg Birodalom számára a hajózás biztonságát és a marokkói kikötők szabad használatát, valamint lehetővé tette, hogy a császár konzulokat delegáljon a szultán udvarába. A küldöttség április 22-én búcsúzott egy utolsó kihallgatáson, majd útra keltek Tanger felé. Velük tartott Emmanuel Tassara mint ideiglenes konzul rendkívüli kiküldetésben (feladataul kapva az egyezmény szultáni ratifikációjának előmozdítását), és kísérijeként Dombay Ferenc, aki Johann Philipp Graf von Cobenzl (1741–1810) alkancellár ajánlására és támogatásával került a delegáció tagjai közé. Az utazás nem volt zökkenőmentes, igen nehezen találtak hajót Genovából Tangerbe, végül augusztus 21-én érkeztek meg az úti-céljukhoz. Miután Sīdī Muḥammad 1784. július 3-án aláírta a szerződést, így módon biztosítva a kölcsönös diplomáciai kapcsolatot Marokkó és a Habsburg Birodalom között, Tassara július 12-én visszaindult Bécsbe.

Dombay Tangerben maradt konzuli tisztségben, s emellett nyelvgyakornokként, évi ezer rajnai forint ellátmánnyal és azzal a feladattal, hogy összeállítson egy marokkói nyelvjárási szótárt és felkutassa a marokkói történelem forrásait. Szállást a tangeri spanyol konzul, Juan Manuel González Salmón¹⁰ (1753–1800) házában biztosítottak neki, házigazdája pedig bemutatta őt a helyi diplomata-közösség tagjainak, a Tangerben állomásozó tizenegy európai konzulnak. Jóllehet Dombay szigorú utasítást kapott, melynek értelmében távol kellett tartania magát a politikai és közéleti ügyektől, az ebből a körből származó, helyi politikai eseményekre, a marokkói gazdasági helyzetre és kereskedelmi lehetőségekre vonatkozó információkról mégis rendszeres jelentéseket írt a bécsi udvarnak.¹¹

---

¹⁰ Juan Manuel González Salmón y González del Lago (1753–1800) spanyol kereskedő, 1784-től 1799-ig Spanyolország főkonzulja, jó kapcsolatot ápolt a Habsburg Birodalommal. Az 1780-as évek végén Cádizba települt, a tangeri konzulátus adminisztrációját pedig fivérére, az 1801-ben örökébe lépő Antonio González Salmónra (1768–1834) bízta. Életéről bővebben ld. Lourido Díaz [s.a.]. Dombay vele való kapcsolatáról és marokkói tevékenységéről ld. Stillmann 2018.

¹¹ A Dombay által írt jelentések az Österreichisches Staatsarchiv (OeStA), Haus-, Hof- und Staatsarchiv (HHStA), Staatenabteilungen, Marokko 1–3 jelzeten találhatóak (1784–1792).

Tangerben honfitársaival csak levelezés révén tarthatta a kapcsolatot. A városban rajta kívül nem tartózkodott a Habsburg Birodalom más alattvalója – többnyire egész Marokkóban sem. Osztrák hajók csak igen ritkán kötöttek ki, osztrák cég az idő tájt egyáltalán nem működött az országban (Schmidt 2000:82).

3.2 Marokkói tanulmányai

A Marokkóban töltött évek alatt Dombay a fentebb is említett két területen igyekezett adatokat gyűjteni: egyrészt az „afrikai arab dialektus” leírásához szükséges anyagokat keresett, másrészt „az ottani uralkodók történetének” feltárásához gyűjtött forrásokat. Arab nyelvi tanulmányaival párhuzamosan spanyol és angol nyelvtudását is fejlesztette, a kéziratok mellett helyi pénzerméket gyűjtött. A nyelvjárás feltérképezéséhez kézenfekvőnek tűnt felfogadni egy nyelvtanárt, ám kizárólag a helyi lakosokra utalva nem volt könnyű dolga.¹² A marokkóiak meglehetősen gyanakvóan fogadták az európai kutatót. Végül kitartásának hála rábukkant al-Wāfalāwīra, egy fezi származású *tālibra* (tkp. tudós-növendékre, aki még nem fejezte be a tanulmányait), aki a helyben elérhető tudományos művekre vonatkozó széleskörű ismeretekkel rendelkezett, ezért tökéletesen megfelelt Dombay elvárásainak. Jó fizetség ellenében hajlandó volt az esti órákban, titokban tanítani őt, és kéziratokat beszerezni, illetve másolni a számára – különösképp, miután bebizonyosodott, hogy európai tanítványát nem a vallási, hanem a történelmi és nyelvészeti munkák érdeklik elsősorban.

Dombay örömmel tapasztalta saját nyelvtudásának és a helyben összegyűjtött könyvtárának gyors gyarapodását. Némi árnyékot vetett a kapcsolatukra egy szerencsétlen eset, amelyről a *Geschichte der Mauritanischen Könige* előszavában számolt be: Dombay pár éves ismeretség után azzal a megbízatással küldte Tangerből Fezbe a tanítómesterét, hogy beszerezzen bizonyos, előre listázott kéziratokat. Ellátta őt a szükséges pénzzel, és útjára engedte, ám néhány nap múlva al-Wāfalāwī visszatért hozzá, elpanaszolva, hogy útközben rablók támadtak rá, és a rábízott pénzzel együtt minden ruháját, holmiját elvették. Dombayban akkor, mint írta, fel sem merült, hogy a Wāfalāwī által vázolt

---

¹² Marokkói körülményeiről a *Geschichte der Mauritanischen Könige* előszavában tett említést, vi–xvii.

történet esetleg nem igaz, erre csak jóval később derült fény. Ekkor azonban gondosan kerülte, hogy a legapróbb neheztelő megjegyzést tegye tanítójának, ezzel végleg megnyerve annak bizalmát és jóindulatát, és elérve, hogy marokkói tartózkodásának fennmaradó idejében al-Wāfalāwī több értékes, ritka kéziratot vásároljon vagy másoljon a részére.

Dombay számos könyvet összeállított Tangerben al-Wāfalāwī segédletével, többek között egy marokkói arab nyelvtant, egy katalógust a korabeli Marokkóban legismertebb, legolvasottabb művekről, egy arab-latin szószeretetet és egy arab szólás-mondás gyűjteményt. 1794-ben a *Geschichte der Mauritanischen Könige* előszavában ismertetett egy listát azokról a kéziratokról, amelyeket fordításban közölni szándékozott. Eredeti tervei szerint mind az arab szöveg, mind a latin nyelvű fordítás szerepelt volna az egyes kiadványokban, azonban már ekkor arról írt, hogy költségvetési nehézségek miatt erről le kellett mondania, s megelégedni a német fordítás kiadásával, az eredeti arab szöveg nélkül. Talán hasonló problémák miatt kényszerült arra is, hogy kitágítva a kereteket, a *Geschichte der Mauritanischen Könige* előszavát a jövőbeli kiadási tervei ismertetésére használja. Itt összesen tizenhét nyomdakész munka címét sorolta fel, amelyekből végül csak néhány jelent meg. Szerette volna kutatási eredményeit minél nagyobb számban publikálni, ez azonban az idő tájt megoldhatatlannak tűnt. Csak évekkel később talált lehetőséget a Marokkóban összeállított, letisztázott munkái némelyikének megjelentetésére.¹³

4 Spanyolországi tartózkodása

A Habsburg Birodalom 1788-ban Oroszország szövetségeseként belépett az Oszmán Birodalom elleni háborúba. Az év május 4-én Dombayt Bécsből utasították, hogy hagyja el Tangert, és utazzon Cádizba, ahol az osztrák főkonzul, Paolo Conte di Greppi (1748–1800) házában kapott szállást. Dombay Spanyolországban is töretlenül tartotta a kapcsolatot korábbi tangeri házigazdájával, a szintén ott tartózkodó González Salmónnal, akit bizalmasai Marokkó határain kívül is folyamatosan tájékoztattak az ország eseményeiről. Ennek köszönhetően Dombaynak Cádizban sem kellett megszakítania a bécsi udvarnak

---

¹³ Megjelent műveinek jegyzékét ld. a bibliográfiában.

küldött, Marokkóról szóló jelentések folyamát. Itt ismerkedett meg kijelölt utódjával, a nyelvgyakornokként Marokkóba delegált Ignaz Steindl von Plessenettel (1760–1833), akinek a nyelvi felkészítése, betanítása a kapott utasítások értelmében az ő feladata lett. Novemberben a két nyelvgyakornokot Rómába rendelték, ahova el is indultak, de az időjárási viszontagságok miatt Marseilles-ből nem tudtak kihajózni. Az utazást végül decemberben határozatlan időre elnapolták, a gyakornokokat pedig visszaküldték Cádizba.¹⁴

1789. februárjában Dombay engedélyt kért és kapott, hogy Steindl von Plessenettel együtt elkísérhessék Salmónt Madridba. Hathatós érve volt, hogy így Madridban az Escorial kolostor könyvtárában folytathat kutatásokat, amelyek Steindl von Plessenet képzését is előmozdítanák. Saját kutatásai terén ez idő tájt a „régí szúfi írások” iránt támadt benne érdeklődés, amelyek tanulmányozására szintén lehetősége adódott a kolostor könyvtárában (Schmidt 2000:83). Amikor 1790-ben megkezdte Escorial-beli kutatómunkáját, készséges segítőre lelt Fray Patricio de la Torre (1760–1819), az Escorial szerzetese, a Colegio de San Lorenzo arab nyelvet oktató professzora személyében, aki készséggel bevezette őt „a rengeteg arab kézirat hatalmas kincsestárába”.¹⁵ Madridban Dombay időközben megnősült. Felesége Emanuela Alvareso, akitől később két fia született: Franz (1793–?) és Josef (1807–?).¹⁶ A spanyol fővárost csak 1792 tavaszán kellett elhagyniuk Steindllel. A livornói kikötőig jutottak, ahonnan a tervek szerint Konstantinápolyba hajóztak volna tovább, ám a kedvezőtlen széljárás ezt az utazást is megghiúsította. Május közepén visszatértek hát Barcelonába, ahonnan Dombayt visszarendelték Bécsbe.¹⁷ Bár kérelmezte, hogy Portugáliában maradhasson és az osztrák külképviseleten dolgozhasson, kérése nem talált elfogadásra.¹⁸ Július első napjaiban érkezett meg az osztrák fővárosba, ahonnan még ugyanebben az évben Zágrábba vezényelték határtolmácsnak (Schmidt 1999, 2000:84).

---

¹⁴ OeStA, HHStA, Staatenabteilungen, Marokko 2 (1788. december 19.)

¹⁵ Dombay, *Geschichte der Mauritanischen Könige*, xxxii.

¹⁶ Ld. *Jahrbuch der k. k. heraldischen Gesellschaft „Adler”* 1907:92.

¹⁷ OeStA, HHStA, Staatenabteilungen, Marokko 3 (1792. május 24.).

¹⁸ OeStA, HHStA, Staatenabteilungen, Marokko 3 (1792. március 17.).

5 Zágrábban

5.1 A határtolmács

Valószínűleg élete legnehezebb, leginkább embert próbáló időszakába lépett, amikor elfoglalta állomáshelyét az Oszmán és a Habsburg Birodalom határához közeli Zágrábban. A horvát-szlavón katonai határőrvidék a 16. század óta szolgált a Habsburg Birodalom, s rajta keresztül a keresztény Európa védelmét az oszmán terjeszkedéssel szemben, és csak 1881-ben került felszámolásra. Sajátos törvények uralta vidék volt ez, ahol a katonaság lélekszáma meghaladta a civil lakosságét, de a legtöbb esetben a katonák sem voltak képesek megvédeni a civileket a helyi vagy a határ túloldaláról át-áttörő rablócsapatoktól. A határőrvidéket a helyi parancsnokságokon keresztül közvetlenül Bécsből kormányozták, az egész terület katonai közigazgatás alatt állt. Az Oszmán Birodalom egy ugyanilyen jellegű védelmi rendszert épített ki a határ túloldalán, a két határőrvidék állandó háborús feszültségben élt. A feszültségek egyik legfőbb kiváltója (a mindkét oldalon épülő erődök növekvő száma mellett) az volt, hogy az oszmán határvédelem gyakorlatilag semmiben nem akadályozta a területéről a Habsburg Birodalom területére betörő rablókat, akik rettegésben tartották, újra és újra kifosztották az ott élő civil lakosságot.¹⁹

Dombay rangja szerint tábori fogalmazó (*Feldkriegskonzipist*) lett, első feladatául az Una menti határkorrekcióval kapcsolatos levelezés lebonyolítását kapta. Bár időnként ki kellett mennie terepre is, helyi tárgyalásokon, felméréseken tolmácsolni, a munkája nagyrészt abból állt, hogy a zágrábi parancsnokságra beérkező török nyelvű leveleket, illetve az azokra küldött válaszleveleket fordította. Nem tudjuk, vajon csak a kimenő levelek törökre fordítását végezte-e vagy eleve ő fogalmazta a válaszokat, német nyelvű eredeti levelek ugyanis nem kerültek elő. A levelezés mindkét irányban oszmán stílusban folyt, ami hatalmas munkát rótt a dragománokra. Egy hatoldalas, 1793. novemberi levél letisztázatlan fordításának a margóján jegyezte meg Dombay, hogy a levél fordításán 24 órát dolgozott (Schmidt 2000:93).

---

¹⁹ A határőrvidék történetéről ld. Gyémánt 2017.

Ugyanakkor nem csak a határkorrekcióval kapcsolatos levelezést bonyolította²⁰: a határ két oldalán élők közötti gyakori konfliktusok is sok munkát adtak, s ezen felül időnként kereskedelmi levelezéssel is foglalkozott. Ekkorra már egész más hangnemben értekezett egymással a két birodalom, mint korábban. Időközben megváltoztak az erőviszonyok, az európai államok gazdasági és katonai fölénybe kerültek, az Oszmán Birodalom elvesztette Magyarországot, Erdélyt, Dalmáciát – az európai geopolitikai hátrányokból, és az európai erők megosztásából próbáltak maguknak némi előnyt kovácsolni. Ez gyakorlatilag az európai politikai és hatalmi játszmák tényleges szereplőjévé tette a folyamatosan gyengülő Oszmán Birodalmat, amelynek képviselőivel az európaiak egyre inkább egyenrangú felekként tárgyalhattak.

Dombay állomáshelye, a zágrábi főhadparancsnokság (*Generalkommando*) közvetlenül a bécsi Udvari Haditanács (*Hofkriegsrat*) irányítása alatt állt. A határkorrekcióval kapcsolatos levelezés a zágrábi és a károlyvárosi (Karlovac) parancsnokságokon zajlott. Dombay mindkét parancsnokságnak dolgozott egy időben, így a határvidéken belül többször kellett utaznia. A két parancsnokság egyenesen a Travnikban székelő boszniai oszmán pasával kommunikált. A leveleket futárok szállították, a kézbesítés két héttől akár néhány hónapig terjedő időt igényelt. Rengeteg egyeztetés és halogatás, a kijelölés során fellépő viszontagságok után 1795. decemberében végül lezárultak az Una folyó menti határkijelölés munkálatai.²¹ Ezzel párhuzamosan Dombay a boszniai határ délnyugati szakaszának kijelölésénél, és a határ menti konfliktusokkal (átszökések, rablások, gyilkosságok) kapcsolatos levelezések intézésénél is teljesített szolgálatot.

Bár a határkijelölés többé-kevésbé sikeresen lezajlott, a konfliktusok, a mindkét oldali betörések egyáltalán nem szűntek meg, ezért a bécsi Haditanács a császár beleegyezésével ajándékokat küldött a boszniai Hüsâmeddîn pasának²² egy

---

²⁰ Dombay Zágrábból folytatott levelezését ld. OeStA, HHStA, Staatenabteilungen, Türkei III/7–9.

²¹ A határkijelölésről ld. Altic 2022, az 1795-ös dokumentumról Mujadžević 2003:104.

²² A 18. század végi boszniai pasák listáját ld. Bašagić-Redžepasić 1900:182. Érdekes adalék, hogy Dombay egyik első munkája a Kaunitz által Hüsâmeddîn pasa számára írt levél fordítása volt (OeStA, HHStA, Staatenabteilungen, Türkei III, 1793. márc. 26.).

barátságos levél kíséretében, amelyben tudatták, hogy II. Ferenc (ur. 1792–1835) rendkívül elégedett a határkorrekció levezenylésével, és ezekkel az ajándékokkal honorálja a pasa erőfeszítéseit. A cél az volt, hogy a pasát meggyőzzék a határvédelem, az Ausztriába betörők megbüntetésének fontosságáról – erre az esetre további ajándékokat helyeztek kilátásba. Az ajándékok Travnikba szállításának feladatát Dombay kapta, szigorú instrukciókkal a Haditanács részéről. 1797. januárjában indult útnak, és március 3-án érkezett vissza Zágrábba. Travnikban a pasa három baráti hangvételű kihallgatáson fogadta őt, és ígéretet tett a határvédelem megerősítésére, a büntetések foganatosítására. Nem sokkal ezután Hüsameddin pasát áthelyezték Boszniából. Ez, valamint annak felismerése, mennyire kevés befolyása van bármilyen pasának a boszniai ügyekre, alaposan lehűtötte az osztrák kedélyeket. A boszniai határ biztonságossá tétele teljesen kilátástalannak tűnt: a Bosznia felőli betörések, rablások, gyilkosságok, gyűjtogatások ugyanúgy folytatódtak, mintha mi sem történt volna.

1797. október 17-én Ausztria külön-egyezményt írt alá Franciaországgal, ez a campoformioi béke, amelyben elismerték Franciaország nyugat-európai hódításait, keleti területekért cserébe – ennek értelmében megszüntették és felosztották a Velencei Köztársaságot, így 1797 végén többek között Dalmácia és az Isztriai-félsziget is Habsburg kézre került. Az újonnan megszerzett területek kormányzásával Raimund von Thurn-Valsassina (1748–1817) gróftól bízta meg. A változásokról tájékoztatták a Hüsameddin pasa utódjaként kinevezett (Dâmâd) Perişan Mustafâ pasát is, aki a további gyümölcöző együttműködésben bízva fogadta a híreket. 1797. augusztusának végén Dombayt a bécsi Haditanács sürgősséggel Zárába (Zadar) küldte, mivel Von Thurn igényt tartott a szolgáltatásra a Perişan Mustafâ pasával folytatott levelezés terén. Szeptember 20-án indult Zágrábból kocsin, és október 5-én érkezett meg, az út végén egy négynapos hajóutat megtéve.

Zárában Von Thurn irodájában dolgozott, és nagyjából ugyanazt a munkát végezte, amit korábbi állomáshelyén is, csak dalmát-boszniai viszonylatban. A közös határon itt is problémát okoztak a betörések, jóllehet kevésbé agresszív formában zajlottak, mint a horvát határvidéken. Erős feszültséget keltett Ausztriában 1797 végén, 1798 elején a boszniai háborús készültség, és az e körüli híresztelések, ám ezzel kapcsolatban Travnikból megnyugtató tájékoztatást

kaptak: az oszmán vezetés a boszniai seregeket is felvonultatta a III. Selīm (1760–1808, ur. 1789-1807) szultánnal szemben fellázadt, Vidint 1795 óta kormányzó Osman Pazvantoğlu (1758–1807) ellen. Ennek igazsága rövidesen be is bizonyosodott, s az oszmán mozgósítás végül semmilyen hatást nem gyakorolt a két birodalom kapcsolatára. 1798 márciusában Dombay nem kimondottan dragománhoz illő megbízatást kapott: Von Thurn a dalmát szigetekre küldte, hogy a helyi adminisztráció köreiben keresztülvigye a Habsburg birodalom által követelt változtatásokat, és beiktassa az új vezetőket, valamint jelentést tegyen a grófnak a helyi börtönök és a fogvatartottak állapotáról. A szigeten tett körútjáról Dombay egyenesen Zágrábba utazott, ahova 1798. május 12-én érkezett.

5.2 Tudományos tevékenysége

A feszített munkatempó mellett életében először Zágrábban adódott lehetősége, hogy végre publikálhassa a műveit. Nem tudunk olyan kiadott írásáról, amely ezen időszak előtt jelent volna meg és igazoltan ő a szerzője, itt azonban befolyásos támogatóra talált Maksimilijan Vrhovac püspök (1752–1827) személyében.²³ Vrhovacot 1787-ben nevezték ki zágrábi megyéspüspöknek, ezt megelőzően, 1786–87-ben a zágrábi és az egri szemináriumok összehívásával létrehozott pesti egyetemi papnevelő intézet rektora volt. A püspök 1794-ben vásárolta meg Johann Thomas von Trattner (1719–1798) bécsi udvari könyvnyomtató²⁴ zágrábi műhelyét, az általa alapított Verlag der Bischöflichen Buchhandlung pedig már abban az évben öt latin és német nyelvű könyvet adott ki (Hellmuth 2012:90).

Ezek között volt Dombay első megjelent írása, a *Geschichte der Mauritanischen Könige*, azaz az ‘Alī ibn ‘Abd Allāh Ibn Abī Zar’ al-Fāsī (megh. 1340/1341) által írt, *Rawḍ al-qirtās* címen ismert krónika rövid, kivonatos változata (*al-Qirtās al-ṣaḡīr*) német fordításának első kötete. E munka az idrīsida dinasztiát alapító I. Idrīstől (745–791, ur. 788-791) a marīnida Abū Sa‘īd ‘Uṭmānig (ur. 1310–1331)

---

²³ Magyaros néven Verhovác Miksa. Ld. „Verhovác”, *Magyar Katolikus Lexikon* és az ott említett irodalmat.

²⁴ A Trattnernek magyarországi és erdélyi tevékenységéről ld. V. Ecsedy 2019. A családi vállalkozás horvátországi működésére vonatkozó szakirodalmat ld. V. Ecsedy 2019:173, 1. lábjegyzet.

ismerteti a marokkói uralkodók történetét. Dombay a művet Philipp von Cobenzlnak (1741–1810) ajánlotta, aki évekkel korábban lehetővé tette, hogy Marokkóban folytathasson tanulmányokat. 1795-ben a *Geschichte der Mauritanischen Könige* második kötetén kívül két könyve jelent meg ugyanitt, a *Popular-Philosophie der Araber, Perser und Türken, theils gesammelt, theils aus orientalischen Manuskripten übersetzt*, és az *Auszug der Lebensgeschichte des Propheten Mohammeds mit Bezug auf dessen Religions-politische und moralische Gesetze* c. írások – mindkettőben az iszlám vallás morális értékeit hangsúlyozta az európai olvasóközönségnek. Utóbbi megírásakor Claude Emmanuel Joseph Pierre de Pastoret (1755–1840) *Zoroastre, Confucius et Mahomet comparés comme sectaires, législateurs et moralistes* című, 1787-ben megjelent művének harmadik részét vette alapul. Dombay negyedik, Zágrábban kiadott, *Geschichte der Scherifen oder der Könige des jetzt regierenden Hauses zu Marokko* című művére 1801-ig kellett várni, Vrhovac püspök ugyanis intrikák áldozata lett, ezért II. Ferenc utasítására már 1795-ben lemondott a könyvkiadó vezetéséről, és átadta azt a sógorának. A *Geschichte der Scherifen* megjelenésekor Dombay feltehetőleg már nem tartózkodott Zágrábban.

6 Utolsó évei Bécsben

1801. januárjában Dombayt előléptették udvari tolmáccsá (*Hofdolmetsch*) a bécsi államkancellárián (Hof- und Staatskanzlei), ennek folyományaként költözött vissza a fővárosba. Utolsó bécsi éveiben lehetősége nyílt további művei megjelentetésére: 1800-ban adta közre a *Grammatica linguae mauro-arabicae* című művét a Camesina kiadó, amely 1803-ban önállóan kiadta Dombaynak egy 1799-ben már megjelent munkáját a korabeli marokkói arany, ezüst és réz pénzérmékről (*Beschreibung der gangbaren Marrokanischen Gold-, Silber- und Kupfer-Münzen nebst einem Anhang von einigen seltenen Münzen*),²⁵ 1804-ben pedig *Grammatica linguae persicae: accedunt dialogi, historiae, sententiae, et narrationes persicae* (*Ta'lim-i tūṭī-yi zabān-i fārsī*) című perzsa nyelvtanát, amelyben Dombay hangsúlyozottan egyensúlyt kívánt teremteni a korábbi

---

²⁵ Az első megjelenés adatai: Dombay, Franz Lorenz von. 1797–99. “Abhandlung über die marokkanischen Gold-, Silber- und Kupfer-Münzen”. *Allgemeine Bibliothek der biblischen Litteratur* ed. Johann Gottfried Eichhorn, VIII, 761–792. Leipzig: Weidmann.

nyelvtani munkák túlzott terjengőssége és szüksézsavúsága között. Utolsó kiadott munkája egy vékony, ám értékes kötet, Abū Madyan Muḥammad al-Fāsī (1700–1767) *Tuhfat al-arīb wa-nuzhat al-labīb* című értekezéséből kiemelt háromszáz közmondás latin fordítása, kiegészítve negyvenegy saját gyűjtésű közmondással. E mű 1805-ben jelent meg *Ebu Medini Mauri Fessani sententiae quaedam Arabicae* címen Anton Schmid és Franz Joseph Rötzel rangos kiadásában.

A kancellárián, ahogyan korábban határtolmácsként is, főleg török nyelvű levelek fordítása volt a feladata, emellett titkosírások megfejtésében is részt vett. 1809-ben udvari tanácsosi kinevezést kapott (*Hofrat*), amelynek eredményeképp a jövedelme is megnövekedett. Talán a rá háruló munka halaszthatatlan jellegével és mennyiségével magyarázható, hogy amiképp Hammer-Purgstall említette a naplóbejegyzésében, „Dombay udvari tolmács kevés figyelmet fordított” az 1808 nyarán Párizsba tartó, útközben Bécsbe látogató, újonnan kinevezett perzsa nagykövetre, ‘Asgar-Ḥān-ra (?-1833)²⁶, aki mellé ezért a perzsául akkor még egyáltalán nem beszélő Hammer-Purgstallt osztották be tolmácsolni (Hammer-Purgstall 2014:152).

Dombay 1810. december 21-én, 52 évesen halt meg bécsi otthonában, agyvérzésben. Kívánságának megfelelően a számára kedves, Bécs melletti Weidling temetőjében búcsúztak el tőle, ahova életében is szívesen visszavisszajárt a Keleti Akadémia üdülőhelyére. 1850-ben már alig állt a sírján az eredeti fakereszt, ezért Hammer-Purgstall gránit sírkövet állíttatott a helyére. Később az is eltűnt a temetőben folyó felújítások, átalakítások során, és csak 1973-ban került elő. Ekkor már nem lehetett tudni, hol volt Dombay eredeti nyughelye, így hát Hammer-Purgstall weidlingi síremléke²⁷ mellé állíttatták a sírkövet. Családjának későbbi sorsáról csak kevés ismerettel rendelkezünk. Nagyobbik fia, Franz szintén a bécsi Keleti Akadémián tanult, és dragománként dolgozott az újonnan megnyílt travniki konzulátuson, később Zarában kapott hivatalnoki tisztséget (Schmidt 2000:154–155).

---

²⁶ Mīrzā ‘Asgar-Ḥān-i Afšār-i Urūmī 1808 szeptemberétől 1810 áprilisáig szolgált a qāğār uralkodó, Fatḥ-‘Alī Šāh (1769–1834, ur. 1797–1834) franciaországi nagyköveteként.

²⁷ Hammer-Purgstall már fiatalon választotta ezt a temetőt sírja számára, és síremlékét is maga tervezte, török stílusban, ld. Hammer-Purgstall 2018: Version 2021, Kurzfassung, 82.

7 Dombay Ferenc kutatói öröksége

A *Geschichte der Mauritanischen Könige* előszavában Dombay alapos összefoglalást nyújtott addigi munkájáról, és említést tett jövőbeli terveiről. 1794-ig nyomdakészre összeállított munkáit két csoportra osztotta. Tizenegy önálló kutatáson alapuló saját művet sorolt fel címek nélkül, elsősorban a marokkói arab nyelvjárás kutatásának háttéréről, segédanyagairól (pl. a nyelvoktatás helyi módszertana, levelezési stílusok, szótárak, szöszedetek, marokkói közmondások), illetve a Marokkóban forgalomban lévő pénzérmékről. Ezen kívül felsorolt hat letisztázott arab kéziratfordítást: egy 1788-as útleírást, egy arab nyelvészeti munkát, Abū Madyan Muḥammad al-Fāsī közmondásgyűjteményét, valamint két monografikus munkát a 13–14. századi marokkói történelem, és egy értekezést a marokkói nyelvjárás témakörében. Az ezeken kívül birtokában lévő és feldolgozni, kiadni tervezett ritka kéziratokból álló gyűjteményre csak egy szűk mondatban utalt az előszó végén.

E rövid összefoglalásból is kitűnik, mekkora munkát végzett Dombay néhány éves marokkói és spanyolországi kutatóútja során. Ha belegondolunk, hogy kész műveinek csak a töredéke jutott el az olvasóközönséghez, óhatatlanul arra jutunk, talán nem csak a könyvkiadás magas költségei húzódtak ennek háttérében. Talán örökösei sem értékelték és kezelték kellő megbecsüléssel a hagyatékát. Mindez szomorú ellentétben állna azzal, ahogyan a tudós társadalom életében viszonyult hozzá. Dombay mindössze nyolc művét láthatta nyomtatásban, ezeket a kiadványokat azonban kortársai mindig élénk érdeklődéssel fogadták: első megjelent könyvének többoldalas előfizetői listáján szerepelt pl. Johann Amadeus Franz de Paula Freiherr von Thugut (1736–1818) államkancellár, Franz Höck (1749–1835), a Keleti Akadémia igazgatója és Bernhard Freiherr von Jenisch (1734–1807), a Keleti Akadémia könyvtárának prefektusa neve is. Perzsa nyelvtana, a *Grammatica linguae persicae* a 19. században mindvégig nagy népszerűségnek örvendett a perzsául tanulók körében. Egykori levelezőpartnere és tudóstársa, Silvestre de Sacy (1758–1838) ezzel a mondattal zárta a *Biographie universelle*-ben róla írt szócikket: „A keletkutatással foglalkozó

tudósok körében Dombay valamennyi műve megérdemelt megbecsülésnek örvend” (Silvestry de Sacy 1855: XI, 167).²⁸

Dombay földbirtokokkal nem rendelkező nemesként kétségkívül nehezebb helyzetben volt, mint azok a tudóstársai, akik nem elsősorban a megélhetésükért dolgoztak. Emellett további nehézségeket vállalva lépett járatlan utakra, amikor egy írásbeliséggel nem rendelkező nyelvjárás feltérképezésére, és egy Európa számára addig jórészt ismeretlen ország történelmi forrásainak felkutatására adta a fejét. Az iszlám kultúra iránti, Dombay által is képviselt elfogadó szemlélet a felvilágosodás korában már nem számított újdonságnak, ám a marokkói kutatómunkája során alkalmazott módszer akkor még meglehetősen szokatlan volt az európai tudományos életben. Dombay ugyanis nemcsak írott forrásokból merített, hanem szóbeli adatgyűjtést is végzett, s az így szerzett ismereteket esetenként belefoglalta a műveibe.

Bár számos jel utal arra, hogy munkájának egy része a halála után elkallódott, így is akadnak feldolgozásra, további kutatásra váró kéziratok. Hivatalos levelezését a bécsi Haus-, Hof- und Staatsarchiv, arab nyelvű kéziratait, fordításait az Österreichische Nationalbibliothek őrzi. Három tételes kéziratanyag található a manchesteri egyetemen lévő John Rylands Könyvtár gyűjteményében, amelyek egyikét a benne lévő *ex libris* tanúsága szerint egykor maga Dombay köttette.²⁹ Tőle kerültek a kéziratok Frederick North, Guilford ötödik grófja (1766–1827), majd Nathaniel Bland (1803–1865) angol iranista tulajdonába (Stillman 1975: 466, 469). Bland gyűjteményét 1866-ban vásárolták meg a Bibliotheca Lindesiana számára, amelynek végül a teljes kéziratállománya az összes Dombay-kézirattal együtt a manchesteri John Rylands Könyvtárhoz került 1901-ben (Guppy 1946).

A korábban szóba került publikációs nehézségeken kívül valószínűleg a kortársai által egybehangzóan emlegetett szerénysége is hozzájárulhatott ahhoz, hogy alakja ily méltatlanul elhomályosult. Ha (ahogyan ő nevezte az olvasóit) „az arab

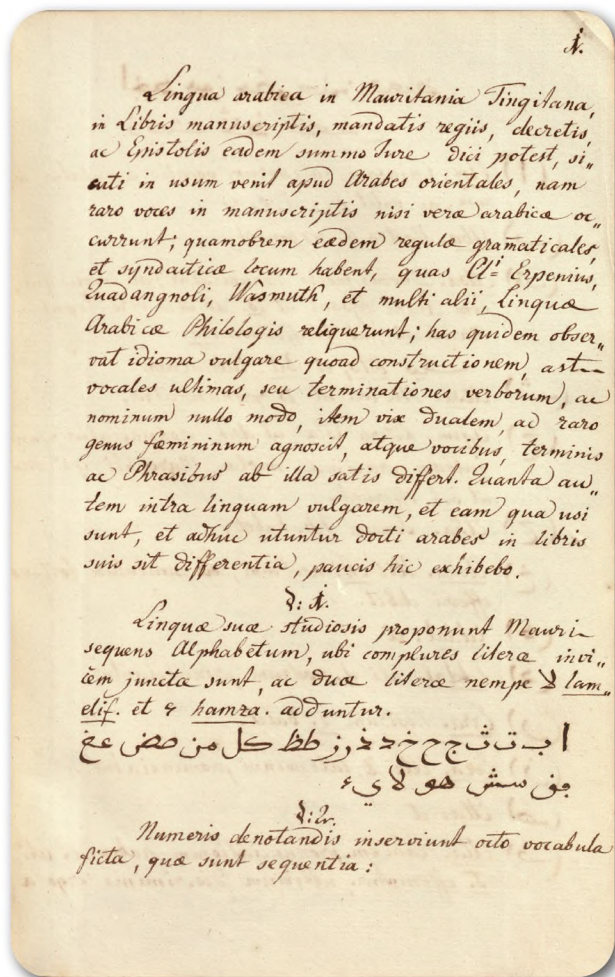
---

²⁸ Életrajza és műveinek válogatott jegyzéke több 19. századi életrajzi enciklopédiában szerepel. Ld. pl. Wurzbach 1858: III, 353–354, és az általa hivatkozott forrásokat.

²⁹ Arabic MSS. 285-286, a leírást ld. Mingana 1934:454–455.

nyelv szerelmeseinek” figyelmét sikerül Dombay életműve felé fordítanunk, akkor ez az írás elérte a célját.

Dombay nyelvtanának kezdete a bécsi kéziratban (ÖNB Ms Mixt 385, 266)

Dombay műve történeti perspektívában – nyelvészeti elemzés

1 Az arab nyelv

A 7. század eleje óta folyamatos írásbeliséggel rendelkező arab nyelvet szinkrón és diakrón módon is többféleképpen lehet osztályozni. Jellemző rá a diglosszia, azaz az arab nyelv két változatának különböző helyzetekben történő használata, illetve Észak-Afrika egyes területein az arab nyelv két változata mellett a berber, ill. egyéb nyelvek (elsősorban a francia) használata, s ezeknek a nyelveknek idioszinkratikus keverése.

A Korán jelentősége miatt már a 8. századtól fogva nagy hangsúly helyeződött a magas presztízsű arab nyelv (*al-luġa al-fuṣḥā*) kodifikálására. E szabályok tanítása révén szilárdult meg az írásban századokon át használt nyelv, amely a 19–20. század fordulóján tett apróbb nyelvtani módosításokkal, illetve a folyamatosan zajló lexikográfiai modernizálásokkal mai napig használatban van (angolul: Modern Standard Arabic, magyarul: modern irodalmi arab nyelv).

Ezt az írásban használt nyelvet lehet beszélni is, de az ezen a nyelven való beszéd, a vallási szférán kívül, vagy hangosan felolvasott szöveget jelent, vagy hivatalos környezetben történik. Ez a nyelv senkinek nem anyanyelve, az arab anyanyelvek az iskolában sajátítják azt el. Leegyszerűsített formában történő használata elősegítheti két egymástól távoli nyelvjárást beszélő kommunikációját.

Emellett a nyelvváltozat mellett léteznek az írásbeliséggel nem, illetve csak korlátozottan rendelkező nyelvjárások, a beszélők tulajdonképpen anyanyelvei.³⁰ A nyelvjárások már a 7. századi Arábiában sem voltak egységesek, s azóta még inkább eltávolodtak egymástól. A nyelvjárásokat szintén többféleképpen lehet osztályozni. A két nagy csoport (keleti és nyugati nyelvjárások) mellett a másik éles különbség a városi/letelepedett és nomád/beduin nyelvjárások között van, valamint szokás minden országot egy nyelvjárással azonosítani, jóllehet ez megtévesztő, mivel a nyelvjárások egy országon belül sem egységesek.

---

³⁰ Ezzel kapcsolatban érdemes megjegyezni, hogy Franciaországban például érettségit is lehet tenni bizonyos arab nyelvjárás esetében (Caubet 1999).

Sok egyéb jellegzetesség mellett, a nyugati nyelvjárásokat a keletiektől az utóbbiban – illetve az irodalmi arabban – nem elfogadott mássalhangzótorlódás különbözteti meg. Ennek oka, hogy rövid magánhangzók nem fordulnak elő sem nyílt szótagokban, sem a szavak végén (Aguadé 2008:289), pl. *daḥaltu* → *dħalt*. A másik fő jellegzetesség a berber és más szubsztrátumok hatása a beszélt nyelvjárásra. Egyes kutatók a berber szubsztrátumra vezetik vissza például a mássalhangzótorlódás kialakulását is. Az iszlám hódítás előtt a térség fő nyelve berber volt. A berber nyelv hatását illetően ugyanakkor a kutatók véleménye erősen megoszlik, amelyet részben az is okoz, hogy a marokkói nyelvjárás, a többi arab nyelvjáráshoz hasonlóan, sem térben, sem időben nem egységes, így a berber hatás is típusonként változik: legkisebb a régi városokban, míg legnagyobb a sivatagban.

Az arab nyelv két hullámban terjedt el a mai Marokkóban: először, kisebb mértékben, a muszlim seregek 7. századi hódítása következtében, majd a 11. század második felétől a 12. század elejéig, az arábiai Nadzsd térségből származó Banú Hilál törzsszövetség beköltözésével. Emiatt megkülönböztetjük a hiláli, illetve a prehiláli nyelvjárásokat.³¹ Utóbbiba tartoznak az északi városok muszlim és egykor ott élt zsidó közösségeinek nyelvjárásai, így az a nyelvjárás is, amely Dombay leírásának volt a tárgya. A hiláli nyelvjárások két fő típusa a Rabattól délre letelepedett vidéki lakosság nyelvjárása, amely ma a leginkább elterjedt és hatása egyre növekszik, elsősorban az e nyelvjáráshoz tartozó Casablanca gazdasági és társadalmi súlyponti szerepe miatt. A másik hiláli nyelvjárási csoport a szaharai, amelynek beszélői korábban a nomádok voltak, míg ma többnyire az ott letelepedett lakosság.

Mindezeket fontos volt előljáróban felvázolni, s mindemellett le kell szögezni, hogy Dombaynak köszönhető a Marokkóban beszélt arab nyelv első alapos leírása.

2 Arab nyelvtanok az újkori Európában

Dombay nyelvtanának megfelelő értékeléséhez elengedhetetlen az európai arab nyelvtanírás történetének rövid áttekintése. Jóllehet már a Vienne-i Zsinat (1311–

---

³¹ A nyelvjárások csoportjainak részletes ismertetését ld. Heath 2002:2–12.

12) elrendelte az arab, héber és káld nyelvek tanszékeinek felállítását a pápai udvaron kívül Párizs, Oxford, Bologna és Salamanca egyetemein, nincs arra vonatkozó mérvadó híradás, hogy ezek a 16. század előtt létrejöttek volna (Casari 2013:546–547).

Az európaiak érdeklődése kezdetben elsősorban az ún. irodalmi arab nyelv felé fordult, ami a kora-középkortól kezdődően fontos volt számukra, mind a Korán szövegének, mind pedig egyéb – elsősorban filozófiai, orvostudományi és természettudományi – művek fordításához. Figyelemreméltó, hogy annak ellenére, hogy egyes Korán részleteket már a 8–9. században lefordítottak arabra Andalúziában, hogy a Korán első teljes latin fordítását³² már a 12. század közepén elkészítette Robert of Ketton, pamplonai érsek, s hogy számtalan arab mű latin, ill. ó-spanyol fordítása készült (elsősorban Toledóban és az Ebro-völgy kastélyaiban) a 12–13. században, mégis a 16. század elejéig kellett várni az első európai arab nyelvtan megszületésére.

Ugyanakkor már szintén a kezdetektől megnyilvánult bizonyos érdeklődés a nyelvjárások iránt.³³ Jóllehet ez távolról sem jelentette rendszeres leírások létrejöttét, ezek a nyelvjárási vonatkozású alkotások mégis megelőzték az irodalmi arab nyelv nyelvtanait. Az arab szavak első listái a szentföldi zarándokok számára a 15. század második felében nyomtatott kézikönyvekben maradtak fenn, de ezek Palesztina, illetve a síiro-libanoni térség nyelvjárását mutatták be (Grotzfeld 1995).³⁴ Hasonlóan csak útleírásának színesítésére használt arab szavakat, illetve pár arab mondatot latin betűs átírásban Ludovico di Varthema (16. sz.) 1520-ban megjelent könyvében, amelyben az Arab-félszigeten, Egyiptomban, Szíriában és a környező területeken tett útjáról számolt be. Céljai közé távolról sem tartozott egy adott nyelvjárás leírása.

---

³² *Lex Mahumet pseudoprophete*. Nyomtatásban először 1542–43-ban jelent meg.

³³ A nyelvjárási különbségek maguknak az arab nyelvi beszélőknek is szembeötlőek voltak, ahogy annak a 12. századi andalúziai utazó, Ibn Ġubayr hangot is adott a zarándoklata alkalmával írt útleírásában (Ibn Ġubayr, *Rihla*, ed. W. Wright, 180–181).

³⁴ Az ezt megelőző időszakban a keresztes államokban élt európaiak, illetve a muszlimokkal kereskedő keresztények között a kutatás mai állása szerint a korábban feltételezettnél magasabb szintű volt az arab nyelv ismerete, jóllehet nincs bizonyíték arra nézve, hogy ez a tudás a mindennapi érintkezéshez szükséges ismereteket meghaladta volna (Attiya 1999).

Pedro de Alcalának a Reconquista (1492) után alig több, mint egy évtizeddel, 1505-ben megjelent műve ugyan összefoglaló szándékkal készült, azonban mégsem hasonlítható a későbbi nyelvtanokhoz. E spanyolul írt nyelvtannak már a címe is önmagáért beszél: *Arte para ligeramẽte saber la lẽgua arauiga*, azaz 'Az arab nyelv könnyed elsajátításának művészete' (Alcalá 1505a). Művének kettős célja volt: egyrészt a granadai arab nyelvjárás megismertetése a korabeli olvasóval, másrészt az, hogy a Reconquista után a térségben maradt muszlim arabokat megismertesse a korabeli spanyol nyelvvel, s ekként elősegítse keresztény hitre való áttérésüket (Alcalá 1505a: prologo, ii v.; González Vázquez 2017a:53). Könyvében arab betűket – kényszerűségből – nem használva, az arab szavak kiejtését többé-kevésbé tükröző átírásban adja meg. A szerző e nyelvtannal egyidőben egy szótárt is megjelentetett *Vocabulista arávigo en letra castellana* címen, azaz 'Arab szótár kasztíliai betűkkel' (Alcalá 1505b).³⁵

Néhány évtizeddel később, 1540 körül jelent meg a francia Guillaume Postel (1510–1581) rövid – alig több, mint negyvenoldalas – latin nyelvű grammatikája, amelyben a szerző, Európában elsőként, az általa ismert, az iszlám világban népszerű és ott a tanításban használt rövid arab nyelvtanok rendszerét követve, szándéka szerint az ún. irodalmi arab nyelvet (a hangtan, a hangtan és írásképek kapcsolata, az ún. fonografematika és morfológia) írja le, jóllehet elégtelen írott nyelvi tudása miatt a mű időnként tunéziai nyelvjárási sajátosságokat tartalmaz anélkül, hogy erre Postel felhívna a figyelmet. Bevezetőjében a szerző hangsúlyozza az arab nyelv fontosságát mind az arabul írt tudományos irodalom, mind a keresztény misszionáriusok szempontjából. A mű hiányossága, hogy a függelék két szövegén (Miatyánk, ill. a Korán első fejezete) kívül a nyelvtan nagyon kevés példát tartalmaz, azok is rövidek, maximum két szavasak. Ezen túlmenően, a példák egy része nyelvtanilag helytelen. A tanulók számára további nehézséget okozhatott az arab karakterek rendkívül rossz olvashatósága, a kevés és zavaros táblázat, illetve a belső tagolás hiánya. Mindezek alapján érthető, hogy a mű több kiadásban nem jelent meg.³⁶

---

³⁵ Alcalá műveiről részletesebben ld. Jones 2020:101–109.

³⁶ Postel művéről részletesen ld. Picherot 2023.

3 A Dombay által használt források

3.1 Európai nyelvtanok

Mindezeket az előzményeket elhomályosította és kiszorította a Dombay által is idézett holland Thomas van Erpe, ismertebb nevén Erpenius (1584–1624), a Leideni Egyetem professzora által 1613-ban kiadott arab nyelvtan, amely tulajdonképpen az arab nyelv első rendszeres áttekintését nyújtotta Európában. Teológiai tanulmányai mellett Erpenius a keleti nyelvekben is elmélyedt. Arab tudását arab anyanyelvűek segítségével tökéletesítette. Arab nyelvtana számos kiadást ért meg, s az elkövetkező századokban ez vált az arabul tanulók legfontosabb tankönyvévé szerte Európában.³⁷ Már a korábbi századokban is voltak, akik felismerték az arab nyelv tanulásának hasznosságát, a 17. századra azonban ez a nézet általánosan elterjedté vált. Professzori kinevezésekor tartott beszédében erre Erpenius is kitért. Egyaránt hangsúlyozta az arab nyelv fontosságát az arabul művelt különböző tudományok miatt, a matematikától az orvostudományig, valamint e nyelv hasznát a bibliakutatók, teológusok számára (Vrolijk & Leeuwen 2014:9–11).

Erpenius művénél közel három évtizeddel később, s csak egyetlen kiadásban jelent meg az olasz szerzetes, Filippo Guadagnoli³⁸ (1596k.–1656) arab nyelvtana (Guadagnoli 1642), amelyet Dombay szintén a forrásai között említ. A Pietro Paolo néven született szerző 1611-ben kapta a Filippo nevet, amikor Nápolyban belépett a Francesco Caracciolo és társai által 1588-ban alapított rendbe (*Ordo Clericorum Regularium Minorium*). Már korán a keleti tanulmányoknak szentelte magát. Számos keleti nyelvet ismert, amelyek közül is kiemelkedett magas szintű arab tudása. E nyelvet tanította is a római „La Sapienza” egyetemen. Latin nyelvű arab nyelvtanát számtalan különlegesség jellemezte. Terjedelmessége (12+349+1 oldal) és fólió formátuma minden bizonnyal hozzájárult ahhoz, hogy Erpenius nyelvtanát nem tudta kiszorítani. Említésre méltó, hogy bevezetőjében a szerző megjegyzi, hogy nagy hangsúlyt fektettek a betűalakok helyes formátumára. Fontos kiemelni, hogy a könyv a szokásos hangtani és morfológiai ismertetésen túl, mondattani, sőt azon

---

³⁷ Erpenius életéről és munkásságáról ld. többek között Jones 2020:144–165.

³⁸ Életéről és munkásságáról részletesen ld. Pizzorusso 2010.

túlmenően verstani tudnivalókat is tartalmaz. A könyvet egy rövid szöveggyűjtemény teszi teljessé, amelyben az Ali kalifának tulajdonított verseken kívül néhány Korán idézet is helyet kapott.

A Dombay által harmadikként megnevezett nyelvtanító Matthias Wasmuth (1625–1688) német lutheránus teológus, a KieLi Egyetem keleti nyelvek, ill. később teológia professzora.³⁹ Erpenius nyelvtana alapján írt, 1654-ben kiadott, s mára már ritkaságszámba menő, latin nyelvű arab nyelvtanának hosszú alcíme idealisztikus képet fest az arab elsajátításáról: 'Egyszerűséggel és a nyelv utasításaival oly tömören és világosan kifejezve, hogy napi néhány órát szánva rá egy hónap alatt önállóan is elmélyedhet benne, és sikeresen meg is jegyezheti.' A munkát, az olvasók „buzdítására”, hosszú előszó vezeti be az arab nyelv hasznosságáról és a mű céljáról. Wasmuth azért hangsúlyozta az arab nyelv tanulásának fontosságát, mivel úgy tartotta, hogy e nyelv ismerete nélkülözhetetlen a teológusok számára, akik számára ez kell, hogy az első lépés legyen a héber nyelv elsajátításához, a közös – és az arabban a héberrel szemben sokszor az eredeti jelentésben megőrzött – szókincs miatt, amely a Biblia megfelelő értelmezéséhez szükséges (Ben-Tov 2015:98–99).

3.2 Helyi informátor

Dombay 1783. augusztus 21-én szállt partra Tangerben azzal a megbízatással, hogy készítsen egy marokkói arab szótárt. Az oda vele együtt érkezett ideiglenes osztrák konzul, Emmanuel Isidore von Tassara már a következő év februárjában azt jelentette, hogy Dombay a marokkóiak szerint is nagyon jól halad a helyi nyelv elsajátításában. Marokkói nyelvtanulásáról és tanáráról Dombay részletesen beszámol abban a bevezetőben, amelyet Ibn Abī Zar' al-Fāsī (megh. 1340/41) Marokkó történetével foglalkozó művének általa készített fordításához írt.⁴⁰ Leírása szerint a marokkóiak vallási szempontból szégyenteljesnek tartották, hogy egy általuk hitetlennek tartott keresztényt tanítsanak a Korán nyelvére és

---

³⁹ Életéről ld. Siegfried 1896.

⁴⁰ *Geschichte der Mauritanischen Könige*. Verfaßt von dem arabischen Geschichtschreiber Ebül-Haßan Aly Ben Abdallah, Ben Ebi Zeraa, aus dem arabischen übersetzt mit Anmerkungen, 2 vols. Agram: Verlag der bischöflichen Buchhandlung (1), Verlag der Novoszelschen Buchhandlung (2)., 1794–1797, I, ix-xiv.

beszerezzék neki a tanuláshoz szükséges könyveket. Ezért legelőször le kellett győznie ezt az előítéletet, illetve meg kellett találnia azt a személyt, aki a legalkalmasabb volt arra, hogy megtanítsa neki a nyelvet. Dombaynak mindez sikerült. Tanára al-Ḥasan b. ‘Abd al-Qāhir al-Wāfalāwī lett, aki Fezben született, ahol elmélyült tanulmányokat folytatott az arab nyelv terén és alaposan ismerte a különböző tudományágakkal foglalkozó könyveket is. A kézírása szép, tiszta, helyes és pontos volt. Dombay olyan embernek tartotta őt, aki az ő célját és tudásvágyát teljes mértékben ki tudta elégíteni. Mivel Dombay célja – ahogy írja – csak az „afrikai-arab” nyelvjárás megtanulása és az ottani uralkodók történetének megismerése volt, így csak csekély mértékben érdeklődött az iszlám vallással foglalkozó információk iránt, ugyanakkor hatéves tangeri tartózkodása alatt jelentős előrehaladást ért el a helyi nyelvjárás ismeretében.⁴¹ A fennmaradt kéziratok tanúsága szerint együtt írták a szószeretetet is, a latin szöveget Dombay, míg az arabot al-Wāfalāwī (Schmidt 2000:79-81, 158).

4 A mű jelentősége

Dombay célja nem az irodalmi arab nyelv, hanem a Tanger (ókori Tingis, arabul Ṭanža) központtal Marokkó északi részén elterült egykori római provincia, Mauritania Tingitana nyelvjárásának a leírása volt. Ekként több szempontból is úttörő jelentőségű művet alkotott. Egyrészt korábban nem készült egyetlen arab nyelvjárásról sem tudományos igényű leírás (Law 2003). Az arab nyelvjárások feldolgozása, köztük a marokkói nyelvjárásoké is csak a modern nyelvtudomány létrejötté után, a 19. század második felében kezdődött el (Aguadé 2008:287). A mű terepmunka jellege szintén messze megelőzte a korát (Schmidt 2000).

Jóllehet az elmúlt években számos – korábban feledésbe merült – mű került újra napvilágra, Dombay művének semmilyen leírás nem szolgált közvetlen előzményéül. Saját intenzív bécsi nyelvi tanulmányai jó alapot szolgáltatottak számára ahhoz, hogy a Marokkóban töltött közel öt év alatt, helyi tanára segítségével megbízható nyelvtudásra tegyen szert, amelyet a korabeli nyelvészeti leírás hagyományait és elvárásait követve öntött formába.

---

⁴¹ *Geschichte der Mauritanischen Könige 1794–1797*, I, ix–xiv.

Bár Európához való közelsége és a kereskedelmi kapcsolatok lehetősége miatt Marokkó vonzotta az európaiakat, s így a 18. század végén már több könyv is foglalkozott az országgal, a nyelvjárás leírására Dombay előtt nem történt átfogó, tudományos igényű kísérlet. Léteztek könyvek, amelyek tartalmaztak értékes nyelvi adatokat, de ezek más műfajt képviseltek. Az első ilyen könyv a dán Georg Høst (1734–1794) munkája, aki marokkói konzuli szolgálata alatt tett utazásait gazdagon illusztrált leírásában örökítette meg 1779-ben.⁴² A könyv nagyszerű betekintést ad Marrákes és Fez társadalmába, szokásaiba és (politikai) viszonyaiba. Jóllehet sok helyi arab (és néhány berber) szót és kifejezést is tartalmaz, de semmiképpen sem tekinthető nyelvkönyvnek. Közel egy évtizeddel később jelent meg egy másik hasonló célzattal írt mű, a marokkói francia konzul, Louis de Chénier (1722–1796) *Recherches historiques sur les Maures, et histoire de l'Empire de Maroc* (Paris 1787) című, háromkötetes alkotása, amelynek egyik fejezete („Langage des Maures” [A mórok nyelve]) röviden ismerteti a helyi beszélt nyelveket (arab és berber), továbbá azok eltérő változatait, s közöl egy szójelent is, amely francia szavakat, ill. azok megfelelőit tartalmazza a helyi arab nyelvjárásban, valamint a berber két változatában (Chénier 1787: III, 186–189).

A nyelvi leírásokra tett további rövid próbálkozások között Matthias Norberg (1747–1826) svéd tudós és tanítványa, Michaël B. Nolleroth által írt, húsz oldalas értekezés (*Dissertatio academica de gente et lingua maroccana*, Lund 1787) utolsó néhány oldalát, valamint a keleti nyelveket autodidakta módon elsajátító William Price (1771–1830) 1797-ben kiadott rövid cikkét⁴³ kell még megemlíteni.

Fentiekből jól látható, hogy Dombay méltán hivatkozik csupán az irodalmi arab nyelv leírásaira, mivel komolyan figyelembe vehető arab nyelvjárási leírás Dombay műve előtt nem létezett.

---

⁴² *Efterretninger om Marókos og Fes: samlede der i landene fra ao. 1760 til 1768* (Kjøbenhavn: Trykt hos N. Möller, Kongelig hof-Bogtrykker, 1779).

⁴³ Price néhány oldalas, rövid mondatokat és néhány szót tartalmazó cikke (*Dialogues in the Vulgar Arabick of Morocco*) két részletben jelent meg a William Ouseley szerkesztésében három kötetben 1797 és 1800 között közreadott *Oriental Collections* első kötetében (84–85., 109–111. o.), London: Cadell & Davies. Részletes elemzését ld. González Vázquez & Benítez Fernandez 2016.

Művének ismertségét és korszakos jelentőségét jól mutatja, hogy szóanyagát R. Dozy a műre történő hivatkozással feldolgozta nagy szótárában (*Supplément aux dictionnaires arabes*, 2 vols., Leyde: E. J. Brill, 1881), így az általa gyűjtött szavak bekerültek a köztudatba.

5 A mű részletes elemzése

5.1 A mű korlátai

Amint azt a fentiekben hangsúlyoztuk, Dombay műve mindenképpen úttörő volt a maga nemében. A mű megjelenése óta eltelt több, mint kétszáz évben sokat változtak, fejlődtek, finomodtak a nyelvi leírásokkal kapcsolatos módszerek és elvárások. Ezért semmiképpen sem lehetséges vagy kívánatos ezt a könyvet a későbbi leírásokkal pusztán a leírás technikáját figyelembe véve összehasonlítani. Néhány dolgot azonban mindenképpen meg kell jegyezni.

(i) Dombay szerencsés volt, hogy sikerült egy kitartó anyanyelvi beszélőt több éven át foglalkoztatnia, al-Wāfālāwī azonban fezi származású volt, s minden bizonnyal azt a nyelvjárást beszélte anyanyelveként. Meg kell jegyezni, hogy bár mind Fez, mind Tanger nyelvjárása az ún. prehiláli nyelvjárások csoportjába tartozik, a két város nyelvjárása jelentősen különbözik egymástól. Továbbá Dombay bevezetője alapján az egész egykori római tartomány (Mauritania Tingitana) 18. századi arab nyelvjárását akarta leírni, amely térségbe ugyan mind Fez, mind Tanger beletartozott, azonban ez a nyelvjárás nem volt egységes és a mai napig sem az. Dombay ezeket a különbségeket, amely egyes alakokban megjelennek, nem elemezte.

(ii) Dombay informátora a hagyományos tudományokban jártas, iskolázott ember volt, maga Dombay pedig szintén jól ismerte az irodalmi arab nyelv nyelvtanát. Valószínű, hogy ez az oka annak, hogy időnként olyan dolgok kerültek megfogalmazásra, amelyeket a későbbi leírások nem erősítenek meg, s amelyek az irodalmi arab nyelv nyelvtanára vezethetők vissza.

(iii) Azáltal, hogy informátora arab betűkkel írta le a szavakat, Dombay nem tudta az írásképtől teljesen elhatárolni magát, s így nem jelölte a mással-

hangzótorlódást a szavak elején, ami a marokkói nyelvjárás fő hangzási jellegzetessége.

5.2 A mű tagolása

A nyelvtan tíz fejezetből áll, amelyek közül az utolsó kettő már túlmutat a tulajdonképpeni nyelvtanon. A fejezetek a következők:

1. a helyesírásról,
2. a népnyelv sajátosságairól,
3. a magánhangzókról és írásjelekről,
4. a szótagok és arab szavak kiejtésének szabályairól a nép nyelvhasználatára szerint
5. az igeről,
6. a főnévről,
7. a partikulákról,
8. a ritka és választékos főnevekről, melyeket a köznép általában nem ismer,
9. arról a módszerről, amely szerint Mauritania Tingitana tanítói a gyermekeknek az olvasás alapjait, az arab írás elemeit, valamint a Koránt tanítják,
10. a mórok többi tudományának fajtáiról.

5.3 Nyelvészeti észrevételek

Az alábbiakban Dombay fejezeteinek paragrafusaihoz kapcsolódva teszünk nyelvtani észrevételeket, amennyiben ezek a mai nyelvtudomány tükrében szükségesnek látszanak.

Az arab ábécé betűi és átírásuk a jelenleg általánosan használt sorrendben a következő:

<i>a jegyzetekben használt átírás</i>	<i>Dombay átírása</i>	<i>arab betű</i>
ʾ, ā	a, e, i, o, u	ا
b	b	ب
t	t, ts	ت
ṭ	t, ts	ث
ǧ / ǰ	ǧ	ج
ḥ	h	ح
ḫ	ch	خ
d	d	د
ḏ	d	ذ
r	r	ر
z	z	ز
s	s	س
š	š	ش
ṣ	s	ص
ḍ	d	ض
ṭ	t	ط
ẓ	d	ظ
ʿ	ʿ	ع

ġ	gh	غ
f	f	ف
q	k	ق
k	k	ك
l	l	ل
m	m	م
n	n	ن
h	h	هـ
w, ū	w, ō, ū	و
y, ī	j, ī, ū	ي

Dombay a latin betűs átírásoknál az informátora által leírt arab írásképet adta vissza, nem a helyi kiejtést. Különösen vonatkozik ez a magánhangzókra. Ezen belül a szavak végén, az írást követve hosszú magánhangzókat írt. Ezt az elvet követve javítottuk az átírás sajtóhibáit. Ugyanakkor a szavak belsejében is jellemzően az irodalmi arab magánhangzószerkezetet követte. Ezt nem javítottuk, hanem jegyzeteket fűztünk az alakokhoz. Dombay hallásélményeit úgy fejezi ki, hogy számos esetben megjegyzi, hogy a köznép máshogy mond valamit. Ez adja munkájának igazi értékét. Az irodalmi arab példákat Dombay azért veti össze a nyelvjárási alakokkal, mert azt a korabeli általános nézetet vallotta, hogy a nyelvjárás az irodalmi nyelv „romlása”.

I. fejezet *A helyesírásról*

A fejezetcím egyaránt utal az írásképre és a hangok ejtésére, így ez tekinthető a könyv hangtani bevezetőjének. Dombay ugyanakkor a marokkói nyelvjárás szavainak és mondatainak átírásakor nem veszi figyelembe a szótagszabályt, ezért olyan magánhangzókat is leír, amelyeket ott nem ejtenek.

A szótag:

Az irodalmi arab háromfajta szótagot ismer:

- mássalhangzó + rövid magánhangzó
- mássalhangzó + hosszú magánhangzó
- mássalhangzó + rövid magánhangzó + mássalhangzó.

Ezzel szemben a marokkói nyelvjárás az alábbi lehetőségeket ismeri:

- mássalhangzó + rövid magánhangzó,
- mássalhangzó + hosszú magánhangzó,
- mássalhangzó + félhang (*sva*, *ə*) + mássalhangzó
- két mássalhangzó + félhang (*sva*, *ə*),
- két mássalhangzó + teljes értékű vagy hosszú magánhangzó,
- két mássalhangzó + félhang (*sva*, *ə*) + mássalhangzó,
- két mássalhangzó + félhang (*sva*, *ə*) + két mássalhangzó.

Szóvégi hosszú magánhangzó nincs. A hangsúly változása, pl. igeragozásnál megváltoztatja a szavak szerkezetét. Egy szóban csak egy hosszú magánhangzót ejtenek, ami hangsúlyos, az hátulról az első szótag magánhangzója. A mindenkor átírás konvenció kérdése és gyakran nem tükrözi a tényleges ejtést (pl. 40. §, 41 §).

3. §

Dombay a betűk nevét az *Elif* (*alif*) kivételével a névelővel együtt közli, ezért, jóllehet a névelő hasonulásának kérdésével külön nem foglalkozik, az a betűk neveiből kitűnik.

(l) *Elif*. Nagyon kevés magánhangzóval kezdődő szó van a marokkói nyelvjárásban. A szó belsejében jelölhet hosszú *ā*-t, de ez a valóságban nagyon sokszor lerövidül. Amikor a szavak elején Dombaynál ez *a* betű szerepel, akkor azt vagy nem ejtik, vagy csak egy nagyon rövid ejtésekkönnyítő magánhangzóként az azt követő mássalhangzótorlódás előtt. Ezt Dombay '*szép hangzást adó elif*'-nek nevezi.

(ت) *Ettā* és (ث) *Ettsā*. Jóllehet e két betű nevét az arab írásmódnak megfelelően megkülönbözteti egymástól, a magyarázatban Dombay helyesen jegyzi meg, hogy az ejtésben nincs különbség közöttük. A *ts* ejtés a magyar *c* hanghoz közeli hang. Nemzetközi átírása: *tʰ*.

(ج) *Eldschīm*. E betű leggyakoribb ejtése a marokkói nyelvjárásban *ž*, amely egyes beszélőknél (nők, gyerekek stb.) *z*, illetve bizonyos hangtani környezetben (sziszegők mellett) *g* is lehet. Ezt a *g* hangot Dombay a گ betűvel jelöli (*genāza* گنازه 'temetés'). Csak a kelet-marokkói és a beduin nyelvjárásokban, valamint az irodalmi arabban ġ. Tekintettel arra, hogy Dombay átírása többnyire a német kiejtésnek felel meg és a németben nincs *ž* hang, az informátor művelt irodalmias ejtésén és saját irodalmi arab tudásán kívül, ez is befolyásolhatta ennek a hangnak a leírásában. Tekintettel arra, hogy ez a *ž* hang nem teljesen felel meg a magyar *zs*-nek, elképzelhető, hogy az *sch* [š] átírással ezt a hangot, azaz az *š* hang zöngés párját próbálta jelölni. Megjegyzendő, hogy a szavak átírásában gyakorta szerepel a Dombay által megadott *ġ* után *i*, amellyel Dombay feltételezhetően az elől történő képzést, s ez alapján a *ž* hangot kívánja tükrözni, pl. *hāġia* [hāža]. Ezt erősíti meg a 12. § (a)-ban található példák is: *ġedād* / *uġiāb*, mivel az előbbiben a mai napig is ġ-nek ejtik ezt a hangot, míg a másodikban *ž*-nek.

(ح) *Elhā*. Dombay semmilyen jellel nem különbözteti meg a veláris és velarizált (emfatikus) hangokat. Ezeket hol a betűk kettőzésével (*hh*, *tt*), hol a 'kemény' jelző hozzáadásával próbálja meg leírni, pl. 'kemény *d*'. Ez egy zöngétlen faringális, vagyis a garatizom összehúzásával képzett hang.

(خ) *Elchā*. Uvuláris zöngétlen *h*, amelynek nincs magyar megfelelője, s amelyet *kh*-val is szokás átírni. Dombay leírása nagyjából megfelel ennek.

(د) *Eddāl* és (ذ) *Eddhāl*. A két egyformán ejtett betű nevének megkülönböztetésére szolgál a *dh* átírás, amely más nyelvekben szokásos átírása ennek a betűnek. Dombay később a példákban nem használja ezt az átírást, s nem próbálja megkülönböztetni a betűk ejtését.

(ر) *Errā*. Ejtése gyakran emfatikus.

(ط) *Ettā*. Emfatikus *t*, amelyet ugyan Dombay itt a betű kettőzésével jelöl, ezt azonban a későbbiekben nem követi, mivel az arab betűk ezt úgyis mutatják. Az emfatikusok kiejtésével kapcsolatban két különböző nézet van: velarizált vagy faringalizált hangok. Arab elnevezésük az intenzív ejtésre utal, amelyből származhat Dombay 'kemény' jelzője. Mindenképpen másodlagos képzésű hang, szemben a *t*-vel, nem csupán foghang.

(ظ) *Ettā*. Dombay helyesen adja meg a betű helyi kiejtését: 'kemény', azaz emfatikus *ḏ*, amely megegyezik a ض kiejtésével. A betű elnevezésénél (*Ettā*) azonban az alakját követi, amely a pont kivételével megegyezik a ط alakjával. Ugyanakkor a betű nevében (الطاء المشالة) a *mušāl* szó a ظ betű alakjában lévő 'bot'-ot jelöli, amely azt megkülönbözteti a ض betűtől.

(ك) *Elkiāf*. Palatális (elől képzett) *k*. A palatális és veláris *k* hang között úgy tesz különbséget, hogy az egyiket *kiāf*-nak nevezi, míg a másik ((ق) *Elkāf*) ejtésének *kh*-t ír, azaz az *i* és *h* betoldásával igyekszik jelezni a két *k* ejtése közötti különbséget. Ez azonban csak a betűknél használt átírási konvenció, nem felel meg a tényleges kiejtésnek, valamint példáiban Dombay sem követi, mindkét hangot *k*-nak írva át.

(ل) *Ellām*. Ejtése gyakran emfatikus.

(م) *Elmīm*. Ejtése időnként emfatikus.

(ص) *Essād*. Emfatikus *ṣ*. Az átírásban Dombay külön nem jelöli.

(ض) *Eddād*. Emfatikus *ḏ*. Az átírásban Dombay külön nem jelöli. Megegyezik a ظ kiejtésével. Megjegyzendő, hogy bár Dombay az általa közölt irodalmi alakokban, török hatásra a ض-ot *z*-vel írja át (pl. *mozario* = *al-muḏāri*'), amikor hallás után ír le valamit, tudja, hogy a ض és a ظ ejtése egyaránt *ḏ* a marokkói nyelvjárásban (pl. 80. § (f), és 82. § (e)).

(ع) *El'ain*. Zöngés faringális mássalhangzó, a *h* zöngés párja. Zöngétlenedése jelentkezik több szó átírásában Dombaynál (pl. *dillā* helyett *dillāḥ* 'harag').

(غ) *Elghain*. Zöngés uvuláris hang, a *h* zöngés párja. Az irodalmi németben nincs ilyen hang, Dombay itt feltételezhetően valamelyik délnémet nyelvjárásra gondolt. Az általa használt *gh*, ennek a betűnek a szokásos nemzetközi átírása.

(ق) *Elkāf*. Veláris (hátul képzett) *k*. Ld. (ك) *Elkiāf*. Ezt a hangot a nem városi nyelvjárásokban *g*-nek ejtik.

(س) *Essīn*. Dombay nem az emfatikusság, hanem csupán amiatt jelöli két *s*-szel, nehogy német alapon valaki *z*-nek ejtse. A szavak átírásánál már csak egy *s*-t használ.

(ش) *Eschschīn*. Az *sch* elnevezés nem hangtani alapon, hanem a német helyesírás alapján történik. A hangérték *š*.

(ه) *Elhā*. A leghátrább képzett, ún. laringális *h*. Érdekessége, hogy zöngés környezetben zöngésedik.

(و) *Elwāw*. Dombay magyarázata azt jelenti, hogy használják hosszú magánhangzó, ill. mássalhangzó jelölésére is.

(ي) *Eljā*. Ezt a betűt is használják hosszú magánhangzó, ill. mássalhangzó jelölésére is. Az *ī* és *j* átírás mellett Dombay *y* / *ȳ* átírást használ a veláris *i* jelölésére, amely a hátul képzett és a velarizált (emfatikus) hangok mellett fordul elő, pl. *našȳr* [*našīr*].

(ء) *Elhamza*. Torokzárhang, amelyet általában a marokkói nyelvjárásban nem ejtenek.

II. fejezet *A népnyelv sajátosságairól*

12. § Dombay ebben a paragrafusban a *badal* ('kicserélés') jelenségről beszél, amely az irodalmi arabban is ismert, de amely a marokkói nyelvjárásban sokkal gyakoribb. A hangcseréken túl olyan dolgokat is idesorol, amelyek vagy hangváltozások vagy a nyelvjárásra jellemző hangszabályok, nem hangcserék.

(a) Ez a pont a mássalhangzók sorrendjének egy szón belül történő kicserélésével foglalkozik. Ennek a specifikus jelenségnek az arab nyelvtanokban *qalb* a neve.

A (b) – (i) pontokban tárgyalja Dombay a magánhangzókat, többnyire az irodalmi arabbal, időnként a szabályos nyelvjárási alakkal összevetve. Megfigyeléseinek helyes értelmezését nagyban megnehezíti, hogy az irodalmi arab három magánhangzópárjából indul ki és nem tudja egyértelműen jelölni a marokkói nyelvjárásra jellemző félhangokat.

A marokkói nyelvjárás alapvetően két rövid (*a*, *u*) és három hosszú (*ā*, *ū*, *ī*) magánhangzó fonémát ismer, amelyeknek különböző változatai vannak a hangkörnyezettől és a hangsúlytól függően. A kettőshangzók a marokkói nyelvjárások többségében monoftongizálódnak (*aw*-ból *ū* lesz, *ay*-ból *ī*), de Dombay olyan ejtések gyűjtött, amelyek megőrizték a kettőshangzókat. Dombay az *a* jelet nem ismeri, helyette általában *e*-t ír, még rövidebb hangot hallva *i*-t (*tsidī*, valójában *t^sdī*), illetve veláris vagy velarizált környezetben *y*-t.

(b) Az '*umer* és '*suker* alakok nem léteznek az irodalmi arabban, ezek a szabályos nyelvjárási alakok lennének, amelyek az emfatikus *r* miatt nem valósulnak meg, mivel az mélyíti a környezetében lévő magánhangzókat. Itt mutatja be az egyik kettőshangzó (*aw*) monoftongizálódását is három példán (*lūh*, *fūk*, *giūf*). A 3. §-ban szerepel nála a másik kettőshangzó (*ay*) monoftongizálódására vonatkozó példa (*bīl*).

(i) Dombay jól látja, hogy a 2. és 3. mássalhangzó közé bekerül egy hang, ugyanakkor nem jelöli, hogy ezek a szavak a marokkói nyelvjárásban mássalhangzó torlódással kezdődnek, pl. *smen*. Elképzelhető, hogy az első két mássalhangzó között hallott egy félhangot, amelyet az írásban nem tudott jelölni.

(k) Ez a pont a mássalhangzó-kettőzéssel foglalkozik. Ennek egy speciális esete, amikor az egyetlen rövid szótagból álló szavak utolsó mássalhangzóját megkettőzik, pl. *dem* 'vér'.

(l) Az e pontban felsorolt szabályos jelenségek közül az alábbiakat érdemes kiemelni:

- nazalizáció (*laqab* helyett *laqam* 'becenév'),
- denazalizáció (*nāranž* helyett *lāranž* 'narancs'),
- szóvégi zöngétlenedés (*dillā'* helyett *dillāh* 'harag'),

- lerövidülés, a rövid magánhangzó kiesése és ennek következtében visszaható hasonulás: *ṣā'iqā* helyett *ṣā'qa*, s ebből *ṣāḥqa* [tkp. *ṣahqa* 'villám'],
- szó közepi *h* eltűnése két magánhangzó között (*fākiha* helyett *fākiya* 'gyümölcs'),
- kezdő *hamza* helyett *w* áll (*uḍn* helyett *wuḍn* 'fűl'),
- *d* előtt a (ج) ejtése *g* lesz, amelyet Dombay (ق) betűvel jelöl (*miḡdāf* helyett *miḡdāf*), Dombay *k* átírása itt a betűt tükrözi, nem a kiejtést,
- a (ق) betűt a nem városi nyelvjárásokban *g*-nek ejtik, amelyet Dombay (ك) betűvel jelöl (*qadam* helyett *gedem* [tkp. *gdem*]).

(o) A kezdő *hamzából* vagy *w* lesz (ld. (l)), vagy leesik, pl. *ibil* helyett *bill* 'teve'. A szó hangtani sajátosságai és gyakori használata miatt a 'fél' szó ejtése minden arab nyelvjárásban *nuṣṣ*. Mivel, az idegen szavakat kivéve, *hamzával* nem kezdődhet szó, ezért egyes esetekben az is előfordul, hogy ilyenkor 'aynra van kicserélve ez a hang, pl. 'anbūb 'cső', melyet Dombay a *Kézművesszerszámok* című fejezetben említ.

(p) Ebben a pontban a szerző több jelenséget tárgyal együtt.

- Az 'arūsa és zawḡa szavak használata nem korlátozódik a marokkói nyelvjárásra, sőt az irodalmi arabban is már csak ezeket használják a nők a középkor óta. Csak ősi jelenség volt, hogy a vőlegényt/menyasszonyt, ill. a férjet/feleséget egyetlen szóval nevezték.
- A ḥaḡra nem a ḥaḡar szó elváltoztatása, hanem abból, mint gyűjtőnévből ('kő, kövek') képzett egységnév ('egy kő'). Az egységnevek nőneműek, a gyűjtőnevek mindkét nembe tartozhatnak. Ez a jelenség az irodalmi arabban is megvan.

(q) Mindkét oszlop szavai megvannak az irodalmi arabban is, ez a pont az informátor véleményét tükrözi arról, hogy melyik kifejezés használatos a marokkói nyelvjárásban.

(r) Az itt felsorolt szavak berber eredetűek, ez magyarázza a kezdő *a* megjelenését (*efkir* 'teknős').

III. fejezet *A magánhangzókról és írásjelekről*

15. § Ez nem hangtani jelenség, mivel a magánhangzót nem lehet megkettőzni, csak a magánhangzó jelek kettőződnek. Ez az ún. nunáció (*tanwīn*), amely a határozatlan állapot jele és amely csak az irodalmi arabban létezik három esetben (-un ّ -an ّ -in ّ).

16. § – 20. § Ezekben a pontokban Dombay kizárólag irodalmi arab jelenségeket és jeleket tárgyal, amelyeket itt nem részletezünk, csak a könnyebb érthetőség miatt jegyzünk meg néhány dolgot.

16. § A 'mozgó vagy hiányzó Elif' kifejezést az arab terminusok alapján lehet megérteni: 'mozgó', azaz magánhangzó által követett, 'hiányzó', azaz nem követi magánhangzó. A pont használata a *hamza* helyett a *kúfī* írásba tartozó *magribi* írás sajátossága, a *naszhi* írásrendszerben ez nem használatos.

21. § Az *alifan-naql* annak az *alif*nak a neve, amelyet az ige vagy a többes szám képzésére használnak.

IV. fejezet *A szótagok és arab szavak kiejtésének szabályairól a nép nyelvhasználatára szerint*

22. § Itt Dombay a nyelvjárásokban nem létező rövid magánhangzós ragvégződéseket tartalmazó irodalmi nyelvvel veti össze a nyelvjárást.

V. fejezet *Az igeről*

23. §

A három gyökből álló, tökéletes ige ragozása

Dombay nem tudta függetleníteni az írásképet a kiejtéstől, ezért az igeragozásban keveri az irodalmi és nyelvjárási alakokat, kihagyva azokat, amelyek a nyelvjárásban nem léteznek, a kettes számot és a többes számú nőnemű alakokat. Ugyanakkor a szóközi magánhangzók az irodalmi arabnak felelnek meg, mivel a marokkói arab nyelvjárásra, szemben az irodalmi arabbal, jellemző a szókezdő mássalhangzótorlódás.

Nem foglalkozik a tagadó igelakokkal, bár néhány példájában az ígét és a partikulákat tagadó *šī* előfordul (pl. 71. §, 80. § (b)).

Múlt (tkp. befejezett)

		<i>nšar</i>
3. személy	egyes szám	<i>našrat</i>
	többes szám	<i>našru</i>
2. személy	egyes szám	<i>nšarti</i>
	többes szám	<i>nšartu</i>
1. személy	egyes szám	<i>nšart</i>
	többes szám	<i>nšarna</i>

Bár a Dombay által közölt múlt idejű igeragozási táblázat több olyan alakot is tartalmaz, amelyek nem felelnek meg a marokkói nyelvjárással kapcsolatos ismereteknek, az azt követő megjegyzésben helyesen ismeri fel, hogy a 2. személyben a marokkói nyelvjárás ugyanazt a múlt idejű alakot használja hímnemben.

Jövő

Az itt jövő idejűnek nevezett alakot Dombay később (24. §-tól) az arab nevének nevezi: *muḏāri'* (Dombaynál *mozario*). Ez az alak az irodalmi arabban elsősorban a jelenre utal és csak másodsorban a jövőre, de Dombay helyesen nevezi itt jövő időnek, mert a marokkói nyelvjárásban a jelen időt csak úgy lehet kifejezni, hogy ezen alakok elé a *ka-* szócskát tesszük.

Ebben a pontban Dombay az irodalmi arabhoz közeli ragozást közöl, jóllehet a későbbiekben (pl. 26. §) egyértelműen kimondja, hogy az első személyben az egyes számban *n* az előrag, a többes számban pedig az *n* előrag mellett *u* végződés áll. Egyetlen tévedése az, hogy állítása szerint ez csak gyakori használat, valójában azonban ez mindig így van. A ragozás tehát a következő:

	egyes szám (hn)	<i>inṣər</i>
3. személy	egyes szám (nn)	<i>tənṣər</i>
	többes szám	<i>inəṣru</i>
	egyes szám (hn)	<i>tənṣər</i>
2. személy	egyes szám (nn)	<i>tnəṣri</i>
	többes szám	<i>tnəṣru</i>
	egyes szám	<i>nənṣər</i>
1. személy	többes szám	<i>nənṣru /nṣərbu</i>

Parancsoló mód

Dombay szövegében az átírás nem az arab írásnak felel meg, hanem az irodalmi arab kiejtést tükrözi, míg az arab írásos szöveg az első alak kivételével a nyelvjárási kiejtést. A tényleges ejtések a következők:

	egyes szám (hn)	<i>nṣər</i>
2. személy	egyes szám (nn)	<i>nəṣri</i>
	többes szám	<i>nəṣru</i>

Cselekvő melléknévi igenév

Kettes számú alakok a marokkói nyelvjárásban nem fordulnak elő, legfeljebb irodalmi kölcsönszavakban. A Dombay által közölt ejtés nyelvjárásiasan ejtett irodalmi arabnak feleltethető meg. Az a megfigyelése helyes, hogy a második

magánhangzó nem *i*. Az átírásban *e*-vel jelölt *fatha ə*-nak (*svá*) felel meg. A tényleges alakok:

hímnem	egyes szám	<i>nāṣar / šārəb</i>
	többes szám	<i>naṣrīn</i>
nőnem	egyes szám	<i>naṣra</i>
	többes szám	<i>naṣrāt</i>

Szenvedő melléknévi igenév

hímnem	egyes szám	<i>mənṣūr</i>
	többes szám	<i>mənṣurīn</i>
nőnem	egyes szám	<i>mənṣūra</i>
	többes szám	<i>mənṣurāt</i>

24. § A leírás helyes, csak az 'iszik' igealak szorul korrekcióra: *keyšrəb*.

25. § 'Ki fogok menni': *enā māši nəhrəž*. A Magrib térség nyelvjárásainak egyik fő jellegzetessége, hogy az ige egyes szám első személyű alakja *n*-nel kezdődik, nem *hamzával*, szemben az irodalmi arabbal és a keleti arab nyelvjárásokkal. A többes számban ennek az alaknak a végéhez tesznek egy *u*-t, amely mindhárom személyben a többes számot jelenti.

26. § Dombay helyesen látja, hogy az irodalmi arab három igemódja (*rafʿ*, *naṣb*, *ğazm*) helyett egyet használnak és az sem követi egyik irodalmi alakot sem.

27. § Itt Dombayt megint az irodalmi alakok zavarják meg, amelyekre ráillik a leírás. A marokkói nyelvjárásban nincs ilyen magánhangzó változás, legfeljebb bizonyos emfatikus és torokhangok változtathatják meg a kiejtést. Az alakok: *ktəb* – *iktəb*, *mlək* – *imlək*, *ftaḥ* – *iftaḥ*

28. § A négy gyökű ige magánhangzó szerkezete Dombaynál az irodalmi alakokat követi. A ragozás szabályos, a marokkói hangalakok a következők: *dəhrəž, idəhrəž, mdəhrəž* (közös alak), *dəhrāž*.

29. § Dombay itt kizárólag az ún. II. ige törzsbe tartozó igeik *mašdar* alakját hozza példaként, amelyek esetében az igealak második mássalhangzója megkettőződik. Jóllehet a nyelvjárásban ez a leggyakoribb igealak, ez nem jelenti azt, hogy a többi ige törzsbe tartozó alakok (vagyis a többi képzett ige) ne fordulna elő.

30. § A középen kettőzött ige ragozásánál Dombay helyesen ismeri fel, hogy a nyelvjárásban a múlt idejű alakok a végső gyenge igeikhez hasonlóan ragozódnak. Ugyanakkor azonban minden alakban csak egy mássalhangzót ír. Ennek az információnak a forrása nem világos, mivel nem felel meg a nyelvjárással kapcsolatos ismereteknek (pl. *redīt* helyett, hogy *reddīt*).

31. § A *ḥalā* (marokkói *ḥla*), 'édes volt' ige esetében a Dombay által adott *ḥalaw* és *ḥalū* (marokkói *ḥlu*) nem az ige egy változata, hanem az 'édes' jelentésű melléknév átírási variációi, amelyet sokkal gyakrabban használnak Marokkóban, mint az igeét.

32. § Dombay átírásában a magánhangzók használata mindig, így ennél a pontnál is az irodalmi arabot tükrözi. A klasszikus kiindulást jól mutatja a Zayd (Zeid) és 'Amr (Dombaynál az írásképet követve 'Amru, ill. 'Amrū) nevek használata is, amelyek az irodalmi arab nyelvtanok példaszavai. Az ebben a pontban szereplő ún. topikalizált szerkezetek léteznek a nyelvjárásban is. Ugyanez vonatkozik az ún. VII. törzsben lévő igealakra (*inhabas*), amely a marokkói nyelvjárásban: *ənhbas*.

VI. fejezet *A főnévről*

36. § A tárgyeset jelei alatt Dombay az arab nyelvtani gondolkodást követve, az ige vonzatát érti.

37. § Jóllehet a marokkói nyelvjárásban is előfordul a *yā* megszólító szócska, elsősorban különböző kifejezésekben, de az igazán gyakori ebben a funkcióban az *ā* használata.

38. § Dombay a *de* partikulát helyesen azonosítja az irodalmi arab *dū*, *dā*, *dī* alakkal, ezért írja az arab írásban mindig *dāl*lal, míg a kiejtésben helyesen *d*-vel. A 'szabályosabban' kifejezés az irodalmi arab használatra utal.

39. § Ezeknek a mellékneveknek a marokkói nyelvjárási hangalakja a *f'īl* (tbsz. *f'āl*) sémát követi, ahol megjegyzendő, hogy a hosszú magánhangzó sem igazán hosszú, hanem csak félhang. Az 'új' szó többes száma marokkóiban *ždād*, irodalmi arabban *ğudud*.

42. § Az ebben a pontban szereplő szavak tulajdonképpen nem többes számok, hanem gyűjtőnevek.

43. § A tényleges személyes névmási alakok a következők:

Egyes szám		Többes szám	
1.	<i>ana</i>	1.	<i>hna</i>
2. (hn)	<i>nta</i>	2.	<i>ntūma</i>
2. (nn)	<i>nti, ntīna</i>		
3. (hn)	<i>huwwa</i>	3.	<i>hūma</i>
3. (nn)	<i>hiyya</i>		

44. § A közelre mutató névmásokban nem az utolsó, hanem az első magánhangzó a hosszú.

48. § A kettőshangzók a marokkói nyelvjárások többségében monoftongizálódnak (ld. 12. §). Ezt a jelenséget Dombay is ismerte. Ennek megfelelően 'az ő szobája': *bītu*. E szónak itt és a szószerkesztésben (*Ház és háztartási eszközök*) közölt kétfajta átírása alapján azonban feltételezhető, hogy Dombay ezt a szót kettőshangzóval is hallotta, amely a prehiláli nyelvjárások jellegzetessége.

55. § A kettőre ma inkább a *žūž* szót használják. Ez Dombaynál ebben a pontban nem, de későbbi példában (80. § b) előfordul. A Dombay által itt közölt alak az összetett számokban fordul elő. A 11 és 12 ma használt alakjai: *hdāš* és *tnāš*. Ma az 'aynt 11 és 19 között nem ejtik.

VII. fejezet *A partikulákról*

60. § A mai marokkói nyelvjárásban csak a *ġīr* alakot használják. Ugyanakkor Dombay hallhatott kettőshangzót ebben a szóban, mint ahogy a *bayn* partikulában (59. §), ahol ez az ejtés mind a mai napig megmaradt.

63. § Dombay helyesen mutat rá a nőnemű példával, hogy az irodalmi arabbal ellentétben ebben a kifejezésben a *zāla* a marokkói arabban már nem igeként, hanem névszóként használatos.

VIII. fejezet *A ritka és választékos főnevekről, melyeket a köznép általában nem ismer*

76. § Az itt felsorolt szavak a mai irodalmi arabban is ritkaságnak számítanak.

الپیر Alīr. Putens.

فيه fihī. In eo.

كانت kanets. Illa fuit.

بني Iebni. Aedificat.

Id quod lectionem scriptorum satis diffi-
cilem reddit.

§: 8.

In communi sermone, et jam in episto-
lis, in lingua vulgari exaratis, quod quidem
a lingua peritis minime fieri solet, litera vo-
cabulorum vere arabicorum invicem comutan-
tur. e.g.

1.º جاد gedad. pro دجاج Gallina.

وجاب ugīab. pro جواب responsum.

نول neul. pro لون color.

2.º Vel etiam littera plane mutantur. e.g.

سلک silk. pro سلو Beta.

ساحف sahka. pro ساعف Fulmen.

خطيو chuttej. pro خطلان Hirundo.

قدم gedem. pro قدم Pes.

غر نوک ghurnūk. pro غرنوک Grus.

خيلي chajli. pro خیری Viola.

Bibliográfia

Források:

Dombay, Franciscus de. 1800. *Grammatica linguae Mauro-Arabicae juxta vernaculi idiomatis usum. Accessit vocabularium Latino–Mauro-Arabicum*. Vindobonae: Apud Camesina.

Dombay további művei:

1789 *Geschichte des Türkischen Reiches nebst einer kurzen Beschreibung der Länder, Religion, Sitten, Regierungsart und Kriegsverfassung dieses Reiches*. Wien: Sebastian Hartl.⁴⁴

1794–1797 *Geschichte der Mauritanischen Könige*. Verfaßt von dem arabischen Geschichtschreiber Ebül-Haßan Aly Ben Abdallah, Ben Ebi Zeraa, aus dem arabischen übersetzt mit Anmerkungen, 2 vols. Agram: Verlag der bischöflichen Buchhandlung (1), Verlag der Novoszelschen Buchhandlung (2).

1795 *Auszug der Lebensgeschichte des Propheten Mohammeds mit Bezug auf dessen Religions-politische und moralische Gesetze*. Agram: Verlag der K.K. privil. bischöflichen Buchhandlung.

1795 *Popular-Philosophie der Araber, Perser und Türken: theils gesammelt, theils aus Orientalischen Manuskripten übersetzt*. Agram: Verlag der Bischöfl. Buchhandlung.

1801 *Geschichte der Scherifen oder der Könige des jetzt regierenden Hauses zu Marokko*. Agram: gedruckt mit von Novoszelschen Schriften.

1803 *Beschreibung der gangbaren Marokkanischen Gold-, Silber- und Kupfer-Münzen nebst einem Anhang von einigen seltenen Münzen*. Wien: Camesianische Buchhandlung.

1804 *Grammatica linguae persicae; accedunt dialogi, historiae, sententiae et narrationes persicae*. Vindebonae: Apud Albertum Camesina.

1805 Ebu Medini Mauri Fessani: *Sententiae quaedam arabicae*. Nunc primum edidit, ac latine vertit. Vindebonae: Typis Antonii Schmid, Apud Franc. Ios. Roetzel.

---

⁴⁴ E mű szerzősége vitatott, ld. Hellmuth 2012:87–88.

Ibn Ǧubayr, *Rihla* = *The Travels of Ibn Jubayr*. Edited by William Wright, 2nd edition revised by M. J. De Goeje. Leyden: E. J. Brill, London: Luzac & Co., 1907.

Szakirodalom:

Abdel-Massih, Ernest T. 1974. *Advanced Moroccan Arabic*. Ann Arbor, MI: The University of Michigan, Center for Near Eastern and North African Studies.

Abdel-Massih, Ernest T. 1982. *An Introduction to Moroccan Arabic*. Revised edition. Ann Arbor, MI: The University of Michigan, Center for Near Eastern and North African Studies.

Aguadé, Jorge. 2008. “Morocco”. *Encyclopedia of Arabic Language and Linguistics* ed. Kees Versteegh, III, 287–297. Leiden & Boston: E. J. Brill.

Alcalá, Pedro de. 1505a. *Arte para ligeramēte saber la lēgua arauiga*. Granada: Juan Varela de Salamanca.

Alcalá, Pedro de. 1505b. *Vocabulista arávigo en letra castellana*. Granada: Juan Varela de Salamanca.

Altić, Mirela. 2022. “From Borderlands to Boundary Lines: Mapping on the Edges of the Ottoman Empire”. *Imago Mundi* 74.2.189–216.
<https://doi.org/10.1080/03085694.2022.2130521> (Utolsó hozzáférés: 2025. 05. 21.)

Attiya, Hussein M. 1999. “Knowledge of Arabic in the Crusader States in the 12th and 13th Centuries”. *Journal of Medieval History* 25.3.203–213.

Bakkūr, Muḥammad. 2021. “Bāšā Ṭaṅḡa fī ‘ahd al-sultān Sīdī Muḥammad ben ‘Abdallāh: al-qā’id wa-l-safīr Muḥammad ben ‘Abd al-Malik al-Rīfī”. *Ṭaṅḡa fī l-‘ahd al-‘alawī: min al-taḥrīr ilā l-ḥimāya 1684 M – 1912 M*. ed. Imḥammad Ǧabrūn Rašīd al-‘Affāqī, ‘Abd al-Salām al-Ǧa‘māṭī. Ṭaṅḡa: Ǧam‘iyat Aḥmad Būkmāḥ.

Bašagić-Redžepašić, Safvet beg. 1900. *Kratka uputa u prošlost Bosne i Hercegovine* (Od. g. 1463.–1850.). Sarajevo: Vlastita Naklada.

Behnstedt, Peter & Mostafa Benabbou. 2005. “Données nouvelles sur les parlers arabes du nord-est marocain”. *Zeitschrift für Arabische Linguistik* 44.18–70.

Behnstedt, Peter & Manfred Woidich. 2011–2021. *Wortatlas der arabischen Dialekte*. 4 vols. Leiden: Brill.

- Bendefy-Benda, László. 1934. *Magyar utazók Afrikában*. Budapest: Magyar Etiópiai Expedíció Országos Bizottsága.
- Ben-Tov, Asaph. 2015. "The Academic Study of Arabic in Seventeenth- and Early Eighteenth-Century Protestant Germany: A Preliminary Sketch". *History of Universities* ed. by Mordechai Feingold, XXVIII/2, 93–135. Oxford: Oxford University Press.
- Biernaczky, Szilárd. 1984. "Folklór a mai Afrikában: Nemzetközi konferencia, Budapest, 1982. november 1–4". *Ethnographia* 95.2.335–339.
- Biernaczky, Szilárd. 2021. "A magyar-afrikai kapcsolatok elfeledett vagy elhanyagolt 'nagy pillanatai' (1483–2020). *Afrika Magyarországon – magyarok Afrikáról: tudománytörténeti vázlatok*. II., szerk. Biernaczky Szilárd, 23–61. Érd: Afrikai Kutatási és Kiadási Program, Mundus Novus Könyvek.
- Brendler, Anton. 1896. *Das Wirken der P. P. Piaristen seit ihrer Ansiedelung in Wien im Collegium in der Josefstadt, zu St. Thekla auf der Wieden und im Löwenburg'schen Convicte*. Wien: Kirsch.
- Brunot, Louis. 1950. *Introduction à l'arabe marocain* (= *Les langues de l'Orient* – I. *Manuels*). Paris: G. P. Maisonneuve et Cie.
- Brustad, Kristen E. 2000. *The Syntax of Spoken Arabic: A Comparative Study of Moroccan, Egyptian, Syrian, and Kuwaiti Dialects*. Washington, DC: Georgetown University Press.
- Casari, Mario. 2013. "Eleven Good Reasons for Learning Arabic in Late Renaissance Italy: A Memorandum by Giovan Battista Raimondi". *Renaissance Studies in Honor of Joseph Connors* ed. Machtelt Israëls & Louis A. Waldman, II, 545–557. Florence: Villa I Tatti, The Harvard University Center for Italian Renaissance Studies.
- Caubet, Dominique. 1993. *L'arabe marocain*. 2 vols. Paris & Louvain : Peeters.
- Caubet, Dominique. 1999. "Arabe maghrébin : passage à l'écrit et institutions". *Faits de langues*, 13.235–244. doi: 10.3406/flang.1999.1257
- Chatar-Moumni, Nizha. 2015. "Vers une standardisation de l'arabe marocain ?" *Echo des études romanes* 11.1.75–91.
- Colin, Georges Séraphin. 1986. "al-Maghrib. VII. Aperçu linguistique". *Encyclopédie de l'Islam*. V, 1193–1198. 2nd ed. Leiden & Paris : E.J. Brill.

- Cowan, William. 1981. "Arabic Grammatical Terminology in Pedro de Alcalá". *Historiographia Linguistica* 8.2–3.357–363.
- Dell, François & Mohamed Elmedlaoui. 2002. *Syllables in Tashlhiyt Berber and in Moroccan Arabic* (= *Kluwer International Handbook of Linguistics*, 2). Dordrecht: Springer Science+Business Media.
- Do Paço, David. 2008. "Un Orient négocié. L'ambassade marocaine de Mohamed ben Abdel Malek à Vienne en 1783 dans les grandes gazettes européennes de langue française". *Cahiers de la Méditerranée* 76.229–261. doi: 10.4000/cdlm.4337
- Do Paço, David. 2012. "Vienne, place politique orientale dans l'Europe du XVIIIe siècle". *Austriaca* 74.59–78.
- Do Paço, David. 2022. "Women in Diplomacy in Late Eighteenth-Century Istanbul". *The Historical Journal* 65.640–662. doi: 10.1017/S0018246X21000479
- Dozy, R. 1881. *Supplément aux dictionnaires arabes*, 2 vols., Leyde: E. J. Brill.
- Durand, Olivier. 2004. *L'arabo del Marocco: elementi di dialetto standard e mediano* (= *Studi Semitici, Nuova serie*, 20). Roma: Università degli Studi "La Sapienza".
- Edelspacher, Antal. 1876. "Egy ismeretlen magyar orientalista". *Nyelvtudományi Közlemények* 12.3.440–442.
- Ekinci, Mehmet Uğur. 2013. "Franz von Dombay'ın (1758–1810) Türkçe Atasözleri ve Deyimler Derlemesi". *Türkbilig: Türkoloji araştırmaları* 25.55–74.
- Erpenius, Thomas. 1613. *Grammatica arabica quinque libris methodicè explicata*. Leidae: In Officina Raphelengiana.
- Fazekas, István. 2012. "A Magyar Udvari Kancellária (1527–1867) és az Erdélyi Udvari Kancellária (1695–1867) története". *A bécsi magyar nagykövetségi épület: Hivatal- és művészettörténeti tanulmányok*, szerk. Ujváry Gábor, 49–65. Budapest: Magyarország Külügyminisztériuma, Bécs: Magyarország Nagykövetsége.
- Fazekas, István. 2014. "A magyar udvari kancellária és hivatalnokai a 16–18. Században: Hivatalnoki karrierlehetőségek a kora újkori Magyarországon". *Századok* 148.5.1131–1155.

- Fazekas, István. 2018. *A magyar udvari kancellária és hivatalnokai 1527–1690 között*. Akadémiai doktori értekezés. Budapest: MTA.
- Ferguson, Charles. 1959. “Diglossia”. *Word* 15.325–340.
- Fočo, A. 1944. “Franz pl. Dombay: preteča moderne hrvatske orijentalistike”. *Hrvatski narod* 6.1139.
- Fück, Johann. 1955. *Die arabischen Studien in Europa: bis in den Anfang des 20. Jahrhunderts*. Leipzig: Harrassowitz.
- Guadagnoli, Filippo. 1642. *Breves Arabicae linguae institutiones*. Romae: Ex typographia Sac. Congregationis de Propaganda fide, excudebat Joseph David Luna, Maronita.
- Gaudefroy-Demombynes, Maurice & Louis Mercier. 1925. *Manuel d’arabe marocain : grammaire & dialogues*. Nouvelle édition, revue et augmentée par Louis Mercier. Paris : Société d’éditions géographiques, maritimes & coloniales.
- Goluchowski, Agenor. 1904. *A cs. és kir. Konzuli Akadémia 1754-től 1904-ig: Emlékirat az akadémia százötvenéves fennállásának és új épülete megnyitásának ünnepe alkalmából*. Bécs: Császári és Királyi ház és a Külügyek Miniszteriumának Kiadása.
- González Vázquez, Araceli. 2017a. “Les études linguistiques sur les variétés de l’arabe au nord-ouest du Maroc (1779–1956) : Quels savoirs ethnographiques et anthropologiques sur l’Autre et l’Ailleurs véhiculent-elles ?” *La région du Nord-Ouest marocain : Parlers et pratiques sociales et culturelles* édité par Ángeles Vicente, Dominique Caubet et Amina Naciri-Azzouz (= *Estudios de Dialectología Árabe*, 12), 51–92. Zaragoza: Prensas de la Universidad de Zaragoza.
- González Vázquez, Araceli. 2017b. “La historia del estudio lingüístico del Árabe y el Orientalismo sueco del siglo XVIII: Dos disertaciones sobre el Árabe marroquí y el maltés de los discípulos del profesor Matthias Norberg”. *Miscelánea de estudios árabes y hebraicos, sección Árabe-Islam* 66.97–122.
- González Vázquez, Araceli & Montserrat Benítez Fernández. 2016. “British 18th-Century Orientalism and Arabic Dialectology: William Price of Worcester and his “Dialogues in the Vulgar Arabick of Morocco” (1797)”. *Historiographia Linguistica* 43.1–2.61–97. doi: 10.1075/hl.43.1-2.03gon

- Grotzfeld, Heinz. 1995. “Arabische Wortlisten in Pilgerhandbüchern des 15. Jahrhunderts”. *The Arabist: Budapest Studies in Arabic* 15–16.33–47. doi: 10.58513/ARABIST.1995.15-16.5
- Guerrero, Jairo. 2012. “La gramática de árabe marroquí del austriaco Franz von Dombay”. *Séptimo Centenario de los estudios orientales en Salamanca* (= *Estudios filológicos*, 337). 241–249. Salamanca: Ediciones Universidad de Salamanca.
- Guppy, Henry. 1946. “The Bibliotheca Lindesiana”. *Bulletin of the John Rylands Library* 30.185–194.
- Gyémánt, Richárd. 2017. “A katonai határörvidék vázlatos történelme és ’statisztikája’.” *ARACS* 2017.3.73–83.
- Häberlein, Mark. 2023. *Die Marokkaner in Wien. Interkulturelle Diplomatie und städtische Öffentlichkeit im Zeitalter Josephs II.* Stuttgart: Franz Steiner Verlag.
- Hammer-Purgstall, Joseph von. 1811. “F[ranz] L[orenz] v[on] Dombay”. *Oesterreichischer Beobachter* 14.61–62 (16.01.1811).
- Hammer-Purgstall, Joseph von. 2014. *Erinnerungen aus meinem Leben: 1774-1852.* Hrsg. Michael Holzinger. Berliner Ausgabe, 3. Auflage. <http://www.zeno.org/Kulturgeschichte/M/Hammer-Purgstall,+Joseph+Freiherr+von/Erinnerungen+aus+meinem+Leben?hl=erinnerungen+aus+meinem+leben> (Utolsó hozzáférés: 2025. 04. 22.)
- Hammer-Purgstall, Joseph von. 2018. *Briefe, Erinnerungen, Materialien: Version 2 – 2018* (= *Publikationen aus dem Archiv der Universität Graz*, 46/1–3; *Quellen zur geschichtlichen Landeskunde der Steiermark*, 30/1–3). Hrsg. Walter Höflechner, Alexandra Wagner, & Gerit Koitz-Arko. 3 Bände. Graz: Akademische Druck- und Verlagsanstalt. <https://gams.uni-graz.at/hp> (Utolsó hozzáférés: 2024. 11. 22.)
- Harrell, Richard Slade. 1962. *A Short Reference Grammar of Moroccan Arabic, with an Appendix of Texts in Urban Moroccan Arabic* by Louis Brunot (= *Arabic Series*, 1). Washington, DC: Georgetown University Press.
- Harrell, Richard Slade, Thomas Fox & Mohammed Abu-Talib. 1966. *A Dictionary of Moroccan Arabic: Moroccan–English.* Washington, DC: Georgetown University Press.

- Heath, Jeffrey. 2002. *Jewish and Muslim Dialects of Moroccan Arabic* (= *RoutledgeCurzon Arabic Linguistic Series*). London: RoutledgeCurzon.
- Heath, Jeffrey. 2013. *From code-switching to borrowing: foreign and diglossic mixing in Moroccan Arabic* (= *Library of Arabic Linguistics*, 9). London & New York: Routledge. (1st ed. London: Kegan Paul 1989).
- Heath, Jeffrey. 2002. *Jewish and Muslim dialects of Moroccan Arabic*. London and New York: Routledge Curzon.
- Hellmuth, Leopold. 2012. “Franz von Dombay als Arabist”. *Austriaca* 74.79–100.
- Höflechner, Walter. 2021. *Joseph von Hammer-Purgstall 1774–1856: Ein alt-österreichisches Gelehrtenleben: Eine Annäherung* (= *Publikationen aus dem Archiv der Universität Graz*, 52/1–2; *Forschungen zur geschichtlichen Landeskunde der Steiermark*, 93/1–2). 2 Bände. Graz: Akademische Druck- u. Verlagsanstalt. <https://gams.uni-graz.at/hp> (Utolsó hozzáférés: 2024. 11. 22.)
- Jahrbuch der k. k. heraldischen Gesellschaft „Adler”. 1907. Neue Folge 17. Redigiert: Ed. Gaston Grafen Pöttich von Pettenegg. Wien: Carl Gerolds Sohn.
- Jones, John Robert. 2020. *Learning Arabic in Renaissance Europe (1505–1624)*. Leiden & Boston: Brill.
- Kampffmeyer, Georg. 1912. *Marokkanisch-arabische Gespräche im Dialekt von Casablanca, mit Vergleichung des Dialekts von Tanger*. Berlin: Reimer.
- Killeen, Carolyn G. 1984. “The Development of Western Grammars of Arabic”. *Journal of Near Eastern Studies* 43.4.223–230.
- Law, Vivian. 2003. “A brief overview of linguistics since 1600”. *The History of Linguistics in Europe: From Plato to 1600*, 258–275. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lerchundi, José. 1872. *Rudimentos del árabe vulgar que se habla en el Imperio de Marruecos*. Madrid: Imprenta y estereotipia de M. Rivadeneyra.
- Lerchundi, José. 1892. *Vocabulario español-arábigo del dialecto de Marruecos, con gran número de voces usadas en Oriente y en la Argelia*. Tangier: Misión Católico-Española.
- Lerchundi, José. 1916. *Vocabulario español-arábigo del dialecto de Marruecos, con gran número de voces usadas en Oriente y en la Argelia*. Segunda edición,

- corregida y aumentada con dos mil vocablos. Tangier: Misión Católico-Española.
- Lourido Díaz, Ramón. [s.a.] “Juan Manuel González Salmón y González del Lago”. *Historia Hispánica* <https://historia-hispanica.rah.es/biografias/21369-juan-manuel-gonzalez-salmon-y-gonzalez-del-lago> (Utolsó hozzáférés: 2025. 05. 17.)
- Magyar Katolikus Lexikon*, főszerk. Diós István. Budapest: Szent István Társulat, 1993–2014.
- Marçais, William. 1911. *Textes arabes de Tanger*. Paris : Bibliothèque de l'École des Langues Orientales Vivantes.
- Mingana, Alphonse. 1934. *Catalogue of the Arabic manuscripts in the John Rylands Library, Manchester*. Manchester : Manchester University Press.
- Moscoso García, Francisco. 2007. *Diccionario español-árabe marroquí, árabe marroquí-español*. Almería: Fundación Ibn Tufayl de Estudios Árabes.
- Moscoso García, Francisco. 2015. *Diccionario de árabe marroquí: diccionario español-árabe marroquí, árabe marroquí-español* (= *Bibliotheca Arabo-Romanica et Islamica*, 10). 2. ed. Gijón: Ediciones Trea.
- Mujadžević, Dino. 2003. “Nova habsburško-osmanska granica u Pounju krajem 18. stoljeća i jedan osmanski document iz 1795”. *Triplex Confinium (1500–1800): Ekohistorija*, ed. Drago Roksandić & Nataša Štefanec, 101–108. Split: Književni Krug.
- Nagy, Iván. 1858. *Magyarország családai czimerekkel és nemzékrendi táblákkal*. 3. kötet. Pest: nyomtatott Beimel J. és Kozma Vazulnál.
- Palanović, Elizabeta. 1993. “Dombay, Franjo”. *Hrvatski biografski leksikon*. <https://hbl.lzmk.hr/clanak/dombay-franjo> (Utolsó hozzáférés: 2024. 05. 18.)
- Picherot, Émilie. 2023. “Guillaume Postel”. *La Langue arabe dans l'Europe humaniste 1500–1550*. (= *Perspectives comparatistes*, 127), 169–201. Paris : Classiques Garnier.
- Pizzorusso, Giovanni. 2010. “Filippo Guadagnoli, i Caracciolini e lo studio delle lingue orientali e della controversia con l'Islam a Roma nel XVII secolo”. *Studi medievali e moderni. Arte, Letteratura, Storia* 14.245–278.
- Postel, Guillaume. [1540k.] *Grammatica arabica*. Paris : Pierre Gromors.

- Pöttickh von Pettenegg, Eduard Gaston [ed.]. 1907. *Jahrbuch der k. k. heraldischen Gesellschaft „Adler“*. Neue Folge. Bd. 17., Wien : Selbstverlag der K. K. Heraldischen Gesellschaft "Adler"
- Quitout, Michel. 2001. *Parlons l'arabe dialectal marocain* (= *Collection Parlons...*). Paris : L'Harmatan.
- Silvestre de Sacy, Antoine-Isaac. 1855. „Dombay (François de)”. *Biographie universelle ancienne et moderne [Michaud]*. nouv. éd., Paris : Mme C. Desplaces.
- Sánchez, Pablo. 2008. “Bibliografía sobre dialectos árabes”. *Manual de dialectología neoárabe* ed. Federico Corriente & Ángeles Vicente, 439–526. Zaragoza: Instituto de Estudios Islámicos y del Oriente Próximo.
- Sánchez, Pablo. 2014. *El árabe vernáculo de Marrakech: análisis lingüístico de un corpus representativo* (= *Estudios de Dialectología Árabe*, 8). Zaragoza: Universidad de Zaragoza.
- Schmidt, Jan. 1999. “Franz von Dombay, Dragoman on the Bosnian Border, 1792–1800”. *Acta Viennensia Ottomanica: Akten des 13. CIEPO Symposiums vom 21. bis 25. September 1998* ed. Markus Köhbach, Gisela Procházka-Eisl, Claudia Römer, 319–321. Wien: Institut für Orientalistik.
- Schmidt, Jan. 2000. “Franz von Dombay, Austrian Dragoman at the Bosnian Border 1792–1800”. *Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes* 90.75–168. Reprinted 2010, in *The Joys of Philology: Studies in Ottoman Literature, History and Orientalism (1500–1923)* (= *Analecta Isisiana: Ottoman and Turkish Studies*, 60), 75–151. Piscataway, NJ: Gorgias Press, Istanbul: The Isis Press.
- Seidel, August. 1907. *Marokkanische Sprachlehre: praktische Grammatik des vulgärarabischen in Marokko: mit Übungsstücken und Vokabular* (= *Methode Gaspey – Otto – Sauer*). Heidelberg: Julius Groos.
- Sicard, Jules. 1954. *Vocabulaire français-arabe : dialecte marocain*. Paris : Larose.
- Siegfried, Carl Gustav Adolf. 1896. “Wasmuth, Matthias”. *Allgemeine Deutsche Biographie*, hrsg. von der Historischen Kommission bei der Bayerischen Akademie der Wissenschaften. 41, 230–232. https://de.wikisource.org/wiki/ADB:Wasmuth,_Matthias (Utolsó hozzáférés: 2024. 06. 28.)

- Starkenfels, Victor Weiss von. 1839. *Die kaiserlich-königliche orientalische Akademie in Wien*. Wien: Gerold.
- Stillman, Norman. 1975. "A new source for eighteenth-century Moroccan history in the John Rylands University Library: The Dombay Papers". *Bulletin of the John Rylands Library, Manchester* 57.2.463–486.
- Stillman, Norman (Noam) A. 2018. "A Report by Franz von Dombay in 1789 on the Moroccan Court Mentioning Jewish Courtiers". *From Catalonia to the Caribbean: the Sephardic Orbit from Medieval to Modern Time, Essays in Honor of Jane S. Gerber* ed. Federica Francesconi, Stanley Mirvis, Brian M. Smolett, 339–347. Leiden: Brill.
- Taylor, Frank. 1976. "Notes and News". *Bulletin of The John Rylands University Library of Manchester* 58.2.239–252.
- Varthema, Lodovico de. 1520. *Itinerario del venerable varon micer Luis patricio romano, enel qual cuēta mucha parte de la Ethiopia, Egipto, y entrābas Arabias: Síría y la Indía. Buelto de latin en romance por Christoual de arcos clerigo, nunca hasta aqui impresso en lengua castellana*. Sevilla: por Jacobo Cromberger.
- V. Ecsedy Judit. 2019. "A Trattnerék Magyarországon". *Magyar Könyvszemle* 135.2.173–189 DOI 10.17167/mks.2019.2.173-189 (Utolsó hozzáférés 2025. 05.21.)
- Vrolijk, Arnoud & Richard van Leeuwen. 2014. *Arabic Studies in the Netherlands: A Short History in Portraits, 1580–1950*. Leiden: Brill.
- Wasmuth, Matthias. 1654. *Grammatica arabica: singulari facilitate, tàmque succincte & perspicuè praecepta linguae complexa, ut menstruô spatiô, pauculas indies horas impendens propriô marte in ea penetrare, & feliciter memoriâ comprehendere queat. Praemissa est paraenesis de linguae arabicae utilitate, ac praesentis operis instituto*. Amstelodami: apud Ioannem Ianssonium.
- Wurzbach, Constant von. 1858. *Biographisches Lexikon des Kaiserthume Österreich, enthaltend die Lebensskizzen der denkwürdigen Personen, welche 1750 bis 1850 im Kaiserstaate und in seinen Kronländern gelebt haben*. Band 3. Wien: Verlag der Universitäts-Buchdruckerei von L. C. Zamarski.
- Youssi, Abderrahim. 1992. *Grammaire et lexique de l'arabe marocain moderne*. Casablanca: Wallada.

Zwartjes, Otto. 2007. "Inflection and Government in Arabic According to Spanish Missionary Grammarians from Damascus (XVIIIth Century): Grammars at the Crossroads of Two Systems?". *Approaches to Arabic Linguistics: Presented to Kees Versteegh on the Occasion of his Sixtieth Birthday* ed. Everhard Ditters & Harald Motzki, 209–244. Leiden & Boston: Brill.

GRAMMATICA

LINGUAE

MAURO - ARABICAE

JUXTA

VERNACULI IDIOMATIS USUM.

ACCESSIT

VOCABULARIUM LATINO - MAURO - ARABICUM.

OPERA ET STUDIO

FRANCISCI DE DOMBAY

CAES. REG. LINGUARUM ORIENTALIUM

INTERPRETIS.

VINDOBONAE

APUD CAMESINA 1800.

A MÓR-ARAB NYELV GRAMMATIKÁJA

A NÉPNYELVI HASZNÁLAT SZERINT.

LATIN – MÓR-ARAB SZÓSZEDETTEL

KÉSZÍTETTE

FRANCISCUS DE DOMBAY

A KELETI NYELVEK CSÁSZÁRI ÉS KIRÁLYI TOLMÁCSA.

BÉCS

CAMESINA 1800

GRAMMATICA

LINGUAE

MAURO-ARABICAE

G. TELEKIEK' ALAPÍTVÁNYA

Saepe etiam parvis gratia rebus inest.

LOCUTIONUM LATINO-MAURO-ARABICARUM

OTTE ET STEPH

FRANCIS DE DOMINIS

CAES. REG. LINGUARUM ORIENTALIS

M. ACADEMIA KÖNYVTÁRA

WINDSOR

THE CAMBRIDGE

A kegyelem gyakran apró dolgokban is megtalálható.

LECTURIS.

Grammatica ista mauro-arabica fundamenta idiomatis vulgaris, in Mauritania Tingitana usitati, ejusque regulas grammaticales, quantum fieri potuit, in se complectitur, omnia enim, quae in vernaculo Maurorum idiomate saepius occurrunt, accuratissime annotavimus, et in quibusdam etiam locis, ubi ratio, et necessitas exigebant, aliquas animadversiones, quae ad linguam eruditorum arabicam, praecipue ad literarum

AZ OLVASÓKHOZ

Ez a mór-arab nyelvtan,ⁱ amennyire csak lehetséges, magában foglalja a Mauritania Tingitana-banⁱⁱ használt köznyelvi (*vulgaris*) mór-arab nyelv alapjait és annak nyelvtani szabályait. Mindazokat a dolgokat, melyek gyakran előfordulnak a mórok népnyelvében (*vernaculus*), igen pontosan jegyeztük. Néhol, ahol az értelem és a szükség megkívánta, örömet terjesztettünk elő néhány észrevételt, amelyek a műveltek arab nyelvére, különösen a betűk

*ordinem, pronunciationem, et differentiam, atque ad
signa diacritica pertinere nobis videbantur, judicio lec-
toris lubentissime subjecimus.*

*Divisimus itaque hanc grammaticam in decem
capita :*

Caput Primum. *De orthographia.*

Caput Secundum. *De linguae vulgaris proprietatibus.*

Caput Tertium. *De vocalibus, et notis orthogra-
phicis.*

Caput Quartum. *De regulis pronunciandi syllabas, et
dictiones arabicas juxta vulgi usum.*

Caput Quintum. *De verbo.*

sorrendjére, kiejtésére és különbözőségére, valamint a diakritikus jelekre vonatkoznak, hogy az olvasó meggyőződhesen róluk.

Ezt a nyelvtant tíz fejezetre osztottuk:

Első fejezet. *A helyesírásról*

Második fejezet. *A népnyelv sajátosságairól*

Harmadik fejezet. *A magánhangzókról és írásjelekről*

Negyedik fejezet. *A szótagok és arab szavak kiejtésének szabályairól a nép nyelvhasználata szerint.*

Ötödik fejezet. *Az igeről.*

Caput Sextum. *De nomine.*

Caput Septimum. *De particulis.*

Caput Octavum. *De nominibus raris, et elegantibus,
quae vulgus plane ignorat.*

Caput Nonum. *De methodo, secundum quam magi-
stri in Mauritania Tingitana prima lec-
tionis, et scripturae arabicae elementa,
itemque Alcoranum pueris tradunt.*

Caput Decimum. *De reliquis scientiarum apud Mau-
ros generibus.*

*Ceterum cum praesens grammatica plenam, et
perfectam linguae arabicae juxta rudimenta clarissi-
mo-*

Hatodik fejezet. *A főnévről*

Hetedik fejezet. *A partikulákról.*

Nyolcadik fejezet. *A ritka és választékos főnevekről, melyeket a köznép általában nem ismer.*

Kilencedik fejezet. *Arról a módszerről, amely szerint Mauritania Tingitana tanítói a gyermekeknek az olvasás alapjait, az arab írás elemeit, valamint a Koránt tanítják.*

Tizedik fejezet. *A mórok többi tudományának fajtáiról.*

Továbbá, mivel jelenleg teljes grammatikával és tökéletes arab nyelvi alapismeretekkel rendelkezünk az olyan nagyszerű, az arab

morum virorum, Erpenii nempe, Guadagnoli, et aliorum, de lingua arabica optime meritorum, supponat cognitionem, ideo ea hic repetere, iterumque in medium adducere, et molestum esse duximus, ac supervacaneum.

Utere igitur benevole lector his idiomatis vernaculi rudimentis, et vocabulario latino-mauro-arabico, quod in fine annexum habes, et studiis nostris aeque, ac conatui nostro fave.

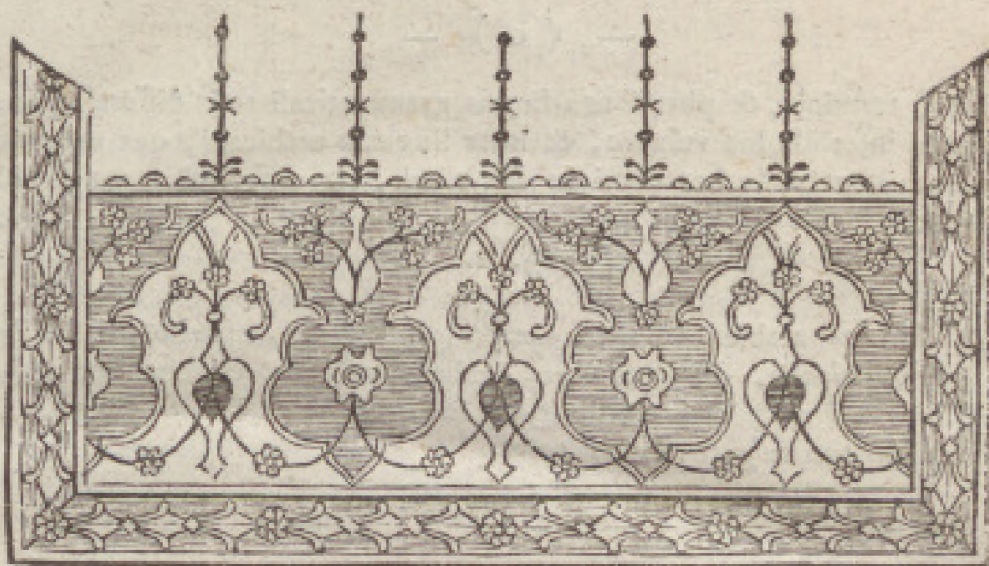
Scripsi Zagrabiae d. 20 Junii 1799.

nyelvet tökéletesen ismerő férfiak jóvoltából, mint Erpenius,ⁱⁱⁱ Guadagnoli^{iv} és mások, ezek ismeretét feltételezve, az azokban foglaltakat nem ismételjük meg, mivel ez nem lenne helyénvaló és felesleges.

Ezért, nyájás olvasó, használja a népnyelvnek ezt a bevezetőjét, valamint a latin–mór-arab szószedetet, amelyet a végén mellékelve talál, és fogadja kegyesen tanulmányainkat és törekvéseinket.

Kelt Zágrábban, 1799. június 20. napján.

Præmium.

§. 1.

Lingua arabica apud Mauros in libris manuscriptis, mandatis regiis, decretis, ac epistolis eadem summo jure dici potest, quæ in usum venit apud Arabes orientales; nam raro voces in manuscriptis nisi genuinæ arabicæ occurrunt. Quamobrem eadem regulæ grammaticales, & syntacticæ locum habent, quas viri clarissimi, de lingua arabica optime meriti, *Erpenius*, *Guadagnoli*, *Wasmuthus*, & multi alii, linguæ hujus philologis reliquerunt; has quidem observat idioma vulgare quoad constructionem, ast vocales, seu terminationes nominum, & verborum nullo modo, item vix dualem numerum, ac raro genus scæmininum agnoscit, atque

E l ő s z ó .

1. §

A mórok esetében a kéziratos könyvekben, királyi parancsokban, rendeletekben és levelekben az arab nyelv teljes joggal mondható, hogy megegyezik a keleti araboknál használt nyelvvel, mert ritkán fordulnak elő a kéziratokban az eredeti arabtól eltérő szavak. Míg ugyanazok a nyelvtani és szintaktikai szabályok érvényesek, amelyeket az arab nyelvben nagyérdemű, igen kiváló férfiak, *Erpenius*, *Guadagnoli*, *Wasmuth*^v és még sokan mások e nyelv tanulmányozóira hagytak, s a népnyelv valóban követi ezeket a szabályokat a [mondattani] szerkezeteket illetően, de a névszók és igék [belső] magánhangzóit és végződéseit illetően semmiképpen nem; ugyanígy alig ismeri fel a kettes számot, ritkán ismeri fel a nőnemet,

vocibus, terminis, & phrasibus a lingua grammaticali satis differt. Quanta autem inter idioma vulgare, & inter linguam arabicam, qua usi sunt, & adhuc utuntur Arabes docti in libris suis, sit differentia, paucis hic exhibebo.

§. 2.

Lingua arabica erudita *لِسَانُ التَّحْوِي* *lisān-eannahwī*, i. e. *lingua grammaticalis*, dialectus vero Arabum vulgaris communiter *لِسَانُ الْعَامَّةِ* *lisān-elāmm*, sive *لِسَانُ الْعَامَّةِ* *lisān-elāmma*, i. e. *lingua popularis*, seu *idioma vulgare* vocari solet.

C a p u t P r i m u m.

De Orthographia.

§. 3.

Linguae suae studiosis proponunt Mauri sequens alphabetum, ubi aliquae literae invicem junctae sunt, & quibus *ʾ lamelif* & *ء hamze* adduntur, sequente ordine:

ا ب ت ث ج ح خ د ذ ر ز ط ظ ك ل م ن ص ض غ ف ق ش ه و لا ي ء

(1) *Elif*. cujusvis latinorum vocalis æmulatur sonum, ac valet
a, e, i, o, u.

(ب) *Elbā*. nostro *b* respondet.

(ت)

szavakban, terminusokban és [egyéb] kifejezésekben pedig egészen más, mint a grammatikus nyelv. Hogy mekkora különbség van a népnyelv és az arab nyelv^{vi} között, amelyet a tanult arabok használtak és használnak könyveikben, azt itt bemutatom néhány szóban.

2. §

A művelt emberek által használt arab nyelvet (لسان النحوي, *lisān*^{vii} - *ennahwī*), *grammatikus nyelvnek*, míg a népi arab nyelvjárást (لسان العام *lisān-el-’āmm* vagy لسان العامة *lisān-el-’āmma*) általában *közemberek nyelvének* vagy *népnyelvnek* szokás nevezni.

E l s ő   f e j e z e t .

A helyesírásról.

3. §

A mórok a következő ábécé sorrendet^{viii} ajánlják nyelvük tanulóinak, ahol bizonyos betűk egymáshoz kapcsoltnak, és amelyhez a لا *lāmelif* és a ء *hamze* hozzáadatnak, a következő sorrendben:

ا ب ت ث ج ح خ د ذ ر ز ط ظ ك ل م ن ص ض ع غ ف ق س ش ه و لا ي ء

(ⁱ) *Elif*. Bármely latin magánhangzó hangjának megfelelhet, legyen az akár *a*, *e*, *i*, *o*, vagy *u*.

(^b) *Elbā*. A mi *b* hangunknak felel meg.

- (ت) *Ettā*. duobus modis pronunciatur, ab incolis quidem regni marroccani uti *t*, ab illis vero regni fessani ut *ts*. Dicunt igitur بیت *bit*, vel *bits*, cubiculum.
- (ث) *Ettā*. a Mauris ut *ts*, nonnunquam etiam ut *t* pronunciatur.
- (ج) *Eldschīm*. litera ista, ut *dsch* pronunciari solet; sunt aliqui Mauri, præcipue incolæ marroccani, qui eam ut *sch* efferunt. In grammatica per *ġ* exprimitur.
- (ح) *Elhā*. sonum *h* habet.
- (خ) *Elchā*. uti *ch* nostrum germanicum, sed paulo fortius, ex gutture efferri debet.
- (د) *Eddāl*. sicuti *d* nostrum.
- (ذ) *Eddhāl*. sicuti *dh*.

Literæ *Dāl* sine & cum puncto, præcedenti non annexæ, ita a Mauris formantur: *Vid. Tab. No. 1.* annexæ præcedenti sic: *Vid. Tab. No. 2.* & annexæ cum litera *Ia* finali ita: *Vid. Tab. No. 3.* quod regulariter ita scribendum esset: دي vel دي

- (ر) *Errā*. nostrum *r* valet.
- (ز) *Ezzā*. uti *z* latinorum pronunciatur.
- (ط) *Ettā*. uti *tt*.
- (ظ) *Ettā*. uti *d* durum. Discriminis causa a præcedente litera a grammaticis الطاء المشال *Ettāul-meschāl* appellatur. Hæ duæ literæ, nempe *Ta* sine, & cum puncto ita a Mauris formantur. *Vid. Tab. No. 4.*
- (ك) *Elkiāf*. uti *k* nostrum. Hæc litera diversas apud Mauros obtinet figuras, quarum præcipuæ sunt. *Vid. Tab. No. 5.*
- (ل) *Ellām*. *l* nostrum valet.
- (م) *Elmīm*. locum literæ *m* habet.
- (ن) *Eanūn*. *n* nostrum valet.
- (س) *Essād*. uti *s* durum.
- (ض) *Eddād*. uti *d* durum effertur.
- (ع) *Elāin*. in gutture pronunciatur omnibus vocalibus *a, e, i, o, u* respondet, etiam ġezmatum, i. e. vocali destitutum occurrit.
- (غ) *Elghain*. uti *gh* nostrum ex gutture prolatum.

(ت) *Ettā*. Kétféleképp ejtik, mégpedig a marokkói terület^{ix} lakói *t*-ként, a fezi terület^x lakói pedig *ts*-ként. Vagyis a بيت *lakószoba* szót *bīt*-nek vagy *bīts*-nek mondják.

(ث) *Ettsā*. A mórok ezt is vagy *ts*-nek vagy *t*-nek ejtik.

(ج) *Eldschīm*. Ezt a betűt *dsch* hangként szokás ejteni. Vannak olyan mórok, kiváltképp a marrakesi lakosok, akik *sch* hangként is ejtik. Ebben a nyelvtanban *ġ* formájában jelöltetik.

(ح) *Elhā*. A *hh* hangját bírja.

(خ) *Elchā*. Úgy kell ejteni, mint a mi német *ch* hangunkat, de kicsivel erősebben, a torokból.

(د) *Eddāl*. Mint a mi *d* hangunk.

(ذ) *Eddhāl*. Mint a *dh*.

A *Dāl* betűk, ponttal vagy anélkül, a megelőző karakterrel össze nem kötött [önálló] alakban a móroknál így íratnak: *ld. Tábl. No. 1.*, a megelőzővel összekötve így: *ld. Tábl. No. 2.*, és a záró *jā*-val összekötve így: *ld. Tábl. No. 3.*, melyet rendszeren így kellene írni: ذي vagy دي.

(ر) *Errā*. A mi *r* hangunknak felel meg.

(ز) *Ezzā*. Latin *z*-ként ejtik.^{xi}

(ط) *Ettā*. Mint *tt*.

(ظ) *Ettā*. Mint egy kemény *d*. Az előző betűtől megkülönböztetendő a nyelvészek الظاء المشال *Ettāul-meschāl*-nak nevezik. Ez a két betű, mindenesetre, pontos vagy pont nélküli *Ta*, a móroknál így íratik, *ld. Tábl. No. 4.*

(ك) *Elkiāf*. Mint a mi *k* hangunk. Ez a betű a móroknál különböző alakokat ölt, melyek sajátságosak, *ld. Tábl. No. 5.*

(ل) *Ellām*. A mi *l* hangunknak felel meg.

(م) *Elmīm*. Az *m* betű [képzési] helyének felel meg.

(ن) *Ennūn*. A mi *n* hangunknak felel meg.

(ص) *Essād*. Mint a kemény *s*.

(ض) *Eddād*. Mint kemény *d* van ejtve.

(ع) *El'ain*. Torokban ejtett [mássalhangzó], amellyel minden magánhangzó, *a*, *e*, *i*, *o*, *u*, állhat, de a *ġazm*, vagyis a magánhangzó nélküliség is előfordul.

(غ) *Elghain*. Mint a mi *gh* hangunk, gutturális [zöngés] hang.

- (ف) *Elfā*. pronunciatur ut *f*. Litera hæc uno puncto inferne insignitur, cum *fa* orientalium punctum superne habeat. *Vid. Tab. No. 6.*
- (ق) *Elkāf*. uti *kh* pronunciatur. Litera ista uno tantummodo puncto superne insignitur, cum *kaf* orientale duo puncta habeat. *Vid. Tab. No. 7.*
- (س) *Essīn*. uti *ss*.
- (ش) *Eschschīn*. uti *sch* nostrum. In grammatica per *s* exprimitur.
- (ه) *Elhā*. uti *h* effertur. A Mauris diversimode conficitur, uti: *Vid. Tab. No. 8.*
- (و) *Elwāw*. jam ut *o* vel *u*, jam ut *w* pronunciatur.
- (ل) *Lamelif*. litera composita ex *Lam*, & *Elif*, pronunciatur ut *La*, & diversis modis a Mauris pingitur. *Vid. Tab. No. 9.*
- (ي) *Eljā*. jam ut *i* jam ut *j* efferri solet.
- (ع) *Elhamza*. de hoc signo suo loco loquemur.

§. 4.

Cognitio literarum alphabeti, earundem valoris, nexus, & ceterorum, quæ ad principia grammaticæ arabicæ pertinent, in orthographia vulgari jam supponitur.

§. 5.

Litera ت *Te* seu *Te* finale masculinum a Mauris التاء المثلوقه *Ettā el-mathlūka*, fœmininum vero ة communiter التاء المربوطة *Ettā el-merbūta* vocatur. *Te* fœmininum in idiomate vulgari punctis suis destituitur, & ut *a* pronunciatur, e. g. بئرمة *berrīmā*, terebra; cum affixis vero in *Te* masculinum mutatur, sic ا خالة *chāla*, matertera, fit خالتي *chāleti*, matertera mea.

§. 6.

Literæ ج ق ك sæpius tribus punctis superne, & rarius inferne insigniuntur, & tunc sonum literæ *g* assumunt. e. g.

- (ف) *Elfā*. Ejtése *f*. Ezt a betűt alul egy pont jelöli, míg a keletiek [e könyvben is használt] *fā* betűje felső ponttal bír, *ld. Tábl. No. 6*.
- (ق) *Elkāf*. Ejtése *kh*. Ez a betűt csupán egy felső pont jelzi, míg az [e könyvben is használt] keleti *kāf* betűnek két pontja van, *ld. Tábl. No. 7*.
- (س) *Essīn*. Mint *ss*.
- (ش) *Eschschīn*. Mint a mi *sch* hangunk. Ebben a nyelvtanban *ś* jelöli.
- (ه) *Elhā*. Ejtése *h*. A móroknál különféleképp írják, *ld. Tábl. No. 8*.
- (و) *Elwāw*. Ejtése néha *o* vagy *u*, máskor *w*.
- (لا) *Lāmelif*. Összetett betű *Lām*-ből és *Elif*-ből, kiejtése *la*, a mórok különféle módokon rajzolják, *ld. Tábl. No. 9. sz.*
- (ي) *Eljā*. Ejtése néha *i*, máskor *j*.
- (ء) *Elhamza*. Erről a jeltől a maga helyén fogunk beszélni.

4. §

Az *abc*, a [karakterek] értékének, kötésének stb. ismeretét, melyek az arab grammatika alapjaihoz tartoznak, [a szerző] a népnyelv leírásakor már feltételezi.

5. §

A ت *te* betű, vagy a záró, hímnemű^{xii} *te* a móroknál التاء المملوقة *Ettā el-matlūkanak*, a nőnem jele, a ة pedig közönségesen التاء المربوطة *Ettā el-merbūtanak* neveztetik. A nőnemű *te* a népnyelvekben pontjai nélkül jelenik meg, és ejtése *a*. Például: برّيمه *berrīma*, árnyék; a toldalékok előtt pedig hímnemű *te* lesz belőle, ahogy a خاله *chāla*, nagynéni [esetében, mely] خالتي *chāletī*, nagynéném lesz.

6. §

A ج ق ك és ك betűk gyakran három felső ponttal, ritkábban alsókkal jelöltetnek, és a g betű hangját veszik fel, *pl.*

جداله *gedala*. Nomen tribus, seu familiæ in Mauritania.

جالس *galis*. Sedens.

قال لي *gal li*. Dixit mihi.

گنگات *gingat*. Hyoscyamus. *Vid. Tab. No. 10.*

Literæ ج & ك sæpius, ق autem rarissime tribus punctis insignitæ in manuscriptis occurrunt.

§. 7.

Literæ ف & ق in fine alicujus vocis occurrentes, ordinarie puncto suo destituuntur, e. g.

من *min*. Ex.

حرف *harf*. Litera.

عربى *yrk*. Vena. *Vid. Tab. No. 11.*

§. 8.

Litera ق ab incolis regni maroccani, in lingua vulgari semper ut g profertur, ut:

قال *gāl*. Dixit.

ناقة *nāga*. Camelites.

§. 9.

Litera ش nonnunquam tribus punctis inferne etiam afficitur, & tunc valorem, seu sonum literæ ج assumit, sed fortius, & quasi ut *tsch* effertur, e. g. شالي *tschālī*, littus; sed hoc tantummodo in manuscriptis, vulgari sermone exaratis, & quidem rarissime occurrit. *Vid. Tab. No. 12.*

جداله *gedāla*. Mauritániai törzs- vagy családi név.

جالس *gālis*. Ülő.

قال لي *gāl li*. Mondta nekem.

گنگط *gingat*. Beléndek, *ld. Tábl. No. 10.*

A ج és ك betűk gyakrabban, a ق azonban igen ritkán három ponttal jelölve fordulnak elő kéziratokban.

7. §

A ف ن és ق betűk bármely szó végén előfordulva, általában elveszítik pontjukat, *pl.*

من *min*. –ból/-ből.

حرف *harf*. Betű.

عرق *yrk*. Ér, *ld. Tábl. No. 11.*

8. §

A marrakesi terület lakói a ق betűt a népnyelvben mindig *g* hangként képzik, mint:

قال *gāl*. Mondta.

ناقه *nāga*. Nőstény teve.

9. §

A ش betű olykor három ponttal alul is el van látva, és ilyenkor a ج értékét, vagyis hangját veszi fel, ám erősebben, szinte, mint *tsch* képeztetik, *pl.* شالي *tschālī*, part; de így csupán köznyelven írt kéziratokban, és nagyon ritkán fordul elő, *ld. Tábl. No. 12.*

§. 10.

Convenientibus duabus literis ejusdem figuræ, quæ tantum punctis inter se discrepant, Mauri puncta duarum literarum conjungunt, quod clarius exemplis patebit. e. g.

Bîr. Puteus pro بئر *Vid. Tab. No. 13.*

Fîhi. In eo pro فيه *Vid. Tab. No. 14.*

Kânet. Illa fuit pro كانت *Vid. Tab. No. 15.*

Jebni. Ædificat pro يبني *Vid. Tab. No. 16.*

Id quod lectionem manuscriptorum satis difficilem reddit.

§. 11.

Numeris denotandis inserviunt octo vocabula ficta, quæ sunt sequentia :

الجد * هوز * حطي * كلبن * صغض * قرست * ثخذ * طاعش *

C a p u t S e c u n d u m.

De Linguae vulgaris proprietatibus.

§. 12.

In communi sermone, & in epistolis, idiomate vulgari exaratis, quod quidem a linguæ arabicæ peritis raro fieri solet, literæ vocum proprie arabicarum invicem commutantur, e. g.

جداد

10. §

Amikor két olyan betű kerül egymás mellé, melyek alakja azonos, s melyek egymástól csak pontokban különböznek, a mórok a két betű pontjait egyesítik, mely majd nyilvánvalóbban meg fog látszani a példákban, *pl.*

Bīr. Kút. بیر *írásmódját, ld. Tábl. No. 13.*

Fīhi. Benne. فيه *írásmódját ld. Tábl. No. 14.*

Kānet. Volt [nőnem]. كانت *írásmódját ld. Tábl. No. 15.*

Jebnī. Épít. يبني *írásmódját ld. Tábl. No. 16.*

Ez meglehetősen megnehezíti a kéziratok olvasását.

11. §

Nyolc fiktív szó szolgál a számok jelölésére, melyeknek ez a sorrendje:^{xiii}

ابجد * هوز * حطي * كمن * صفض * قرست * ثخذ * ظغش

M á s o d i k   f e j e z e t .

A népnyelv sajátosságairól.

12. §

A közönséges beszédben és a népnyelven írt levelekben az arab szavak helyes betűi egymással ki vannak cserélve, ami az arab nyelvben jártas emberekkel ritkán szokott megesni, *pl.*

(a)	جَدَان	gedād	pro	دَجَاج	Gallina.
	وَجَاب	uġiāb	pro	جَوَاب	Responsum.
	لَوْن	neul	pro	لَوْن	Color.
	يَنْعَل	jenāl	pro	يَاْعَن	Maledicit.
	رَنْجَس	renġes	pro	نَرْجِس	Narcissus.
	نَوْرَق	newrāk	pro	رَوْنَق	Nitor.

(b) Voces fethatas cum damma pronunciat vulgus, ut:

رَمَاد	rumād	pro	remād.	Cinis, sordes.
عُمُر	ūmur	pro	ūmer.	Ætas.
رُطَب	rutub	pro	rutab.	Pabulum virens, sive herbaceum, sive arboreum.
لُوح	lūh	pro	lew̄h.	Asser.
حُدْبَة	hudiba	pro	hadeba.	Gibbus.
سُكَّر	sukur	pro	suker, & sukr.	Ebrietas.
فُطُور	futūr	pro	farūr.	Ientaculum
سُحُور	suhūr	pro	sahur.	Refectio antelucana.
رُصَاص	rusās	pro	resās.	Plumbum.
فُوق	fūk	pro	fewke.	Supra.
جُوف	ġūf	pro	ġewf.	Venter.

(c) Voces fethatas cum kesra etiam Mauri pronunciant, e. g.

سَبْت	sibt	pro	sebt.	Sabbatum.
نَوِي الْقَمَر	niwat - temr	pro	newa.	Nucleus daētyli.
اَعْرَابِي	i'rabi	pro	ārabi.	Vagabundus.
جَبْهَة	ġibhā	pro	gebhā.	Frons.
بَضْعَة	bidāa	pro	bedāa.	Frustrum.
خَط	chyt	pro	chatt.	Scriptura.
خَالِخَال	chylechāl	pro	chalchāl.	Compes.
جَوَار	ġiwār	pro	gewār.	Ancillæ.
رَحَا	rihā	pro	rahā.	Mola.
ثَدِي	tsidi	pro	tsedi.	Mamma.
جَدِي	ġidi	pro	gedi.	Caper.
شَتْوَة	šitwā	pro	setwa.	Hyems.

(a)

جداد	<i>ġedād</i>	<i>ehelyett:</i>	دجاج	Tyúk
وجاب	<i>uġiāb</i>	<i>ehelyett:</i>	جواب	Válasz
نول	<i>neul</i>	<i>ehelyett:</i>	لون	Szín
ينعل	<i>jen'al</i>	<i>ehelyett:</i>	يلعن	Elátkoz
رنجس	<i>renġes</i>	<i>ehelyett:</i>	نرجس	Nárcisz
نورق	<i>newrak</i>	<i>ehelyett:</i>	رونق	Ragyogás

(b) A köznép *fatha* (a vagy e) helyett *ḍammát* (u vagy o) ejt, eképp:

رماد	<i>rumād</i>	<i>ehelyett:</i>	<i>remād.</i>	Hamu, piszok
عمر	<i>'umur</i>	<i>ehelyett:</i>	<i>'umer.</i>	Életkor.
رطب	<i>rutub</i>	<i>ehelyett:</i>	<i>rutab.</i>	Zöldtakarmány, akár lágyszárú, akár fás
لوح	<i>lūh</i>	<i>ehelyett:</i>	<i>lewh.</i>	Rúd, gerenda.
حدبه	<i>hudiba</i>	<i>ehelyett:</i>	<i>hadeba.</i>	Púp.
سكر	<i>sukur</i>	<i>ehelyett:</i>	<i>suker,</i> <i>és sukr.</i>	Részség.
فطور	<i>futūr</i>	<i>ehelyett:</i>	<i>fatūr.</i>	Reggeli.
سحور	<i>suhūr</i>	<i>ehelyett:</i>	<i>sahūr.</i>	Hajnali étkezés.
رصاص	<i>rusās</i>	<i>ehelyett:</i>	<i>resās.</i>	Ólom.
فوق	<i>fūk</i>	<i>ehelyett:</i>	<i>fewke.</i>	Fölött.
جوف	<i>ġiūf</i>	<i>ehelyett:</i>	<i>ġewf.</i>	Has.

(c) A mórok a *fatha* (a, e) helyett *kesrát* (i) is ejtenek, pl.

سبت	<i>sibt</i>	<i>ehelyett:</i>	<i>sebt.</i>	Szombat.
نوى التمر	<i>niwat-temr</i>	<i>ehelyett:</i>	<i>newā.</i>	Datolyamag.
اعرابي	<i>i'rābī</i>	<i>ehelyett:</i>	<i>æ'rābī.</i>	Nomád.
جبهه	<i>ġibha</i>	<i>ehelyett:</i>	<i>ġebha.</i>	Homlok.
بضعه	<i>bid'a</i>	<i>ehelyett:</i>	<i>bed'a.</i>	Darab.
خط	<i>chytt</i>	<i>ehelyett:</i>	<i>chatt.</i>	Írás.
خلخال	<i>chylchāl</i>	<i>ehelyett:</i>	<i>chalchāl.</i>	Béklyó.
جوار	<i>ġiwār</i>	<i>ehelyett:</i>	<i>ġewār.</i>	Szolgálólányok
رحا	<i>rihā</i>	<i>ehelyett:</i>	<i>rahā.</i>	Malomkő.
ثدي	<i>tsidī</i>	<i>ehelyett:</i>	<i>tsedī.</i>	Emlő.
جدي	<i>ġidī</i>	<i>ehelyett:</i>	<i>ġedī.</i>	Kecskebak.
شتوه	<i>šitwa</i>	<i>ehelyett:</i>	<i>šetwa.</i>	Tél.

جَدِّ	<i>gidd</i>	<i>pro</i>	<i>gēdd.</i>	Avus.
جَدَّة	<i>gidda</i>	<i>pro</i>	<i>gēdda.</i>	Avia.
سَكْرَان	<i>sikrān</i>	<i>pro</i>	<i>sekrān.</i>	Ebrius.
نَسْر	<i>nistr</i>	<i>pro</i>	<i>nesr.</i>	Vultur.
نَجْم	<i>niġm</i>	<i>pro</i>	<i>neġm.</i>	Stella.
نَدَا	<i>nidā</i>	<i>pro</i>	<i>nedā.</i>	Ros.
مِيَاة	<i>miāa</i>	<i>pro</i>	<i>meiā.</i>	Styrax.

(d) Voces kesratas cum fatha pronunciat vulgus, e. g.

كِرْكِرَة	<i>kerkere</i>	<i>pro</i>	<i>kirkire.</i>	Compes cameli.
شَرْب	<i>šerb</i>	<i>pro</i>	<i>širb.</i>	Potus.
بِكْر	<i>bekr</i>	<i>pro</i>	<i>bikr.</i>	Virgo intacta.
سَلَاة	<i>selāa</i>	<i>pro</i>	<i>silāa.</i>	Merx.
خَزَانَة	<i>chaxana</i>	<i>pro</i>	<i>chyzana.</i>	Ærarium.
تَبْن	<i>tebn</i>	<i>pro</i>	<i>tībn.</i>	Stramen.
قَطْع	<i>katā</i>	<i>pro</i>	<i>kytā.</i>	Segmenta.

(e) Voces kesratas sæpius vulgus cum damma pronunciat, e. g.

مِشْمَاش	<i>mušmās</i>	<i>pro</i>	<i>mišmās, & mišmīs.</i>	Malum armeniacum.
ذُبَاب	<i>dubāb</i>	<i>pro</i>	<i>dibāb.</i>	Musca.
مِصْنِي	<i>musnī</i>	<i>pro</i>	<i>misnī.</i>	Rigata terra.
نَجَس	<i>nuġs</i>	<i>pro</i>	<i>niġs.</i>	Impurus.

(f) Voces dammatæ a vulgo cum kesra pronnunciantur, uti:

رِمَّة	<i>rimma</i>	<i>pro</i>	<i>rumma.</i>	Funis.
فِتَات	<i>fiāt</i>	<i>pro</i>	<i>futāt.</i>	Micæ.

(g) Voces dammatas sæpius cum fatha pronunciat vulgus, e. g.

دَمْلُج	<i>demlūġ</i>	<i>pro</i>	<i>dūmlūġ.</i>	Brachiale.
جَمْجُومَة	<i>ġemġiūma</i>	<i>pro</i>	<i>ġiūmġiūma.</i>	Calvaria.

(h) Voces fethatæ sæpissime in lingua vulgari vocali destituuntur, e. g.

جدّ	<i>ḡidd</i>	<i>ehelyett:</i>	<i>ḡedd.</i>	Nagyapa.
جدّه	<i>ḡidda</i>	<i>ehelyett:</i>	<i>ḡedda.</i>	Nagyanya.
سكران	<i>sikrān</i>	<i>ehelyett:</i>	<i>sekrān.</i>	Részeg.
نسر	<i>nistr</i>	<i>ehelyett:</i>	<i>nesr.</i>	Saskeselyű.
نجم	<i>niḡm</i>	<i>ehelyett:</i>	<i>neḡm.</i>	Csillag.
ندا	<i>nidā</i>	<i>ehelyett:</i>	<i>nedā.</i>	Harmat.
ميه	<i>mī'a</i>	<i>ehelyett:</i>	<i>mei'a</i>	Styrax.

(d) A *kesrát* a köznép *fathával* ejti, *pl.*

كركره	<i>kerkere</i>	<i>ehelyett:</i>	<i>kirkire.</i>	A teve béklyója.
شرب	<i>śerb</i>	<i>ehelyett:</i>	<i>śirb.</i>	Ital.
بكر	<i>bekr</i>	<i>ehelyett:</i>	<i>bikr.</i>	Szüzleány.
سلعه	<i>sel'a</i>	<i>ehelyett:</i>	<i>sil'a.</i>	Árucikk.
خزانه	<i>chazāna</i>	<i>ehelyett:</i>	<i>chyzāna.</i>	Kincstár.
تبين	<i>tebn</i>	<i>ehelyett:</i>	<i>tibn.</i>	Szalma.
قطع	<i>kat'</i>	<i>ehelyett:</i>	<i>kyta'.</i>	Szelet.

(e) A *kesrát* a köznép igen gyakran *ḡammával* ejti, *pl.*^{xiv}

مشمش	<i>muśmās</i>	<i>ehelyett:</i>	<i>miśmās és miśmiś.</i>	Sárgabarack.
ذباب	<i>dubāb</i>	<i>ehelyett:</i>	<i>dibāb.</i>	Légy.
مسنى	<i>musnī</i>	<i>ehelyett:</i>	<i>misnī.</i>	Öntözött föld.
نجس	<i>nuḡs</i>	<i>ehelyett:</i>	<i>niḡs.</i>	Tisztátalan.

(f) A *ḡammát* hangokat a köznép *kesrával* ejti, mint:

رمة	<i>rimma</i>	<i>ehelyett:</i>	<i>rumma.</i>	Kötél.
فتات	<i>fitāt</i>	<i>ehelyett:</i>	<i>futāt.</i>	Morzsák.

(g) A *ḡammát* a köznép igen gyakran *fathával* ejti, *pl.*

دملج	<i>demluḡ</i>	<i>ehelyett:</i>	<i>dumluḡ.</i>	Karperec.
جمجه	<i>ḡemḡiuma</i>	<i>ehelyett:</i>	<i>ḡiumḡiuma.</i>	Koponya.

(h) A *fathát* a népnyelvben igen gyakran elhagyják, *pl.*

عشره	āsre	pro	āšere.	Decem.
ظفر	dafr	pro	dafar.	Victoria.
درقه	derka	pro	deraka.	Scutum.
طرف	tarf	pro	taraf.	Latus, ora.

(i) Voces, quæ vocali carent, cum fatha pronunciat vulgus, ut:

سمن	semen	pro	semn.	Butyrum
شعر	saār	pro	sār.	Capilli, crines.
نهر	neher	pro	nehr.	Fluvius.
برق	barak	pro	bark.	Fulgur.

(k) Literas vocum, quæ duplicatæ non sunt, per Testid duplicat vulgus, e. g.

يد	jedd	pro	jed.	Manus.
دم	demm	pro	dem.	Sanguis.
قديد	kaddid	pro	kadid.	Caro, aëre siccata.
دخان	dochchān	pro	dochān.	Fumus.
نخاله	nochchāla	pro	nochāla.	Furfures
نشارة	nuśšāra	pro	nuśāra.	Quod de ligno detrahitur serra.
مشاطه	muśšāta	pro	muśāta.	Id, quod inter pecten- dum decidit.
خلاله	chullāla	pro	chulāla.	Reliquiæ inter dentes, quæ dentiscalpio eximuntur.
قراطة	kurrāta	pro	kurāta.	Quod ex naribus decidit.
براية	burrāja	pro	burāja.	Præsegmina decidua ligni.
خراطه	churrāta	pro	churāta.	Quod inter tornandum de- cidit.
نخاثة	nuhhāta	pro	nuhāta.	Quod inter dolandum de- cidit.
براده	burrāda	pro	burada.	Limatura, ramenta.
قراة	kurrānā	pro	kurāna.	Quod ex cornu decidit.

عشره	'æšre	ehelyett:	'ašere.	Tíz.
ظفر	dafr	ehelyett:	dafar.	Győzelem.
درقه	derka	ehelyett:	deraka.	Pajzs.
طرف	tarf	ehelyett:	taraf.	Oldal, szegély.

(i) A két mássalhangzóra végződő szavakban a köznép a két mássalhangzó közé *fathát* tesz, mint:

سمن	semen	ehelyett:	semn.	Vaj
شعر	ša'ar	ehelyett:	ša'r.	Haj, szőrzet.
نهر	neher	ehelyett:	nehr.	Folyó
برق	barak	ehelyett:	bark.	Villám.

(k) Azon szavak mássalhangzóit, melyek nem kettőzöttek, a köznép *tesdiddel*^{xv} kettőzi, *pl.*

يد	jedd	ehelyett:	jed.	Kéz.
دم	dem	ehelyett:	dem.	Vér.
قديد	kaddīd	ehelyett:	kadīd.	Levegőn szárított hús.
دخان	dochchān	ehelyett:	dochān.	Füst.
نخاله	nochchāla	ehelyett:	nochāla.	Korpa.
نشاره	nuššāra	ehelyett:	nušāra.	Fűrészpor.
مشاطه	muššāta	ehelyett:	mušāta.	A fésülés közben kihulló haj.
خاله	chullāla	ehelyett:	chulāla.	Ételmaradék a fogak között, amelyet fogpiszkálóval távolítanak el.
قرّاطه	kurrāta	ehelyett:	kurāta.	Takony.
برّايه	burrāja	ehelyett:	burāja.	Lombos fa nyesedékei.
خراطه	churrāta	ehelyett:	churāta.	Faháncs hulladék.
نحاته	nuhhāta	ehelyett:	nuhāta.	Kő- vagy fafaragás hulladéka.
برّاده	burrāda	ehelyett:	burāda.	Fémreszelék.
قرّانه	kurrāna	ehelyett:	kurāna.	Ami a szaru [megmunkálása során] leesik.

سُحَّالَه	<i>suhhāla</i>	<i>pro</i>	<i>suhāla</i> .	Quod limando decedit de auro, vel argento.
قُرَّادَه	<i>kurrāda</i>	<i>pro</i>	<i>kurādā</i> .	Quod secando, roden- dove decedit.
قُلَّامَه	<i>kullāma</i>	<i>pro</i>	<i>kulāma</i> .	Quod de unguibus rese- cando decedit.
سَمَّان	<i>summān</i>	<i>pro</i>	<i>sumān</i>	Coturnix.

(l) Vulgus etiam aliquas literas in alias mutat, e. g.

خَيَايَ	<i>chaili</i>	<i>pro</i>	خَيْرِي	Viola
ذَيْبَ	<i>nīb</i>	<i>pro</i>	ذَابَ	Dens caninus.
قَوْسَ قَدَحَ	<i>kaus kadeh</i>	<i>pro</i>	قَوْسَ قَرَحَ	Iris.
لَارَنجَ	<i>lareng</i>	<i>pro</i>	نَارَنجَ	Aurantium malum.
لَقَمَ	<i>lakam</i>	<i>pro</i>	لَقَبَ	Cognomen.
مَقْدَافَ	<i>mikdāf</i>	<i>pro</i>	مَجْدَافَ	Remus.
مَاجِنَ	<i>māgin</i>	<i>pro</i>	مَاجِلَ	Piscina.
سَلَكِ	<i>silk</i>	<i>pro</i>	سَلَقَ	Beta.
صَاحِقَه	<i>sāhka</i>	<i>pro</i>	صَاعِقَه	Fulmen.
خَطَّيْفَ	<i>chuetif</i>	<i>pro</i>	خَطَّافَ	Hirundo.
كَدَمَ	<i>gedem</i>	<i>pro</i>	قَدَمَ	Pes, tibia.
غُرْنُوكَ	<i>ghurnuk</i>	<i>pro</i>	غُرْنُوقَ	Grus.
فَاكِجَه	<i>fākija</i>	<i>pro</i>	فَاكِهَه	Fructus.
دِلَّاهَ	<i>dillāh</i>	<i>pro</i>	دِلَّاعَ	Anguria.
وَدَنَ	<i>wudā</i>	<i>pro</i>	اِذْنَ	Auris.
سَبَبَ	<i>sebb</i>	<i>pro</i>	شَابَ	Alumen.
نَيْفَ	<i>nīf</i>	<i>pro</i>	اَنْفَ	Nasus.
رَنْزَلَه	<i>renzela</i>	<i>pro</i>	زَنْزَلَه	Terræ motus.
رَتِيلَه	<i>retila</i>	<i>pro</i>	رَتِيلَا	Aranea.
هَكَّ	<i>hokk</i>	<i>pro</i>	حَفَّ	Pyxis, capsula.

(m) Vulgus etiam voci aliquam literam addit, e. g.

نَوَايَه	<i>newāja</i>	<i>pro</i>	نَوَاتَ	<i>newāt</i> .	Dactyli ossiculum unum.

وصفان

سحّاله	<i>suhhāla</i>	<i>ehelyett:</i>	<i>suhāla.</i>	Ami az aranyról vagy az ezüstről reszeléskor leesik.
قَرّاضه	<i>kurrāda</i>	<i>ehelyett:</i>	<i>kurāda.</i>	Ami vágásból vagy rágsálásból kifolyólag leesik.
قَلّامه	<i>kullāma</i>	<i>ehelyett:</i>	<i>kulāma.</i>	Levágott köröm.
سمّان	<i>summān</i>	<i>ehelyett:</i>	<i>sumān.</i>	Fürj.

(l) A köznép ezen felül egyes betűket másokra cserél ki, *pl.*

خيلِي	<i>chailī</i>	<i>ehelyett:</i>	خيرِي	Ibolya.
نيب	<i>nīb</i>	<i>ehelyett:</i>	ناب	Szemfog.
قوس قدح	<i>kaus kadeh</i>	<i>ehelyett:</i>	قوس قزح	Szivárvány.
لارنج	<i>lāreng</i>	<i>ehelyett:</i>	نارنج	Narancs.
لقم	<i>lakam</i>	<i>ehelyett:</i>	لقب	Becenév, gúnynév. ^{xvi}
مقداف	<i>mikdāf</i>	<i>ehelyett:</i>	مجداف	Evezőlapát.
ماجن	<i>māgin</i>	<i>ehelyett:</i>	ماجل	Medence.
سلك	<i>silk</i>	<i>ehelyett:</i>	سلق	Cékla.
صاحقه	<i>sāhka</i>	<i>ehelyett:</i>	صاعقه	Villám.
خطيف	<i>chuttīf</i>	<i>ehelyett:</i>	خطاف	Fecske.
كدم	<i>gedem</i>	<i>ehelyett:</i>	قدم	Láb, lábszárcsont.
غرَنوك	<i>ghurnuk</i>	<i>ehelyett:</i>	غرَنوق	Daru.
فاكيه	<i>fākija</i>	<i>ehelyett:</i>	فاكهه	Gyümölcs.
دَلّاح	<i>dillāh</i>	<i>ehelyett:</i>	دَلّاع	Harag.
وذن	<i>wudn.</i>	<i>ehelyett:</i>	اذن	Fül.
شَبّ	<i>šebb.</i>	<i>ehelyett:</i>	شباب	Timsó. ^{xvii}
نيف	<i>nīf</i>	<i>ehelyett:</i>	انف	Orr.
زَنزله	<i>zenzela</i>	<i>ehelyett:</i>	زَلزله	Földrengés.
رتيله	<i>retīla</i>	<i>ehelyett:</i>	رتيلاء	Pók.
هَكّ	<i>hokk</i>	<i>ehelyett:</i>	حقّ	Szelence, tok.

(m) A köznép néha más betűket is hozzáad egyes szavakhoz, *pl.*

نوايه	<i>newāja</i>	<i>ehelyett:</i>	نواة. <i>newāt.</i>	Egy datolyamag.

وصفا	wisfān	pro	وصفا	Famuli.
روز	rūz	pro	رز	Oryza.
سگار	sukkār	pro	سكر	Saccharum.
عنب	āineb	pro	عناب	Uvæ.
طحان	zihān	pro	طحال	Splen.
علام	ālām	pro	علم	Vexillum.
سرو	serwel	pro	سرو	Cupressus.
عرعار	ārār	pro	عرعر	Iuniperus.

(n) In diminutivo litera Ia per Testid a vulgo duplicatur, e. g.

جیل	gīumejil	pro	جیل	Camelulus.
کلب	kulejib	pro	کلب	Caniculus.

(o) Vulgus pariter aliquas literas abjicit, e. g.

لیة	lija	pro	الیه	Cauda arietis.
نسری	nesrī	pro	نسرین	Narcissus.
جنی	gēnī	pro	جنین	Embryo.
الحد	elhadd	pro	الاحد	Dies dominica.
نصف	nuss	pro	نصف	Medietas.
بل	bill	pro	ابل	Camelus.
کلیل	kelil	pro	الکلیل	Rosmarinus.

(p) Vulgus aliquando voces, quæ generis masculini sunt, fœmininas reddit, e. g.

عروسه	ārūsā	pro	عروس	Sponsus, & sponsa.
زوجه	zewgia	pro	زوج	Mulier viri.
حجره	hagra	pro	حجر	Lapis.
حجيره	hugeira	pro	حجر صغير	Parvus lapis.
طلعت القمر	talaâtul-kamr	pro	طلع	Orta est luna.
بيت حسنه	beit hasena	pro	حسن	Domus pulcra.
بيت واسع	beit wāsīā	pro	واسع	Domus ampla.

(q) Vulgus etiam aliquas voces suo loco non adhibet, ut:

غانیه	ghanija	pro	مغنیه	Cantatrix.

وصفان	<i>wisfān</i>	<i>ehelyett:</i>	وصفاء	Szolgák.
روز	<i>rūz</i>	<i>ehelyett:</i>	رزّ	Rizs.
سكّار	<i>sukkār</i>	<i>ehelyett:</i>	سكّر	Cukor.
عينب	<i>ʿīneb</i>	<i>ehelyett:</i>	عنب	Szőlő.
طيحان	<i>tīhān</i>	<i>ehelyett:</i>	طحال	Lép.
علام	<i>ʿalām</i>	<i>ehelyett:</i>	علم	Zászló.
سرول	<i>serwel</i>	<i>ehelyett:</i>	سرو	Ciprusfa.
عرعار	<i>ʿar ʿār</i>	<i>ehelyett:</i>	عرعر	Boróka.

(n) A kicsinyítő képzőben a *ia* [ي] betűt a népnyelv *tesdid*del kettőzi, *pl.*

جميل	<i>ġiumejjil</i>	<i>ehelyett:</i>	جميل	Tevécske.
كليّب	<i>kulejjib</i>	<i>ehelyett:</i>	كليّب	Kiskutyá.

(o) A köznép el is hagy egyes betűket, *pl.*

ليته	<i>lija</i>	<i>ehelyett:</i>	الية	Kos farka.
نسري	<i>nesrī</i>	<i>ehelyett:</i>	نسرین	Nárcisz.
جني	<i>ġenī</i>	<i>ehelyett:</i>	جنين	Embrió.
الحّد	<i>elhadd</i>	<i>ehelyett:</i>	الاحد	Vasárnap
نصّ	<i>nuss</i>	<i>ehelyett:</i>	نصف	Fél.
بلّ	<i>bill</i>	<i>ehelyett:</i>	ابل	Teve.
كليل	<i>kelīl</i>	<i>ehelyett:</i>	اكليل	Rozmaring.

(p) A köznép egyes szavakat, melyek hímneműek, nőneművé tesz, *pl.*

عروسه	<i>ʿarūsa</i>	<i>ehelyett:</i>	عروس	Menyasszony
زوجه	<i>zewġia</i>	<i>ehelyett:</i>	زوج	Feleség.
حجره	<i>haġra</i>	<i>ehelyett:</i>	حجر	Kő
حجيره	<i>huġeira</i>	<i>ehelyett:</i>	حجر	Kis kő.
طلعت	<i>talaʿatul-</i>	<i>ehelyett:</i>	صغير	
القمر	<i>kamr</i>		طلع	Felkelt a hold.
بيت حسنه	<i>beit hasena</i>	<i>ehelyett:</i>	حسن	Szép ház.
بيت واسع	<i>beit wāsiʿa</i>	<i>ehelyett:</i>	واسع	Tágas ház.

(q) A köznép egyes [megszokott] szavak helyett mást használ, mint:

غانيه	<i>ghānija</i>	<i>ehelyett:</i>	مغنيه	Énekesnő.

لیمه	<i>limma</i>	<i>pro</i>	جده	Promissa in humeros casaries.
اجاص	<i>iğiās</i>	<i>pro</i>	كمشري	Pyrum.
كرمه	<i>kerma</i>	<i>pro</i>	شجرة التين	Ficus, arbor.
اشجار العين	<i>esfārūl - ājn</i>	<i>pro</i>	هدب	Palpebrarum pili.
صدید	<i>sadid</i>	<i>pro</i>	صدا	Rubigo ferri.
جبین	<i>gebin</i>	<i>pro</i>	جبهه	Frons.

(r) Denique vulgus in communi sermone utitur vocabulis propriis, quæ arabica non sunt, ut:

افكر	<i>eskir.</i>	Testudo.
عود	<i>āud.</i>	Equus.
اكعاب	<i>ekāb.</i>	Vulpes.
تلثي	<i>tultsi.</i>	Tigris.
فكرون	<i>fekrun.</i>	Testudo.
تبروري	<i>tebrūri.</i>	Grando.

Et sic infinita alia, tum nomina, tum verba.

(s) Præterea multa vocabula hispanica in linguam suam recipiunt Mauri, e. g.

صباط	<i>sebāt.</i>	Calceus.	ab hispanico	Zapato.
روطه	<i>ruta.</i>	Ruta hortensis.		Ruta.
شمير	<i>šemrir</i>	Pileus.		Sombrero.
كرنين	<i>gernin.</i>	Carduus.		Tagarnina.
مانته	<i>manta.</i>	Mentha.		Menta.
سردين	<i>serdin.</i>	Sardina.		Sardina.
كاتري	<i>kātri.</i>	Lignea pars lecti.		Catre.
قنبج	<i>kanbiğ.</i>	Lignum Campeche.		Campeche.
فگیره	<i>fegira.</i>	Rogus.		Hoguera.
فداوش	<i>fedaus.</i>	Turundæ.		Fideos.
قرینه	<i>karina.</i>	Carina.		Carena.
بروه	<i>browwa.</i>	Prora.		Proa.

لَمَّه	<i>limma</i>	<i>ehelyett:</i>	جَمَّه	Vállig erő haj.
اجاص	<i>iġiās</i>	<i>ehelyett:</i>	كَمْثَرَى	Körte.
كرمه	<i>kerma</i>	<i>ehelyett:</i>	شجرة التين	Fügefá.
اشفار العين	<i>ešfārul- 'ajñ</i>	<i>ehelyett:</i>	هدب	Szempillák.
صديد	<i>sadīd</i>	<i>ehelyett:</i>	صدا	Vasrozsda.
جبين	<i>ġebīn</i>	<i>ehelyett:</i>	جبهه	Homlok.

(r) Végül, a köznép saját, nem arab szavait használja a népnyelvben, mint:

افكر	<i>efkir.</i>	Teknős.
عود	<i>'aud.</i>	Ló
اكعاب	<i>ek 'āb.</i>	Róka.
تلتى	<i>tultsi.</i>	Tigris.
فكرون	<i>fekrūn.</i>	Teknős.
تبروري	<i>tebrūrī.</i>	Jégeső.

És így tovább a végtelenségig, mind főnevek, mind igék esetében.

(s) Mindezen felül a mórok nyelvében sok spanyol jövevényszó is van, *pl.*

سباط	<i>sebāt</i>	Csizma.	spanyol	<i>Zapato</i>
روطه	<i>rūta.</i>	Kerti ruta.		<i>Ruta.</i>
شمير	<i>šemrīr.</i>	Kalap.		<i>Sombrero.</i>
كرنين	<i>ġernīn.</i>	Bogáncs.		<i>Tagarnina.</i>
مانته	<i>mānta.</i>	Menta.		<i>Menta.</i>
سردين	<i>serdīn.</i>	Szardínia.		<i>Sardina.</i>
كاطري	<i>kātrī.</i>	Ágy farésze.		<i>Catre.</i>
قنبيج	<i>kanbīġ.</i>	Börzsönyfa.		<i>Campeche.</i>
فكيره	<i>fegīra.</i>	Máglya.		<i>Hoguera.</i>
فداوش	<i>fedāuš.</i>	Galuska.		<i>Fideos.</i>
قرينه	<i>karīna.</i>	Hajógerinc.		<i>Carena.</i>
بروه	<i>browwa.</i>	Hajóorr.		<i>Proa.</i>

بشنج	besnīch.	Oreoselinum.	Bixnaga.
بوقة	boka.	Bocca; piscis.	Boga.
شابل	sabil.	Alosa; piscis.	Sabalo.

Et sic multa alia. Hispanos pariter magnum vocabulorum numerum ab Arabibus sumsisse satis constat, interim tamen in gratiam lectorum aliqua annotare lubet :

<i>Azafran.</i>	ex arabico	زعفران	zâfrân.	Crocus.
<i>Azahar.</i>		ازهار	ezhâr.	Flores mali aurantii.
<i>Azucena.</i>		سوسان	susân.	Lilium.
<i>Azucar.</i>		سكر	sukker.	Saccharum.
<i>Azeituna.</i>		زيتون	zeitûn.	Oliva.
<i>Azequia.</i>		ساقية	sâkia.	Incile.
<i>Azofaifa.</i>		زفروف	zufzûf.	Ziziphum.
<i>Bellota.</i>		بلوط	bellût.	Glans.
<i>Xaqueca.</i>		شقيقة	sakika.	Hemicrania.
<i>Alcahuete.</i>		قواد	kauwad.	Leno.
<i>Alcamphor.</i>		كافور	kafûr.	Camphora.
<i>Alcaravea.</i>		كرويه	kerwija.	Carum.
<i>Alcazaba.</i>		قصبه	kasba.	Arx.
<i>Alcazar.</i>		قصر	kasr.	Palatium, arx.
<i>Alcoba.</i>		قبة	kubba.	Fornix.
<i>Alcohol.</i>		كحل	kohl.	Stribium.
<i>Alcaide.</i>		قايد	kaid.	Arcis custos.
<i>Albahaca.</i>		حبث	habak.	Ocymum.
<i>Albacora.</i>		باكور	bākûr.	Grossus, ficus præcox.
<i>Acelga.</i>		سلق	silk.	Beta.
<i>Almohada.</i>		مخذه	muchadda.	Pulvinar.
<i>Retama.</i>		رتم	retem.	Genista.
<i>Almaden.</i>		معدن	mâden.	Fodina.
<i>Noria.</i>		ناعوره	nâûra.	Rota aquaria.

بشنيخ	<i>beśnīch.</i>	Citromkocsord.	<i>Biznaga.</i>
بوقه	<i>boka.</i>	Boga; <i>hal</i>	<i>Boga.</i>
شابل	<i>śābil.</i>	Alóza; <i>hal</i>	<i>Sabalo.</i>

És így tovább. Bár köztudott, hogy a spanyolok is sok szót átvettek az araboktól, mégis helyes megjegyezni néhányat az olvasók érdekében:

<i>Azafran.</i>	arab:	زعفران	za'frān.	Sáfrány.
<i>Azahar.</i>		ازهار	ezhār.	Narancsvirágok.
<i>Azucena.</i>		سوسان	susān.	Liliom.
<i>Azucar.</i>		سكر	sukker.	Cukor.
<i>Azeituna.</i>		زيتون	zeitūn.	Olajfa.
<i>Azequia.</i>		ساقية	sākia.	Öntözőcsatorna.
<i>Azofaifa.</i>		زفروف	zufzūf.	Bengebogyó.
<i>Bellota.</i>		بلوط	bellūt.	Ólomgolyó.
<i>Xaqueca</i>		شقيقه	śakīka.	Migrén.
<i>Alcahuete</i>		قواد	kauwād.	Kerítő.
<i>Alcamphor</i>		كافور	kāfūr.	Kámfor.
<i>Alcaravea.</i>		كرويه	kerwija.	Kömény.
<i>Alcazaba.</i>		قصبه	kasba.	Vár.
<i>Alcazar.</i>		قصر	kasr.	Palota, vár.
<i>Alcoba.</i>		قبه	kubba.	Boltív.
<i>Alcohol.</i>		كحل	kohl	Antimon.
<i>Alcaide.</i>		قايد	kāid.	Várúr.
<i>Albahaca.</i>		حبق	habak.	Bazsalikom.
<i>Albacora.</i>		باكور	bākūr.	Korai füge.
<i>Acelga.</i>		سلق	silk.	Cékla.
<i>Almohada.</i>		مخده	muchadda.	Párna.
<i>Retama.</i>		رتم	retem.	Rekettye.
<i>Almaden.</i>		معدن	ma'den.	Bánya.
<i>Noria.</i>		ناعوره	nā'ūra.	Vízkerék.

Arroz. ex arabico رز ruz. Oryza.
 Alboque. بوف buk. Tuba, lituus.

Et sic innumera alia.

§. 13.

Ad facilitandam pronunciationem sæpissime in communi sermone præponunt Mauri literam *l* elif. *e. g.*

امبارك embārek pro مبارک Faustus, benedictus.
 اسماء esmāwī pro سماوي Cæruleus, cælestis.

Caput Tertium.

De Vocalibus, & notis orthographicis

§. 14.

Consonantēs ex claustris oris educuntur a vocalibus, quarum tabella hæc est:

Nomen.	Figura.	Potestas.
Nasba. ناصبة i. e. فatha.	ب	Quasi semper <i>a</i> clarum nonnunquam etiam <i>e</i> valet.
Refāa. رفاعة i. e. دamma.	ب	Jam ut <i>o</i> & jam ut <i>u</i> pronunciat.
Chafda. خافضة i. e. كesra.	ب	Nostro <i>i</i> respondet.

§. 15.

<i>Arroz.</i>	az arab	رزّ	ruzz.	Rizs.
<i>Alboque.</i>		بوق	būk.	Kürt, síp.

És így tovább, számtalanul.

13. §

A kiejtés megkönnyítése érdekében igen gyakran a köznyelvben a mókók az *ʿ* *elif* betűt a szó elé helyezik.

امبارك	<i>embārek</i>	ehelyett:	مبارك	Áldott, megáldott
اسماوي	<i>esmāwī</i>	ehelyett:	سماوي	Sötétkék, égkék

Harmadik fejezet.

A magánhangzókról és írásjelekről.

14. §

A mássalhangzókat a zárt szájból a magánhangzók hozzák elő, melyek táblázata itt következik:

Név	Alak	Érték
<i>Nasba.</i> نصبه <i>vagyis</i> فتحه <i>fatha.</i>	بَ	Majdnem mindig tiszta <i>a</i> néha pedig <i>e</i> is lehet az értéke.
<i>Refʿa.</i> رفعه <i>vagyis</i> ضمه <i>damma.</i>	بُ	Ejtése <i>o</i> vagy <i>u</i> .
<i>Chafda.</i> خفضه <i>vagyis</i> كسره <i>kesra.</i>	بِ	A mi <i>i</i> hangunknak felel meg.

§. 15.

Quando hæc signa, seu vocales duplicantur, oritur *Nunnatio*, & tunc vocantur نصبتين *nasbetein*, فعتين *refâtein*, & خفتين *chaf-datein*.

§. 16.

Hamzâ (الهمزة) i. e. *punctio*, est nota Elif mobilis, vel absentis; a Mauris الف القطعي *Elif-el-karî* vocatur, & ita formatur. Vid. Tab. No. 17. Sæpius autem hujus signi loco punctum flavo aut viridi colore usurpant.

§. 17.

Wesla (الوصل) i. e. *conjunctio*, a Mauris الف الوصي *Elif-el-wasî* dicitur. c. g.

عبدُ اللَّهِ

Abdullah

عبدُ اللَّهِ

Abdellah

عبدُ اللَّهِ

Abdillah ita scribitur. Vid. Tab.

No. 18.

In verbis autem, si *kesram* habeant, præcedente *nunnatione*, ita formatur. Vid. Tab. No. 19.

Si vero *Dammam* habuerint, ita exprimitur. Vid. Tab. No. 20.

§. 18.

Medda (المد) i. e. *extensio*, est nota literæ Elif productæ, quæ eodem nomine a Mauris compellatur, eodemque modo formatur, quo apud grammaticos orientales.

§. 18.

15. §

Amikor ezek a jelek vagy magánhangzók megkettőződnek, az a *nunáció* jele, és ilyenkor ezek neve نصبتين *nasbetein*, رفعتين *ref'atein*, خفضتين *chafdatein*.

16. §

A *hamza* (الهمزة) vagyis *pontozás* mozgó vagy hiányzó *Elif* néven ismert. A móroknál a neve الف القطعي *Elif-el-kat'y*, és így formálják, ld. Tábl. No. 17. De még gyakorabb, hogy e jel helyett sárga vagy zöld pontot használnak.

17. §

A *wesla* (الوصل)^{xviii} vagyis *kötés* neve a móroknál الف الوصلي *Elif-el-wasly*, pl.

عبدُ اللَّهِ *Abdullah*

عبدَ اللَّهِ *Abdellah*

عبدِ اللَّهِ *Abdillah*. Így írják, ld. Tábl. No. 18.

Az igék esetében pedig, ha *kesra* van egy megelőző *nunáció* után, akkor az így alakul, ld. Tábl. No. 19.

Ha [ilyen esetben] *damma* van, akkor azt így jelölik, ld. Tábl. No. 20.

18. §

Medda (المدّ) vagyis *nyújtás*, az *Elif* betű megnyújtásának jele, melyet ugyanezzel a névvel illetnek a mórok is, ugyanazon a módon formálják, ahogy a keleti grammatikusok.

§. 19.

Germa (جرما) i. e. *resectio*, est nota syllabæ compositæ, a Mauris جرما *germa*, vel سکون *sukûn*, i. e. *quies* dictæ.

§. 20.

Tesdid, (تشديد) i. e. *corroboratio*, est nota literæ duplicatæ; a Mauris شدة *sedda* vocatur, & ita pingitur. *Vid. Tab. No. 21.*

§. 21.

Sciendum tandem, *Elif* quartæ conjugationis, & pluralium fratrum, vocalem *a*, vel *e* habens, a Mauris الف التثنية *Elif-en-na-ly* vocari.

C a p u t   Q u a r t u m.

De regulis pronunciandi syllabas, & dictiones arabicas juxta vulgi usum.

§. 22.

Ultima vocalis tam in verbis, nominibus, & pronomibus, quam in particulis in vulgari sermone semper omittitur, e. g. ناسر *nasar*, adjuvit. كتب *keteb*, scripsit. دحرج *dahrag*, revolvit. إن *medd*, extendit.

19. §

Ġezma (جزمه) vagyis *levágás*, a két mássalhangzóra végződő szótag jele, a móróknál vagy جزمه *ģezma* vagy سکون *sukūn*, vagyis *csend* a neve.^{xix}

20. §

Tešdīd (تشديد) vagyis *megerősítés*, a kettőzött betűk jele, a mórók شدّه *šeddān*nak nevezik, és így rajzolják, ld. Tábl. No. 21.

21. §

Végül tudnivaló, hogy a negyedik igeragozás és a tört többesek *Elifjét*, mely az *a* vagy *e* hangokat jelzi, a mórók الف النقلي *Elif-en-nakl̄yn*nak nevezik.

N e g y e d i k   f e j e z e t .

A szótagok és arab szavak kiejtésének szabályairól a nép nyelvhasználata szerint.

22. §

Az utolsó magánhangzó mind az igékben, főnevekben és névmásokban, mind a partikulákban a népnyelvben eltöröltetik, pl. نصر *nasar*, támogatott. كتب *keteb*, írt. دحرج *dahraġ*, visszagörgetett. مدّ *medd*, megnyújtott.

dit. وعد *waâd*, *promisit*. Et sic in omnibus verborum personis tam præteriti, & mōzarii, quam imperativi, participii activi, & passivi, etiam adveniente affixo, e. g. كتبت *ketebt*, *scripsisti*, *scripsi*. يكتب *jektub*, *scribit*, *scribet*. ضربني *darabnī*, *verberavit me*.

In nominibus, & pronominibus: e. g. رجل *reġiul*, *vir*. كتاب *kitāb*, *liber*. هو *hū* & *huwe*, *ipse*. هي *hī*, & *hije*, *illa*. انت *ent*, *tu*.

In particulis, e. g. ان *in*, *si*. لكن *lakin*, *sed*. ثم *tsum*, *deinde*. بعد *bād*, *post*. Excipiuntur tamen الي *ila*, *ad*. علي *āla*, *super*. حتي *hatta*, *ad*, *donec*. آلي *illa*, *nisi*. &c. quæ a grammaticis, & vulgo eodem modo pronunciantur.

Caput Quintum.

De Verbo.

§. 23.

Conjugatio verbi trilateri perfecti.

P r æ t e r i t u m.

3. Pers.	{	نصر	<i>nasar.</i>	Adjuvit.
		نصرت	<i>nasarat.</i>	Adjuvit <i>fœm.</i>
		نصروا	<i>nasārū.</i>	Adjuverunt.
		C		

2. Pers.

وعد *wa'd*, *ígért*. És [ez] így [van] az igék minden személyében, mind a múltban, mind a jelenben, valamint a parancsoló módban, a cselekvő és szenvedő igenevekben, továbbá akkor is, ha toldalék járul hozzá, *pl.* كتب *ketebt*, *írtál*, *írtam*. يكتب *jektub*, *ír*, *írjon*. ضربني *darabnī*, *megütött engem*.

A főnevekben és névmásokban [is így van]: *pl.* رجل *reġiul*, *férfi*. كتاب *kitāb*, *könyv*. هو *hū* és *huwe*, ő [hn]. هي *hī* és *hije*, ő [nn]. انت *ent*, *te*.

A partikulákban [is így van], *pl.* ان *in*, *ha*. لكن *lākin*, *de*.^{xx} ثم *tsum*, *ezután*. بعد *ba'd*, *után*. Mindazonáltal kivételt képeznek الى *ilā*, *-hoz/-hez/-höz*. على *'alā*, *fölött*. حتى *hattā*, *-ig*, *amíg*. ألا *illā*, *kivéve*, *ha*. stb, melyeket a nyelvtudósok és a köznép egyformán ejt.

Ö t ö d i k f e j e z e t .

Az ígéről.

23. §

A három gyökből álló, tökéletes ige ragozása.

Múlt.

	نصر <i>nasar</i> .	Támogatott.
3. személy	نصرت <i>nasarat</i> .	Támogatott <i>nn</i> .
	نصروا <i>nasarū</i> .	Támogattak.

2. Pers.	{	نصرت	<i>nasart.</i>	Adjuvisti.
		نصرتي	<i>nasarti.</i>	Adjuvisti <i>fœm.</i>
		نصرتكم	<i>nasartum.</i>	Adjuvistis.
1. Pers.	{	نصرت	<i>nasart.</i>	Adjuvi.
		نصرتنا	<i>nasarnā.</i>	Adjuvimus.

Vulgus in præterito secundæ personæ fœminini generis singularis numeri literam ي addit, e. g. نصرتي *nasarti* pro نصرت *nasart* cum kesra. Notandum quoque, Mauros loco secundæ personæ masculinæ in præterito sæpissime secundam personam fœminini generis adhibere, e. g. كيف كنتي *kif kunti* pro كنت *kunte*, quomodo vales?

F u t u r u m.

3. Pers.	{	ينصر	<i>jansur.</i>	Adjuvabit.
		تنصر	<i>tansur.</i>	Adjuvabit <i>fœm.</i>
		ينصروا	<i>jansurū.</i>	Adjuvabunt.
2. Pers.	{	تنصر	<i>tansur.</i>	Adjuvabis.
		تنصرتي	<i>tansurt.</i>	Adjuvabis <i>fœm.</i>
		تنصروا	<i>tansurū.</i>	Adjuvabitis.
1. Pers.	{	انصر	<i>ansur.</i>	Adjuvabo.
		ننصر	<i>nansur.</i>	Adjuvabimus.

	نصرت <i>nasart.</i>	Támogattál.
2. személy	نصرتي <i>nasartī.</i>	Támogattál <i>nn.</i>
	نصرتم <i>nasartum.</i>	Támogattatok.
1. személy	نصرت <i>nasart.</i>	Támogattam.
	نصرنا <i>nasarnā.</i>	Támogattunk.

A köznép a nőnem egyes szám második személyének múlt idejében ي betűt ad hozzá, *pl.* نصرتي *nasarti* a *kesrás* نصرت *nasarti* helyett. Az is megjegyzendő, hogy a mórok a múlt időben a hímnemű második személy helyett gyakran a nőnemű második személyt használják, ahogy *pl.* كيف كنتي *kīf kuntī* a كنت *kunte*, *hogyan vagy?* helyett.

Jövő.

	ينصر <i>jansur.</i>	Támogatni fog.
3. személy	تنصر <i>tansur.</i>	Támogatni fog <i>nn.</i>
	ينصروا <i>jansurū.</i>	Támogatni fognak.
2. személy	تنصر <i>tansur.</i>	Támogatni fogsz.
	تنصري <i>tansurī.</i>	Támogatni fogsz <i>nn.</i>
	تنصروا <i>tansurū.</i>	Támogatni fogtok.
1. személy	انصر <i>ansur.</i>	Támogatni fogok.
	ننصر <i>nansur.</i>	Támogatni fogunk.

Imperativus.

2. Pers.	{	انصر	unsur.	Adjuva.
		انصري	unsurî.	Adjuva fœm.
		انصروا	unsurû.	Adjuvate.

Participium Activum.

ناصر	nāsir.	Adjuvans.
ناصرين	nāsirein.	Adjuvantes duo.
ناصرين	nāsirîn.	Adjuvantes.
ناصره	nāsira.	Adjuvans fœm.
ناصرتين	nāsiretein.	Adjuvantes duæ.
ناصرات	nāsirât.	Adjuvantes fœm.

In vulgaris idiomate secunda radicalis litera participii activi frequenter fatham habet, dicunt itaque Mauri.

كامل	kāmel	pro	kāmil.	Perfectus, totus.
جالس	ġiāles	pro	ġiālis.	Sedens.
مالح	māleh	pro	mālih.	Salsus.

Participium Passivum.

منصور	mansūr.	Adjutus.
منصورين	mansūrein.	Adjuti duo.
منصورين	mansūrîn.	Adjuti.
منصوره	mansūra.	Adjuta.
منصورتين	mansūretein.	Adjutæ duæ.
منصورات	mansūrât.	Adjutæ.

Parancsoló mód.

2. személy	انصر	<i>unsur</i>	Támogass.
	نصري	<i>unsurī</i>	Támogass <i>nn.</i>
	نصروا	<i>unsurū</i>	Támogassatok.

Cselekvő melléknévi igenév.

ناصر	<i>nāsir.</i>	Támogató.
ناصرين	<i>nāsirein.</i>	Két támogató.
ناصرين	<i>nāsirīn.</i>	Támogatók.
ناصرة	<i>nāsira.</i>	Támogató <i>nn.</i>
ناصرتين	<i>nāsiretein.</i>	Két támogató <i>nn.</i>
ناصرات	<i>nāsirāt.</i>	Támogatók <i>nn.</i>

A népnyelvben a cselekvő melléknévi igenév második gyökbetűjén gyakran *fatha* van, így mondják a mókók.

كامل	<i>kāmel</i>	<i>ehelyett:</i>	<i>kāmil.</i>	Tökéletes, teljes.
جالس	<i>giāles</i>	<i>ehelyett:</i>	<i>giālis.</i>	Ülő
مالح	<i>māleh</i>	<i>ehelyett:</i>	<i>mālih.</i>	Sós.

Szenvedő melléknévi igenév.

منصور	<i>mansūr.</i>	Támogatott.
منصورين	<i>mansūrein.</i>	Két támogatott.
منصورين	<i>mansūrīn.</i>	Támogatottak.
منصوره	<i>mansūra.</i>	Támogatott <i>nn.</i>
منصورتين	<i>mansūretein.</i>	Két támogatott <i>nn.</i>
منصورات	<i>mansūrāt.</i>	Támogatottak <i>nn.</i>

§. 24.

Verbis in Mozario præponunt Mauri literam *ك* *kiof* nasbatam, & tunc verbum significationem præsentis induit, ut:

كياكل	<i>kejekul.</i>	Comedit.
كيشرب	<i>kejesrub.</i>	Bibit.

Aliqui etiam præponunt literam *ت* *Te* nasbatam, e. g.

تياكل	<i>tejekul.</i>	Comedit, recte comestione occupatur.

§. 25.

Futurum eleganter exprimunt Mauri præponendo participium præsentis temporis verbi *مشي* *mesj* cuius verbo, in Mozario posito, e. g.

اي شي ماضي تعمل	<i>Ei sej māši tāmēl.</i>	Quid facies?
انا ماضي اخرج	<i>Enā māši achruḡ.</i>	Ego exhibo.

Futurum mixtum exprimunt per futurum verbi *كان* *kān*, & præteritum cuiusvis verbi, ut:

يكونوا وصلو	<i>jekūnū wasalū.</i>	Jam advenerint.

§. 26.

Vulgus caret Mozario rafato, & nasbato, atque hujus conjugationis personæ constanter ubique manent. Primæ personæ pluralis numeri sæpius *وا* addunt, e. g.

نخرجوا	<i>nachruḡiū</i>	pro	نخرج	Exibimus.
نضربوه	<i>nadribūhu</i>	pro	نضربه	Percutiemus eum.

Sæpissime cum prima persona singularis numeri adhibent pluralem verbi, ut:

24. §

A mórok a *mudāri* ' alakban álló igék elé egy *našba* (a, e) által követett ك *kiāf* betűt tesznek, így ez az igealak jelen idejű lesz, mint:

كياكل	<i>kejekul.</i>	Eszik.
كيشرب	<i>keješrub.</i>	Iszik.

Egyesek *našba* (a, e) által követett ت *te* betűt tesznek elé, *pl.*

تياكل *tejekul.* Megeszik [valamit], éppen most eszik.

25. §

A jövőt elegánsan úgy fejezik ki a mórok, hogy a *mešj* ige jelenidejű melléknévi igenevét a *mudāri* '-ba helyezett igék elé teszik, *pl.*

اي شي ماشي تعمل	<i>Ei šej māši ta'mel.</i>	Mit fogsz tenni?
انا ماشي اخرج	<i>Enā māši achruḡ.</i>	Ki fogok menni.

A vegyes [befejezett] jövőt a كان *kān* ige jövő idejével és az adott ige múlt idejével fejezik ki.

يكونوا وصلوا *jekūnū wasalū.* Addigra már el fognak jönni.

26. §

A köznép kerüli a *raf* ' és *našb* végű *mudāri* ' alakokat, ennek a ragozásnak a személyei mindenhol állandóak maradnak. A többes szám első személyhez gyakran -ت *adnak*, *pl.*

نخرجوا	<i>nachruḡiū</i>	<i>ehelyett</i>	نخرج	Ki fogunk menni.
نضربه	<i>nadribūhu</i>	<i>ehelyett</i>	نضربه	Meg fogjuk ütni őt.

Igen gyakran az egyes szám első személyben az ige többes számát alkalmazzák, mint:

أنا ناكل *enā nekul* pro أنا اكل *Ego comedo.*
 أنا نضرب زيداً *enā nadrib zeidan* pro أنا اضرب *Ego percutio Zeidum.*

§. 27.

In verbis trilateris perfectis vulgus tantummodo tres agnoscit conjugationes, quæ sunt:

1. كتب <i>keteb.</i>	Scripsit.	يكتب <i>jektub.</i>	Scribit.
2. ملك <i>melek.</i>	Regnavit.	يملك <i>jemlik.</i>	Regnat.
3. فتح <i>fetah.</i>	Aperuit.	يفتح <i>jestah.</i>	Aperit.

Id est, verba, quorum secunda radicalis litera præteriti fethata fuerit, eam in mozario vel damma, vel kesra, vel fatha afficiunt, quod ex usu addiscendum est; notandum quoque, Mauros secundam radicalem literam præteriti, in omnibus verbis trilateris perfectis semper cum fatha pronunciare, ut ex allatis exemplis patet.

§. 28.

Verbum quadrilaterum eodem modo, quo verbum trilaterum flectitur, observatis tamen regulis, quas grammatica in conjugatione talium verborum præscribit; e. g. دحرج *dahrağ*, *revolvit.* يدحرج *judahriğ*, *revolvit.* دحرج *dahriğ*, *revolve.* مدحرج *mudahriğ*, *revolvens.* مدحرج *mudahrağ*, *revolutus.* دحراج *dihrağ*, *revolutio.* Idem de reliquis conjugationibus derivativis verborum trilaterorum, & quadrilaterorum notandum.

§. 29.

In vernaculo idiomate utuntur Mauri frequentissime masdaro, seu infinitivo formationis تانسیر *tansir*, e. g.

تطليع <i>tatly.</i>	Sursum portare.
تخميم <i>tachmim.</i>	Meditari.

تكويش

انا ناكل	<i>enā nekul</i>	<i>ehelyett</i>	انا اكل	Én eszem.
انا نضرب زيداً	<i>enā nadrib zeidan</i>	<i>ehelyett</i>	انا اضرب	Megütöm Zeidet.

27. §

A háromgyökű, tökéletes igéknél a köznép háromfajta igeragozást ismer, melyek:

1.	كتب	<i>keteb.</i>	Írt.	يكتب	<i>jektub.</i>	Ír.
2.	ملك	<i>melek.</i>	Uralkodott.	يملك	<i>jemlik.</i>	Uralkodik.
3.	فتح	<i>fetah.</i>	Kinyitott.	يفتح	<i>jeftah.</i>	Kinyit.

Vagyis, azok az igék, melyek második gyökmássalhangzóján múlt időben *fatha* van, azokon a *muḍāri'* alakban vagy *damma*, vagy *kesra*, vagy *fatha* lesz, ez a gyakorlatból sajátítható el. Megjegyzendő az is, hogy a mórok kiejtésében minden három gyökmássalhangzós tökéletes igében a múlt idő második gyökmássalhangzóját mindig *fatha* követi, amint az az idézett példákban kiderül.

28. §

A négy gyökű ige ugyanúgy ragozódik, mint a három gyökű ige, de azoknak a szabályoknak a betartásával, amelyeket a nyelvtan az ilyen szavak ragozásánál előír; *pl.* دحرج *dahrağ, forgatott.* يدحرج *judahriğ, forgat.* دحرج *dahriğ, forgasd.* مدحرج *mudahriğ, forgató.* مدحرج *mudahrağ, forgatott.* دحراج *dihrāğ, forgatás.* Ugyanezt kell megjegyezni a többi igeragozás esetében, melyek a három gyökű és négy gyökű igékből származnak.

29. §

A mórok népnyelvében a *maşdar*, vagy más szóval főnévi igenév, a *tanşir* alakját ölti, *pl.*

تطليع	<i>tatl̄y'.</i>	Felhordani.
تخميم	<i>tachmīm.</i>	Elmélkedni.

تكميش	tekmīs.	Plica, plicari.
تطيح	tatjih.	Projicere in terram.
تصبين	taṣbīn.	Lotura.
تلقيم	talkīm.	Insitio, inoculatio, inserere.
توطين	tabīn.	Subtegmen vestis.
تكبير	tekbīr.	Honorificentia.
تقطع	takiṣ.	Dissecare, dissecatio.
ترقيع	terkiṣ.	Resarcire, consuere vestem.
تمشط	temšit.	Pectere.

§. 30.

Verbum surdum, seu duplicatum juxta regulas præscriptas flectitur, sed vulgus in prima, & secunda persona præteriti, loco tertiæ radicalis, literam ي je collocat, e. g.

رديت	redit	pro	رددت	Restitui, restituisti.
ردينا	redīna	pro	رددنا	Restituimus.
حليت	halīt	pro	حللت	Dissolvi, dissolvisti,
حلينا	halīnā	pro	حللنا	Dissolvimus.
مليت	melīt	pro	مللت	Concinnavi, concinnasti.
ملينا	melīnā	pro	مللنا	Concinnavimus.
شميت	šemīt	pro	شमित	Olfeci, olfecisti.
شمينا	šemīnā	pro	شمنا	Olfecimus.
حبيت	habīt	pro	حببت	Volui, amavi, voluisti, amavisti.
حبينا	habīnā	pro	حببنا	Voluimus, amavimus.
فكيت	fekīt	pro	فككت	Luxavi, luxavisti.
فكينا	fekīnā	pro	فككنا	Luxavimus.
ظنيت	danīt	pro	ظنبت	Putavi, putavisti.
ظنينا	danīnā	pro	ظنننا	Putavimus.

§. 31.

Reliqua verba, assimilata, concava, defectiva, hemzata, & dupliciter imperfecta, partim juxta regulas grammaticales, partim sicuti verba

تكميش	tekmīš.	Hajtás, hajtani.
تطيح	tatjīh.	Földre dobni.
تصين	tasbīn.	Mosás.
تقيم	talkīm.	Beoltás, behelyezni.
تبطين	tabtīn.	Ruha bélelése.
تكبير	tekbīr.	Megtisztelés.
تقطع	takṭy'.	Levágni, levágás.
ترقيع	terḳy'.	Kijavítani ruházatot.
تمشط	temšūt.	Fésülni.

30. §

A gyenge vagy kettőzött ige ragozása az előírt szabályok szerint történik, de a köznép a múlt idő első és második személyében a harmadik gyök helyett ي je betűt tesz, *pl.*

رديت	redīt	ehelyett	رددت	Visszaadtam.
ردينا	redīnā	ehelyett	رددنا	Visszaadtuk.
حليت	halīt	ehelyett	حالت	El-/feloldottam.
حلينا	halīnā	ehelyett	حللنا	El-/feloldottuk.
ملت	melīt	ehelyett	ملت	Összeillesztettem.
ملينا	melīnā	ehelyett	مللنا	Összeillesztettük.
شميت	šēmīt	ehelyett	شممت	Megszagoltam.
شمينا	šēmīnā	ehelyett	شممنا	Megszagoltuk.
حببت	habīt	ehelyett	حببت	Akartam, szerettem.
حببنا	habīnā	ehelyett	حببنا	Akartunk, szeretünk.
فكيت	fekīt	ehelyett	فككت	Elmozdítottam a helyéről.
فكينا	fekīnā	ehelyett	فككنا	Elmozdítottuk a helyéről.
ظنيت	danīt	ehelyett	ظننت	Gondoltam.
ظنينا	danīnā	ehelyett	ظننا	Gondoltuk.

31. §

A többi ige, az *elől gyenge, középen gyenge, végső gyenge, hamzás és kétszeresen gyenge* igék részben a nyelvtani szabályok szerint, részben pedig úgy

ba perfecta flectuntur, de quibus proin regula fixa, aut certa dari nequit, nam vulgus canones literarum اوي jam observat, jam plane negligit, inde pro حلا *halā*, *dulcis fuit*, multi scribunt, & pronunciant حلو *halaw*, & *halū*, quod ex usu & praxi facilius addisci potest.

§. 32.

Constructionem passivam vulgus non agnoscit, sed aliter circumscribit; e. g. *Fur percussus est a Zeido*, vulgus dicit: زيد ضرب زيد *zeid darab es-sāryk*, i. e. *Zeidus percussit furem*. Vel: *Percussus est fur*, vulgus dicit: ضربوا الشارق *darebū es-sāryk*, i. e. *percusserunt furem*. Aut: *Amru a patre suo in carcerem positus*, vulgus ita circumscribit: عمرو حبسه أبوه *āmru habesuhu ebuhu*, i. e. *Amru, incarcerationavit eum pater ejus*. Vel etiam: *Zeidus incarcerationatus est*, vulgus simpliciter dicit: زيد مكبوس *zeid makhbūs*, aut زيد اكبس *zeid in-habar*.

C a p u t S e x t u m.

De Nomine.

§. 33.

Plurima, quæ de nomine in grammatica sua refert *cl. Erpenius*, locum habent in ore vulgi; interim vulgus numerum singularem, & pluralem, sed rarius dualem, nullibi tamen casuum distinctionem agnoscit;

ragozódnak, ahogy a tökéletes [erős] igék. Erre vonatkozóan nem lehet állandó vagy biztos szabályt adni, mert a köznép hol betartja az اوي szabályait, hol pedig teljességgel figyelmen kívül hagyja azokat. Ezért a حلا *halā*, *édes volt* helyett sokan حلو *halaw* és *halū* alakot írnak és ejtenek, ami a használatból és gyakorlathból könnyebben megtanulható.

32. §

A szenvedő szerkezetet a köznép nem ismeri, hanem más módon körülírja, *pl. a tolvaj megüttetett Zeid által*, [ezt] a köznép [így] mondja: زيد ضرب زيد داراب السارق *zeid darab es-sāryk*, *vagyis Zeid megütötte a tolvajt*. Vagy, [arra, hogy] *megüttetett a tolvaj*, a köznép azt mondja ضربوا السارق *darebū es-sāryk*, *vagyis, megütötték a tolvajt*. Vagy: [azt, hogy] Amru^{xxi} *az atyja által bebörtönöztetett*, a köznép így írja körül: عمرو حبسه ابوه *'amrū habesuhu ebuhu*,^{xxii} *vagyis Amru, bebörtönözte őt az atyja*. Vagy szintén: [azt, hogy] *Zeid bebörtönöztetett*, a köznép egyszerűen mondja: زيد محبوس *zeid mahbūs*, vagy زيد انحبس *zeid inhabas*.

Hatodik fejezet.

A főnévről.

33. §

A legtöbb dolog, amelyet a főnévről Erpenius nyelvtana leír, megjelenik a köznép ajkán is; miközben a köznép az egyes és többes, de ritkábban a kettes számok megkülönböztetését ismeri, ám az esetek megkülönböztetését sehol sem.

scit; sic كتاب *kitāb*, significare potest *liber*, *libri*, *libro*, *librum* &c. Et sic etiam in plurali loco casus recti casu obliquo utitur vulgus, e. g. سارقين *sārikin*, *fures* pro سارقون *sārikūn*. سواقين *suwwākin*, *mercatores* loco سواقون *suwwakūn*; interim aliqua signa habet vulgus ad denotandos latinorum casus, nimirum signum nominativi est ipsum nomen, absolute positum, ut: الكتاب *elkitāb liber*.

§. 34.

Genitivi signum est substantivum post aliud substantivum, ut: كتاب زيد *kitāb zeid*. *Liber Zeidi*. Est quoque ٓ *lam* præcipue in sensu interrogationis, & possessionis, ut: ان هذا الكتاب لزيد *limen hadāl-kitāb, li zeid*. *Cujus est iste liber? Zeidi*.

§. 35.

Signum Dativi proprium est litera ٓ *lam*, ut: لي *li, mihi*, لك *lek, tibi*. لعبد *liābd, servo*.

§. 36.

Accusativi signum est substantivum post verbum, quod habet significationem intransitivam, e. g. نصر صاحبه *amrū nasar sahibuhū*. *Amru adjuvit amicum suum*. Signa quoque accusativi sunt: عند *ānd, apud*. على *āla, super*, & إلى *ila, ad*.

§. 37.

Nota vocativi est يا *jā*. e. g. يا رجل *jā reġiul, o vir!* Signa ablativi sunt: من *min, ex*. في *fi, in*; ب *bi, cum*, & مع *mā, cum*.

§. 38.

In constructione nominis cum nomine utuntur Mauri in vulgari sermone particula ٓ *de*, quod usitatissimum est; ut:

Így a كتاب jelentheti: *könyv, könyvnek a..., könyvvel, könyvet stb.* És hasonlóképp a többes számban, a köznép az *alanyeset* [nem-függő eset] helyett a *függő esetet* használja, pl. سارقين *sārikīn*, *tolvajok* a سارقون *sārikūn* helyett. سواقين *suwwākīn* *kereskedők* a سواقون *suwwākūn* helyett. Mindazonáltal a köznép alkalmaz néhány jelet a latin esetek jelölésére, mindenesetre az *alanyeset* jele maga a főnév, független helyzetben, mint الكتاب *elkitāb* *könyv*.

34. §

A *birtokviszonyt* az fejezi ki, ha egy főnév egy másik főnév után áll, mint زيد كتاب *kitāb zeid*, *Zeid könyve*. Előfordul még a ل *lām* különösen kérdő értelemben és birtoklásra vonatkozóan, mint: لمن هذا الكتاب لزيد *limen hadāl-kitāb, li zeid*. *Kié ez a könyv? Zeidé.*

35. §

A *részes eset* jele a ل *lām* betű, mint: لي *lī*, *nekem*, لك *lek*, *neked*. لعبد *li‘abd*, *szolgának*.

36. §

A *tárgyat* az fejezi ki, hogy a főnév az ige után áll, melynek tárgyas jelentése van, pl. عمرو نصر صاحبه *‘amrū nasar sāhibuhu*. *Amru támogatta barátját.*^{xxiii} A tárgyeset jelei még عند *‘and*, *-nál/-nél*. على *‘alā*, *-ra/re*, és إلى *ilā*, *-hoz/-hez/-höz*.

37. §

A *megszólítás* jele a يا *jā*, pl. يا رجل *jā reġiul*, *ó férfi!* A határozók kifejezése [a következő partikulákkal történik]: من *min*, *-ból/-ből*. في *fī*, *-ban/-ben*; ب *bi*, *-val/-vel*, és مع *m‘a*, *-val/-vel*.

38. §

Főnév főnévvel való birtokviszonyba helyezésekor a mórok a köznyelvi beszédben a لا *de* partikulát használják, mely igen sokszor használatos; mint:

سفر ذا الكتاب	<i>sifr del-kitāb.</i>	Tomus libri.
مثقال ذا الذهب	<i>mitskāl ded-deheb.</i>	Numus aureus.

Dicunt etiam aliqui in communi sermone

السفر ذا الكتاب	<i>essifr del-kitāb.</i>
المثقال ذا الذهب	<i>elmitskāl ded-deheb.</i>

Nempe cum articulo primi nominis, sed hoc erroneum est, quia substantivum, cum altero substantivo in genitivo junctum, caret articulo, inde regulariter dicitur:

كتاب زيد	<i>kitābu zeidin,</i>	non <i>elkitābu.</i>	Liber Zeidi.
يد الانسان	<i>jedul-insāni,</i>	non <i>eljed.</i>	Manus hominis.

§. 39.

Adjectiva formæ نصير *nasȳr* pluralem numerum habent juxta formam نصار *nisār.* e. g.

كبير	<i>kebīr.</i>	Magnus.	كبار	<i>kibār.</i>	Magni.
صغير	<i>saghȳr.</i>	Parvus.	صغار	<i>syghār.</i>	Parvi.
طويل	<i>tawil.</i>	Longus.	طوال	<i>tywāl.</i>	Longi.
قصير	<i>kasīr.</i>	Brevis.	قصار	<i>kysār.</i>	Breves.

Excipitur ab hac regula جديد *ġedīd,* novus, quod pluralem جودون *ġiudūd* format.

§. 40.

Adjectiva formæ نصران *nasrān* pluralem numerum regulariter formant, ut:

فرحان	<i>farhān.</i>	Hilaris.	فرحانين	<i>farhānīn.</i>
حزان	<i>haznān.</i>	Tristis.	حزانين	<i>haznānīn.</i>

سفر ذا الكتاب	<i>sifr del-kitāb</i>	A könyv egy kötete.
مِثْقَالُ ذَا الذَّهَبِ	<i>mitskāl ded-deheb</i>	Aranyérme.

A közemberek beszédében néhányan ezt is mondják

السَّفَرُ ذَا الْكِتَابِ	<i>essifr del-kitāb.</i>
المِثْقَالُ ذَا الذَّهَبِ	<i>elmitskāl ded-deheb</i>

Azaz az első főnév névelőjével, de ez hibás, mert a főnév [birtok], ha a *birtokviszonyban* egy másik főnévhez [birtokos] kapcsolódik, akkor névelő nélkül áll, ezért szabályosabban azt mondják:

كتاب زيد	<i>kitābu zeidin</i> , nem <i>elkitābu</i> .	Zeid könyve.
يد الإنسان	<i>jedul-insāni</i> , nem <i>eljed</i> .	Az ember keze.

39. §

Azok a melléknevek, melyek alakja a نصير *nasīrt* követi, a többes számot a نصار *nisār* alak szerint képzik, *pl.*

كبير <i>kebīr.</i>	Nagy.	كبار <i>kibār.</i>	Nagyok.
صغير <i>saghīr.</i>	Kicsi.	صغار <i>sighār.</i>	Kicsik.
طويل <i>tawīl.</i>	Hosszú.	طوال <i>tywāl.</i>	Hosszúak.
قصير <i>kasīr.</i>	Rövid.	قصار <i>kysār.</i>	Rövidek.

Ez alól a szabály alól kivételt képez a جديد *ġedīd*, új, melynek többes száma a جودود *ġiudūd*.

40. §

Azok a melléknevek, melyek alakja a نصران *nasrānt* követi, a többes számot szabályosan képezik, mint:

فرحان <i>farhān.</i>	Vidám.	فرحانين <i>farhānīn.</i>
حزان <i>haznān.</i>	Szomorú	حزانين <i>haznānīn.</i>

عطشان	<i>ātsān</i>	Sitibundus.	عطشانین	<i>ātsānīn.</i>
غضبان	<i>ghadbān</i>	Iratus.	غضبانین	<i>ghadbānīn.</i>
نکسان	<i>nāsān.</i>	Somnolentus.	نکسانین	<i>nāsānīn.</i>

§. 41.

Nomina juxta formam باب *bāb* pluralem habent juxta formam بیان *bibān*, ut:

باب	<i>bāb.</i>	Porta.	بیان	<i>bibān.</i>
واد	<i>wād.</i>	Fluvius.	ویدان	<i>widān.</i>
جار	<i>giār.</i>	Vicinus.	جیران	<i>gīrān.</i>
فاس	<i>fas.</i>	Securis.	فيسان	<i>fisān.</i>
ساق	<i>sāk.</i>	Tibia.	سیقان	<i>sikān.</i>
فار	<i>fār.</i>	Mus, glis.	فیران	<i>firān.</i>

§. 42.

Nomina, quæ in numero singulari, in fine *ō* te fœmininum habent, illud in plurali abjiciunt, e. g.

شوکه	<i>sūkā.</i>	Spina.	شوک	<i>sūk.</i>
ریشہ	<i>rīśā.</i>	Pluma.	ریش	<i>rīś.</i>

§. 43.

Pronomina personalia, in lingua vulgari usitata, sunt sequentia:

انا *enā*, *anā*. Ego. نحن *nahn*, & احنا *ahnā*. Nos.
 انت *ent*, vel انتینه *entīna*. Tu. انتم *entumā*, vel انتم *entum*. Vos.
 هو *hū*, & *huwe*. Ille. هي *hija*. Illa. & *humā*, vel هم *hum*. Illi, illæ.

§. 44.

Pronomina demonstrativa propinqui:

عطشان	'atsān	Szomjas	عطشائين	'atsānīn.
غضبان	ghadbān	Haragos.	غضبائين	ghadbānīn.
نعسان	n'asān.	Álmos.	نعسائين	n'asānīn.

41. §

Azok a főnevek, melyek a باب *bāb* alakja szerintiek, a többes számot a بيان *bībān* alak szerint képzik, mint:

باب	<i>bāb.</i>	Ajtó.	بيان	<i>bībān.</i>
واد	<i>wād.</i>	Folyó.	ويدان	<i>wīdān.</i>
جار	<i>giār.</i>	Szomszéd.	جيران	<i>gīrān.</i>
فاس	<i>fās.</i>	Balta.	فيسان	<i>fīsān.</i>
ساق	<i>sāk.</i>	Lábszár.	سيقان	<i>sīkān.</i>
فار	<i>fār.</i>	Egér, pele.	فيران	<i>fīrān.</i>

42. §

Azok a főnevek, melyek egyes számban a nőnemű ة *te*-re végződnek, azt a többes számban elhagyják, *pl.*

شوكه	<i>šūka.</i>	Tövis.	شوك	<i>šūk.</i>
ريشه	<i>rīša.</i>	Toll.	ريش	<i>rīš.</i>

43. §

A népnyelvben használt személyes névmások a következők:

انا *enā, anā.* Én. نحن *nahn, és* احنا *ahnā.* Mi.

انت *ent,* vagy انتينه *entīna.* Te. انتما *entumā,* vagy انتم *entum.* Ti.

هو *hū,* és huwe. Ő (hn). hija. Ő (nn). هما *humā,* vagy هم. Ők (hn és nn)

44. §

Közelre mutató névmások:

هذا *hadā*. Hic. هذه vel هذي *hadī*. Hæc. هذيم *hadihum*, vel هذوك *hadūk*. Hi, & hæ.

§. 45.

Pronomina demonstrativa remoti:

ذاك *dāk*. Ille. ذيك *dik*. Illa. ذوك *dūk*. Illi, & illæ.

§. 46.

Affixa cum nominibus significant possessionem, & sunt eadem, quæ in grammatica Erpeniana, ut: كتابك *kitābek*, liber tuus; كتابي *kitābī*, liber meus, &c. Sed Mauri in idiomate vulgari adhibent duo vocabula cum affixis, quorum ope possessionem indicare solent; primum est دىالي *dialī* contractum ab الذى *elledī lī*, i. e. id, quod ad me pertinet. Alterum vero متاع *metāā*, merx, cum affixis, quod sæpissime euphoniæ causa امتاع *emāā* pronunciant, sicuti. §. 31. diximus; clarius ex exemplis patebit; dicunt igitur Mauri:

دىالي <i>dialī</i> .	} meus, mea.	دىالنا <i>dialnā</i> .	} noster, nostra.
متاعي <i>metāy</i> .		متاعنا <i>metāānā</i> .	
دىالك <i>dialek</i> .	} tuus, tua,	دىالككم <i>dialkum</i> .	} vester, vestra.
متاعي <i>metāāk</i> .		متاعكم <i>metāākum</i> .	
دىاله <i>dialu</i> .	} suus, ipsius.	دىالهم <i>dialhum</i> .	} sui, ipsorum.
متاعه <i>metāū</i> .		متاعهم <i>metāāhum</i> .	
دىالها <i>dialhā</i> .	} sua, ipsius.		
متاعها <i>metāāha</i> .			

هذا *hadā*. Ez [hn]. هذه vagy هذي *hadī*. Ez [nn.]. هذيههم *hadīhum*, vagy هذوك *hadūk*. Ezek [hn, nn].

45. §

Távolra mutató névmások:

ذاك *dāk*. Az [hn]. ذيك *dīk*. Az [nn]. ذوك *dūk*. Azok [hn és nn].

46. §

A toldalékok a névszókkal birtoklást jelentenek, és ugyanazok, mint Erpenius nyelvtanában, mint: كتابك *kitābek*, könyved; كتابي *kitābī*, könyvem. stb. De a mórok a népnyelvben két szót használnak toldalékkal, amelyekkel a birtoklást szokták jelezni, az első a ديالي *diālī*, amely az الذي لي *elledī lī* összevonása, azaz *ami hozzám tartozik*. A másik pedig a متاع *metā'a*, tulajdon, toldalékokkal, melynek ejtése igen gyakran a szép hangzásért امتاع *emtā'a*, ahogy a 31. §-ban mondtuk. Nyilvánvalóbban meglátszik majd a példákból; a mórok tehát ezt mondják:

ديالي <i>diālī</i> .	enyém [hn, nn]	ديالنا <i>diālnā</i> .	Mienk [hn, nn]
متاعي <i>metā'y</i> .		متاعنا <i>metā'anā</i> .	

ديالك <i>diālek</i> .	tied [hn, nn]	ديالكُم <i>diālkum</i> .	tietek [hn, nn]
متاعك <i>metā'ak</i> .		متاعكم <i>metā'akum</i> .	

دياله <i>diālu</i> .	övé, az ő [hn]	ذيههم <i>diālhūm</i>	övék, az ő
متاعه <i>metā'u</i> .	sajátja	متاعهم <i>metā'ahūm</i>	sajátjuk

ذيهالها <i>diālhā</i> .	övé, az ő [nn]
متاعها <i>metā'ahā</i>	sajátja

e. g. کتاب ذیالی *kitāb diālī, liber meus.* کتاب ذیالکم *kitāb diālkum, liber vester.* کتاب متاہا *kitāb metāhā, liber noster.*

§. 47.

Vox متاہ *metāh* sæpe adhibetur a Mauris in constructione duorum nominum, quorum unum possessionem indicat, ut:

هذه السفينة متاه دينمارک *hadī essefīna metāh dinamark.* Hæc navis est danica.

§. 48.

Affixum tertiæ personæ o *hu*, cum nomine coalescit, & uti *u* pronunciatur. e. g. عبده *ābdu, servus ejus,* بیتہ *beitu, cubiculum ejus,* کتابہ *kitābu, liber ejus.*

§. 49.

Sequentia quatuor nomina اب *eb, pater,* ام *umm, mater,* اخ *ach, frater,* & اخت *ucht, soror,* quando affixa assumunt, sequenti modo in lingua vulgari adhibentur:

a)	بابا	<i>babā, & بویا būja.</i>	Pater meus.
	باباک	<i>bābāk.</i>	Pater tuus.
	باباه	<i>babāh.</i>	Pater ejus.
	بابانا	<i>bābānā.</i>	Pater noster.
	باباکم	<i>bābākum.</i>	Pater vester.
	باباهم	<i>bābāhum.</i>	Pater illorum.
b)	یتا	<i>jummā.</i>	Mater mea.
	یتاک	<i>jummāk.</i>	Mater tua.
	یتاه	<i>jummāh.</i>	Mater ejus.
	یتانا	<i>jummānā.</i>	Mater nostra.
	یتاکم	<i>jummākum.</i>	Mater vestra.
	یتاهم	<i>jummāhum.</i>	Mater illorum.

pl. كتاب ذیالی *kitāb diālī*, az én könyvem. كتاب ذیالکم *kitāb diālkum*, ti könyvetek. كتاب متاعنا *kitāb metā'anā*, a mi könyvünk.

47. §

A *metā'a* szót a mórok gyakran használják két főnév [birtokos] összetételében, amelyek közül az egyik a birtoklást jelzi, mint:

هذه السفينه متاع دينمارك *hadī essefīna metā'a dīnamārk*. Ez a hajó dán. [Dánia hajója.]

48. §

A harmadik személy toldaléka, a *hu* a főnévvel összeolvad, és *u*-nak ejtik. pl. عبده *'abdu*, az ő szolgája, بيته *beitu*, az ő szobája. كتابه *kitābu*, az ő könyve.

49. §

A következő négy főnév, اب *eb*, apa, أم *umm*, anya, اخ *ach*, fivér, és اخت *ucht*, nővér, ha toldalékot vesz fel, a következő módon használatos a népnyelvben:

a)	بابا	<i>bābā</i> , és بويه <i>būja</i> .	Apám.
	باباك	<i>bābāk</i> .	Apád.
	باباه	<i>bābāh</i> .	Apja.
	بابانا	<i>bābānā</i> .	Apánk.
	باباکم	<i>bābākum</i> .	Apátok.
	باباهم	<i>bābāhum</i> .	Apjuk.
b)	يما	<i>jummā</i> .	Anyám.
	يماک	<i>jummāk</i> .	Anyád.
	يماه	<i>jummāh</i> .	Anyja.
	يمانا	<i>jummānā</i> .	Anyánk.
	يماکم	<i>jummākum</i> .	Anyátok.
	يماهم	<i>jummāhum</i> .	Anyjuk.

c)	خای	chāj ; & خویا chūjā.	Frater meus.
	خاک	chāk.	Frater tuus.
	خاه	chāh.	Frater ejus.
	خانا	chānā.	Frater noster.
	خاکم	chākum.	Frater vester.
	خاهم	chāhum.	Frater illorum.
d)	اختی	uchti.	Soror mea.
	اختگی	uchtek.	Soror tua.
	اخته	uchtu.	Soror ejus.
	اختنا	uchtnā.	Soror nostra.
	اختکم	uchtkum.	Soror vestra.
	اختهم	uchthum.	Soror eorum.

In plurali dicitur خوت chūt, & اخوان achwān, *fratres*; e. g. خوئی chūti, *fratres mei*, & اخوات achwatāt, *sorores*, e. g. اخواتانی achwatātī, *sorores meae*.

§. 50.

Pronominibus personalibus, in dativo cum particula ل lam positis, syllabam لی li sequenti modo præfigunt Mauri:

لیلی	līlī	pro	لی	lī,	mihi.	لیلنا	līlnā	pro	لنا	lenā,	nobis.
لیلگی	līlek	pro	لگی	lek,	tibi.	لیلکم	līlkum	pro	لکم	lekum,	vobis.
لیلہ	līlu	pro	لہ	lehu,	ipsi.	} لیلهم līlhum, pro لهم lehum, ipsis.					
لیلها	līlhā	pro	لها	leha,	ipsi fam.						

§. 51.

Loco الذي elledī, qui, & التي elletī, quæ, dicunt in vulgari sermone Mauri الی ellī contractum ab الذي elledī.

§. 52.

c)	خاي	<i>chāj</i> , és <i>خويا chūjā</i> .	Fivérem.
	خاك	<i>chāk</i> .	Fivéred.
	خاه	<i>chāh</i> .	Fivére.
	خانا	<i>chānā</i> .	Fivérünk.
	خاكم	<i>chākum</i> .	Fivéretetek.
	خاهم	<i>chāhum</i> .	Fivérük.
d)	اختي	<i>uchtī</i> .	Nővérem.
	اكتك	<i>uchte</i> .	Nővéred.
	اكته	<i>uchtū</i> .	Nővére.
	اكتنا	<i>uchtnā</i> .	Nővérünk.
	اكتكم	<i>uchtkum</i> .	Nővéretetek.
	اكتهم	<i>uchthum</i> .	Nővérük. ^{xxiv}

Többes számban azt mondják: *خوت chūt*, és *اخوان achwān*, *fivérek*; *pl. خوتي chūtī*, *fivéreim*, és *اخوانات achwatāt*, *nővérek*, *pl. اخواتي achwatātī*, *nővéreim*.

50. §

A mórok a személyes névmásokat részes esetben a *ل lām* partikulával összetéve képzik, a *لي lī* szótagot a következőképpen elértéve:

ليلي <i>līlī</i> helyett	لي <i>lī</i> , <i>nekem</i> .	لينا <i>līlnā</i> helyett	لنا <i>lenā</i> , <i>nekiünk</i> .
ليلك <i>līlek</i> helyett	لك <i>lek</i> , <i>neked</i> .	ليلكم <i>līlkum</i> helyett	لكم <i>lekum</i> , <i>nektek</i> .
ليله <i>līlu</i> helyett	له <i>lehu</i> <i>neki</i> .		
ليلها <i>līlhā</i> helyett	لها <i>lehā</i> , <i>neki</i> (<i>nn</i>).	ليلهم <i>līlhum</i> helyett	لهم <i>lehum</i> , <i>nekik</i> .

51. §

Az *الذي elledī*, amely [hn] és *التي elletī*, amely [nn] helyett a népnyelvben a mórok az *اللي ellī* alakot használják, az *الذي elledī* lerövidítéseként.

§. 52.

Cujus exprimunt Mauri per **ذین** *dimen*, & cui per **إن** *limen*, e. g.

ذین هذا الكتاب	<i>dimen hadā elkitāb.</i>	<i>Cujus est liber iste?</i>
إن عطيت الكتاب	<i>limen āteit elkitāb.</i>	<i>Cui dedisti librum?</i>

§. 53.

Aliquid per vocabula **مسالة** *mesāla*, aut cum **إ** *Elif* euphonico **امسالة** *emsāla*, aut **حاجة** *hāgia*, vel **شي** *si*; sicuti etiam *quid* per **اش** *es*, contractum ab **اي شي** *ejju sejjin* reddunt Mauri, ut:

اعطيني واحد امسالة	<i>ātīnī wāhid emsāla.</i>	Da mihi aliquid.
واحد حاجة	<i>wāhid hāgia.</i>	Aliquid.
عندي شي ما نقولك	<i>āndī si mā nakūlek.</i>	Habeo aliquid, quod dicam tibi.
اش تعمل	<i>es tāmel.</i>	Quid facis?
اش قلت	<i>es kult.</i>	Quid dixisti?

§. 54.

Loco **كُلّ** *kull* *omnis*, vulgus sæpissime vocem **كامل** *kāmil* adhibet, e. g.

اليوم كامل	<i>eljom kāmil.</i>	Tota die.
الليلة كاملة	<i>elleila kāmila.</i>	Tota nocte.

§. 55.

Numeralia, in lingua vulgari usitata, sequentia sunt:

واحد	<i>wāhid.</i>	Unus.
اثنين	<i>estnein.</i>	Duo.

52. §

A *kié* szót a mórok a ديمن *dīmen*nel, a *kinek* szót pedig a لمن *limen*nel fejezik ki, pl.

ديمن هذا الكتاب <i>dīmen hadā elkitāb.</i>	Kié ez a könyv?
لمن عطيت الكتاب <i>limen 'ateit elkitāb.</i>	Kinek adtad a könyvet?

53. §

A *valamit* a مساله *mesāla*, vagy, a szép hangzást adó ¹ *eliffel* امساله *emsāla*, vagy a حاجه *hāġia*, vagy a شي *šī* szavakkal fejezik ki a mórok; a *mit* pedig اش *eš*-sel, mely az اي شي *ejju šejjin* lerövidítése:

اعطيني واحد امساله <i>'atīnī wāhid emsāla.</i>	Adj nekem valamit.
واحد حاجه <i>wāhid hāġia.</i>	Valami.
عندي شي ما نقولك <i>'andī šī mā nakūlek.</i>	Van valamim, amit elmondok neked.
اش تعمل <i>eš ta 'mel.</i>	Mit csinálsz?
اش قلت <i>eš kult.</i>	Mit mondtál?

54. §

A كل *kull*, minden/egész helyett a köznép igen gyakran كامل *kāmilt* használ, pl.

اليوم كامل <i>eljōm kāmīl.</i>	Egész nap.
الليله كامله <i>elleila kāmīla.</i>	Egész éjjel.

55. §

A számnevek a köznyelvi használatban a következők:

واحد <i>wāhid.</i>	Egy.
اثنين <i>etsnein.</i>	Kettő.

ثلاثة	<i>tselātsa.</i>	Tres.
اربعة	<i>erbāa.</i>	Quatuor.
خمس	<i>chamsa.</i>	Quinque.
ستة	<i>sitta.</i>	Sex.
سبعة	<i>sebāa.</i>	Septem.
ثمانية	<i>tsemānia.</i>	Octo.
تسعة	<i>tesūd.</i>	Novem. <i>pro تسعة</i>
عشرة	<i>āsra.</i>	Decem.

In compositione cum *āsra*, *decem*, omittunt literam , *ra*, & dicunt :

احد عشر	<i>ahadās.</i>	Undecim.
ثنا عشر	<i>tsenāās.</i>	Duodecim.
ثلاثة عشر	<i>tselātsās.</i>	Tredecim.
اربعة عشر	<i>erbātās.</i>	Quatuordecim.
خمس عشر	<i>chamsetās.</i>	Quindecim.
ستة عشر	<i>sittās.</i>	Sexdecim.
سبعة عشر	<i>sebātās.</i>	Septendecim.
ثمانية عشر	<i>tsemāntās.</i>	Octodecim.
تسعة عشر	<i>tisātās.</i>	Novemdecim.

Et sic pariter dicunt semper in casu obliquo :

عشرين	<i>āsrīn.</i>	Viginti.
ثلاثين	<i>tselātsīn.</i>	Triginta.
اربعين	<i>erbaʿyn.</i>	Quadraginta.
خمسين	<i>chamsīn.</i>	Quinquaginta.
ستين	<i>sittīn.</i>	Sexaginta.
سبعين	<i>sebain.</i>	Septuaginta.
ثمانين	<i>tsemānin.</i>	Octoginta.
تسعين	<i>tisʿyn.</i>	Nonaginta.
مائة	<i>mija.</i>	Centum.
الف	<i>elf.</i>	Mille.
الفين	<i>elfein.</i>	Duo millia, &c. &c.

ثلاثة	<i>tselātsa.</i>	Három.
اربعه	<i>erba 'a.</i>	Négy.
خمسه	<i>chamsa.</i>	Öt.
ستّه	<i>sitta.</i>	Hat.
سبعه	<i>seb 'a.</i>	Hét.
ثمانيه	<i>tsemānia.</i>	Nyolc.
تسعد	<i>tes 'ud.</i>	Kilenc. تسعه <i>helyett.</i>
عشره	<i>'ašra</i>	Tíz.

Az *'ašrával*, *tízzel* való összetételkor, elhagyják a *ر ra* betűt, és így mondják:

احد عشر	<i>ahad 'aš.</i>	Tizenegy.
ثنا عشر	<i>tsenā 'aš.</i>	Tizenkettő.
ثلاث عشر	<i>tselāts 'aš</i>	Tizenhárom.
اربع عشر	<i>erb 'at 'aš.</i>	Tizennégy.
خمس عشر	<i>chamset 'aš</i>	Tizenöt.
ست عشر	<i>sittāš.</i>	Tizenhat.
سبع عشر	<i>seb 'at 'aš.</i>	Tizenhét.
ثمان عشر	<i>tsemānt 'aš.</i>	Tizennyolc.
تسع عشر	<i>tis 'at 'aš.</i>	Tizenkilenc.

És mindig egyformán így mondják, *függő esetben*:

عشرين	<i>'ašrīn.</i>	Húsz.
ثلاثين	<i>tselātsīn.</i>	Harminc.
اربعين	<i>erba 'yīn.</i>	Negyven.
خمسين	<i>chamsīn.</i>	Ötven.
ستين	<i>sittīn.</i>	Hatvan.
سبعين	<i>seb 'aīn.</i>	Hetven.
ثمانين	<i>tsemānīn.</i>	Nyolcvan.
تسعين	<i>tis 'yīn.</i>	Kilencven.
مايه	<i>mija.</i>	Száz.
الف	<i>elf.</i>	Ezer.
الفين	<i>elfein.</i>	Kétezer, stb. stb.

Caput Septimum.

De Particulis.

§. 56.

Particula قبالة *kobāla*, & اقبالة *akbāla*, valde, sæpius in usum venit apud Mauros, e. g.

انت رجل ملبح قبالة   *ent reġiul melih kobāla.*   Tu es vir valde bonus.
 انا نحبك قبالة   *anā nehubbek kobāla.*   Ego te valde amo.

§. 57.

Particula او *rāh* in lingua vulgari *en*, ecce significat; utuntur ea Mauri ad indicandam aliquam actionem, quæ eodem momento fit, aut facta est, cum verbo, in participio activo posito, ut:

او *rāh māġi*. Ecce venit, i. e. recte domum venit, vel
 veniens est.

واقف او *rāh wākṣf*. Recte stat.

او خارج *rāh chāriġ*. Recte exivit, quasi vide illum exeuntem.

او داخل *rāh dāchyl*. Recte intrat.

§. 58.

Mauri in sermone vulgari sæpissime utuntur particula باش *bās*, quæ ut significat, e. g.

اعطيني باش نفط *ātīnī bās naftur*. Da mihi, ut jentem.

جيت باش زوروك *ġit bās nezūrek*. Veni, ut te visitem.

§. 59.

H e t e d i k   f e j e z e t .

A partikulákról.

56. §

A قباله *kobāla*, és اقباله *akbāla*, nagyon partikula, gyakran van használatban a móroknál, pl.

انت رجل مليح قباله   *ent reġiul meliḥ kobāla.*   Te nagyon jó férfi vagy.
انا نحبك قباله   *anā nehubbek kobāla.*   Én téged nagyon szeretlek.

57. §

A راه *rāh* partikula a népnyelvben azt jelenti: *lám, íme*; ezeket a mórok valamely cselekvés jelölésére használják, amely abban a pillanatban játszódik le, vagy már megtörtént; az ige *cselekvő melléknévi igenevével*, mint:

راه ماجي   *rāh māġi.*   Lám, megjött, vagyis épp hazaért, vagy épp jön.
راه واقف   *rāh wākyf.*   Épp áll.
راه خارج   *rāh chāriġ.*   Épp kiment, *mintha az lenne, hogy*: Lásd őt kimenni.
راه داخل   *rāh dāchyl.*   Épp belép.

58. §

A mórok a köznyelvben igen gyakran használják a باش *bāš* partikulát, mely [*azért,*] *hogy* jelentéssel bír. pl.

اعطيني باش نفطر   *‘atīnī bāš naftur.*   Add nekem, hogy reggelire megegyem.
جيت باش نزورك   *ġīt bāš nezūrek.*   Jöttem, hogy meglátogassalak.

§. 59.

Particulam *quod* per vocem بين *bejn* exprimunt, ut:

نعرف بين انت رجل مالم *nāref, bejn ent reġiul melih.* Scio, quod tu sis vir bonus.
 نعرف بين انت تحبني *nāref, bejn ent tehubbnī.* Scio, quod me ames.

§. 60.

Non minor est usus apud Mauros particulæ غير *ghair*, *solummodo*, *tantummodo*, ut:

انا ما اناخت غير خاطرک *anā mā nehubb ghair chātirek.* Non desidero aliud, quam benevolentiam tuam, i. e. benevolentiam tuam tantummodo desidero.

§. 61.

Frequens pariter est usus verbi حبيت *habīt*, *volui*, *volo*, e. g.

حبيت من الله و منك *habit min allah, we mink.* Volo, seu peto a Deo, & a te.

حبيتني تجي معنا *habītī teġī mānā.* Vis venire nobiscum.

Sæpius etiam verbum بغيت *baghīt*, aut ابغيت *abghīt*, *peto*, *volo* adhibent, ut:

بغيت منك *baghīt mink.* Volo a te.
 اش تبغي *eš tabghy.* Quid vis?

§. 62.

Particula عند *ānd*, apud cum affixis possessionem indicat, & verbum nostrum *habere* exprimit, e. g.

E

عندي

59. §

Az [azt,] *hogy* partikulát a بين *bejn* partikulával fejezik ki, mint:

نعرف بين انت رجل مليح *na 'ref, bejn ent reġiul* Tudom, hogy jó ember
melih. vagy.

نعرف بين انت تحبني *na 'ref, bejn ent* Tudom, hogy szeretsz
tehubbnī. engem.

60. §

Nem kevésbé használatos a móroknál a غير *ghair, csak, csupán* partikula, mint:

انا ما نحب غير خاطرك *anā mā nehubb ghair chātirek.* Nem vágyom másra, csak jóindulatodra, vagyis: jóindulatodat kívánom csupán.

61. §

Szintén gyakori a حبيت *habīt, akartam, akarom* ige használata.

حبيت من الله ومنك *habīt min allah, we mink.* Akarom vagy kérem Istentől és tőled.
habītī tegī ma 'nā. Szeretnél velünk jönni.

Szintén gyakran a *baghīt* vagy *abghīt, kérek, akarok* igét használják.

بغيت منك *baghīt mink.* Tőled akarom.

اش تبغي *eš tabghī.* Mit akarsz?

62. §

Az عند *'and, -nál/-nél* partikula toldalékkal birtoklást jelöl, és a mi birtokolni igénket fejezi ki, *pl.*

عندي واحد كتاب	<i>āndi wāhid kitāb.</i>	Habeo unum librum.
عندي مثقالين	<i>āndek mitskalein.</i>	Tu habes duos thaleros.
عندي شي دراهم	<i>āndek šī derāhim.</i>	Habesne pecuniam?
ما عندي حتى شي	<i>mā āndi hattā šī.</i>	Plane nihil habeo.

§. 63.

Nondum explicatur per مازال māzāl, e. g.

السلطان مازال ما سفر	<i>essultān māzāl mā safar.</i>	Rex nondum profectus est.
السفينة مازاله ما سفرت	<i>essefīna māzāle mā safaret.</i>	Navis nondum abiivit.

§. 64.

Adhuc exprimunt Mauri per particulam باقي bākī, ut:

السلطان باقي في مراكش	<i>essultān bākī fī merākeš.</i>	Rex adhuc in urbe Marocco est.
باقي انت في الفراش	<i>bākī ent fil firās.</i>	Adhuc in lecto es?
In foeminino dicitur باقيه bākija.		

§. 65.

Jam diu per vocem خير الله chairullah, & jampridem per قبائله kabaila, & cum Elif euphonico per akbāila, & akbāil reddunt, e. g.

خير الله ما رايناك	<i>chairullah mā rāināk.</i>	Jam diu non te vidimus.
قبائله جاء	<i>kabāila giāa.</i>	Jam pridem venerat.

§. 66.

Sæpissime in sermone vulgari pariter adhibetur particula بالزاف bizzeḡef, multum loco كثير ketsūr, e. g.

عندي واحد كتاب	<i>‘andī wāhid kitāb.</i>	Van egy könyvem.
عندك متقالين	<i>‘andek mitskalein.</i>	Van két tallérod.
عندك شي درهم	<i>‘andek šī derāhim.</i>	Van pénzed?
ما عندي حتّى شي	<i>mā ‘andī hattā šī.</i>	Semmim sincs.

63. §

A még nem a مازال *māzāl* szerkezettel van kifejezve, *pl.*

السلطان مازال ما سفر	<i>essultān māzāl mā safar</i>	A király még nem utazott el.
السفينة مازاله ما سرفت	<i>essefīna māzāle mā safaret</i>	A hajó még nem indult el.

64. §

A mórok a még mindig kifejezésére a باقي *bākī* partikulát használják, mint:

السلطان باقي في مراكش	<i>essultān bākī fī</i>	A király még mindig Marrakes városában van.
باقي انت في الفراش	<i>bākī ent fīl firās</i>	Még ágyban vagy?

Nőnemben a kifejezés باقيه *bākija* lesz.

65. §

A már régen kifejezése خيرالله *chairullah*, a régen قبائله *kabāila*, ill. a jó hangzás érdekében *eliffel akbāila és akbāil, pl.*

خيرالله ما رايناك	<i>chairullah mā rāināk.</i>	Rég nem láttunk.
قبائله جاء	<i>kabāila gīāa</i>	Régen jött.

66. §

Igen gyakran a köznyelvi használatban a بالزّاف *bizzēf*, sok partikula használatos a كثير *ketsīr*, sok helyett, *pl.*

انا نحبك بالتراف *anā nehubbek bizzef.* Ego te multum amo.
 بالتراف عني *bizzef ālija.* Multum, seu nimis pro me.

§. 67.

Utinam significat من صاب *minsāb loco* ليت *leite, e. g.*
 من صاب لي مائة مثقال *minsāb li mija mitskāl.* *Utinam* centum thaleros haberem!

§. 68.

Sicut, instar exprimitur per particulam بحال *bihāl, & assumit affixa, ut:*

تحسب الناس بحالك *tahsib ennas bihālek.* Putasne, omnes homines
 بحاله *bihālu.* sicut te ipsum esse?
 Sicut ille.

§. 69.

Coactē, aut vi exprimunt Mauri per vocabulum بالتر *bizzex,* quod semper particulam من *min* sibi jungit, ut ex exemplis patebit.

بالتر متي جيت	<i>bizzex minni ġit.</i>	Me invito veni.
بالتر منه	<i>bizzex minu.</i>	Illo invito.
بالتر منك	<i>bizzex minek.</i>	Te invito.
بالتر منا	<i>bizzex minnā.</i>	Nobis invitis.

§. 70.

اوكان *ukān, tantummodo* in vulgari sermone saepius occurrit, e. g.

اجلس اوكان	<i>iglis ukān.</i>	Sede tantummodo.
آمر اوكان	<i>amir ukān.</i>	Manda tantummodo.

انا نحبك بالزّاف	<i>anā nehubbek bizzēf.</i>	Nagyon szeretlek.
بالزّاف عليّ	<i>bizzēf ‘aliya.</i>	Sok, vagy túl sok nekem.

67. §

A *leite* helyett a *bárcsak* kifejezésre a *من صاب minsāb* szerkezetet használják, *pl.*

من صاب لي مايه متقال	<i>minsāb lī mija mitskāl</i>	Bár lenne száz tallérom!

68. §

Az *olyan/úgy, mint* a *بحال bihāl* partikulával fejeződik ki, és felvesz toldalékokat, mint:

تحسب الناس بحالك	<i>tahsib ennās bihālek.</i>	Gondolod, hogy valamennyi ember olyan, mint te?
بحاله	<i>bihālu</i>	Olyan/úgy mint ő.

69. §

Az *erővel, kényszerrel* kifejezés a móroknál a *بالزّز bizzez* szóval történik, mely mindig kapcsolódik a *من min* partikulához, ahogy az a példákból látszani fog.

بالزّز منّي جيت	<i>bizzez minnī ġit</i>	Akaratom ellenére jöttem.
بالزّز منه	<i>bizzez minu</i>	Akarata ellenére.
بالزّز منك	<i>bizzez minek.</i>	Akaratod ellenére.
بالزّز منّا	<i>bizzez minnā.</i>	Akaratunk ellenére.

70. §

Az *اوكان ukān*, csak a köznyelvi beszédben igen gyakran előfordul, *pl.*

اجلس اوكان	<i>iglis ukān.</i>	Ülj csak le!
أمر اوكان	<i>āmīr ukān.</i>	Parancsolj csak!

§. 71.

Verbum *videri* reddunt Mauri per *ظهر* *dahar*, ut:

ظهر لي ما يعرف شي *daharli mā jārif št.* Ille mihi nihil scire
videtur.
اش يظهر لي *es daharlek.* Quid tibi videtur?

§. 72.

داب *deba*, *nunc*, *illico* sæpissime in lingua vulgari occurrit, ut:

داب يجي	<i>deba jēgl.</i>	Nunc venit.
داب يمشي	<i>deba jemšī.</i>	Nunc illico abibit.
داب الطريق	<i>deba ettaryk.</i>	Statim.
من داب الفوق	<i>min deba elfūk.</i>	Abhinc.
من داب	<i>min deba, & انداب indeba.</i>	Illico.
داب عاد	<i>deba ād.</i>	Nunc, illico, statim.

§. 73.

Deinde, vel postea explicat vulgus per particulam *ساعة* *sāā*, ut:

انا جالس ساعة جاء هو *anā gīālis, sāā gīāa huwe.* Sedebam, deinde ve-
nit ille.

§. 74.

Verbum *debere*, seu *ære alieno premi* exprimunt per verbum *سأل* *sael* cum affixis, ut:

انا نسألک	<i>anā neselek.</i>	Tu mihi debes; i. e. ego a te postulo.
انت تسألني	<i>ent teselnī.</i>	Ego tibi debeo.
هو يسألکم	<i>huwe jeselkum.</i>	Vos illi debetis.

§. 75.

71. §

A látszani/tűnni igét a mórok a **ظهر** *dahar* igével adják vissza, mint:

ظهرلي ما يعرف شي	<i>daharlī mā ja 'rif šī.</i>	Úgy tűnik nekem, hogy semmit sem tud.
اش ظهرك	<i>eš daharlek.</i>	Milyennek tűnik neked?

72. §

A **داب** *dēba*, *most*, *azonnal* igen gyakran előfordul a köznyelvben, mint:

داب يجي	<i>dēba jeḡī.</i>	Most jön.
داب يمشي	<i>dēba jemšī.</i>	Most azonnal elmegy.
داب الطريق	<i>dēba ettaryk.</i>	Azonnal.
من داب الفوق	<i>min dēba elfūk.</i>	Ezelőtt.
من داب	<i>min dēba, és انداب indēba</i>	Azonnal.
داب عاد	<i>dēba 'ād.</i>	Most, azonnal.

73. §

Az *akkort* és *későbbet* a köznép a **ساعة** *sā'a* partikulával fejezi ki, mint:

انا جالس ساعة جاء هو	<i>anā ḡiālis, sā'a ḡiāa huwe.</i>	Ültem, mikor jött.

74. §

A *tartozni*, vagy *adósnak lenni* igét a **سأل** *seel* [tartozást követelni] igével és toldalékokkal fejezik ki, mint:

انا نسألك	<i>anā neselek.</i>	Te tartozol nekem, vagyis nekem követelésem van veled szemben.
انت تسألني	<i>ent teselnī.</i>	Tartozom neked [azaz te követelsz tőlem].
هو يسألكم	<i>huwe jeselkum.</i>	Tartoztok neki [azaz ő követel tőletek].

§. 75.

Qui habet, aut possidet reddunt Mauri per vocem مولا *mulā*, dominus, si sit sermo de rebus externis, ut:

مولا العود *mula elāud*. Dominus equi.
مولا الكسوة بيضا *mula elkiswa baida*. Qui vestem albam habet, seu qui veste alba incedit.

In rebus internis utitur vulgus voce صاحب *sāhyb*, possessor, e. g.

صاحب العقل *sāhib elākl*. Vir sapiens, prudens. Dicunt tamen مولا الدار *mulā eddār*, صاحب الدار *sāhyb eddār*. Possessor domus.

Caput Octavum.

De nominibus raris, & elegantibus, quæ vulgus plane ignorat.

§. 76.

Vulgus tantummodo nomina, maxime usitata, noscit, rariora vero, & præcipue extranea, ac elegantiora plane ignorat. Ex his aliquot nomina exempli causa adducere lubet:

- a) الشمس *esšems*. Sol. Unicum hoc nomen noscit vulgus, nomen vero أوك *āūkā*, quod etiam solem denotat, sicuti pariter غلالة *gha-*

75. §

Az *akinek van* vagy *birtokol* jelentést a mórok a مولا *mūlā*, *úr* szóval fejezik ki, amikor külső dolgokról esik szó, mint:

مولا العود	<i>mūlā el 'aud.</i>	A ló tulajdonosa.
مولا الكسوة البيضاء	<i>mūlā elkiswa l- baidā.</i>	Akinek fehér ruhája van, vagy, aki fehér ruhában jár.

A belső dolgok esetében a köznép a صاحب *sāhyb*, *birtokos* szót használja, *pl.*

صاحب العقل *sāhib el 'akl.* Tudós férfi, bölcs. Mondják azonban azt is, hogy مولا الدار *mūlā eddār*, és azt is, hogy صاحب الدار *sāhyb eddār*. Háztulajdonos.

N y o l c a d i k   f e j e z e t .

A ritka és választékos főnevekről, melyeket a köznép általában nem ismer.

76. §

A köznép csak a legelterjedtebb főneveket ismeri, de a ritkábbakat, s főleg az idegeneket és választékosabbakat illetően teljesen tudatlanok. Ezek közül néhány szót a példának okáért szeretnék felhozni:

- a)   الشمس *eššems*. Nap. Csak ezt a szót ismeri a köznép, míg a زكا *zukā* szót, mely szintén a napot jelenti, ahogy a غزالة

ghazālet, *التيّر الاعظم* *ennejjirūl-aâzem*, i. e. *luminare majus* plane ignorat.

- b) *الترس* *ettiurs*. Scutum. Nomen vero *مؤن* *mügnā* ignorat vulgus.
- c) *الرخام* *erruchām*. Marmor. Ast vocem *مرمر* *mermer* quæ eandem habet significationem, nescit vulgus.
- d) *صوبح* *sabūh*. Id quod mane bibitur, siue vinum, mel, & hujusmodi sint, &
- e) *شبوق* *ghabūk*. Vinum vespertinum, seu id, quod vesperi bibitur. Duo nomina vulgo pariter ignota.
- f) *مات حتف انفه* *māte hatfe enfihî*. Mortuus est morte naturali. Expressio plebi ignota.
- g) *الكهف* *elkehf*. Spelunca.
- h) *الشياع* *essejāâ*. Lutum, palea mixtum.
- i) *التغب* *ettsaghab*. Aqua frigidior in petra.
- k) *صبابة* *subābet*, *شفافة* *sufāfet*. Aqua residua in fundo.
- l) *كرع* *kerā*. Sorbere aquam.
- m) *شعار* *siār*. Interius amiculum corporis.
- n) *دثار* *ditsār*. Vestis exterior.
- o) *الطّل* *ettall*, & *رذاذ* *riṣāḡ*. Pluvia tenuis.
- p) *المهات* *elmehāt*. Vacca sylvestris.
- q) *شريب* *serīb*. Media inter salsam, & dulcem aquam.
- r) *حميم* *hamim*. Aqua calida, & fervens.
- s) *حانة* *hānet*. Locus, ubi vinum venditur.
- t) *الصاد* *essadā*. Echo.
- u) *رطانة* *retānet*. Peregrina, ac barbara lingua.
- w) *فد فد* *fedfed*. Terra æqualis, plana.

ghazālet és az النَّيرُ الأعظمُ *ennejjirul-a'zem*, vagyis *nagyobb világító [égi]test* szavakat egyáltalán nem ismerik.

- b) الترس *etturs*. Pajzs. A مجنا *muḡnā* főnevet azonban nem ismeri a köznép.
- c) الرّخام *erruchām*. Márvány. Azonban a مرمر *mermer* szót, melynek ugyanaz a jelentése, nem ismeri a köznép.
- d) صبح *sabūh*. Az, amit reggel isznak, legyen az bor, méz, vagy hasonló.
- e) غبوك *ghabūk*. Esti bor, vagy az, amit este isznak. Két olyan főnév, melyek a köznép számára egyaránt ismeretlenek.
- f) مات حتف انفه *māte hatfe enfihi*. Természetes halált halt. A köznép számára ismeretlen kifejezés.
- g) الكحف *elkehf*. Barlang.
- h) السّيع *essejā*. Agyag és szalma keveréke [vályog].
- i) الثّعب *ettsaghab*. Hideg[ebb] víz a sziklában.
- k) صباية *subābet* és شفافة *šufāfet*. Maradék víz [valaminek] az alján.
- l) كرع *kerā*. Vízet inni.
- m) شعار *ši'ār*. Alsónemű.
- n) دثار *ditsār*. Külső ruha.
- o) الطّل *ettall* és رذاذ *rizāz*. Enyhe eső.
- p) المهات *elmehāt*. [Antilop] tehén.
- q) شريب *šerīb*. Átmenet az édes és sós víz között.
- r) حميم *hamīm*. Meleg és forró víz.
- s) حانة *hānet*. Olyan hely, ahol bort árusítanak.
- t) الصّدا *essadā*. Visszhang.
- u) رطانة *retānet*. Idegen és barbár nyelv.
- w) فدّفد *fedfed*. Egyenletes, lapos föld.

- x) استهلال *istihlāl*. Clamor infantis, quando decidit ex utero matris.
- y) حرّة *harret*. Terra, lapidibus nigris constans.
- ز) مخلب *mychleb*. Ungula, seu aduncus unguis avis, vel feræ.
- aa) الصّاحي *ezāhi*. Exterior, prostratus, & soli expositus locus.
- bb) وضم *wazam*. Res omnis, cui imponuntur carnes, ne inquinentur a solo. Omnia vulgo ignota nomina.
- cc) الكلا *elkelā*. Pabulum; quod, etiamsi unum ex notissimis sit nominibus, tamen vulgo ignotum est, quod ordinarie vocem الربيع *errebiā* adhibet.
- dd) الجسر *el'giser*. Pons, pro quo vocem قنطرة *kantara* adhibet populus.
- ee) القمر *elkamer*. Luna; unicum hoc nomen vulgo notum, sed ignorat vocem الأصغر النّير *ennejjirūl-asghar* i. e. *luminare minus*.
- ff) حضيض *haziz*. Mons. Plebs tantummodo vocem جبل *ġebel* noscit.
- gg) ركة *rekijet*. Puteus. Hanc vocem ignorat vulgus, & semper voce بئر *bīr* utitur, & sic infinita alia.

§. 77.

Habent etiam Mauri quasdam expressiones, seu vocabula propria, in præsentia regis, vel alicujus personæ, dignitate conspicuæ, usitata, ut :

- 1) ادا باس سيدي *edā bās sīdī*, vel عبا باس سيدي *abbā bās sīdī*. Malum domini mei secum abstulit, i. e. مات *māt*, mortuus est.
- 2) ما يشكي علي سيدي *mā jeska āla sīdī*. Non conqueritur de domino meo, i. e. هو مريض *huwe marīd*, agrotus est.
- 3) العافية *elāfija*. Incolumitas pro النار *ennār*, ignis.
- 4) البياض *elbejād*. Albedo pro الفحم *elfahm*, carbo.

- x) استهلال *istihlāl*. Az újszülött hangja, mikor anyja méhéből kijön.
- y) حرّة *harret*. Fekete köves talaj.
- z) مخلب *mychleb*. Karmok, vagy madarak, vadállatok karmainak horga.
- aa) الضاحي *ezzāhī*.^{xxv} Külső, kiálló, napnak kitett hely.
- bb) وضم *wazam*. Minden olyan dolog, amelyre a húst ráteszik [tőke], hogy ne szennyezze be a talaj. Ezek mind a köznép számára ismeretlen főnevek.
- cc) *elkelā*. Takarmány, mely, noha az egyik legismertebb főnév, a köznép előtt ismeretlen, mely általában az الرّبيع *errebī* szót használja.
- dd) الجسر *elḡisr*. Híd, melyet a قنطرة *kantara* szóval fejez ki a köznép.
- ee) القمر *elkamer*. Hold, egyedül ebben a formában ismert a köznép előtt, de nem ismerik az النّير الأصغر *ennejjirul-asghar*, vagyis a kisebb világító égitest szót.
- ff) حضيض *hazȳz*. Hegy.^{xxvi} A köznép csak a جبل *ḡebel* szót ismeri.
- gg) ركّية *rekijet*. Kút. Ezt a szót nem ismeri a köznép, és mindig csak a بير *bīr* szót használja, és így tovább a végtelenségig.

77. §

A móroknak van néhány olyan kifejezése vagy szava, amely királyok, vagy egyes méltóságnak tekintett személyek jelenlétében használatosak, mint:

- 1) عبّا باس سيدي *abbā bās sīdī*, vagy ادا باس سيدي *edā bās sīdī*. Uram szerencsétlenségét magával vitte, vagyis مات *māt*, meghalt.
- 2) ما يشكى على سيدي *mā ješka 'alā sīdī*. Nincs panasz a gazdámra, vagyis هو مريض *huwe marīd*, beteg.
- 3) العافية *el 'āfija*. Biztonság *ehelyett*: النّار *ennār*, tűz.
- 4) البياض *elbejād*. Fehérség *ehelyett*: الفحم *elfāhm*, szén.

- 5) العدن *elmāden*. Fodina pro حديد *hadīd*, ferrum.
 6) الخفيف *elchafif*. Levis pro الرصاص *erresās*, plumbum.
 7) الماء الفاسد *elmā elfāsīd*. Aqua putida pro الخمر *elchamr*, vinum.
 8) انصب *ennesāb*, جارا الاذن *giārūl - ūdn*. Vicinus auris, pro القرن *elkarn*, cornu.
 9) جيران الونين *giārānūl - wudnān*. Vicini aurium pro القرون *elkurūn*, cornua.

§. 78.

Tempore matutino dicunt Mauri.

- a) المسهل *elmusehla* pro القطابة *essitāba*. Scopæ.
 b) المفتاح *elmiftāha* pro ابرة *ibra*. Acus.
 c) الحاروه *elhaluwa* pro المزاره *elmerrāra*. Bilis, & sic alia multa.

C a p u t N o n u m.

De methodo, secundum quam magistri in Mauritania Tingitana prima lectionis, & scripturæ arabicæ elementa, itemque Alcoranum pueris tradunt.

§. 79.

Locus, ubi magistri pueros primis elementis lectionis, & scripturæ arabicæ, ac deinde lectione Alcorani instruunt, vocatur مكتب *mek-teb*, vel مسجد *mesid*, i. e. locus scriptionis, schola, quæ satis dif-
fert

- 5) المعدن *elma 'den*. Bánya *ehelyett*: حديد *hadīd*, vas.
- 6) الخفيف *elchafīf*. Könnyű *ehelyett*: الرصاص *erresās*, ólom.
- 7) الماء الفاسد *elmā elfāsīd*. Büdös víz *ehelyett*: الخمر *elchamr*, bor.
- 8) النصاب *ennesāb* és الاذن *giārul-ūdn*. A fülek szomszédja, *ehelyett*: القرن *elkarn*, szarv.
- 9) جيران الوزنين *gīrānul-wudnīn*. A fülek szomszédai *ehelyett*: القرون *elkurūn*, szarvak.

78. §

Reggel a mórok azt mondják.^{xxvii}

- a) المسهله *elmusehla* *ehelyett*: الشطابه *eššitāba*. Seprűk.
- b) المفتاحه *elmiṭāha* *ehelyett*: ابره *ibra*. Tű.
- c) الحلوه *elhaluwa* *ehelyett*: المراره *elmerrāra*. Epe, és még sok más.

Kilencedik fejezet

Arról a módszerről, amely szerint Mauritania Tingitana tanítói a gyermekeknek az olvasás alapjait, az arab írás elemeit, valamint a Koránt tanítják.

79. §

Azt a helyet, ahol a tanárok megtanítják a gyerekeket az olvasás és írás első elemeire, majd a Korán olvasására, مكتب *mektebnek*, vagy مسجد *mesīdnek* nevezik, azaz *írás helye, iskola*, mely igencsak különbözik

fert ab alio loco مدرسه *medrese*, vel *mudersa*, i. e. *Academia* dicto, ubi studiosi (الطلبة *ettulbā*) præter regulas grammaticales, & syntacticas, nec non Alcoranum, diversa, & complura alia scientiarum genera combibunt.

§. 80.

Methodus, quam tales Iudi magistri in instruenda juventute observant, est sequens:

- a) Addiscunt pueri imprimis Alphabetum arabicum, seu literas Alphabeti (الكروف الحجاية *elhurūf elheġiāije*) quæ sunt:

ا ب ت ث ج ح خ د ذ

- b) Deinde differentiam unius literæ ab alia sive النقط *ennokat*, *punctuationem*, & quidem sequenti modo:

الـب ما ينقط شي

Elif mā junkat ši.

Elif puncto caret.

الـبـاء واحد من تحت

Elbā wāhid min taht.

Ba unum punctum inferne habet.

الـتـاء زوج من فوق

Etta zūġ min fuk.

Ta duo puncta superne habet.

الـتـاء ثلاثة من فوق

Ettsā tselātse min fuk.

Tsā tria puncta superne habet.

egy másik, مدرسه *medrese*, vagy *mudersa*, azaz *főiskola* nevű helytől, ahol a diákok (الطلبا *ettulbā*) a nyelvtani és szintaktikai szabályokon, valamint a Koránon kívül számos különféle más fajta tudományt is elsajátítanak.

80. §

A módszer, amelyet az ilyen elemi iskolai oktatók követnek az ifjúság oktatása során, a következő:

- a) A gyerekek először az arab ábécét, vagy az ábécé betűit (الحروف الهجائية *elhurūf elheġiāije*) tanulják meg, melyek:
- ب ت ث ج ح خ د ذ
- b) Azután az egyik betű különbségét a másiktól, vagyis النقط *ennokat*, a pontozást, mégpedig a következő módon:

الف ما ينقط شي

Elif mā junkat šī.

Elif pont nélkül áll.

الباء واحد من تحت

Elbā wāhid min taht.

A *bā* egy alsó ponttal rendelkezik.

التاء زوج من فوق

Ettā zūġ min fūk.

A *tā* két felső ponttal rendelkezik.

التاء ثلاثة من فوق

Ettsā tselātse min fūk.

A *tsā* három felső ponttal rendelkezik.

Et sic de reliquis.

- c) Postea addiscunt *compositionem literarum* , تَرْكِيبُ الْحُرُوفِ *ter-kībūl - hurūf* , e. g.

الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

Elhamdu lillahi rebbil - ālemīne.

Deo sint laudes, domino mundorum.

Dicunt igitur: الف *elif*; اللام *ellām*; الحاء *elhā*; الميم *elmīm*; الذال *eddāl*. &c.

- d) Deinde transeunt ad *vocales* , الْحَرَكَاتُ *elherekāt* , seu *motiones* dictas, ut :

الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

Elhamdu lillahi rebbil - ālemīne.

Dicunt itaque :

الْحَمْدُ *elhamdu*. Laus.

الف بالتصبيه والتقطعه *elif binnasba, wen- nokta*. Elif nasbam & punctum habet.

اللام ليضم *ellām lijegzem*. Lam est gezmatum.

الحاء حانصب *elhā hā nasab*. Litera Ha est nasbata.

الميم ميضم *elmīm migzem*. Litera Mim est vocali destituta.

الذال ذو رفاع *eddāl dū refāy*. Dal est rafatum.

اللَّهُ *lillahi*. Deo.

اللام بالخفض *ellām bil chafda*. Litera Lam est kesrata.

اللامين بالشدة والتصبيه *lāmejn bišsedda, wen nasba*. Duo Lam cum signo duplicationis, & cum nasba.

الحاء هخفض *elhā hijachfad*. Litera Ha kesram habet.

Et

És így tovább a többivel is.

- c) Ezután megtanulják a betűk összekötését, تركيب الحروف *terkībul-hurūf, pl.*

الحمد لله رب العالمين

elhamdu lillāhi rebbil-‘ālemīne.

Dicsőség Istennek, a világok urának.

Azt mondják tehát: الف *elif*; اللام *ellām*; الحاء *elhā*; الميم *elmīm*; الدال *eddāl*. stb.

- d) Ezután lépnek tovább a magánhangzókra, الحركات *elherekāt*, vagyis, ahogy mondják, *mozgások*, mint:

أَلْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

elhamdu lillāhi rebbil-‘ālemīne.

Így is mondják:

أَلْحَمْدُ *elhamdu*. Dicsőség.

الف بالنصب والنقطة *elif binnasba wen-nokta*. Az elifen *nasba* (a) és pont van.

اللام ليكزم *ellām lijegzem*.^{xxviii} A *lām* magánhangzó nélkül áll.

الحاء نصب *elhā hā nasab*. A *hā* betűn *nasba* (a) van.

الميم مكزم *lmīm migzem*. A *mīm* betű magánhangzó nélkül áll.

الدال ذو رفاع *eddāl dū refā’y*. A *dāl* fölött *raf’* (u) van.

لِلَّهِ *lillāhi*. Istennek.

اللام با الخفضه *ellām bil chafda*. A *lām* betűn *kesra* (i) van.

اللامين بالشدة والنصب *lāmejn biššedda, wen nasba*. Két *lām* a kettőzés jelével és fölötté *nasba* (a).

الها هيخفض *elhā hijachfad*. A *hā* betű alatt *kesra* van.

Et sic de ceteris, sed omnia juxta usum linguæ vulgaris pronunciant, quod etiam hac de caussa ita adduxi.

- e) Post hæc addiscunt juvenes pronunciare quamvis literam cum vocali sua, aut signo discriptico suo, nempe: ان يذطف بكل حرف *an junteke bi kulli harfin mubejinin*, we juhmele ala elledi hakkuhu, en juhmele. e. g.

يأيها الذين ءامنوا

Jaejjuha elledine emenu.

- f) Deinde pueris Alcoranum (القران) legendum proponunt, quem etiam (يخفظونه في عقولهم تحذره و ثبته و ضبطه ومشكلاته) *jahfadunehu fi ukulihim bi hadfihi*, we tsebtihi, we dabtihî, we muskilatihî) juxta veras, & præscriptas pronunciationis regulas memoriæ mandant.

Caput Decimum.

De reliquis scientiarum apud Mauros generibus.

§. 81.

Ille, qui regulas grammaticales, & syntaxeos, itemque reliqua scientiarum genera juvenibus tradit, vocatur مدرّس *muderris*, professor, seu magister; ille vero, qui eos jurisprudentiam tum civilem, tum sacram docet, vocatur فقيه *fakih*. Juvenis, qui sive grammaticæ arabicæ, aut aliis

És így a többi, de mindent a köznyelv használatának megfelelően ejtenek ki, amit szintén felhoztam, ebből az okból.

- e) Ezután az ifjak megtanulják kiejteni a betűt a magánhangzójával, vagy diakritikus jelével, a következő szabály szerint: ان ينطق بكلّ en juntake bi kulli harfin mubejinin, we juhmele ‘alā elledi hakkuhu, en juhmele.
[szükséges, hogy [a szöveg] minden betűje egyértelműen legyen kiejtve oly módon, ahogy azt kell] pl.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا

Jaejjuhā elledīne ēmenū. [Ó ti, akik hisztek].

- f) Ezután a fiúk elé teszik a Koránt (القران) olvasásra, melyet (يحفظونه) jahfadūnehu fī ‘ukūlihī bi hadfihī, we tsebtihī, we dabtihī, we muškilātihī) a helyes és előírt kiejtési szabályok szerint meg is tanulnak.

T i z e d i k   f e j e z e t .

A mórok többi tudományának fajtáiról.

81. §

Azt, aki a nyelvtani és mondattani szabályokat, valamint a többi tudományt átadja a fiataloknak, مدرّس *muderris*nek, *professzornak*, vagy *tanárnak* hívják. Azt pedig, aki mind a polgári, mind a szent jogtudományra tanítja őket, azt فقيه *fakīh*nek hívják. Az az ifjú, aki akár az arab nyelvtanban, akár más

scientiarum generibus, sive jurisprudentiæ civili, vel sacræ operam navat, communiter طالب *tālib*, i. e. *studiosus*, ac deinceps ipsemet فقيه *fakih* dicitur.

§. 82.

In Academiis imprimis sequentia traduntur scientiarum genera, & authores classici, maxime communes, sunt sequentes:

- a) نظم الخراز *nadmul-charrāx*. Opusculum de vocalibus propriis Alcorani, quod juvenes etiam memoriæ mandant.
- b) الأجرومية *eleğrumije*. *Agrumia*, sive grammatica arabica, auctore ابو عبد الله محمد بن داود الصنهاجي *ebū ābdallah Mohammed ben Davūd Essanhāğī*.

Prodiit hæc grammatica Romæ anno 1638. in 8ta curante Thoma Obicino Sc. cum versione latina, & dilucida expositione.

- c) ألفية *elfije*. Poema de grammatica, cui titulus *Alphia*, sive *mille-narium*, quod mille versibus constat, auctore ابو عبد الله محمد بن عبد الله بن مالك الطائي الاندلسي *ebū ābdallah Mohammed ben ābdallah ben mālik Eutāy elandalusī*. Abu Abdallaho Mohammede, filio Abdallahi, ben malik, Hispano. Hujus operis, sub titulo *Elfije Ibni Malik*, communiter noti, plurimi dantur commentarii diversorum auctorum arabicorum.
- d) لامية الأفعال *lāmijetül-esāl*. Poema de verbis conjugandis, *Lā-miat* dictum, quia omnes, & singuli illius versus in literam *lā* *lam-elif* designant; auctor est بن مالك *Ben Malik*, in quod poema complures exstant commentarii. Grammaticam istam, una cum *Alphia*, & *Agrumia* studiosi præcipue memoriæ mandant.

tudományterületeken, akár a polgári, akár a szent jogtudományban keményen dolgozik, rendszeren *tālib*nak, vagyis *diáknak*, majd később maga is *faqīh*nek neveztetik.

82. §

A főiskolákon a következő tudománytípusokat oktatják, a leggyakoribb klasszikus szerzők pedig a következők:

- a) *نظم الخراز nadmul-charrāz*.^{xxix} Egy füzetecske a Korán megfelelő magánhangzóiról, amelyet a fiataloknak szintén meg kell jegyezniük.
- b) *الاجرومية elegrūmijje. Agrumia*,^{xxx} vagyis arab grammatika, melynek szerzője *ebū ‘abdallah Mohammed ben Davūd Essanhāgī*.

Ez a nyelvtan 1638-ban^{xxxi} jelent meg Rómában oktáv formátumban, Thomas Obicino gondozásában, latin fordítással és világos magyarázattal.

- c) *الفية elfije*. Nyelvtani költemény, melynek címe *Alphia*, vagyis *ezres*, mely ezer verssorból áll, s szerzője *ابو عبد الله محمد بن عبد الله بن مالك الطائي الاندلسي ebū ‘abdallah Mohammed ben ‘abdallah ben mālik Ettāy elandalusī*. Abu Abdallah Mohammed, Abdallah fia, ben malik, hispániai. Ennek a műnek, amelyet általánosan *Elfije Ibni Mālik* címmel ismernek, számos kommentárja található különböző arab szerzőktől.
- d) *لامية الافعال lāmijetul-ef‘āl*.^{xxxii} Vers az igeragozásról, melyet *lamiat*nak neveznek, mert minden egyes verssora a لا *lāmelif* betűre végződik. A szerző *بن مالك Ben Mālik*. E versben sok magyarázat van. Ezt a grammatikát az *Alphiával* és az *Agrumiával* együtt a tanulók külön megtanulják.

- e) نظم ابن عاشر *nadmu ibni āsir*. Poema *Ebn Asiri* de professione unius Dei, de jurisprudentia civili, & sacra, ac de mystica rerum divinarum explicatione.
- f) توالييف الشنوسي *tewālīfus-sonūsi*. Opuscula diversa de unitate Dei, auctore *Sonussi*.
- g) رسالة ابن أبي زيد القيرواني *risāletu Ibni Ebi Zeid elkirawānī*. Tractatus *Ebn Zeidi*, oriundi ex *Cairavan*, de jurisprudentia civili, & canonica.
- h) مختصر الشيخ خليل *muchteasarūš-šeich chalil*. Compendium jurisprudentiae civilis, & canonicae auctore *Scheich Chalil*.
- i) صحيح البخاري *Sahihul-Bochārī*, k) صحيح مسلم *Sahihu Muslim*, & l) موطا بن مالك *Mūtā ben Malik*. Opera canonica, seu traditiones, quarum praecipui sunt auctores *Albochari*, *Moslem*, & *Ben Malik*, quos summo in honore, tanquam sanctos patres habent Mauri, ac venerantur.
- m) الحكم لابن عطاء الله *elhikem li Ibn ātallah*. Opusculum inscriptum *Mysteria*, auctore *Ebn Atallah*, de mystica rerum divinarum explicatione.
- n) تفسير القرآن *tefsīrūl-koran*. Commentarius in Alcoranum, cujus plurimos commentarios diversorum auctorum habent Mohammedani.
- o) نظم ابن عاصم *nadmu ibni āsim*. Poema ab *Ebn Aasimo* compositum de officio judicis.
- p) التلخيص للقرطبي *ettalchīs lilkarwīnī*. Expositio, auctore *carvinensi*, communiter sub nomine *Elkarwini* noto, de dogmatibus religionis.

- e) نظم ابن عاشر *nadmu ibni ‘āšir*.^{xxxiii} *Ebn ‘Āšir* költeménye az egyistenhitről, a polgári és szent jogról, és az isteni dolgok misztikumjának magyarázatáról szól.
- f) تواليف السنوسي *tewālīfus-sonūsī*. Különböző értekezések *Sonussī*.^{xxxiv} szerzőségével.
- g) رسالة ابن ابي زيد القيرواني *risāletu Ibni Ebī Zeid elkīrawānī*.^{xxxv} *Ibn [Ebi] Zeid* értekezése, aki Kajravánból származik, a polgári és a kanonikus jogról.
- h) مختصر الشيخ خليل *muchtasarūs-šeich chalīl*.^{xxxvi} A polgári és a kanonikus jog *compentiuma*, *Scheich Chalil* tollából.
- i) صحيح البخاري *Sahīhul-Bochārī*,^{xxxvii} k) صحيح مسلم *Sahīhu Muslim*,^{xxxviii} és l) موطا بن مالك *Mūtā ben Mālik*.^{xxxix} Kanonikus művek, vagy hagyományok, melyeknek szerzői *Al-Bochārī*, *Muslim* és *Ben Mālik*, akiket a mórok a legnagyobb tiszteletben tartanak, és szent atyákként tisztelik őket.
- m) الحكم لابن عطا الله *elhikem li Ibn ‘atāllah*.^{xl} *Ebn Atāllah* műve, *Misztikus bölcsességek*, amely az isteni dolgok misztikumának magyarázatáról szól.
- n) تفسير القرآن *tefsīrul-korān*.^{xli} Magyarázat a Koránhoz, melyhez különböző szerzőktől igen sok kommentárja van a mohamedánoknak.
- o) نظم ابن عاصم *nadmu ibni ‘āsim*.^{xlii} *Ebn Aasim* verse, melyet a bírói hivatalról szerzett.
- p) التلخيص للقرويني *ettalchys lilkazwīnī*.^{xliii} A vallás tanairól kifejtés, *Casvinensus* szerzőségével, akit közönségesen *elcazwīniként* ismernek.

- q) كتاب ابن السبكي *kitābu Ibnis-sebki*. Liber de dogmatibus, auctore *Ebn Essebki*.
- r) فرائض المختصر *farā'idūl-muchtasar*. Opusculum anōnymo auctore, de hæreditatibus tractans.
- s) كتاب المغنع في حساب الشهور بالعجمي والعربي والمنازل والبروج *kitābūl-Muknā' fi hisābiš-šuhūri bilāgemi, wel ārebi, wel menāzil, wel burūg*. Liber de mensibus arabum, & epochis christianorum, de mansionibus solis, ac lunæ, & de signis cœlestibus.
- t) errādisijetu. Tractatus, *Radisia*, dictus, seu norma observandi, & indicendi horam publicæ orationis. Scientia ista علم التوقيت *šlmur-tewkýt* vocatur.
- u) رسالة ابن الصقار *risāletu Ibnis-Soffār*. Tractatus brevis de astro-labio, auctore *Ebn Soffaro*.
- v) كتاب القاصدي *kitābūl-kalsādi*. Liber de arithmetica, cui titulus: كشف الاسرار من علم حروف الغبار *kešfūl-esrār min šlmi hurūfil-ghubār. i. e. Detectio arcanorum de scientia numerorum arithmeti-corum. Auctor est Ali, Ben Mohammed, Ben Ali Alkorsí, notus sub nomine Calsadi.*
- x) نظم ابن غاري *nadmu Ibni Ghāzī*. Poema *Ebn Ghāzī* de arithmetica.
- y) وثائق الفستالي *wetsāykūl-Festālī*. Liber de pactis, & contractibus, auctore *Festālī*.
- z) مجموع الالاف في كتابة الوثائق *mağmūul-lāyk fi kitābetil-wetsāyk. i. e. Collectio apta scribendi contractus. Exhibet hoc opus complures formulas exarandi diversa contractuum, & pactorum genera. Auctor est Mohammed Ben Ardun.*

- q) كتاب ابن السبكي *kitābu Ibnis-sebkī*.^{xliv} Dogmák könyve, *Ebn Essebkī* szerzőségével.
- r) فرايض المختصر *farā'idul-muchtasar*.^{xliv} Ismeretlen szerzőtől származó művecske az örökösödésről.
- s) كتاب المقنع في حساب الشهور بالعجمي والعربي والمنازل والبروج *kitābul-Mukn 'y fī hisābiš-šuhūri bil 'agemī, wel 'arebī, wel menāzil, wel burūġ*.^{xlvi} Könyv az arab hónapokról és a keresztény időszámításról, a nap és hold állásairól és a csillagjegyekről.
- t) الرادسية *errādisijjetu*.^{xlvi} *Radisiának* nevezett értekezés, amely a közösségi ima időpontjairól és azok szabályairól szól. Ezt a tudományt علم التوقيت *'ylmut-tewkītnek* [*'ilm at-tawqīt*] nevezik.
- u) رسالة ابن الصّفار *risāletu Ibnis-Soffār*.^{xlvi} Rövid értekezés az asztrolábiumról, *Ebn Soffar* szerzőségével.
- w) كتاب القلصادي *kitābul-kalsādī*.^{xliv} Könyv az aritmetikáról, melynek címe: كشف الاسرار من علم حروف الغبار *kešful-esrār min 'ylmi hurūfil-ghubār*, vagyis: az aritmetikai számok tudománya rejtélyeinek feltárása. Szerzője *Ali, Ben Mohammed, Ben Ali Alkoršī*, aki *Calsadi* néven ismert.
- x) نظم ابن غازي *nadmu Ibni Ghāzī*.ⁱ *Ebn Ghāzī* költeménye az aritmetikáról.
- y) وثائق الفشتالي *wetsāykul-Feštālī*.^{li} *Feštālī* könyve a megállapodásokról és szerződésekről.
- z) مجموع اللائق في كتابة الوثائق *meġmū'ul-lāyik fī kitābetil-wetsāyik*.^{lii} Szerződés írására alkalmas gyűjtemény. Ez a munka több formulát mutat be a különböző típusú szerződések és megállapodások elkészítéséhez. Szerzője *Mohamed Ben Ardun*.

aa) كتاب التواقي *kitābut - Tewāī*. Tractatus, seu methodus delineandi. Scientia ista, علم الجدول *ilmūl - ġedwel* dicta, exhibet regulas, juxta quas frontispicia in libris manuscriptis formari solent, & cum id ope linearum diversicolorum fiat, inde a جدول *ġedwel*, linea, dicta est scientia linearum.

bb) الخرجية *elchazragijetu*. Poema, *Chazragia* dictum, de arte metrica. Auctor est vir clarissimus, ac inter recentiores poetas facile princeps *Diaeddinus*, *Abu Mohammed Abdallah Alchazragi*, Hispanus, non vero Aegyptius, ut *P. Philippus Guadagnoli* in suis arabicae linguae institutionibus falso putavit. Nomen ejus arabice ita sonat: ضياء الدين ابو محمد عبد الله الخرجي *Dhiāed - dīn Ebu Mohammed Abdallah elchazragi elandalusi*.

Hujus poematis, ejusque commentarii latina versio prodiit Romae, anno 1642. opera, & studio supra laudati *P. Guadagnoli*.

cc) قانون ابن سينا *kānūnu Ibni Sīnā*. Medicinae canones, libri quatuordecim, auctor est: ابو علي الحسين بن عبد الله بن سينا *ebū āly elhosein Ben ābdallahi ben Sīnā*, philosophorum, & medicorum princeps, communiter *Avicenna* dictus.

§. 83.

Restat, ut aliquid de libris manuscriptis, quorum infinitum ex omni genere scientiarum numerum, & quidem complura insignia opera habent Mauri, paulisper loquamur; sunt itaque:

- 1) علم التفسير *fi ilmī - tefsīr*. Commentarii in Coranum.
- 2) في القراءات *fi - kyraāt*. Libri de scientia legendi, & cum cantu recitandi Coranum.

- aa) كتاب التّواتي *kitābut-Tewātī*.^{liii} Értekezés a vonalvezetésről, ill. annak módszertana. Ez a tudomány, melyet علم الجدول *ʾilmul-ġedwel*nek neveznek, bemutatja azokat a szabályokat, amelyek szerint a kéziratos könyvekben általában a címoldalakat kialakítják. És mivel ez különböző színű vonalak segítségével történik, ebből: جدول *ġedwel*, *vonat* a neve a vonalak tudományának.
- bb) الخزرجية *elchazraġijetu*.^{liv} *Chazraġi*ának nevezett költemény a verstan tudományáról. A szerző egy igen híres férfi, a modern költők közt kétségkívül vezető *Diaeddinus*, *Abu Mohammed Abdallah Alchazraġi*, hispániai, nem pedig egyiptomi, ahogy *P. Philippus Guadagnoli* tévesen feltételezte arab nyelvi rendszerezésében.^{lv} Neve arabul így hangzik: ضياء الدين ابو محمد عبد الله الخزرجي *Dhiāed-dīn Ebu Mohammed Abdallah elchazraġī elandalusī*.

Ennek a versnek latin változata és kommentárja 1642-ben jelent meg Rómában, a fent dicsért P. Guadagnoli munkája és tanulmánya révén.^{lvi}

- cc) قانون ابن سينا *kānūnu Ibni Sīnā*.^{lvii} Az orvostudomány kánonjai, tizennégy könyv, a szerzője: ابو علي الحسين بن عبد الله بن سينا *ebū ʾalī elhosein Ben ʾabdallahi ben Sīnā*, a filozófusok és orvosok fejedelme, rendszeren *Avicennaként* ismert.

83. §

Az maradt hátra, hogy valamit mondjunk a kézel írt könyvekről, amelyekről a mórok végtelen sok mindenféle tudással, sőt számos figyelemre méltó munkával rendelkeznek. Ezek tehát:

- 1) في علم التفسير *fī ʾilmī-tefsīr*. Korán kommentárok.
- 2) في القراءات *fīl-kyrāāt*. Könyvek a Korán olvasás tudományáról, s arról, hogy kell a Koránt dallamosan recitálni.

- 3) *في الحديث* *fil-hadīṣ*. Libri traditionum, seu historiam dictorum Mohammedis continentes.
- 4) *في الفقه* *fil-fykḥ*. Libri de cognitione legum, seu de jure sacro, & civili Mohammedanorum.
- 5) *في التصريف* *fit-tasrīf*. Libri grammaticales.
- 6) *في النحو* *fin-nahw*. Libri, syntaxim linguæ arabicæ pertractantes.
- 7) *في التوحيد* *fit-tewhīd*. Libri de professione unitatis, & cultu unius Dei.
- 8) *في القضا* *fil-kadā*. Libri de legibus, officio, & munere judicis.
- 9) *في الطب* *fit-tybb*. Libri medici.
- 10) *في الحساب* *fil-hisāb*. Libri arithmetici, & algebraici.
- 11) *في الميراث* *fil-mīrāṣ*. Libri de hæreditatibus.
- 12) *في الوثائق* *fil-wetsāyk*. De pactis, & contractibus.
- 13) *في الرسائل* *fīr-resāil*. De epistolis.
- 14) *في التنجيم* *fit-tenḡīm*. Libri astronomici, & astrologici.
- 15) *في الاسطرلاب* *fil-usturlāb*. Tractatus varii de astrolabio.
- 16) *في الاصول* *fil-usūl*. Libri dogmatici.
- 17) *في المعاني والبيان* *fil-māānī, wel-bejān*. De locis rhetoricis, & eloquentia.
- 18) *في التاريخ* *fit-tārīḥ*. Libri chronologici.

- 3) الحديث في *fīl-hadīts*. Hagyományokat, vagy Mohammed mondásainak történetét tartalmazó könyvek.^{lviii}
- 4) الفقه في *fīl-fykh*. A törvény, a mohamedánok szent és polgári jogának ismeretéről szóló könyvek.
- 5) التّصريف في *fīt-tasrīf*. Grammatikai könyvek.^{lix}
- 6) النحو في *fīn-nahw*. Az arab nyelv szintaxisát tárgyaló könyvek.
- 7) التّوحيد في *fīt-tewhīd*. Az egység hitvallásáról és az egyistenhitről szóló könyvek.
- 8) القضا في *fīl-kadā*. Könyvek a törvényekről, a bírók hivataláról és feladatairól.
- 9) الطّب في *fīt-tybb*. Orvosi könyvek.
- 10) الحساب في *fīl-hisāb*. Aritmetikai és algebrai könyvek.
- 11) الميراث في *fīl-mīrāts*. Könyvek az örökösödésről.
- 12) الوثائق في *fīl-wetsāyk*. A megállapodásokról és szerződésekről.
- 13) الرّسائل في *fīr-resāil*. A levelekről.
- 14) التّنجيم في *fīt-tengīm*. Csillagászati és asztrológiai könyvek.
- 15) الاسطرلاب في *fīl-usturlāb*. Különböző értekezések az asztrolábiumról.
- 16) الاصول في *fīl-usūl*. Dogmatikai könyvek.
- 17) المعاني والبيان في *fīl-ma‘ānī, wel-bejān*. A retorikáról és ékesszólásról szóló könyvek.
- 18) التاريخ في *fīt-tārīch*. Történelmi évkönyvek.

- 19) في التصوف *fit-tesawwuf*. Libri ascetici.
- 20) في المنطق *fil-mantak*. Libri logici.
- 21) في العروض *fil-ârûd*. Libri, de arte metrica tractantes.
- 22) في الادب *fil-edeb*. Libri philosophici.
- 23) في التوقيت *fit-tewkÿt*. Libri de observanda & indicenda hora publicæ orationis.
- 24) في الجدول *fil-ġedwel*. Libri de delineatione in libris manuscriptis.
- 25) في اللغة *fil-logha*. Libri lexicographi.
- 26) في الحكايات *fil-hikâjat*. De narrationibus, relationibus, & historiis fabulosis.
- 27) في البناء *fil-binâ*. Libri de architectura.
- 28) في الحكمة *fil-hikme*. Libri philosophici.
- 29) في السير *fis-sejr*. Libri hodographici.
- 30) في الهندسة *fil-hendese*. Libri geometrici.
- 31) في الصيد *fis-said*. Libri, de venatione tractantes.
- 32) في تعبير الرؤيا والمنام *fî tâbîr-irrûjâ, wel menâim*. De explicatione somniorum.

Et sic de reliquis scientiarum, & artium generibus diversos habent Mauri libros, & magnum auctorum præstantissimorum numerum.

- 19) *fīt-tesawwuf* في التصوّف. Aszkézisről szóló könyvek.^{lx}
- 20) *fīl-mantak* في المنطق.^{lxi} Logikáról szóló könyvek.
- 21) *fīl-‘arūd* في العروض. A versmérték^{lxii} művészetét tárgyaló könyvek.
- 22) *fīl-edeb* في الادب. Filozófiai könyvek.^{lxiii}
- 23) *fīt-tewkīt* في التوقيت. Könyvek a közösségi ima időpontjairól és azok szabályairól.
- 24) *fīl-ġedwel* في الجدول. Könyvek a kéziratos könyvek vonalazásáról.^{lxiv}
- 25) *fīl-logha* في اللغة. Lexikográfiai könyvek.
- 26) *fīl-hikājāt* في الحكايات. Elbeszélésekről, beszámolókról és mesés történetekről.
- 27) *fīl-binā* في البناء. Könyvek az építészetéről.
- 28) *fīl-hikme* في الحكمه. Filozófiai könyvek.
- 29) *fīs-seyr* في السير. Útleírások.
- 30) *fīl-hendese* في الهندسه. Geometriai könyvek.
- 31) *fīs-said* في الصيد. A vadászatról szóló könyvek.
- 32) *fī ta ‘bīr-irrūjā, wel menāim* في تعبیر الرويا والمنایم. Álomfejtésről.

És így a többi tudomány és művészet esetében [is]: a mórak különböző könyvekkel és számos igen kiváló szerzővel rendelkeznek.

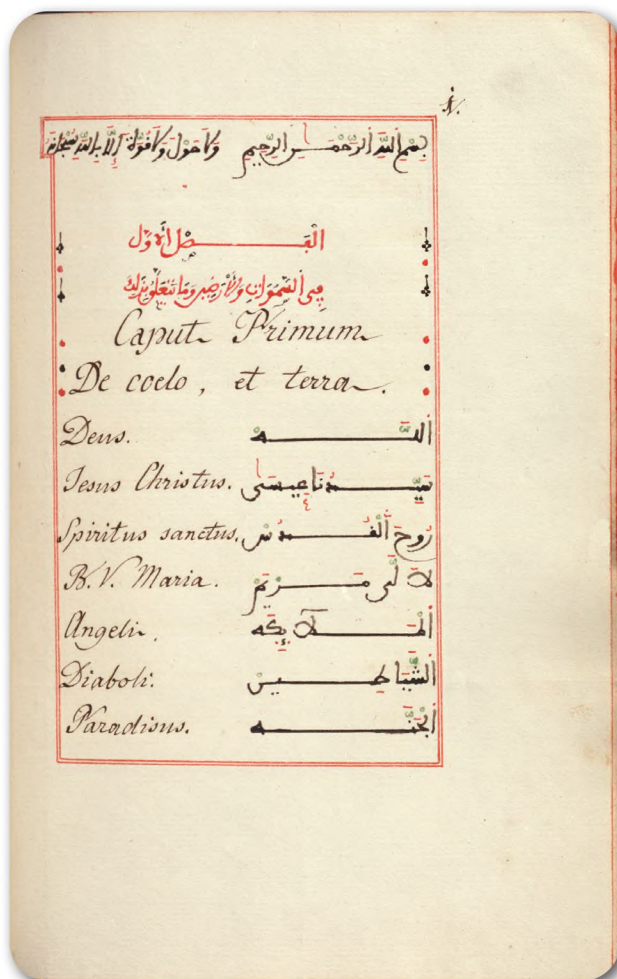
§. 84.

Illi, qui alicui scientiæ præcipue operam dant, seligunt sibi libros, & auctores, de eadem scientia tractantes, eosque assidue pervolvunt, & sic de una ad aliam progrediuntur; at talium studiosorum numerus est admodum exiguus, paucique ad perfectam, & numeris omnibus absolutam alicujus disciplinæ perveniunt cognitionem.

Azok, akik külön figyelmet szentelnek valamely tudománynak, kiválasztanak maguknak könyveket, szerzőket, akik ugyanazzal a tudománnyal foglalkoznak, és folyamatosan tanulmányozzák őket. Így haladnak egyikről a másikra, de az ilyen tanulók száma nagyon kicsi, és kevesen érik el bármely tudományág tökéletes és összességében abszolút tudását.

Dombay latin–mór-arab szószeretének első oldala a bécsi kéziratban
(ÖNB Ms Mixt 385, 12)

VOCABULARIUM
LATINO - MAURO - ARABICUM.

J U X T A
VERNACULI IDIOMATIS USUM.

LATIN – MÓR-ARAB
SZÓSZEDET
A NÉPNYELV HASZNÁLATA SZERINT

De coelo, & terra.

D eus	الله	<i>allah.</i>
Iesus Christus.	سيدنا عيسى	<i>sīdnā ʿīsa.</i>
B. V. Maria.	الآ مريم	<i>lella merjem.</i>
Angeli.	ملايكة	<i>melāike.</i>
Diaboli.	شياطين	<i>šejātīn.</i>
Paradisus.	جته	<i>gīnna.</i>
Gehenna.	جهنم	<i>gehennem.</i>
Coelum,	سماء	<i>semā.</i>
Sol.	شمس	<i>šems.</i>
Sol.	قايه	<i>kājla.</i>
Luna.	قمر	<i>kamar, kamr.</i>
Luna.	شهر	<i>šahr.</i>
Signa cœlestia.	بروج السما	<i>burūğesse-mā.</i>
Aries.	برج الحمل	<i>burğ elhaml.</i>
Taurus.	برج الثور	<i>burğ ettseur.</i>
Gemini.	برج الجوزا	<i>burğ elğewza.</i>
Cancer.	برج السرطان	<i>burğ esseretān.</i>
Leo.	برج الاسد	<i>burğ elesed.</i>
Virgo.	برج العذرا	<i>burğ elâdrā.</i>
Libra.	برج الميزان	<i>burğ elmīzān.</i>
Scorpio.	برج العقرب	<i>burğ elâkreb.</i>
Sagittarius.	برج القوس	<i>burğ elkaus.</i>

Aqua-

A menny és a föld.

Isten.	الله	<i>allah.</i>
Jézus Krisztus.	سيدنا عيسى	<i>sīdnā 'ȳsa.</i>
Boldogságos Szűz Mária.	لآلا مريم	<i>lēllā merjem.</i>
Angyalok.	ملايكة	<i>melāike.</i>
Ördögök.	شياطين	<i>šejātīn.</i>
Paradicsom.	جَنَّة	<i>ġinna</i>
Pokol.	جَهَنَّم	<i>ġehennem.</i>
Ég.	سَمَاء	<i>semā.</i>
Nap.	شمس	<i>šems.</i>
Nap.	قايلاه	<i>kājla.</i>
Hold.	قمر	<i>kamar, kamr.</i>
Hold.	شهر	<i>šahr.</i>
Csillagjegyek.	بروج السما	<i>burūġ essemā.</i>
Kos.	برج الحمل	<i>burġ elhaml.</i>
Bika.	برج الثور	<i>burġ ettseur.</i>
Ikrek.	برج الجوزا	<i>burġ elġewzā.</i>
Rák.	برج السرطان	<i>burġ esseretān.</i>
Oroszlán.	برج الأسد	<i>burġ elesed.</i>
Szűz.	برج العذرا	<i>burġ el'adrā.</i>
Mérleg.	برج الميزان	<i>burġ elmīzān.</i>
Skorpió.	برج العقرب	<i>burġ el'akreb.</i>
Nyilas.	برج القوس	<i>burġ elkaus.</i>

Aquarius.	برج الدلو	<i>burġ eddelā.</i>
Capricornus.	برج الجدي	<i>burġ elġedī.</i>
Pisces.	برج الحوت	<i>burġ elhūt.</i>
Stella.	نجمه	<i>neġmā.</i>
Cometa.	نجمه بالذنبه	<i>neġma biddenba.</i>
Nubes.	سحاب	<i>sahab.</i>
Ventus.	ريح	<i>rih.</i>
Eurus.	شرقي	<i>sarky.</i>
Favonius.	غربي	<i>gharbī.</i>
Boreas.	جرح	<i>ġerġ.</i>
Auster.	لهاج	<i>lebāġ.</i>
Corus.	سماوي	<i>semāwī.</i>
Africus.	غديكه	<i>ghadigha.</i>
Vultur.	قبلي	<i>kablī, kyblī.</i>
Aquilo.	شرقي مجروح	<i>sarky muġerreg.</i>
Pluvia.	شقا	<i>šittā.</i>
Pluvia continua.	غيث	<i>ghaits.</i>
Fulgur.	برق	<i>barak.</i>
Tonitru.	رعد	<i>raād.</i>
Fulmen.	صاحقه	<i>sāhka.</i>
Nives.	ثلج	<i>tselġ.</i>
Ros.	نداء	<i>nedā.</i>
Pruina.	صبر	<i>sarr.</i>
Pruina.	راويه	<i>rāuwja.</i>
Nebula.	ضباب	<i>dabāb.</i>
Lux, lumen.	ضوء	<i>dau.</i>
Terræmotus.	زئزله	<i>zenzele.</i>
Ignis.	نار	<i>nār.</i>
Aer.	هوا	<i>hawā.</i>

Vízöntő.	برج الدلو	<i>burġ eddelū.</i>
Bak.	برج الجدي	<i>burġ elġedī.</i>
Halak.	برج الحوت	<i>burġ elhūt.</i>
Csillag.	نجمه	<i>neġma.</i>
Üstökös.	نجمه بالذنبه	<i>neġma biddenba.</i>
Felhő.	سحاب	<i>sahāb.</i>
Szél.	ريح	<i>rīh.</i>
Keleti [szél].	شرقي	<i>śarkȳ.</i>
Nyugati [szél].	غربي	<i>gharbī.</i>
Északi [szél].	جرج	<i>ġerġ.</i>
Déli [szél].	لباج	<i>lebāġ.</i>
Északnyugati [szél].	سماوي	<i>semāwī.</i>
Délnyugati [szél].	غديķه	<i>ghadīgha.</i>
Délkeleti [szél].	قبلي	<i>kablī, kyblī.</i>
Északi [szél].	شرقي مجرّج	<i>śarkȳ muġerreġ.</i>
Eső.	شتّا	<i>śittā.</i>
Folyamatos eső.	غيث	<i>ghaits.</i>
Villámlás.	برق	<i>barak.</i>
Mennydörgés.	رعد	<i>raʿad.</i>
Villám.	صاحقه	<i>sāhka.</i>
Hó.	ثلج	<i>tseġ.</i>
Harmat.	ندا	<i>nedā.</i>
Dér.	صرّ	<i>sarr.</i>
Zúzmará.	راويه	<i>rāuwja.</i>
Köd.	ضباب	<i>dabāb.</i>
Fény.	ضو	<i>dau.</i>
Földrengés.	ززله	<i>zenzele.</i>
Tűz.	نار	<i>nār.</i>
Levegő.	هوا	<i>hawā.</i>

Terra.	ارض	ard.
Diluculum.	فجر	feġer.
Eclipsis solis.	كسوف ذا الشمس	kusūf del-šems.
Eclipsis lunæ.	خسوف ذا القمر	chusūf del-kamar.
Pulvis.	غبره	ghabra.
Arena.	رمل	raml.
Lutum.	فيس	ghais.
Continens.	جز	berr.
Mare.	بحر	bahr.
Gutta.	قطره	katra.
Unda.	موجه	mūgia.
Fluctus maritimus.	فرخ ذا الماء	ferch del-mā.
Scaturigo, fons.	عين ذا الماء	āin del-mā.
Scaturigo.	راس ذا الماء	rās del-mā.
Dæmon.	جن	ġinn.
Spectrum.	عفريت	āfrīt.
Aurora.	صبح	subh.
Torrents.	سيل	seil.
Turbo.	نقه	neffā.
Dies serena.	طياب	tijāb.
Pulvis.	تراب	turāb.
Tenebræ.	ظلام	dalām.
Tenebræ.	اسلاس	eselles.
Umbra.	ظل	dall.
Calor.	حر	harr.
Frigus.	برد	berd.
Calor, æstus.	سخانه	sechāna.
Humiditas.	بروده	burūda.
Oceanus.	البحر الكبير	elbahr elkebir.

Föld.	ارض	<i>ard.</i>
Virradat.	فجر	<i>feġer.</i>
Napfogyatkozás.	كسوف ذا الشمس	<i>kusūf deś-śems.</i>
Holdfogyatkozás.	خسوف ذا القمر	<i>chusūf del-kamar.</i>
Por.	غبره	<i>ghabra.</i>
Homok.	رمل	<i>raml.</i>
Sár.	غيس	<i>ghais.</i>
Kontinens.	برّ	<i>berr.</i>
Tenger.	بحر	<i>bahr.</i>
Csepp.	قطره	<i>katra.</i>
Hullám.	موجه	<i>mūġia.</i>
Tenger hullámozása.	فرخ ذا الماء	<i>ferch del-mā.</i>
Forrás.	عين ذا الماء	<i>‘ain del-mā.</i>
Forrás.	راس ذا الماء	<i>rās del-mā.</i>
Démon.	جنّ	<i>ġinn.</i>
Kísértet.	عفریت	<i>‘afrīt.</i>
Hajnal.	صبح	<i>subh.</i>
Sebes patak.	سيل	<i>seil.</i>
Örvény.	نّفه	<i>neffa.</i>
Nyugodt nap.	طياب	<i>tijāb.</i>
Por.	تراب	<i>turāb.</i>
Sötétség.	ظلام	<i>dalām.</i>
Sötétség.	اسلاس	<i>eselles.</i>
Árnyék.	ظلّ	<i>dall.</i>
Meleg.	حرّ	<i>harr.</i>
Hideg.	برد	<i>berd.</i>
Meleg, hőség.	سخانه	<i>sechāna.</i>
Nedvesség.	بروده	<i>burūda.</i>
Óceán.	البحر الكبير	<i>elbahr elkebīr.</i>

Mare mediterraneum.	البحر الصغير	elbahr essàghjyr.
Fretum.	بوغاز	boghāz.
Fluxus maris.	البحر مالى	elbahr mālī.
Refluxus maris.	البحر هربان	elbahr harbān.
Concha margaritifera.	صدف	sadaf.

De tempore, & anni stationibus.

Quatuor anni tempora.	اربعة فصول	erbāa fusūl.
Ver.	فصل ذا الربيع	fasl der-rebÿ.
Hyems.	فصل ذا الشتاء * شتوه	fasl des-sita. * sitwa.
Æstas.	فصل ذا الصيف	fasl das-saif.
Autumnus.	فصل ذا الخريف	fasl del-charif.
Tempus arandi	وقت ذا الحراث	wakt del-harts.
Tempus seminandi.	وقت ذا الزرع	wākt dez-zerā.
Mensis.	شهر	šahr.
Tempus messis.	وقت ذا الحصاد	wakt del-husād.
Tempus.	زمان	zemān.
Tempus triturationis.	وقت ذا الدّراس	wakt ded-dirās.
Tempus rosarum.	وقت ذا الورد	wakt del-werd.
Hebdomas.	جمعه	gīumāa.
Annus.	عام	ām.
Dies.	يوم * نهار	jom. * nehār.
Dies festivus.	نهار العيد	nehār elÿd.
Vespera.	عشا	āsā.
Vespera.	عشيه	āsija.
Nox.	ليل * ليله	leil. lil. * leila. lila.
Hora.	ساعة	sāā.

Földközi tenger.	البحر الصّغير	<i>elbahr essaghȳr.</i>
Tengerszoros.	بوغاز	<i>boghāz.</i>
Dagály.	البحر مالى	<i>elbahr mālī.</i>
Apály.	البحر هربان	<i>elbahr harbān.</i>
Gyöngyragyló.	صدف	<i>sadaḡ.</i>

Az időjárás és az évszakok.

Négy évszak.	اربعه فصول	<i>erba ‘a fusūl.</i>
Tavaszi.	فصل ذا الرّبيع	<i>fasl der-reby ‘.</i>
Tél.	فصل ذا الشّتاء شتوه	<i>fasl deś-śita. شتوا.</i>
Nyár.	فصل ذا الصّيف	<i>fasl das-saif.</i>
Ősz.	فصل ذا الخريف	<i>fasl del-charīf.</i>
Aratás ideje.	وقت ذا الحرث	<i>wakt del-harts.</i>
Vetés ideje.	وقت ذا الزّريعه	<i>wakt dez-zerī ‘a.</i>
Hónap.	شهر	<i>śahr.</i>
Betakarítás ideje.	وقت ذا الحصاد	<i>wakt del-husād.</i>
Idő.	زمان	<i>zemān.</i>
Cséplés ideje.	وقت ذا الدّراس	<i>wakt ded-dirās.</i>
Rózsák ideje.	وقت ذا الورد	<i>wakt del-werd.</i>
Hét.	جمعه	<i>ġiuma ‘a.</i>
Év.	عام	<i>‘ām.</i>
Nap.	يوم شّهار	<i>jōm. شّehār.</i>
Ünnepnap.	نهار العيد	<i>nehār el ‘yd.</i>
Este.	عشا	<i>‘asā.</i>
Este.	عشّيه	<i>‘asija.</i>
Éjjel.	ليل شّليه	<i>leil. līl. شّleila. līla.</i>
Óra.	ساعه	<i>sā ‘a.</i>

Media hora.	نصف الساعة	nuss des - sââ
Tertius quadrans.	ساعة الاروب	sââ alârûb.
Quadrans.	ربع ذا الساعة	rubû des - sââ.
Ortus solis.	طلوع ذا الشمس	tulû des - sems.
Occasus solis.	غروب ذا الشمس	ghurûb des - sems.
Stipendium mensuale.	مشاهره	musâhera.
Stipendium diurnum.	مونه	mûna.

Dies Septimanæ.

Dies dominica.	الحدّ	elhadd.
Dies lunæ.	يوم الثّنين	jom - ettinain.
Dies martis.	يوم الثّلاثه	jom - ettiselâtsa.
Dies mercurii.	يوم الاربع	jom - elerbaâ.
Dies jovis.	يوم الخميس	jom - elchamîs.
Dies veneris.	يوم الجمعة	jom - elġiumâa.
Dies sabbati.	يوم السبت	jom - essebt.
Septima dies post festum.	سابع العيد	sabÿl - ÿd.

Menses.

Moharrem.	ماشور	âsûr.
Safar.	شابع العاشور	şajÿ - elâsûr.
Rebiul - ewwel.	مولود	mûlûd.
Rebiul - achyr.	شابع المولود	şajÿ - elmûlûd.
Mensis quintus.	جماد الاول	ġiumâd - elewwel.
Mensis sextus.	جماد الاخر	ġiumâd - elachar.

Fél óra.	نصّ ذا السّاعه	<i>nuss des-sā ‘a</i>
Háromnegyed óra. ^{lxv}	ساعه الاروب	<i>sā ‘a alārūb.</i>
Negyedóra.	ربع ذا السّاعه	<i>rub ‘u des-sā ‘a.</i>
Napkelte.	طلوع ذا الشّمس	<i>tulū ‘ deś-śems.</i>
Napnyugta.	غروب ذا الشّمس	<i>ghurūb deś-śems.</i>
Havi bér.	مشاهره	<i>muśāhera.</i>
Napidíj.	مونه	<i>mūna.</i>

A hét napjai.

Vasárnap.	الحَدّ	<i>elhadd.</i>
Hétfő.	يوم الثّانين	<i>jom-ettsnain.</i>
Kedd.	يوم الثّلاثه	<i>jom-ettselātsa.</i>
Szerda.	يوم الأربعاء	<i>jom-elerba ‘a.</i>
Csütörtök.	يوم الخميس	<i>jom-elchamīs.</i>
Péntek.	يوم الجمعه	<i>jom-elġium ‘a.</i>
Szombat.	يوم السّبت	<i>jom-essebt.</i>
Hetedik nap az ünnep után.	سابع العيد	<i>sāby ‘l- ‘yḏ.</i>

A hónapok.^{lxvi}

Moharrem.	عاشور	<i>‘āsūr.</i>
Safar.	شابع العاشور	<i>śājy ‘-el ‘āsūr.</i>
Rebiul-ewwel.	مولود	<i>mūlūd.^{lxvii}</i>
Rebiul-achyr.	شابع المولود	<i>śājy ‘-elmūlūd.</i>
Ötödik hónap.	جماد الاول	<i>ġiumād-elewwel.</i>
Hatodik hónap.	جماد الاخر	<i>ġiumād-elāchar.</i>

Redscheb.	ارجب	erğeb.
Mensis octavus.	شعبان	şâbân.
Mensis nonus.	رمضان	ramadân.
Schuwal.	شهر افطور	şahr aftûr.
Zil - kade.	بوالجلاب	bûl - ġelâib.
Zil - hidsehe.	العيد الكبير	elÿd - elkebîr.

De rebus, quæ comeduntur.

Comestio.	مأكلة	meekla.
Panis.	خبز	chubz.
Aqua.	ماء	mā.
Vinum.	شراب	şerâb.
Caro.	لحم	lahm. elham.
Piscis.	حوت	hût.
Jusculum.	مرق	marak.
Caro assa.	كباب	kebâb.
Lingua bubula.	لسان ذا الثور	lisân det - tseur.
Caro bubula.	لحم ذا البكري	lahm del - begri.
Caro vitulina.	لحم ذا العجل	lahm del - âġel.
Caro ovina.	لحم ذا الغنمي	lahm del - ghanemî.
Caro porcina.	لحم ذا الخلوف	lahm del - hallûf.
Pedes bovini.	هرگمه	hergema.
Lac.	حليب	halib.
Lac acidum.	لبن	leben.
Butyrum recens.	زبدہ	zubda.
Butyrum.	سم	semen.
Mel.	عسل	âsel.

Oleum

Redsheb.	ارجب	<i>erġeb.</i>
Nyolcadik hónap.	شعبان	<i>ša 'bān.</i>
Kilencedik hónap.	رمضان	<i>ramadān.</i>
Schuwal.	شهر افطور	<i>šahr aftūr.</i>
Zil-kade.	بوالجلايب	<i>būl-ġelāib.</i>
Zil-hidsche.	العيد الكبير	<i>el 'yǝd-elkebīr.</i>

Az ehető dolgok.

Étel.	مأكله	<i>meekla.</i>
Kenyér.	خبز	<i>chubz.</i>
Víz.	ماء	<i>mā.</i>
Bor.	شراب	<i>šerāb.</i>
Hús.	لحم	<i>lahm. elham.</i>
Hal.	حوت	<i>hūt.</i>
Húsleves.	مرق	<i>marak.</i>
Száraz, sült hús.	كباب	<i>kebāb.</i>
Marhanyelv.	لسان ذا الثور	<i>lisān det-tseur.</i>
Marhahús.	لحم ذا البكري	<i>lahm del-begrī.</i>
Borjúhús.	لحم ذا العجل	<i>lahm del- 'aġel.</i>
Birkahús.	لحم ذا الغنمي	<i>lahm del-ghanemī.</i>
Disznóhús.	لحم ذا الحلوف	<i>lahm del-hallūf</i>
Marhaláb.	هرگمه	<i>hergema.</i>
Tej.	حليب	<i>halīb.</i>
Savanyított tej.	لبن	<i>leben.</i>
Friss vaj.	زبدہ	<i>zubda.</i>
Vaj.	سمن	<i>semen.</i>
Méz.	عسل	<i>'asel.</i>

Oleūm.	زيت	زيت.
Caseus.	جبين	giubn.
Ova.	بيض	baid.
Ova.	اولاد ذا الدجاج	ewlād ded - deġiāġ.
Ova elixa.	بيض مسلوقين	baid meslūkīn.
Pisa.	جلبان	giulbān.
Cicer.	حص	hims.
Phaseolus.	لوبيه	lūbija.
Carduus altilis.	خرشوف * خورشف	charsūf. * chorśef.
Cinara, scolymus.	قتاربه	kannārijā.
Lac spissum.	رايب	raib.
Legumina.	قطاني	katānī.
Staphylinus.	جعه	ġiāda.
Staphylinus.	سفرانيه	sefrānija.
Brassica.	كرب	kurunb.
Brasscia	مكور	mukewwer.
Crematum.	ماحيا	māhja.
Cutumis.	خيرار	chijār.
Faba.	فول	fūl.
Lens.	عدس	ādes.
Piper.	فلفل	fulful.
Piper rubrum.	الغلغل الاحمر	elfulful - elahmar.
Piper minutum.	الغلغل الزويي	elfulful - errumī.
Rapa.	اللفت المادي	elleft - elbeldī.
Napus.	اللفت المحفور	elleft - elmahfūr.
Melongena.	بدلجال	bedenġiāl.
Crocus.	زعفران	zāfrān.
Petroselinum.	كرافس	kerāfes.
Raphanus.	فجل	seġel, fiġiul.

Olaj.	زيت	<i>zīt.</i>
Sajt.	جبن	<i>ġiubn.</i>
Tojás.	بيض	<i>baid.</i>
Tojás	اولاد ذا الدجاج	<i>ewlād ded-deġiāġ.</i>
Főtt tojás.	بيض مسلوقين	<i>baid meslūkīn.</i>
Borsó.	جلبان	<i>ġiulbān.</i>
Csicseriborsó.	حمص	<i>hims.</i>
Bab.	لوبيه	<i>lūbija.</i>
Articsóka.	خرشوف ڤخورشف	<i>charśūf ڤchorśef.</i>
Articsóka.	قناريه	<i>kannārija.</i>
Sűrített tej.	رايب	<i>rāib.</i>
Hüvelyesek.	قطاني	<i>katānī.</i>
Répa.	جعه	<i>ġi‘da.</i>
Répa.	سفرانيه	<i>sefrānija.</i>
Káposztafélék.	كرنب	<i>kurunb.</i>
Káposztafélék.	مكور	<i>mukewwer.</i>
Desztillált ital. ^{lxviii}	ماحيا	<i>māhja.</i>
Uborka.	خيار	<i>chijār.</i>
Fáva bab.	فول	<i>fūl.</i>
Lencse.	عدس	<i>‘ades.</i>
Paprika.	فلفل	<i>fulful.</i>
Pirospaprika.	الفلفل الاحمر	<i>elfulful-elahmar.</i>
Apró paprika.	الفلفل الرومي	<i>elfulful-errūmī.</i>
Cékla.	اللفت البلدي	<i>elleft-elbeldī.</i>
Répa.	اللفت المحفور	<i>elleft-elmahfūr</i>
Padlizsán.	بدنجال	<i>bedenġiāl.</i>
Sáfrány.	زعفران	<i>za frān.</i>
Petrezselyem.	كرافس	<i>kerāfes.</i>
Retek.	فجل	<i>feġel, fiġiul.</i>

Apium.	معدنوس	maādnos.
Oryza.	روز	rūz.
Allium.	ثوم	tsūm.
Cepe.	بصل	basal.
Cuscusu.	كسكسوا	kuskusū.
Panis biscoctus.	نخاط	buḡmāt.
Cucumis anguinus.	فصوص	fakkūs.
Cucurbita.	قرع	karā.
Simila.	سميد	semid.
Fermentum.	خميره	chamīra.
Farina.	طحين	tahin.
Farina.	دقيق	dakȳk.
Flos farinæ.	خالص	chālys.
Crusta panis.	قشرة ذا الخبز	kisrā del-chubz.
Massa farinacea.	عجين	āḡin.
Medulla panis.	بطاعه ذا الخبز	betaā del-chubz.
Lardum.	شحم ذا الحنوف	śahm del-hallūf.
Turundæ.	فداوش	fedāus.
Triticum.	قمح	kamh.
Porrum.	بيبروز	beiberoz.
Hordeum.	شعير	šaȳr.
Alopecurus.	زوال * زوان	zenwāl. zuwān.
Acetum.	خل	chall.
Frumentum indicum.	تركيه	turkija.
Omphaces.	حصرم	hasram.
Gingiber.	سكينجبر	segingebir.
Saccharum.	سكرار	sukkār.
Meta sacchari.	سكرار ذا الغالب	sukkar del-kaleb.
Cinamomum.	القرنفل الحلو	elkarfa elhaluwa.

Zeller.	معدنوس	<i>ma ‘adnōs.</i>
Rizs.	روز	<i>rūz.</i>
Fokhagyma.	ثوم	<i>tsūm.</i>
Hagyma.	بصل	<i>basal.</i>
Kuszkusz.	ككسكوا	<i>kuskusū.</i>
Kétszersült.	بجماط	<i>buġmāt.</i>
Kígyóuborka.	فقوص	<i>fakkūs.</i>
Tök.	قرع	<i>kar ‘</i>
Búzadara.	سميد	<i>semīd.</i>
Élesztő, kovász.	خميره	<i>chamīra.</i>
Liszt.	طحين	<i>tahīn.</i>
Liszt.	دقيق	<i>dakȳk.</i>
Finomliszt.	خالص	<i>chālys.</i>
Kenyérhéj.	قشره ذا الخبز	<i>kiśra del-chubz.</i>
Tészta.	عجين	<i>‘aġīn.</i>
Kenyérbél.	بطعه ذا الخبز	<i>beta ‘ del-chubz.</i>
Szalonna.	شحم ذا الحلوف	<i>śahm del-hallūf.</i>
Galuska.	فداوش	<i>fedāuś</i>
Búza.	قمح	<i>kamh.</i>
Póréhagyma.	بيبروز	<i>beiberōz.</i>
Árpa.	شعير	<i>śa ‘ȳr.</i>
Kalász.	زوال ڤ زوان	<i>zeuwāl. zuwān.</i>
Ecet.	خلّ	<i>chall.</i>
Kukorica.	تركيه	<i>turkija.</i>
Szőlő.	حصرم	<i>hasram.</i>
Gyömbér.	سكينجير	<i>seginġebir.</i>
Cukor.	سگار	<i>sukkār.</i>
Cukortömb.	سگار ذا القالب	<i>sukkār del-kāleb.</i>
Fahéj.	القرفه الحلوه	<i>elkarfa elhaluwa.</i>

Cinamomum ordinarium.	القرفة الهندية	elkarfa el hindija.
Caryophyllum.	عود ذا التوار	ūd den-nuwār.
Cafè.	قهوه	kahwa.
Zizyphum.	زفروف	zufzūf.
Segmentum carnis sine ossibus.	هبره ذا اللحم	habra del-lahm.
Nux myristica.	كور ذا الطيب	geux det-tyb.
Fungus.	فكاع	fuggāā.
Uvæ passæ.	زبيب	zebib.
Tuber.	ترفاس	turfās.
Glycirrhiza.	عرف سوس	ārķ sūs.
Succus glycirrhizæ.	رب سوس	rebb sūs.
Vitellus ovi.	فقس ذا البيض	fyss del-bajd.
Fruētus conditi.	معجون	māgiūn.
Viaticum.	عوين	āuwīn.
Malum amatorium.	ناتاش	tomātyś.
Spuma.	كشكوشه	kuskūsa.
Sal.	ملح	melh. mīlh. melah.

De Avibus.

Falco.	طير الحز	Tair - elhurr.
Luscinia.	أم الحسن	Umm - elhasen.
Rusticula.	بو خلل	Bū chael.
Anas.	برك	Bork.
Passer.	برطال	bortāl.
Psittacus.	طير التطف	tair - ennuk.

Fahéj.	القرفه الهنديه	<i>elkarfa el-hindija.</i>
Szegfű.	عود ذا النّوار	<i>‘ūd den-nuwār.</i>
Kávé.	قهوه	<i>kahwa.</i>
Jojoba.	زفروف	<i>zufzūf.</i>
Hússzelet, filé.	هبره ذا اللحم	<i>habra del-lahm.</i>
Szerecsendió.	كوز ذا الطّيب	<i>geuz det-tṯyb.</i>
Gomba.	فكّاع	<i>fuggā ‘.</i>
Mazsola.	زبيب	<i>zebīb.</i>
Szarvasgomba.	ترفاس	<i>turfās.</i>
Édesgyökér.	عرق سوس	<i>‘ark sūs.</i>
Édesgyökér nedve.	ربّ سوس	<i>rebb sūs.</i>
Tojássárgája.	فصّ ذا البيض	<i>fyss del-bajd.</i>
Eltett gyümölcs.	معجون	<i>ma ‘giün.</i>
Útravaló.	عوين	<i>‘auwīn.</i>
Paradicsom.	تماطش	<i>tomātyś.</i>
Hab.	كشكوشه	<i>kuśkūśa.</i>
Só.	ملح	<i>melh. milh. melah.</i>

Madarak.

Sólyom.	طير الحرّ	<i>Tair-elhurr.</i>
Fülemüle.	امّ الحسن	<i>Umm-elhasen.</i>
Szalonka.	بو خلل	<i>Bū chalel.</i>
Réce.	برك	<i>Bork.</i>
Veréb.	برطال	<i>bortāl.</i>
Papagáj.	طير النّطق	<i>tair-ennutk.</i>

Ciconia.	بَلَّارِج	bellerġ.
Upupa.	هَدُود	hudhud.
Falco.	باز	bāz.
Gallina.	جَدَان * دجاج	ġedād. * deġiāġ.
Fulica.	دجاج نَا اَلَا	deġiāġ del - mā.
Sturnus.	زُرُور	zerzūr.
Gallina indica.	دجاجه نَا الهند	deġiāġia del - hind.
Acanthis.	بِرْدُون * بردول	berdūn. * berdūl.
Perdix.	حَجَل	haġel.
Pelecanus.	رَحْمَة	rachma.
Tarda.	حَبَارِي	hobāra.
Hirundo.	خَطِيف	chutejif. chutif.
Gallus.	دِيك	dik.
Picus viridis.	شَرَاقِرَاق	šerrākrāk.
Attagen.	بُوزَرَان	būzerrād.
Nisus.	بُو عَمِيرَة	bū ʿomīra.
Upupa.	طَيْر اَبَابِيل	tair abābil.
Pavo.	طَاوُوس	tāwūs. tāūs.
Aquila.	عَقَاب	ūkāb.
Corvus.	غُرَاب	ghorāb.
Grus.	غُرْنُوك	ghurnūk.
Gallus.	فُرُوج	ferrūġ.
Capo.	دِيك مَبْعُوج	dik mebüġ.
Pullus gallinæ.	فَلُوس	fellūs.
Columba.	حَام	hamām.
Palumbes.	لَام	limām.
Turtur.	ذَكَر الله	dekr - ullah.
Carduelis.	مَقْنِين	moknin.
Columba sylvestris.	الحَام الخَلَوِي	elhamām el - chaluī.

Gólya.	بَلَّارَج	<i>bellerġ.</i>
Búbos banka.	هدهد	<i>hudhud.</i>
Sólyom.	باز	<i>bāz.</i>
Csirke.	جَدَاد ڤڤ دجاج	<i>ġedād ڤ degiāġ.</i>
Szárca.	دجاج ذا الما	<i>deġiāġ del-mā.</i>
Seregély.	زرزور	<i>zerzūr.</i>
Pulyka.	دجاجة ذا الهند	<i>deġiāġia del-hind.</i>
Tengelic.	بردون ڤڤ بردول	<i>berdūn. ڤ berdūl.</i>
Fogoly.	حجل	<i>haġel.</i>
Pelikán.	رخمه	<i>rachma.</i>
Túzok.	حباري	<i>hobāra.</i>
Fecske.	خَطِيف	<i>chutejif. chutīf.</i>
Kakas.	ديك	<i>dīk.</i>
Harkály.	شَرَّاقِرَاق	<i>śerrākrāk.</i>
Pusztaityúk.	بوزَرَاد	<i>būzerrād.</i>
Karvaly.	بو عميره	<i>bū ‘omīra.</i>
Búbos banka.	طير ابابيل	<i>tair abābīl.</i>
Páva.	طاووس	<i>tāwūs. tāūs.</i>
Sas.	عقاب	<i>‘ukāb.</i>
Holló.	غراب	<i>ghorāb.</i>
Daru.	غرنوك	<i>ghurnūk.</i>
Kakas.	فَرَّوَج	<i>ferrūġ.</i>
Kappan.	ديك مبعوج	<i>dīk meb ‘ūġ.</i>
Csibe.	فَلَّوس	<i>fellūs.</i>
Galamb.	حمام	<i>hamām.</i>
Vadgalamb.	لمام	<i>limām.</i>
Gerle.	ذكر الله	<i>dekr-ullah.</i>
Tengelic.	مقنين	<i>moknīn.</i>
Szirti galamb	الحمام الخلوي	<i>elhamām el-chalwī.</i>

Gallus.	بَرَّوْک	berrūk.
Aquila.	نَسْر	nesr. nistr.
Anser.	وَرَّخ	wexx.
Vanellus.	بِيبَات	bibat.
Larus.	طَلِيط	tullit.
Coturnix.	سَمَان * سَمِين	summān. * summūn.
Psittacus.	بَابَغَايَا	babghaijū.
Cuculus.	طَكَّوْک	takkūk.
Nycticorax.	طَيْرِ الْمَوْت	tair - elmūt.
Phœnicopterus.	نَحَاف	nihāf.
Galerita.	قَوْبَع	kubaā.
Picus.	هَرَّاد	haddād.
Avis.	طَيْر * طَائِر	Tair. * tāir.
Aviarius. cavea.	قَفَس	kafes.
Crista galli.	نَوَارَه ذَا الدِّيْکِ	nuwara ded - dik.
Crista galli.	فَلْفُلَا ذَا الْبَرَّوْک	fulfula del - berrūk.
Ala.	جَنَاح	ġenāh.
Ingluvies.	کَرَّکُورَا	gergūr.
Unguis avis.	مُخْلَاب	muchlāb.
Pluma.	رِيش	riš.
Nidus.	عَشَّ	ūss.
Decipula.	فَحْج	facheh.

De Quadrupedibus.

Leo.	سَبْع * اَسَد	sebā. * esed.
Leo.	سَيْتِل	seitset.

Kakas.	بَرَّوك	<i>berrūk</i>
Sas.	نسر	<i>nesr. nīsr.</i>
Lúd.	وَزّ	<i>wezz.</i>
Bíbic.	بببب	<i>bībat</i>
Sirály.	طَلْبَط	<i>tullīt.</i>
Fürj.	سَمَّان ۞ سَمَّين	<i>summān. ۞ summīn</i>
Papagáj.	بابغَيَّوَا	<i>babghaijū.</i>
Kakuk.	طَكَّوك	<i>takkūk.</i>
Vakvarjú.	طير الموت	<i>tair-elmūt.</i>
Flamingó.	نحاف	<i>nihāf.</i>
Kakadu.	قوبع	<i>kūba ‘.</i>
Harkály.	هَدَّاد	<i>haddād.</i>
Madár.	طير ۞ طابير	<i>Tair. ۞ tāir.</i>
Madárketrec.	قفص	<i>kafes.</i>
Kakastaréj.	نواره ذا الدِّيك	<i>nuwāra ded-dīk.</i>
Kakastaréj.	فلله ذا البرَّوك	<i>fulfula del-berrūk.</i>
Szárnyak.	جناح	<i>ġenāh.</i>
Begy.	كَرْكُور	<i>gergūr.</i>
Madárkarom.	مخلاب	<i>muchlāb.</i>
Toll.	ریش	<i>rīś.</i>
Fészek.	عشّ	<i>‘uśś.</i>
Hurok.	فَحّ	<i>fachch.</i>

Négylábúak.

Oroszlán.	سبع ۞ اسد	<i>seb ‘. ۞ esed.</i>
Oroszlán.	سَيْثَل	<i>seitsel.</i>

Leæna.	لبية	lebija.
Taurus.	ثور	tseur.
Bos.	بقر	bakar. beger.
Porcus.	خنزير	halluf.
Sus. porca.	خنزير	isamûda.
Aper.	خنزير	chanzîr. chynzîr.
Nefrens.	خنزير	channûs.
Vulpes.	ثعلب	isaleb.
Vulpes.	ثعلب	ekâb.
Dromedarius.	الجمال الهيري	elgemel - elhîrî.
Canis parvus.	جرى * كلب	gerû. kulejib.
Pullus asini.	جحر	giahs.
Pullus equinus.	جحر	gedâa.
Quadrupes.	بهيمة	behîma.
Vervex.	حوي	hauwli.
Asinus.	حمار	hymâr. hamâr.
Camelites.	ناكة	nâga.
Ovis.	نعجة	nâgia.
Tigris.	نمر	nemer. nîmr.
Tigris, pardus.	نمري	tultsî.
Mus indicus.	نمس	nems. nîms.
Hædus.	جدي	gedî.
Caper.	مزر	ânz.
Vitulus.	مجل	âgel.
Equus.	مجد	âud.
Equa.	مجد	âuda.
Equi.	خيال	chajl.
Bos.	مريض * بقر	ârd. bâkar.
Pardus.	فيلس	ghailis.

Nőstény oroszlán.	لبيہ	<i>lebija.</i>
Bika.	ثور	<i>tseur.</i>
Szarvasmarha.	بقر	<i>bakar. beger.</i>
Sertés.	حلوف	<i>hallūf.</i>
Disznó, emse.	ثموده	<i>tsamūda.</i>
Vaddisznó.	خنزير	<i>chanzīr. chynzīr.</i>
(Vad)malac.	خنوص	<i>channūs.</i>
Róka.	ثعلب	<i>tsa'leb.</i>
Róka.	اكعاب	<i>ek'āb.</i>
Dromedár.	الجمال الهيري	<i>elġemel-elhīrī.</i>
Kiskutya.	جروا كليب	<i>ġerū. kulejib.</i>
Szamárcsikó.	جش	<i>ġiahś.</i>
Csikó.	جدعه	<i>ġed'a.</i>
Négylábú.	بهيمه	<i>behīma.</i>
Ürü.	حولي	<i>hauwlī.</i>
Szamár.	حمار	<i>hymār. hamār.</i>
Nőstényteve.	ناگه	<i>nāga.</i>
Juh.	نعجه	<i>n'aġia.</i>
Tigris.	نمر	<i>nemer. nimr.</i>
Tigris, párduc.	تلثي	<i>tultsī.</i>
Menyét.	نمس	<i>nems. nims.</i>
Gödölye.	جدي	<i>ġedī.</i>
Kecske.	عنز	<i>'anz.</i>
Borjú.	عجل	<i>'aġel.</i>
Ló.	عود	<i>'aud.</i>
Kanca.	عوده	<i>'auda.</i>
Lovak.	خيل	<i>chajl.</i>
Ökör.	عرض بقر	<i>'ard. bākar.</i>
Párduc.	غيلس	<i>ghailis.</i>

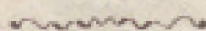
Dorcas.	غزال	ghazāl. ghozāl.
Elephas.	فيل	fil.
Canis venaticus.	ضاري	dārī.
Chamæleon.	تاتا	tetā.
Felis.	قط	katt.
Felis sylvestris.	سبب	sebseb.
Felis sylvestris.	قطا ذا الخلا	kate del-chalā.
Canis molossus.	سلوکی	selogī.
Lepus.	ارنب	erneb.
Camelus.	بعير	ba'yr.
Camelus.	بل	bill.
Mulus.	بغل	baghal. baghl.
Bos sylvester.	بقر الودش	bakr - elwahs.
Vacca.	بقرة	bakra.
Capra.	معزة	māza.
Cuniculus.	قطين	kulejn.
Simia.	قرد	kырd. kard.
Echinus.	قنفذ	konfud.
Agnus.	خروف	charūf.
Hystrix.	ضربان	durbān.
Aries.	كباش	kebs.
Rhinoceros.	كركدان	kerkedān.
Lupus.	ذئب	dib.
Canis.	كلب	kelb.
Cervus.	لین	lijen. lejen. lejjen.
Admissarius.	فحل	fahel. fahl.
Seta porci.	زغب ذا الحثوف	zaghb del-hallūf.
Rictus bovis.	خنفوفه	chanfūsa.
Lana.	صوف	sof.

Gazella.	غزال	<i>ghazāl. ghozāl.</i>
Elefánt.	فيل	<i>fīl.</i>
Vadászcutya.	ضاري	<i>dārī.</i>
Kaméleon.	تاتا	<i>tētā.</i>
Macska.	قطّ	<i>katt.</i>
Vadmacska.	سبّسب	<i>sebseb.</i>
Afrikai vadmacska.	قطّ ذا الخلا	<i>katt del-chalā.</i>
Szaluki agár.	سلوكي	<i>selogī.</i>
Nyúl.	ارنب	<i>erneb.</i>
Hímteve.	بعير	<i>ba 'yr.</i>
Tevék.	بلّ	<i>bill.</i>
Öszvér.	بغل	<i>baghal. baghl.</i>
Mendeszantilop.	بقر الوحش	<i>bakr-elwahś.</i>
Tehén.	بقرة	<i>bakra.</i>
Nőstény kecske.	معزة	<i>ma 'za.</i>
Házinyúl.	قلين	<i>kulejn.</i>
Majom.	قرّد	<i>kyrd. kard.</i>
Sүн.	قنفد	<i>konfud.</i>
Bárány.	خروف	<i>charūf.</i>
Görény.	ضربان	<i>durbān.</i>
Kos.	كيش	<i>kebś.</i>
Rinocérosz.	كركدان	<i>kerkedān.</i>
Farkas.	ذيب	<i>dīb.</i>
Kutya.	كلب	<i>kelb.</i>
Szarvas.	لّين	<i>lijen. lejen. lejjen.</i>
Mén, csődör.	فحل	<i>fahel. fahl.</i>
Disznósörte.	زغب ذا الحلّوف	<i>zaghb del-hallūf.</i>
Ökörszáj (pofa).	خنفوفه	<i>chanfūfa.</i>
Gyapjú.	صوف	<i>sōf.</i>

Rostrum porci.	زنفاره ذى الحأوف	zenfāra del-hallūf.
Cornu.	قرن	karn.
Cornu.	نصاب	nesāb. nasāb.
Solea ferrea equi.	صفيحة	safīha.
Cauda.	شوال	seuwwāl.
Cauda.	جزیه	ġerrima.
Ungula cameli.	ظلف * خف	dylf. chuff.
Ungula equi, muli.	حافر	hāfir. hafer.
Iuba equi.	سبيب ذى العود	sebīb del-āud.

R e p t i l i a.

Serpens.	حيه	hajja.
Vipera.	لغة	lefāa.
Rana.	شرانه	gerāna.
Vipera.	حش	hins.
Locusta.	جراره	ġerada.
Lacerta.	حكايت الضلاه	hekkajet-essalā.
Lacerta.	خطايت الضلاه	chattajet-essala.
Porcellio.	جحر جده	humejir ġedda.
Apes.	كحله	nahla.
Culex.	ناموس	nāmūs.
Formica.	نمل	nemla.
Tela aranear.	عنكبوت	ānkebūt.
Sanguisuga.	علقه	ālka.
Testudo.	افكر	efkir.
Testudo.	فكرون	fekrūn.
Bufo.	شرانه	gerāna.

Papilio.	فرططوا	<i>fertettü.</i>
Mus.	فار	<i>fär.</i>
Scarabæus.	فَسَّاسَة	<i>fessāsa.</i>
Scarabæus.	خنفوسة	<i>chanfūsa.</i>
Tinea.	تُونِيَة	<i>tūnia.</i>
Vespa.	زنبور	<i>zenbūr.</i>
Glis.	فار	<i>fär.</i>
Fullo.	بو مقش	<i>bū makass.</i>
Curculio.	سوس	<i>sūs.</i>
Scorpio.	عقرب	<i>ākreb.</i>
Limax.	بَبُوش	<i>bebbūs.</i>
Limax.	اغلال * اغلال	<i>aghlāl. aghlel.</i>
Testudo aquatica.	افكر ذا ال	<i>efkir del-mā.</i>
Testudo sylvestris.	افكر الصحري	<i>efkir - essahrī.</i>
Gryllus.	جرير	<i>beḡīḡ.</i>
Cimex.	بق	<i>bakk.</i>
Pulex.	برخوت	<i>berghūt.</i>
Millepeda.	بومايه	<i>bu mija.</i>
Millepeda.	زرغمل	<i>zerghmīl.</i>
Cicada.	بو قنار	<i>bū kaffāḡ. bū kofāḡ.</i>
Ricinus.	قراد	<i>kurād.</i>
Pediculus iniquinalis.	قمل	<i>kumejil.</i>
Pediculus.	قمل	<i>kamla.</i>
Bombyx.	دود ذا الحرير	<i>dūd del-harīr.</i>
Musca.	ذبان	<i>debbān.</i>
Cantharides.	ذبانده ذا الهند	<i>debbāna del-hind.</i>
Tabanus.	ذبان ذا الخيل	<i>debbān del - chajl.</i>
Aranea.	رقيله	<i>retīla.</i>

Pillangó.	فرططوا	<i>fertettū.</i>
Egér, patkány.	فار	<i>fār.</i>
Galacsinhajtó.	فساسه	<i>fessāsa.</i>
Galacsinhajtó.	خنفوسه	<i>chanfūsa.</i>
Moly.	تونيه	<i>tūnia.</i>
Darázs.	زنبور	<i>zenbūr.</i>
Pele.	فار	<i>fār.</i>
Cserebogár.	بو مقصّ	<i>bū makass.</i>
Zsizsik.	سوس	<i>sūs.</i>
Skorpió.	عقرب	<i>‘akreb.</i>
Csiga.	ببوش	<i>bebbūš.</i>
Csiga.	اغلال وچ اغلل	<i>aghlāl. aghlel.</i>
Vízi teknős.	افكر ذا الما	<i>efkir del-mā.</i>
Sivatagi teknős.	افكر الصّحري	<i>efkir-essahrī.</i>
Tücsök.	بزیز	<i>bezīz.</i>
Poloska.	بقّ	<i>bakk.</i>
Bolha.	برغوت	<i>berghūt.</i>
Százlábú.	بومايه	<i>bū mija.</i>
Százlábú.	زر غمیل	<i>zerghmīl.</i>
Kabóca.	بوقفّاز	<i>bū kaffāz. bū kafāz.</i>
Tetű.	قراد	<i>kurād.</i>
Kis tetű.	قمیل	<i>kumejīl.</i>
Tetű.	قمله	<i>kamla.</i>
Selyemhernyó.	دود ذا الحریر	<i>dūd del-harīr.</i>
Légy.	دَبّان	<i>debbān.</i>
Kőrisbogár.	دَبّانه ذا الهند	<i>debbāna del-hind.</i>
Böglyöly.	دَبّان ذا الخیل	<i>debbān del-chajl.</i>
Pók.	رتيله	<i>retīla.</i>

Pediculus.

هيپوش

hejbūs.

Castor.

كلب ذا اليا

kelb del-mā.

Favus.

شهد

šehed. šehd. šuhd.

D e p i s c i b u s.

CHINESE-CHINESE

Piscis.

حوت * سمك

hūt. semek.

Rubellio.

سلطان الحوت

sultān el-hūt.

Nigellus.

سارده

sārda.

Alosa.

شابل

šabil.

Aphya.

شطون

šetūn.

Anguilla.

نون

nūn.

Coracinus.

نخار

nachchār.

Halax.

ریم

rīm.

Torpedo.

رغانه

raāda.

Pagrus.

بغار

baghār.

Sepia.

لواين

lewōjen.

Muræna.

مرينه * مورينه

merīna. mūrīna.

Astacus marinus.

قامرون

kāmrūn.

Echinus marinus.

قديره

kadīra.

Thunnus.

تون

tūn.

Asellus.

باقلاو

bāklāu.

Sardina.

سردین

serdīn.

Bocca.

بوقة

boka.

Gobio.

بوري

būrī.

Cancer marinus.

عقرايشه

okrāīsa.

Rhombus.

قوبع

kubāā.

Sargus.

كخيله

kohīla. koheila.

Tetű.	هيبوش	<i>hejbūs.</i>
Vidra.	كلب ذا الما	<i>kelb del-mā.</i>
Lépes méz.	شهد	<i>šehed. šehd. šuhd.</i>

Halak.

Hal.	حوت سمك	<i>hūt. semek.</i>
Vörös márna.	سلطان الحوت	<i>sultān el-hūt.</i>
Szardínia.	سارده	<i>sārda.</i>
Fattyúhering.	شابل	<i>šābil.</i>
Szardella.	شطون	<i>šetūn.</i>
Angolna.	نون	<i>nūn.</i>
Morgóhal.	نخار	<i>nachchār.</i>
Hallé.	ريم	<i>rīm.</i>
Elektromosrája.	رعاده	<i>ra ‘āda.</i>
Rózsaszínű durbincs.	بغار	<i>baghār.</i>
Tintahal.	لواين	<i>lewājen.</i>
Muréna.	مرينه مرج	<i>merīna. mūrīna.</i>
Tengeri rák.	قامرون	<i>kāmrūn.</i>
Tengeri sün.	قدیره	<i>kadīra.</i>
Tonhal.	تون	<i>tūn.</i>
Tőkehal.	باقلاو	<i>bāklāu.</i>
Szardínia.	سردين	<i>serdīn.</i>
Hekk.	بوقه	<i>bōka.</i>
Göbhal.	بوري	<i>būrī.</i>
Tengeri rák.	عقرايشه	<i>okrāīša.</i>
Félszegúszó.	قوبع	<i>kūba ‘.</i>
Fehér durbincs.	كحيله	<i>kohīla. koheila.</i>

Delphinus.	دنفيل	<i>denfîl.</i>
Squammæ.	بشبر ذا الحوت	<i>besîr del - hût.</i>
Rete.	شبكة	<i>sebka.</i>
Hamus.	سواره	<i>sennâra.</i>

De arboribus.

Arbor.	شجرة	<i>seğrâ.</i>
Malus armeniaca.	شجرة ذا المشاش	<i>seğra del - muşmâş.</i>
Amygdalus.	شجرة ذا اللوز	<i>seğra del - leuz.</i>
Arbutus.	شجرة ذا بوختوا	<i>seğra de - bûchannû.</i>
Castanea.	شجرة ذا القستال	<i>seğra del - kostâl.</i>
Cerasus.	شجرة ذا حب الملوك	<i>seğrâ de - habb - elmulûk.</i>
Malus cydonia.	شجرة ذا الشفرجل	<i>seğra des - seferğel.</i>
Malus punica.	شجرة ذا الزمان	<i>seğra der - rummân.</i>
Malus citrea.	شجرة ذا الليون	<i>seğra del - leimûn.</i>
Palma.	لخلة	<i>nachla.</i>
Ficus.	كرمه	<i>kerma.</i>
Citrus aurata.	شجرة ذا اللجين	<i>seğra del - leğîn.</i>
Morus.	شجرة ذا التوت	<i>seğra det - tût.</i>
Malus.	شجرة ذا التفاح	<i>seğra det - tuffâh.</i>
Nux.	شجرة ذا الكوز	<i>seğra del - geuz.</i>
Oliva.	شجرة ذا الزيتون	<i>seğra dez - zeitûn.</i>
Malus persica.	شجرة ذا الخوخ	<i>seğra del - chûch.</i>
Pyrus.	شجرة ذا التفاح	<i>seğra den - neggâs.</i>
Quercus.	شجرة ذا البلوط	<i>seğra del - bellût.</i>
Vitis.	دالية	<i>dâlia.</i>
Vimen.	بيلم	<i>beilem. bilem.</i>

Delfin.	دنڤيل	<i>denfīl.</i>
Pikkely.	بشير ذا الحوت	<i>bešīr del-hūt.</i>
Háló.	شبكة	<i>šebka.</i>
Horog.	سنّاره	<i>sennāra.</i>

Fák.

Fa.	شجره	<i>šeğra.</i>
Sárgabarackfa.	شجره ذا المشماش	<i>šeğra del-mušmāš.</i>
Mandulafa.	شجره ذا اللوز	<i>šeğra del-leuz.</i>
Szamócafa.	شجره ذا بوختّوا	<i>šeğra de-būchannū.</i>
Gesztenyefa.	شجره ذا القستال	<i>šeğra del-kostāl.</i>
Cseresznyefa.	شجره ذا حبّ الملوك	<i>šeğrā de-habb-elmulūk.</i>
Birsalmafa.	شجره ذا السّفرجل	<i>šeğra des-seferğel.</i>
Gránátalmafa.	شجره ذا الرّمان	<i>šeğra der-rummān.</i>
Citromfa.	شجره ذا الليمون	<i>šeğra del-leimūn.</i>
Datolyapálma.	نخله	<i>nachla.</i>
Füge.	كرمه	<i>kerma.</i>
Narancsfa.	شجره ذا اللجين	<i>šeğra del-leğīn.</i>
Szederfa.	شجره ذا التّوت	<i>šeğra det-tūt.</i>
Almafa.	شجره ذا التّفّاح	<i>šeğra det-tuffāh.</i>
Diófa.	شجره ذا الكوز	<i>šeğra del-geuz.</i>
Olajfa.	شجره ذا الرّيتون	<i>šeğra dez-zeitūn.</i>
Őszibarackfa.	شجره ذا الخوخ	<i>šeğra del-chūch.</i>
Körtefa.	شجره ذا النّكّاص	<i>šeğra den-neggās.</i>
Tölgyfa.	شجره ذا البلوط	<i>šeğra del-bellūt.</i>
Szőlő.	داليه	<i>dālia.</i>
Fűz.	بيلم	<i>beilem. bīlem.</i>

Buxum.	بقس	baks.
Prunus.	شجرة ذا البرقوق	šēgra del - berkūk.
Pinus.	صنوبر	sanober.
Lotus.	سدره	sedra. sidra.
Iuniperus.	عرعار	ārār.
Tamarix.	طرفا	tarfā.
Salix.	صفصاف	safsāf.
Oleander.	دفل	deflā.
Cedrus.	ارز	erz.
Rubus.	شجرة ذا العليق	šēgra del - ūllŷk.
Siliqua.	شجرة ذا الخروب	šēgra del - charrüb.
Ebenus.	يابلوس	jablos.
Ficus indica.	كرموس ذا التصاري	kermūs den - nasāra.
Laurus.	رند	rond. rand.
Vimen.	عود ذا ال	ūd - del - mā.
Ferula.	كلح	kelach.
Truncus arboris.	جدر	gēder.
Ramus.	غصن	ghusa.

D e F r u c t i b u s .

Ficus.	كرموس	kermūs.
Malum aureum.	لجين	legīn.
Malum citreum.	ليمون	leimūn.
Pyrum.	نكاص	neggās.
Malum medicum acidum.	لرنج * لارنج	lerenġ. lārenġ.
Malum citreum.	ليم	lim.
Amygdalum.	لوز	leuz.

Puszpáng, bukszus.	بقس	<i>baks.</i>
Szilvafa.	شجره ذا البرقوق	<i>šeġra del-berkūk.</i>
Fenyő.	صنبور	<i>sanōber.</i>
Lótusz.	سدره	<i>sedra. sidra.</i>
Boróka.	عرعار	<i>‘ar ‘ār.</i>
Tamariszkusz.	طرفا	<i>tarfā.</i>
Szafszáf füz.	صفصاف	<i>safsāf.</i>
Leander.	دقلي	<i>deflā.</i>
Cédrus.	ارز	<i>erz.</i>
Szederbokor.	شجره ذا العليق	<i>šeġra del-‘ullȳk.</i>
Szentjánoskenyérfa.	شجره ذا الخروب	<i>šeġra del-charrüb.</i>
Ébenfa.	يابلوس	<i>jāblōs.</i>
Fügekaktusz.	كرموس ذا التّصارى	<i>kermūs den-nasārā.</i>
Babér.	رند	<i>rond. rand.</i>
Fűzfavessző.	عود ذا الما	<i>‘ūd-del-mā</i>
Pálca.	كلخ	<i>kelach.</i>
Fatörzs.	جدر	<i>ģeder.</i>
Ág.	غصن	<i>ghusn.</i>

Gyümölcsök.

Füge.	كرموس	<i>kermūs.</i>
Narancs.	لجين	<i>leġīn.</i>
Citrom.	ليمون	<i>leimūn.</i>
Körte.	نگاص	<i>neggās.</i>
Narancs.	لرنج لارنج	<i>lerenġ. lārenġ.</i>
Lime.	ليم	<i>līm.</i>
Mandula.	لوز	<i>leuz.</i>

Nux.	شور	geux.
Malum armeniacum.	نیش	nīs.
Siliqua dulcis.	خروب	charrüb.
Malum.	تفاح	tuffāh.
Daetylus.	تمر	temer. temr.
Cerasum.	حب الملوك	habb el-mulūk.
Malum persicum.	خوخ	chūch.
Malum armeniacum.	مشماش	mušmāš.
Uva.	عينب	āineb.
Botrus.	عنقود	ānkūd.
Anguria.	فلنص	felans.
Anguria.	كوار	keuwār. kuwār.
Anguria.	دلاح	dillāh.
Fructus.	فاكية	fākija.
Malum medicum.	ترنج	turunġ.
Nuces.	كرشاع	gergāā
Fructus æstivales.	صيفيه	saifija.
Primitiæ ficum.	باكور	bākor.
Pepo.	بطيخ	batyck. bartych.
Pyrum sylvestre.	اخاص	iġġiās.
Fructus autumnales.	خرفيه	charfija.
Avellana.	زهر اللوز	zelzälleux.
Uva apiana.	عينب المسكي	āineb - elmiskī.
Arbutum.	بوختوا	būchannū.
Morum.	توت	tūt.
Morum rubrum.	توت الاحمر	tūt el-ahmar.
Morum album.	توت الابيض	tūt el-abjad.
Prunum.	برقوق	berkūk.
Prunum.	مليص	mullis.

Dió.	كُوز	<i>geuz.</i>
Sárgabarack.	نیش	<i>nīš.</i>
Szentjánoskenyér.	خَرَّوب	<i>charrūb.</i>
Alma.	تَفَّاح	<i>tuffāh.</i>
Datolya.	تمر	<i>temer. temr.</i>
Cseresznye.	حَبِّ الملوک	<i>habb el-mulūk.</i>
Őszibarack.	خوخ	<i>chūch.</i>
Sárgabarack.	مشماش	<i>mušmāš.</i>
Szőlő.	عینب	<i>‘aineb.</i>
Szőlőfürt.	عنقود	<i>‘ankūd.</i>
Görögdinnye.	فلنص	<i>felans.</i>
Görögdinnye.	کُوَار	<i>keuwār. kuwār.</i>
Görögdinnye.	دَلَّاح	<i>dillāh.</i>
Gyümölcs.	فاکیه	<i>fākija.</i>
Cédrátcitrom.	ترنج	<i>turunġ.</i>
Dió(félék)	کَرَّکَاع	<i>gergā ‘</i>
Nyári gyümölcsök.	صیفیه	<i>saiḥija.</i>
Füge első termése, zsengéje.	باکور	<i>bākōr.</i>
Sárgadinnye.	بطیخ	<i>batȳch. battȳch.</i>
Vadkörte.	اجاص	<i>iġġiās.</i>
Őszi gyümölcsök.	خرفیه	<i>charḥija.</i>
Mogyoró.	زلزاللوز	<i>zelzālleuz.</i>
Muskotályszőlő.	عینب المسکي	<i>‘ineb-elmiskī.</i>
Szamóca.	بوخنوا	<i>būchannū.</i>
Szeder.	توت	<i>tūt.</i>
Vörös eper.	توت الاحمر	<i>tūt el-ahmar.</i>
Fehér eper.	توت الابيض	<i>tūt el-abjad.</i>
Szilva.	برقوق	<i>berkūk.</i>
Szilva.	مُلَیص	<i>mullīs.</i>

Glans.	بلوط	bellūt.
Arbutum.	ساسنوا	sāsnaū.
Amygdalum.	دوا	nuwā.
Castanea.	قسطال	kostāl.
Malum cydonium.	سفرجل	seferġel.
Malum puniċum.	رتان	rummān.

Flores, & herbæ.

Flores.	نوار	nuwār.
Viola flava.	خيلى	chailī.
Heliotropium.	خيزران	chīzrān.
Lilium.	سوسان	sūsān.
Flos passionis.	سبع الوان	sebā elwān.
Narcissus.	نسري	nesrī.
Iasminum.	ياسمين	jāsmīn.
Rosa.	ورد	werd.
Narcissus.	الورد الابيض	elwerd el- abjad.
Narcissus flavus.	حنزق بنزق	hanzak banzak.
Viola.	بنفسج	benefseġ.
Balsamine.	بها	behā.
Caryophyllum.	قرنفل	kurunfel. kurunful.
Amaracus.	مرددوش	merdeddūs.
Geranium moscatum.	مسك الغريب	misk el- gharīb.
Myrtus.	ريحان	raihān. rihān.
Lavendula.	خزامه	chozāma.
Salvia.	سالمه	selma.
Origanum.	زعتار	zāter. zātar.

Makk.	بَلُوط	<i>bellūt.</i>
Nyugati szá móca.	ساسنو	<i>sāsnū.</i>
Mandula.	نوا	<i>nuwā.</i>
Gesztenye.	قسطلال	<i>kostāl.</i>
Birsalma.	سفرجل	<i>seferġel.</i>
Gránátalma.	رمان	<i>rummān.</i>

Virágok és fűfélék.

Virágok.	نوار	<i>nuwār</i>
Nyári viola.	خيلي	<i>chailī.</i>
Kunkor.	خيزران	<i>chīzrān.</i>
Liliom.	سوسان	<i>sūsān.</i>
Passióvirág.	سبع الوان	<i>seb ‘elwān</i>
Nárcisz.	نسري	<i>nesrī.</i>
Jázmin.	ياسمين	<i>jāsmīn.</i>
Rózsa.	ورد	<i>werd.</i>
Nárcisz.	الورد الأبيض	<i>elwerd el-abjad.</i>
Sárga nárcisz.	حنزق بنزق	<i>hanzak banzak.</i>
Ibolya.	بنفسج	<i>benefseġ</i>
Balzsamvirág.	بها	<i>behā.</i>
Szegfű.	قرنفل	<i>kurunfel. kurunful.</i>
Majoranna.	مرددوش	<i>merdeddūš.</i>
Geránium.	مسك الغريب	<i>misk el-gharīb.</i>
Mirtusz. ^{lxx}	ريحان	<i>raihān. rīhān.</i>
Levendula.	خزامه	<i>chozāma.</i>
Zsálya.	سالمة	<i>sēlma.</i>
Oregánó, szurokfű.	ز عتر	<i>za ‘ter. za ‘tar.</i>

Pulegium.	أفليتوا	efejjū.
Sesamum.	زجلان	zenğelān.
Cyanus.	أحبيبور	ahbeibbūr.
Cyanus.	بالعبان	bellāmān.
Mentha saracenica.	صندل	sandal.
Anisum.	حبّ احلوه	habbet ahlawa.
Chamæmelum.	بابونج	bābūneğ.
Rosmarinus.	كيل	kelil.
Rosmarinus.	ازدر	azir.
Menthastrum.	امشيشتروا	emsīstrū.
Absinthium.	شبه ذا العشور	šiba del-ğgūz.
Absinthium.	شبه	šiba, šejba.
Momordica balsamina.	تقّاح ذا العشف	nuffāh del-ğšk.
Coriandrum.	قصور	karbūr.
Mentha.	نعنع	nānā.
Melissa.	نعنع الحمر	nānā el- hurr.
Apiastrum.	نعنع التّرلجي	nānā et-turunği.
Feniculum.	نافع	nefā, nāfā.
Genista.	رتم	retem, retam.
Genista sylvestris.	رتم ذا الخلا	retam del- chalā.
Genista, quæ in arena crescit.	رتم ذا الزمل	retam der- reml.
Ocymum.	حبّ	habak.
Ruta hortensis.	روطه	rūta.
Ruta sylvestris.	اورم	aurem.
Fasciculus florum.	مشوم ذا التوار	mešmūm den-nuwār.
Carvum.	كرويه	kerwija.
Ricinus.	خرواع	charwāā.
Solanum hortense.	بو مقينه	bū moknīna.

Csombormenta.	افلّيو	<i>eflejjū.</i>
Szezám.	زنجلان	<i>zenġelān.</i>
Búzavirág.	احبيبور	<i>ahbeibbūr.</i>
Búzavirág.	بالعمان	<i>bell ‘amān.</i>
Marokkói menta.	صندل	<i>sandal.</i>
Ánizs.	حبّت احلوه	<i>habbet ahlawa.</i>
Kamilla.	بابونج	<i>bābūneġ.</i>
Rozmaring.	كليل	<i>keḷīl.</i>
Rozmaring.	ازير	<i>azīr.</i>
Vadmenta.	امشيتروا	<i>emšīštrū.</i>
Fehér üröm.	شبيه ذا العكوز	<i>šība del- ‘agūz.</i>
Fehér üröm.	شبيه	<i>šība. šejba.</i>
Balzsamalma.	تفّاح ذا العشق	<i>tuffāh del- ‘yšk.</i>
Koriander.	قصبور	<i>kasbūr.</i>
Menta.	ننع	<i>na ‘na ‘.</i>
Citromfű.	ننع الحرّ	<i>na ‘na ‘el-hurr.</i>
Vadpetrezselyem.	ننع الترنجي	<i>na ‘na ‘et-turunġī.</i>
Édeskömény.	نافع	<i>nēfa ‘. nāfa ‘.</i>
Rekettye.	رتم	<i>retem. retam.</i>
Sivatagi rekettye.	رتم ذا الخلا	<i>retam del-chalā.</i>
Homoki rekettye.	رتم ذا الرمل	<i>retam der-reml.</i>
Bazsalikom.	حبق	<i>habak.</i>
Kerti ruta.	روطه	<i>rūta.</i>
Hegyi ruta.	اورم	<i>aurem.</i>
Virágcsokor.	مشموم ذا التّوار	<i>meśmūm den-nuwār.</i>
Fűszerkömény.	كرويه	<i>kerwija.</i>
Ricinus.	خرواع	<i>charwā ‘.</i>
Csucsor.	بو مقنيه	<i>bū mokrīna.</i>

Trifolium.	نفلہ	nefla.
Carduus sylvester.	شوک دا الحمبر	šuk del-hamîr.
Cichoreum.	مہو	murra.
Rubia tinctorum.	قوہ	fuwwa.
Cuminum.	کامون	kāmūn.
Nasturtium aquaticum.	شکروتش	gerwennes.
Hyoscyamus.	کیشک	gingat.
Nasturtium.	حرف	hurf.
Spartum.	حلفہ	halfa.
Urtica.	حزیف	hurryk.
Parietaria.	حزیف الملسا	hurryk el-melsā.
Malva.	بقول	bakūl.
Malva.	خیزرہ	chobeizā.
Borago.	لسان ذا العرض	lisān del-ârd.
Iuncus.	صبار	sumār.
Senna.	اصناب	asnāb.
Thea.	اتای	etāi.
Asparagus.	سکوم	sekkum. sikkum.
Arundo.	قصب	kasab.
Aloe americana.	کرزیانوا	gerzejanno. gerziāno.
Lactuça.	خس	chass.
Beta.	سلک	silk. selk.
Portulaca.	رجلہ	ruġla. riġla.
Carduus.	کرنین	gernīn.
Capparis.	کبار	kubbār.
Papyrus.	ابردي	eberdī.
Herba.	عشبہ	ušba.
Nasturtium aquaticum.	زیاتہ	zījāta.
Verbascum.	مصلح النظر	maslah. ennadar.

Lóhere	نفله	<i>nefla.</i>
Szamárkóró.	شوك ذا الحمير	<i>śūk del-hamīr.</i>
Katáng.	مرّه	<i>murra.</i>
Festő buzér.	فوه	<i>fuwwa.</i>
Kömény.	كامون	<i>kāmūn.</i>
Vízi zsázsa.	كروئش	<i>gerwenneś.</i>
Beléndek.	كَنَظ	<i>gingat.</i>
Sarkantyúka.	حرف	<i>hurḥ.</i>
Halfafű.	حلفه	<i>halfa.</i>
Csalán.	حرّيق	<i>hurryḥ.</i>
Falgyom.	حرّيق الملسا	<i>hurryḥ el-melsā.</i>
Vadmályva.	بقول	<i>bakūl.</i>
Mályva.	خبّيزه	<i>chobeiza.</i>
Borágó.	لسان ذا العرض	<i>lisān del-‘ard.</i>
Szittyó.	صمار	<i>sumār.</i>
Szena.	اصناب	<i>asnāb.</i>
Tea.	اتاي	<i>etāi.</i>
Spárga.	سكّوم	<i>sekkūm. sikkūm.</i>
Nád.	قصب	<i>kasab.</i>
Aloé.	كرزيانو	<i>gerzejānnō. gerziānō.</i>
Fejes saláta.	خسّ	<i>chass.</i>
Cékla.	سلك	<i>silk. selk.</i>
Porcsin.	رجله	<i>ruḡla. riḡla.</i>
Bogáncs.	كرنين	<i>gernīn.</i>
Kapri.	كبار	<i>kubbār.</i>
Papiruszsás.	ابردي	<i>eberdī.</i>
Fű.	عشبه	<i>‘uśba.</i>
Zsázsa, vízitorma.	زياته	<i>zijāta.</i>
Ökörfarkkóró.	مصلح النّظر	<i>maslah-ennadar.</i>

Acetosa.	حبيضة	humeida.
Colocynthis.	حدج	hadeġ.
Thymus.	زعتري ذا الحبير	zâtar del-ĥamîr.
Lappa.	لصيق	lusÿk.
Lirium.	صبره	sabra.
Consolida regalis.	لحکم	lahkum.
Calyx rosæ.	كبوسه	kebbûsa.
Venditor florum.	ذواوري	nuwâwerî.
Pabulum.	ربيع	rebiâ.
Incile in hortis.	ساقية	sâkifa.
Hortus.	عرصة	ârsa.
Hortus.	غرسه	gharsa.
Planta.	غرس	ghars.
Spinæ.	شوكى	šûk.
Testa florum.	محبقة	muhibka.
Sepes.	زرب	zerb.

De Consanguinitate.

Pater.	اب	eb. ab.
Mater.	ام	umm.
Filius.	ولد • ابن	welêd. uld. ibn.
Filius, puer.	يشير	ješîr.
Filius, puer.	عايل	âil.
Filia.	بنت	bint.
Filia, puella.	يشيره	ješîra.
Filia, puella.	عايله	âila.
Frater natu major.	هزير	âzir.

Sóska.	حميضه	<i>humeida.</i>
Sártők.	حدج	<i>hadeġ.</i>
Kakukkfű.	ز عتر ذا الحمير	<i>za ‘tar del-hamīr.</i>
Bojtorján.	لصيق	<i>lusyġk.</i>
Liliom.	صيره	<i>sabra.</i>
Mezei szarkaláb.	لحكم	<i>lahkum.</i>
Rózsabimbó.	كبوسه	<i>kebbūsa.</i>
Virágárus.	نواوري	<i>nuwāwerī.</i>
Abrak.	ربيع	<i>rebi ‘</i>
Öntözőcsatorna.	ساقيه	<i>sākija</i>
Kert.	عرصه	<i>‘arsa.</i>
Kert.	غرسه	<i>gharsa.</i>
Növény.	غرس	<i>ghars.</i>
Tüske.	شوك	<i>śūk.</i>
Virágcserep.	محبقه	<i>muhibka.</i>
Sövény.	زرب	<i>zerb.</i>

A rokonság.

Apa.	اب	<i>eb. ab.</i>
Anyá.	ام	<i>umm.</i>
Fiú.	ولد ﷻ ابن	<i>weled. uld. ibn.</i>
Fiú, kisfiú.	يشير	<i>jeśīr.</i>
Fiú, kisfiú.	عايل	<i>‘āil.</i>
Leány.	بنت	<i>bint.</i>
Leány, kislány.	يشيره	<i>jeśīra.</i>
Leány, kislány.	عايله	<i>‘āila.</i>
Báty.	عزيز	<i>‘azīz.</i>

Frater uterinus.	شقيق	šakȳk.
Soror uterina.	شقيقه	šakȳka.
Privignus.	ربيب	rebib.
Patruus.	عم	āmm.
Amita.	عمه	āmma.
Avus.	جد	ġedd. ġidd.
Avia.	جده	ġedda. ġidda.
Avunculus.	خال	chāl.
Matertera.	خاله	chāla.
Avus.	بابا سیدی	bābā sidi.
Avia.	یتا لاله	jumma lellā.
Cognatus.	نسب	nesib.
Cognata.	نسبه	nesiba.
Nepos ex prole.	حفید * حافد	hafid. hāfid.
Embryo.	جنی	ġenī.
Juvenis cælebs.	عزري	āzrī.
Puella cælebs.	عائف	ātyk.
Puella cælebs.	عزبه	āzba.
Filiolus.	ولید	wulid.
Filius legitimus.	حلالی	halālī.
Parentes.	والدین	wālidīn. walidejn.
Nutrix.	رضاعه	reddāq.
Nutrix.	رقایه	rebbāja.
Puer.	صبي	sabī.
Frater.	اخ	ach.
Soror.	اخت	ucht.
Frater natu minor.	الاخ الصغير	elach es-saghȳr.
Orphanus.	یتیم	jetīm.
Orphana.	یتیمه	jetīma.

Édestestvér (fiú).	شقيق	<i>śakṡk.</i>
Édestestvér (leány).	شقيقه	<i>śakṡka.</i>
Mostohaíú.	ربيب	<i>rebīb.</i>
Apai nagybácsi.	عم	<i>‘amm.</i>
Apai nagynéni.	عمه	<i>‘amma.</i>
Nagyapa.	جد	<i>ġedd. ġidd.</i>
Nagyanya.	جده	<i>ġedda. ġidda.</i>
Anyai nagybácsi.	خال	<i>chāl.</i>
Anyai nagynéni.	خاله	<i>chāla.</i>
Nagyapa.	بابا سيدي	<i>bābā sīdī</i>
Nagyanya.	يما لاله	<i>jummā lēllā.</i>
Sógor.	نسيب	<i>nesīb.</i>
Sógornő.	نسيبه	<i>nesība.</i>
Unoka.	حفيد ﷻ حافد	<i>haḡīd. hāḡīd.</i>
Magzat.	جني	<i>ġenī.</i>
Nőtlen ifjú.	عزري	<i>‘azrī</i>
Hajadon leány.	عائق	<i>‘ātyk.</i>
Hajadon leány.	عزبه	<i>‘azba.</i>
Kisíú.	وليد	<i>wulīd.</i>
Törvényes íú.	حلاي	<i>halālī.</i>
Szülők.	والدين	<i>wālidīn. wālidejn.</i>
Szoptatós dajka.	رضاعه	<i>reddā ‘a.</i>
Dajka.	ربايه	<i>rebbāja.</i>
Ifjú.	صبي	<i>sabī.</i>
Fivér.	اخ	<i>ach.</i>
Nővér.	اخت	<i>ucht.</i>
Öcs.	الاخ الصغير	<i>elach es-saghūr.</i>
Árva (íú).	يتيم	<i>jetīm.</i>
Árva (leány).	يتيمه	<i>jetīma.</i>

Sponsus.	عريس	ārī.
Sponsa.	عروسة	ārūsa.
Vir.	رجل	reġiul. raġil.
Mulier.	مرأه	merā.
Orphanus.	محمجور	mahġiūr.
Orphana.	محمجوره	mahġiūra.
Infans.	تربيه	terbiye.
Puerpera.	نفيسه	nefisa.
Obstetrix.	قابله	kabila. kabla.
Puella, mulier.	لاله * لالي	lella.
Vidua.	هجاله	heġġiāla.
Amicus.	صاحب	sāhib.
Amicus.	حبيب	habib.
Inimicus.	عدو	ādu.
Liber, non servus.	حر	hurr.
Servus.	عبد	ābd.
Vicinus.	جار	ġiār.
Genus.	جنس	ġins.
Hæres.	وارث	wārits.
Hæreditas.	تریکه	terike.
Nuptiæ.	عرس	ūrs.
Matrimonium.	نکاح	nikāh.
Matrimonium.	زواج	zewāġ.
Dos.	صداق	sadāk.

Vőlegény.	عريس	‘arīs.
Menyasszony.	عروسة	‘arūsa.
Férfi.	رجل	reġiul. raġil.
Asszony.	مراه	merā.
Árva (fiú).	محجور	mahġiūr.
Árva (leány).	محجوره	mahġiūra.
Csecsemő.	تربيه	terbija.
Gyermekágyas asszony.	نفيه	nefīsa.
Bába.	قابله	kābila. kabla.
Leány, asszony.	لآله ﷻ لآلي	lēlla.
Özvegy.	هجاله	heġġiāla.
Barát.	صاحب	sāhib.
Jóbarát.	حبيب	habīb.
Ellenség.	عدو	‘adū.
Szabad, nem szolga.	حرّ	hurr.
Szolga.	عبد	‘abd.
Szomszéd.	جار	ġiār.
Nem.	جنس	ġins.
Örökös.	وارث	wārits.
Örökség.	تریکه	terīke.
Esküvő.	عرس	‘urs.
Házasság. ^{lxxi}	نکاح	nikāh.
Házasság.	زواج	zewāġ.
Mahr. ^{lxxii}	صداق	sadāk.

De rebus, ad scribendum necessariis.

Bibliotheca.	خزانة ذا الكتب	chyrāna del - kutub.
Liber.	كتاب	kitāb.
Charta.	كاغيط	kāghyt.
Folium chartæ.	ورقة ذا الكاغيط	werka del - kāghyt.
Pagina.	صفحة ذا الكاغيط	sahfa del - kāghyt.
Chartæ scapus.	يد ذا الكاغيط	jedd del - kāghyt.
Ternio.	كراس ذا الكاغيط	kurrās del - kāghyt.
Charta scriptoria.	كاغيط كتابي	kaghyt kettabi.
Linea.	سطر	satar.
Custos libri.	رقاص	rakkās.
Scriptura.	خط	chatt. chytt.
Epistola.	براه ○ كتاب	berā. kitāb.
Epistola.	بطاقة	bitāka.
Calamus.	قلم	kalem.
Frustum junci loco calami.	رشقة ذا القصب	riška del - kasab.
Charta lævigata.	كاغيط مدلوك	kaghyt medlūk.
Atramentarium.	دوايه	dewāja.
Atramentarium.	محبيره	muhibra.
Atramentum.	مدان	medād.
Lineale.	مسطره	mastara.
Index libri.	براه ○	bernāmīg.
Scapellum.	موس	mūs.
Cera signatoria.	لک	lekk.
Catalogus.	زمام	zemām.
Galla.	عصفه	āsfa.
Gummi.	علك	ālk.

Az íráshoz szükséges dolgok.

Könyvtár.	خزانة ذا الكتب	<i>chyzāna del-kutub.</i>
Könyv.	كتاب	<i>kitāb.</i>
Papír.	كاغيط	<i>kāghyṭ. lxxiii</i>
Papírlap.	ورقه ذا الكاغيط	<i>werka del-kāghyṭ.</i>
Oldal.	صفحه ذا الكاغيط	<i>sahfa del-kāghyṭ.</i>
Papírtekercs, papírköteg.	يدّ ذا الكاغيط	<i>yedd del-kāghyṭ.</i>
Füzet, ív.	كرّاس ذا الكاغيط	<i>kurrās^{lxxiv} del-kāghyṭ.</i>
Írólap.	كاغيط كتّابي	<i>kāghyṭ kettābī.</i>
Vonal.	سطر	<i>satar.</i>
Őrszó.	رقّاص	<i>rakkās.</i>
Írás.	خطّ	<i>chatt. chytt.</i>
Levél.	براه براه كتاب	<i>berā. kitāb.</i>
Levél.	بطاقه	<i>bitāka.</i>
Toll.	قلم	<i>kalem.</i>
Nádtoll.	رشقه ذا القصب	<i>riška del-kasab.</i>
Simított papír.	كاغيط مدلوك	<i>kāghyṭ medlūk</i>
Tintatartó.	دوايه	<i>dewāja.</i>
Tintatartó.	محبّره	<i>muhibra.</i>
Tinta.	مداد	<i>medād.</i>
Vonalzó.	مسطره	<i>mastara.</i>
Mutató, index.	برناميج	<i>bernāmīg.</i>
Tollkés.	موس	<i>mūs.</i>
Pecsétviasz.	لكّ	<i>lekk.</i>
Katalógus.	زمام	<i>zemām.</i>
Gubacs.	عصفه	<i>‘asfa.</i>
Gumi.	علك	<i>‘alk.</i>

Vitriolum.
Computus.
Grammatica.
Syntaxis.
Evangelium.
Coranus.
Pentateuchus.

زاج
حساب
تصريف
نحو
انجيل
قران
توراة

zāj.
hisāb.
tasrif.
nahū.
engil.
korān.
teurāt.

De Ignē.

Ignis.
Ignis.
Lignum.
Carbo.
Pruna.
Laterna.
Sebum.
Lampas.
Candela cerea.
Ellychnium.
Scintilla.
Cinis.
Fumus.
Silex.
Fomes.
Igniarium sclopeti.
Oleum.
Sulphur.

نار
عافيه
عواد * خشب
قحم
جره ذا العافيه
فئار
شحم
قنديل
شاع
فتيله
دشاشه ذا التار
رمان
دخان
شعر
شعل
سبيكه
زيت
كبريت

nār.
āfiya.
āuwād. chāseb.
faham. fahm.
gīumra del āfiya.
fenār.
sahm.
kandil.
šemā.
fecila. fiila.
desāsa den - nār.
rumād.
dochān.
sefer.
suil.
sebika.
zit. zeit.
kebrūt. kibrūt.

Vitriol.	زاج	<i>zāḡ.</i>
Számolás, számtan.	حساب	<i>hisāb.</i>
Alaktan.	تصريف	<i>tasrīf.</i>
Mondattan.	نحو	<i>nahū.</i>
Evangélium.	انجيل	<i>enḡil.</i>
Korán.	قران	<i>korān.</i>
Tóra.	توراة	<i>teurāt.</i>

A tűz.

Tűz.	نار	<i>nār.</i>
Tűz.	عافيه	<i>‘āfija.</i>
Fa.	عواد خشب	<i>‘auwād. chašeb.</i>
Szén.	فحم	<i>faham. fahm.</i>
Parázs.	جمره ذا العافيه	<i>ḡiumra del ‘āfija.</i>
Lámpa.	فنار	<i>fenār.</i>
Faggyú.	شحم	<i>śahm.</i>
Lámpás.	قندیل	<i>kandīl.</i>
Viaszgyertya.	شماع	<i>śemā ‘a.</i>
Kanóc.	فتيله	<i>fetīla. fitīla.</i>
Szikra.	دشاشه ذا النار	<i>deśāša den-nār.</i>
Hamu.	رماد	<i>rumād.</i>
Füst.	دخان	<i>dochān.</i>
Kovakő.	شفر	<i>śefer.</i>
Tapló.	شعل	<i>śu ‘ul.</i>
Tűzszerszám (puskánál).	سبيكه	<i>sebīka.</i>
Olaj.	زيت	<i>zīt. zeit.</i>
Kén.	كبريت	<i>kebrīt. kibrīt.</i>

Chalybs.	هند	hend. hind.
Camphora.	كافور	kāfur.
Pix.	زفت	zift.
Resina.	رچينه	reġina.
Pulvis pyrius.	بارود	bārūd.
Nitrum.	ملح ذى البارود	milh del - bārūd.
Caminus.	مدخنه	mudachna.
Foculus.	كانون	kānūn.
Foculus.	مچمار	muġmar.
Foculus major.	نافح	nāfach.
Batillum.	لقاط ذى العافيه	lakkāt del - āfya.
Ignitabulum.	زنار	zenād.
Sulphuratum.	وقيد	wukyd.
Gians catapultaria.	ثقیل	tsakyl.

De instrumentis bellicis.

Tormentum bellicum.	مدفع	medsfā. midsfā.
Mortarium bellicum.	مهراز	mehrāz. mihrāz.
Sclopetum.	مکحله	mukehla.
Sclopetum minus.	کابوس	kābūs.
Sclopeti ignitabulum.	زنار ذى المکحله	zenād del - mukehla.
Ligna pars bombardæ.	سریر ذى المکحله	serir del - mukehla.
Virga stipatoria.	مدگی ذى المکحله	medekk del mukehla.
Cantherius mortarii.	کریطه ذى المهراز	kerrita del - mihrāz.
Cantherius tormenti.	سریر ذى المدفع	serir del - medsfā.
Culter.	سکین	sikkīn.

Acél.	هند	<i>hend. hind.</i>
Kámfor.	كافور	<i>kāfūr</i>
Kátrány.	زفت	<i>zift.</i>
Gyanta.	رجينه	<i>reḡīna.</i>
Puskapor.	بارود	<i>bārūd.</i>
Salétrom.	ملح ذا البارود	<i>milh del-bārūd.</i>
Kemence.	مدخنه	<i>mudachna.</i>
Tűzhely.	كانون	<i>kānūn.</i>
Tűzhely.	مجمار	<i>muḡmār.</i>
Nagy tűzhely.	نافخ	<i>nāfach.</i>
Szeneslapát.	لَقَاطُ ذَا الْعَافِيهِ	<i>lakkāt del-‘āfija.</i>
Tűzszerzám.	زنداد	<i>zenād.</i>
Gyufa.	وقيد	<i>wukūd.</i>
Katapultálható golyó.	تقيل	<i>tsakyl.</i>

Harci eszközök.

Ágyú.	مدفع	<i>medfa ‘. midfa ‘.</i>
Mozsárágyú.	مهراز	<i>mehrāz. mihrāz.</i>
Tűzfegyver.	مكحله	<i>mukehla.</i>
Kis tűzfegyver.	كابوس	<i>kābūs.</i>
Puska gyújtózsínórja.	زنداد ذا المكحله	<i>zenād del-mukehla.</i>
Puskatalp.	سرير ذا المكحله	<i>serīr del-mukehla.</i>
Puskavessző.	مدكّ ذا المكحله	<i>medekk del-mukehla.</i>
Mozsárágyú vontató.	كُرَيْطَه ذَا الْمَهْرَاز	<i>kerrīta del-mihrāz.</i>
Ágyútalp.	سرير ذا المدفع	<i>serīr del-medfa ‘.</i>
Kés.	سكّين	<i>sikkīn.</i>

Ensis.	سيف	sif. seif.
Acinaces.	ياطغان	jataghān.
Pugio.	مدش	medess.
Culter curvus.	حنجر	changiar.
Pugio duas habens acies.	سبولى * سبوله	sebūla.
Globus tormenti.	كوره	kūra.
Pyrobolus major.	بنبه	bonba.
Vagina.	غمد	ghamd.
Baltheus.	حماله ذاك الشكين	hamāla des - sikkīn.
Pyxis pulveris pyrii.	جرا	gerā.
Calcar.	مهيار	mehmāz. muhmāz.
Stapes.	ركاب	rekāb.
Ephippium.	سرج	serg.
Frænum.	لجام	ligiām.
Ephippium muli.	سرجه	serigīa.
Frænum muli.	سرجه	serīma.
Iaculum.	طزانده	iarrāda.
Hasta.	مزرانكى	mizrag.
Arcus.	قوس	kaus.
Sagitta.	نشاب	nuššāb.
Stragulum muli.	برده	berdāa.
Pugio.	كتيه	kummija.
Culter.	جنوي	genwi.
Grando plumbea.	رش	rušš.
Vexillum.	علام	ālam.
Globulus plumbeus.	رصاص	resās. rasās.
Scutula.	نخش	buchš.
Pyritæ retinaculum.	ذرع ذاك الكحله	derā del - mukehla.
Fragor tormenti.	هدير ذاك المدفع	hedir del - medfā.

Kard.	سيف	<i>sīf. seif.</i>
Jatagán.	ياطغان	<i>jātaghān.</i>
Tőr.	مدسّ	<i>medess.</i>
Handzsár.	حنجر	<i>chanġiar.</i>
Kétélű tör.	سبولى ﷲ سبوله	<i>sebūla.</i>
Ágyúgolyó.	كوره	<i>kūra.</i>
Nagy bomba.	بنبه	<i>bonba.</i>
Hüvely.	غمد	<i>ghamd.</i>
Késöv.	حماله ذا السّكين	<i>hamāla des-sikkīn.</i>
Puskaportartó.	جرا	<i>ġerā.</i>
Sarkantyú.	مهماز	<i>mehmāz. muhmāz.</i>
Kengyel.	ركاب	<i>rekāb.</i>
Nyereg.	سرج	<i>serġ.</i>
Zabla.	لجام	<i>liġiām.</i>
Öszvérenyereg.	سريجه	<i>serīġia.</i>
Öszvérzabla.	سريمه	<i>serīma.</i>
Gerely.	طرّاده	<i>tarrāda.</i>
Lándzsa.	مزراگ	<i>mizrāġ.</i>
Íj.	قوس	<i>kaus.</i>
Nyíl.	نشّاب	<i>nuššāb.</i>
Öszvértakaró.	برده	<i>berd‘a.</i>
Tőr.	كميه	<i>kummiġa.</i>
Kés.	جنوي	<i>ġenwī.</i>
Ólomeső.	رشّ	<i>rušš.</i>
Zászló.	علام	<i>‘alām.</i>
Ólomgolyó.	رصاص	<i>resās. rasās.</i>
Tapasz.	بخش	<i>buchš.</i>
Puska előagya.	ذرع ذا المكحلة	<i>dera‘ del-mukehla.</i>
Ágyúdörgés.	هدير ذا المدفع	<i>hedīr del-medfa‘.</i>

De Vestitu.

Vestis.	كسوة	<i>kiswa.</i>
Saccus.	مكنوب	<i>mektüb.</i>
Pera.	جيب	<i>ġīb.</i>
Indusium.	منصورية	<i>mansūrija.</i>
Armilla.	مقياس	<i>mikjās.</i>
Vestis ex panno, aut serico.	قفطان	<i>kaftan.</i>
Indusium sine manicis.	قشاب	<i>kaššāb.</i>
Indusium.	قيص	<i>kamys.</i>
Globuli adstrictorii.	عقان	<i>okād.</i>
Mantile oblongum.	فوطه	<i>futā.</i>
Tibialia.	تقاشر	<i>tekāšer.</i>
Interula.	صدرية	<i>sadrija. sydrija.</i>
Strophium capitis.	شربيه	<i>šerbija.</i>
Galericulus.	شاشيه	<i>šašija.</i>
Pileus.	شمرير	<i>šemrir.</i>
Crumena.	شكاره	<i>šekāra.</i>
Calceus.	بلغه	<i>belgha.</i>
Calcei.	بلاغي	<i>belāghy.</i>
Inaures.	جواجن	<i>ġewāġen.</i>
Fibulae.	برايم	<i>bezāim.</i>
Caligae.	سروال	<i>serwāl. serwel.</i>
Strophium.	صبييه	<i>sebnija.</i>
Calcena.	سياط	<i>sibāt. subāt.</i>
Cingulum ex corio.	مخيطه	<i>mudamma.</i>
Cingulum ex lana.	كرزيه	<i>kurziya.</i>

Az öltözők.

Ruha.	كسوه	<i>kiswa.</i>
Zsák.	مكتوب	<i>mehtūb.</i>
Tarisznnya.	جيب	<i>gīb.</i>
Manszúrijja. ^{lxxv}	منصوريه	<i>mansūrīja.</i>
Karkötő.	مقياس	<i>mikjās.</i>
Kaftán.	قفطان	<i>kaftān.</i>
Ujjatlan ing.	قشّاب	<i>kaśśāb.</i>
Ing.	قميص	<i>kamȳs.</i>
Gomb.	عقاد	<i>okād.</i>
Köpeny.	فوطه	<i>fūta.</i>
Zokni.	تقاشر	<i>tekāšer.</i>
Mellény, fehérnemű.	صدريه	<i>sadrīja. sydrija.</i>
Fejpánt.	شربيه	<i>šerbīja.</i>
Fez.	شاشيه	<i>śāśīja.</i>
Kalap.	شمير	<i>šemrīr.</i>
Erszény.	شكاره	<i>šekāra.</i>
Cipő.	بلغه	<i>belgha.</i>
Cipők.	بلاغي	<i>belāghy.</i>
Fülbevaló.	جواجن	<i>gewāgen</i>
Csatok.	بزاييم	<i>bezāim.</i>
Nadrág. ^{lxxvi}	سروال	<i>serwāl. serwel.</i>
Szalag, szíj.	سبنيه	<i>sebnīja.</i>
Cipő.	سباط	<i>sibāt. subāt.</i>
Bőröv.	مضمّه	<i>mudamma.</i>
Gyapjúöv.	كرزيه	<i>kurzīja.</i>

Pallium ex lana.	هدون	heddūn.
Compes.	خالخال	chylchāl. chalchāl.
Galericulus nautarum.	طربوش	tarboš.
Crumena.	كيسه	kīsa.
Crumena.	حشده	hanša.
Cingulum ex serico, vel linteo.	حزام	haẓām.
Velum.	كنيموش	kenbūs.
Galericulus nautarum.	نقن راس	nuss rās.
Inauris.	خرصه	chorša.
Manica.	كم	kumm.
Manicæ.	كام	kemām.
Armilla.	دمليج	demliġ.
Vestis attrita.	درباله	derbāla.
Coralium.	مرجان	murġiān.
Ruga, plicca.	كاش	kumās.
Pannus.	ملف	milf.
Linteum.	كتان	kettān.
Linteum tenue.	حريشه	horīša.
Heteromallum.	موتّر	mubbar.
Unio.	جوهر الحَرّ	ġeuher - elhurr.
Margarita vitrea.	جوهر الليل	ġeuher - elleil.
Cista.	صندوق	sandūk.
Cista minor.	ربيعه	rebḡa.

Gyapjúköpeny.	هَدُون	<i>heddūn.</i>
Bokaperec.	خلخال	<i>chylchāl. chalchāl.</i>
Tengerézsapka.	طربوش	<i>tarboś.</i>
Pénzzacskó.	كيسه	<i>kīsa.</i>
Bőr pénzzacskó.	حنشه	<i>hanśa.</i>
Selyem- vagy vászonöv.	حزام	<i>hazām.</i>
Fátyol.	كنبوش	<i>kenbūś.</i>
Tengerézsapka.	نصّ راس	<i>nuss rās.</i>
Fülbevaló.	خرصه	<i>chorsa.</i>
Ruhaujj.	كمّ	<i>kumm.</i>
Ruhaujjak.	كمام	<i>kemām.</i>
Karkötő.	دمليج	<i>demlīg.</i>
Viseltes ruha.	درباله	<i>derbāla.</i>
Korall.	مرجان	<i>murġiān.</i>
Ránc, hajtság.	كماش	<i>kumās.</i>
Szővet.	ملف	<i>milf.</i>
Vászon.	كتّان	<i>kettān.</i>
Vékony vászon.	حريشه	<i>horīśa.</i>
Plüss.	موبّر	<i>mubbar.</i>
Nagy gyöngy.	جوهر الحرّ	<i>ġeuher-elhurr.</i>
Üveggyöngy.	جوهر اللّيل	<i>ġeuher-elleil.</i>
Láda.	صندوق	<i>sandūk.</i>
Kis láda.	ربيعه	<i>rebṯa.</i>

Partes corporis.

Corpus.	جسم * جسد	ġism. ġesm. ġesed,
Caput.	رأس	rās.
Frons.	جبهة	ġebha.
Frons.	صلعة	salâa.
Facies.	وجه	wuġh.
Facies deformis.	كتاره	kemmāra.
Facies deformis.	خشوش	chansūs.
Pes.	رجل	riġl.
Pedes.	رجلين	riġlin. riġlein.
Genu.	ركبة	rukba.
Auris.	وذن	wudn.
Nasus.	نيف	nif.
Nasus.	منخار	minchār. munchār.
Manus.	يد	jedd.
Glandulæ.	غدد	gerāġim.
Barba.	لحية	lahja.
Lingua.	لسان	lisān. lesān.
Medulla.	مخ	muchch.]
Cerebrum.	مخ	muchch.
Articulus.	مفصل	mafsāl.
Cubitus.	مرفق	merfeg.
Talus pedis.	كعبه	kāba.
Pulmo.	رئة	reija. rija.
Guttur.	حلق	halk.
Sanguis.	دم	demm.

Testrészek.

Test.	جسم ٭ جسد	<i>ġism. ġesm. ġesed.</i>
Fej.	راس	<i>rās.</i>
Homlok.	جبهه	<i>ġebha.</i>
Homlok.	صلعه	<i>sal 'a.</i>
Arc.	وجه	<i>wuġh.</i>
Arc (pejoratív), pofa.	كمّاره	<i>kemmāra.</i>
Arc (pejoratív), „orr, szájkosár”.	خنشوش	<i>chanśūs.</i>
Láb.	رجل	<i>riġl.</i>
Lábak.	رجلين	<i>riġlīn. riġlein.</i>
Térd.	ركبه	<i>rukba.</i>
Fül.	وذن	<i>wudn.</i>
Orr.	نيف	<i>nīf.</i>
Orr.	منخار	<i>minchār. munchār.</i>
Kéz.	يدّ	<i>jedd.</i>
Mandula.	كراجم	<i>gerāġim.</i>
Szakáll.	لحيه	<i>lahja.</i>
Nyelv.	لسان	<i>lisān. lesān.</i>
Velő.	مخّ	<i>muchch.</i>
Agy.	مخّ	<i>muchch.</i>
Ízület, ujjperc.	مفصل	<i>mafsal.</i>
Könyök.	مرفكّ	<i>merfeg.</i>
Sarok.	كعبه	<i>ka 'ba.</i>
Tüdő.	ريّه	<i>reija. rija.</i>
Torok.	حلق	<i>halk.</i>
Vér.	دمّ	<i>demm.</i>

Gena.	خَدّ	chadd.
Uva.	حَلَق	halk.
Nigrum oculi.	مَوْمَا ذَا الْعَيْنِ	mūmū del-āin.
Maxilla.	حَنَك	hank.
Larynx.	حَنَجُورَه	hangīūra.
Supercilium.	حَاجِب	hāgib.
Supercilia.	حَوَاجِب	hawāgib.
Dens caninus.	نِيب	nīb.
Fibula pedis.	قَصْبَه ذَا الرِّجْلِ	kasba der-riġl.
Occiput.	قَفَا	kafā.
Cor.	قَلْب	kalb.
Oculus.	عَيْن	āin.
Oculi.	عَيْنَيْنِ	āinīn. āinein.
Membrum.	عَضْو	ādwu.
Nervus, tendo.	عَرْقُوب	ārķūb.
Os, ossis.	عَظْم	ādm. ādam.
Axilla.	اِبْبَاط	ibāt.
Mystaces.	عَصَافِر	āsāfir.
Vena.	عَرَف	yrk.
Nervus.	عَصْبَه	āsba.
Os, oris.	فَم	summ.
Dens molaris.	ضَرْسَه	darsa.
Costa.	ضَلْعَه	dylāa.
Splen.	طَائِحَان	tyhān.
Dorsum.	ظَهْر	dahr.
Femur.	فَخْد	fachd.
Digiti pedis.	صَبْعَيْنِ ذَا الرِّجْلِ	sabŷn der-riġl.
Digiti.	صَبْعَيْنِ ذَا الْيَدِ	sabŷn del-jedd.
Pectus.	صَدْر	sadar. sydr.

Orca.	خَدّ	<i>chadd.</i>
Nyelvcsap.	حَلَق	<i>halk.</i>
Szem feketéje.	مومو ذا العين	<i>mūmū del- 'ain.</i>
Orca.	حَنَك	<i>hank.</i>
Gége.	حَنجوره	<i>hanġiūra.</i>
Szemöldök.	حَاجِب	<i>hāġib.</i>
Szemöldökök.	حَوَاجِب	<i>hawāġib.</i>
Szemfog.	نِيب	<i>nīb.</i>
Szárkapoccsont.	قَصْبِه ذا الرّجل	<i>kasba der-riġl.</i>
Nyakszirt.	قَفَا	<i>kafā.</i>
Szív.	قَلْب	<i>kalb.</i>
Szem.	عَيْن	<i>'ain.</i>
Szemek.	عَيْنِين	<i>'ainīn.</i>
Végtag, testrész.	عَضْو	<i>'adwu.</i>
Ideg. Ín.	عَرَقُوب	<i>'arkūb.</i>
Csont.	عَظْم	<i>'adm. 'adam.</i>
Hónalj.	اِيِيَاط	<i>ibāt.</i>
Bajusz.	عَصَافِر	<i>'asāfir.</i>
Ér.	عَرَق	<i>'yrk.</i>
Ideg.	عَصْبِه	<i>'asba.</i>
Száj.	فَمّ	<i>fumm.</i>
Örlőfog.	ضَرَسَه	<i>darsa.</i>
Borda.	ضَلْعَه	<i>dyl 'a.</i>
Lép.	طِيحَان	<i>tīhān.</i>
Hát.	ظَهْر	<i>dahr.</i>
Comb.	فَخْد	<i>fachd.</i>
Lábujjak.	صَبْعِين ذا الرّجل	<i>sab 'yn der-riġl</i>
Kézujjak.	صَبْعِين ذا اليَدّ	<i>sab 'yn del-jedd.</i>
Mellkas.	صَدْر	<i>sadar. sydr.</i>

Crines.	شعر	šaâr.
Ambo labia.	شوارب	šewārib.
Ambo labia.	شفايف	šefāif.
Mamma.	برولة	bezûla.
Mammæ.	برازل	bezāzil.
Digitus pedis.	بته ذا الرجل	bennā der-riġl.
Digiti pedis.	بنان	benān.
Digitus.	صبع	sabā.
Polex.	الغوقى	elfūkȳ.
Digitus salutaris.	الشاهد	eššāhid.
Digitus medius.	الوسطى	elwustȳ.
Digitus annularis.	الثحتى	eitahū.
Digitus auricularis.	الصبع الصغير	essabā - essaghȳr.
Sura pedis.	حوتة ذا الرجل	hūta der-riġl.
Sura pedis.	بطعة ذا الرجل	betāa der-riġl.
Dens.	سن	senn. sinn.
Dentes.	اسنان	esnān.
Tempora.	مضاجع	medāgha.
Dentes anteriores.	اسنان الاحرار	esnān - elahrār.
Labium inferius.	شفة	šeffa.
Palpebra.	شعر ذا العين	šefer del - āin.
Spina dorsi.	سنسول ذا الظهر	sensul ded-dahr.
Pupilla oculi.	بأوطه ذا العين	bellota del - āin.
Labium superius.	شارب	šāreb.
Venter.	كرش	kirš. kerš.
Venter.	جوف	ġiuf.
Scapula.	كتف	ketf. kītf.
Umbilicus.	سرة	surra.
Auricula.	شعبة ذا الوزن	šahma del-wudn.

Haj, szőrzet.	شعر	śa 'r.
Ajkak.	شوارب	śewārib.
Ajkak.	شفاف	śefāif.
Emlő.	بزوله	bezūla.
Emlők.	بزال	bezāzil.
Lábujj.	بئه ذا الرّجل	benna der-riġl.
Lábujjak.	بنان	benān.
Ujj.	صبع	sab '.
Hüvelykujj.	الفوقي	elfūky.
Mutatóujj.	الشّاهد	eśśāhid.
Középső ujj.	الوسطي	elwustȳ.
Gyűrűs ujj.	التّحتي	ettahtī.
Kisujj.	الصّبع الصّغير	essab 'essaghȳr.
Lábikra.	حوته ذا الرّجل	hūta der-riġl.
Lábikra.	بطعه ذا الرّجل	bet 'a der-riġl.
Fog.	سنّ	senn. sinn.
Fogak.	اسنان	esnān.
Halántékok.	مضاغه	medāgha.
Metszőfogak.	اسنان الاحرار	esnān-elahrār.
Alsó ajak.	شقّه	śeffa.
Szemhéj.	شفر ذا العين	śefer del- 'ain.
Hátgerinc.	سنسول ذا الظّهر	sensūl ded-dahr.
Pupilla.	بلّوطه ذا العين	bellota del- 'ain.
Felső ajak.	شارب	śāreb.
Has.	كرش	kirś. kers̄.
Has.	جوف	ġiūf.
Lapocka.	كتف	ketf. kītf.
Köldök.	سرّه	surra.
Fülcimpa.	شحمه ذا الوزن	śahma del-wudn.

Tibia.	ساق	sāg.
Vesica.	نبولہ	nebūla.
Malleolus pedis.	کدم	gedem.
Hepar.	کبدہ	kibda.
Pugnus.	دبرہ ذالید	debrā del-jedd.
Uterus.	رحم	rahm.
Cutis.	جلد	gild.
Unguis.	ظفر	daṣar. daṣr.
Ungues.	ظفرین	daṣrīn.
Gremium, sinus.	حجر	huḡr.
Sinus.	شون	śūn.
Vestigiura.	اثر	ettar.
Pituita.	تخمہ	tochūna.
Mucus.	خونہ	chanūna.
Ructus.	تکریجہ	tekryā.
Sudor.	مرق	ārak.
Singultus.	خواقہ	fewwāka. furwāka.
Risus.	ضحک	dahk.
Fletus.	بکا	bikā.
Sitis.	عطش	āteś.
Fames.	جوع	giū.
Vita.	عمر	ūmer. ūmr.
Spiritus.	روح	rūh.
Prolapsie in caput subla-	کر لایسہ * شغلایسہ	kurdaisa. šukleiba.
tis pedibus.		
Cadaver.	جیفہ	ḡya.

Lábszár.	ساگ	<i>sāg.</i>
Hólyag.	نبوله	<i>nebūla.</i>
Lábfej.	گدم	<i>gedem.</i>
Máj.	كبده	<i>kibda.</i>
Ököl.	دبزه ذا اليد	<i>debza del-jedd.</i>
Méh.	رحم	<i>rahm.</i>
Bőr.	جلد	<i>gild.</i>
Köröm.	ظفر	<i>dafar. dafr.</i>
Körmök.	ظفرين	<i>dafrīn.</i>
Öl.	حجر	<i>huġr.</i>
Öl.	شون	<i>śūn.</i>
Nyom.	اثر	<i>ettsr.</i>
Takony.	تخمه	<i>tochma.</i>
Turha.	خنونه	<i>chanūna.</i>
Böfögés.	تكريعه	<i>tekry‘a.</i>
Izzadtság.	عرق	<i>‘arak</i>
Hörgés.	فواقه	<i>fewwāka. fuwwāka.</i>
Nevetés.	ضحك	<i>dahk.</i>
Sírás.	بكا	<i>bikā.</i>
Szomjúság.	عطش	<i>‘ateś.</i>
Éhség.	جوع	<i>ġiū‘</i>
Élet, életkor.	عمر	<i>‘umer. ‘umr.</i>
Lélek.	روح	<i>rūh.</i>
Bukfenc.	کردايسه چ شقلايه	<i>kurdaisa. śukleiba.</i>
Holttest.	جيفه	<i>ġīfa.</i>

De Morbis.

Morbus.	مرض	marad.
Dolor.	حرب	harÿk.
Fluxio.	حله	hamla.
Catharus.	روح	reuwāh.
Hæmorrhagia.	رعاف	rūāf. reāf.
Tunica oculorum.	زناد ذا العين	zenād del - āin.
Tunica oculorum.	نجه ذا العين	negma del - āin.
Dolor.	وجع	uġiā.
Cancer.	وأكله	wākla.
Dolor glandularum.	هبوط	hebūt. hubūt.
Tabes.	المرض الرقيق	elmarad errakÿk.
Tabes.	المرض الزين	elmarad ezzein.
Variolæ.	جدري	ġedri. ġidri.
Ulcus in digito.	معريف * معريف	mārijek. mārÿk.
Scabies.	جرب	ġerb.
Elephantia.	جذام	ġiudām.
Vulnus.	جرح	ġiurh. ġerh.
Pruritus.	حكة	hakka.
Furunculus.	نقاله	demmāla.
Febris.	حما * حثي	humma.
Febris calida.	الحما السخونة	elhumma - essachūna.
Febris frigida.	الحما الباردة	elhumma - elbārīda.
Febris triduana.	الحما الثلثية	elhumma - ettsultsija.
Apoplexia.	نقطة	nokta.
Asthma.	قدفة	kadfa.
Febris tabifica.	مكلفه	mukelfa.

Betegségek.

Betegség.	مرض	<i>marad.</i>
Fájdalom.	حريق	<i>harṽk.</i>
Folyás.	حملة	<i>hamla.</i>
Hurut.	رواح	<i>reuwāh.</i>
Vérzés.	رعاف	<i>ru'āf. re'āf.</i>
Szemnyálkahártya.	زناد ذا العين	<i>zenād del- 'ain.</i>
Szemnyálkahártya.	نجمه ذا العين	<i>neġma del- 'ain.</i>
Fájdalom.	وجع	<i>uġia'</i>
Rák.	واكله	<i>wākla.</i>
Mirigyfájdalom.	هبوط	<i>hebūt. hubūt.</i>
Sorvadás.	المرض الرقيق	<i>elmarad errakṽk.</i>
Sorvadás.	المرض الزين	<i>elmarad ezzein.</i>
Himlő.	جدري	<i>ġedrī. ġidrī.</i>
Ujjfekély.	معريق معريق	<i>ma'rijek. ma'rṽk.</i>
Rüh.	جرب	<i>ġerb.</i>
Elefantiázis.	جذام	<i>ġiudām.</i>
Seb.	جرح	<i>ġiurh. ġerh.</i>
Viszketés.	حكة	<i>hakka.</i>
Furunkulus.	دماله	<i>demmāla.</i>
Láz.	حمًا حمى	<i>hum mā.</i>
Forróház.	الحمّا السخونه	<i>elhum mā-essachūna.</i>
Hidegláz.	الحمّا الباردة	<i>elhum mā-elbārīda.</i>
Háromnapos ház.	الحمّا الثلثيه	<i>elhum mā-ettsultsija.</i>
Gutaütés.	نقطه	<i>nokta.</i>
Asztma.	قدفه	<i>qadfa.</i>
Hastífusz.	مكلفه	<i>mukelfa.</i>

Erysipelas.	التار الغارسيه	ennar - elfarsija.
Porriqo.	قرعه	karāa.
Asthma.	صيق النفس	daik - ennefs. dÿk - ennefs.
Obstructio alvi.	عصه	āhma.
Pestis.	طاعون ☞ حبه	tāūn. habba.
Lepra.	برص	baras.
Scorbutus.	صيد الغم	said - elfumm.
Tussis vehementior.	قهقهه	kahra.
Morbus caducus.	قرينه	karīna.
Verruca.	بقوش	berrekūs.
Febris tabifica.	بو نقطه	bū nokta.
Lichen.	حزازه	haẓāza.
Struma.	حوصله	hausla.
Pustulæ rubentes.	بو حرون	bū hamrūn.
Fætor oris.	بخار	buchār.
Icterus.	بو صفار	bū saffār.
Morbus gallicus.	المرض الكبير	elmarad - elkebîr.
Pustulæ acuminatæ.	بو شوك	bū šuk.
Syncopen.	مغاشيه	mughasija.
Paronychia.	بو نكاس	bū dehhās.
Tussis.	سعله	sōla.
Hemicrania.	شقيقه	šakÿka.
Dissenteria.	سهله	sohla.
Hæmorrhoids.	بواسر	bewāsîr.
Erysipelas.	حمرة	humra.
Hernia.	فتق	fetk. fîk.
Pus, sanies.	صديد	sadîd.
Sanies.	قيح	kÿh.

Orbánc.	النَّارِ الْفَارْسِيَّةِ	<i>ennār-elfārsija.</i>
Ótvar.	قَرَعَهُ	<i>kar ‘a.</i>
Asztma, nehéz légzés.	ضَيْقُ النَّفْسِ	<i>daik-ennefs. dŷk-ennefs.</i>
Székrekedés.	عَصَمَهُ	<i>‘asma.</i>
Pestis.	طَاعُونٌ بِحَبِّهِ	<i>tā ‘ūn. habba.</i>
Lepra.	بَرَصٌ	<i>baras.</i>
Skorbut.	صَيْدُ الْفَمِّ	<i>said-elfumm.</i>
Erős köhögés.	قَهْرُهُ	<i>kahra.</i>
Epilepszia.	قَرِينُهُ	<i>karīna.</i>
Szemölcs.	بَرْقُوشٌ	<i>berrekūs.</i>
Hastífusz.	بُورُ نَقْطَتِهِ	<i>bū nokta.</i>
Sömör.	حَزَاذَةٌ	<i>hazāza.</i>
Strúma.	حَصُولَةٌ	<i>hasūla.</i>
Rubeola.	بُورُ حَمْرُونِ	<i>bū hamrūn.</i>
Rossz lehellet.	بَخَارٌ	<i>buchār.</i>
Sárgaság.	بُورُ صَفَّارٍ	<i>bū saffār.</i>
Szifilisz.	الْمَرَضُ الْكَبِيرُ	<i>elmarad-elkebīr.</i>
Hegyes pattanás.	بُورُ شَوْكٍ	<i>bū šūk.</i>
Ájulás.	مَغَاشِيَةٌ	<i>mughāšija.</i>
Körömaggyulladás.	بُورُ دَحَّاسٍ	<i>bū dehḥās.</i>
Köhögés.	سَعْلُهُ	<i>so ‘la.</i>
Fejfájás.	شَقِيقَةٌ	<i>šakŷka.</i>
Véres hasmenés.	سَهْلُهُ	<i>sohla.</i>
Aranyér.	بُورُ أَسَرٍ	<i>bewāsir.</i>
Orbánc.	حَمْرُهُ	<i>humra.</i>
Sérv.	فَتْكٌ	<i>fetk. fŷtk.</i>
Genny.	صَدِيدٌ	<i>sadīd.</i>
Váladék.	قَيْحٌ	<i>kŷh.</i>

Dislocatio alicujus mem- bri.	فَكْ	<i>fekk.</i>
Stranguria.	حصران ذا البول	<i>husrān del -būl.</i>
Pus.	لوعي	<i>luŷ.</i>
Ictus pede.	ركله	<i>rukla.</i>
Ictus capite.	شككى	<i>ging. geng.</i>
Ictus pugno.	لكزه	<i>lekza. lukza.</i>
Ictus pugione.	ركزه	<i>rekza.</i>
Ictus, qui in capite fit.	رسيه	<i>rusija.</i>
Ictus in occipite.	شكطيہ	<i>sektiija.</i>
Ictus vola in occipite.	ززه	<i>zezza.</i>
Ictus genu.	ركبيه	<i>rukbiija.</i>
Emplastrum.	لصقه	<i>lyska.</i>
Colaphus.	طرشه	<i>tarša.</i>
Fulcrum subalare.	كياله	<i>kila.</i>
Phlebotomon.	مبزع	<i>mebzak.</i>
Medicina.	دوا	<i>dewā. duwā.</i>
Electuarium.	تنقيه	<i>tankija.</i>

U t e n s i l i a.

Domus.	دار	<i>dār.</i>
Cubiculum.	بيت	<i>beit. bīt.</i>
Scala.	دروج	<i>durūg.</i>
Ianua.	دقه	<i>deffa.</i>
Tigillum.	ركيزه	<i>rekiza.</i>
Trabs.	كايه	<i>geiza.</i>
Ligneæ pars lecti.	كاطري * قرقطون	<i>katri. karketūn.</i>

Ficam.	فَكَ	<i>fekk.</i>
Nehéz vizezés.	حصران ذا البول	<i>husrān del-būl.</i>
Genny.	لوعي	<i>lū 'y.</i>
Rugás.	ركله	<i>rukla.</i>
Fejelés.	گنگ	<i>ging. geng.</i>
Ökölcsapás.	لكزه	<i>lekza. lukza.</i>
Tőrszúrás.	ركزه	<i>rekza.</i>
Fejre mért csapás.	رسيه	<i>rusija.</i>
Tarkócsapás.	شكطيه	<i>šektija.</i>
Ökölrel tarkóra mért csapás.	زرّه	<i>zezza.</i>
Térdcsapás.	ركبيه	<i>rukbiya.</i>
Gipsz	لصقه	<i>lyska.</i>
Pofon.	طرشه	<i>tarša.</i>
Mankó.	كيله	<i>kīla.</i>
Érvágó eszköz.	مبزع	<i>mebzak.</i>
Gyógyszer.	دوا	<i>dewā. duwā.</i>
Szájban olvadó orvosság (electuarium). ^{lxvii}	تنقيه	<i>tankīja.</i>

Ház és háztartási eszközök.

Ház.	دار	<i>dār</i>
Szoba.	بيت	<i>beit. bīt.</i>
Lépcső.	دروچ	<i>durūg.</i>
Ajtó.	دقه	<i>deffa.</i>
Gerenda.	ركيزه	<i>rekīza.</i>
Keresztgerenda.	گایزه	<i>geiza.</i>
Fa ágykeret.	کاطري قرقطون	<i>katrī. karketūn.</i>

Stabulum.	روا	reuwā.
Cardo.	رزه	rezza.
Cardines.	رزاین	rezāiz.
Pessulus portæ.	زکروم	zēkrūm.
Vitrum.	ورقه ذال الزجاج	werka dez - zāg.
Aula.	وسط ذال الدار	wust ded - dār.
Paries.	حيط * حایط	hajt. hāit.
Lapis.	حجر	haġiar.
Lapis quadratus.	الحجر المنجور	elhaġiar - elmenġiūr.
Culina.	کشیبه	keššīna. kuššīna.
Later coctus.	لجور * لاجور	lēġiūr. laġiūr.
Calx.	جير	ġir.
Tegula.	قرمود	karmūd.
Canalis.	قادوس	kādūs.
Limen portæ.	عتبه	ātba.
Angulus.	قنت	kant.
Domuncula.	دوبریه	duwirija.
Fenestra.	طاقه	tāka.
Cancelli.	شعاک	šebbāk.
Scala lignea.	سلم	sullūm.
Laqueare.	سقف	sekaṣ.
Tectum.	سطح	satah. sath.
Porta.	باب	bāb.
Columna.	ساربه	sarija.
Cisterna.	مطفيه ذال الی	maṭṭija del - mā.
Alveus.	مجر	meġrā. miġrā.
Reconditorium.	مخزن	machzen.
Lagena.	رضومه	radūma. rudūma.

Istálló.	روا	<i>reuwā.</i>
Sarok.	رّزه	<i>rezza.</i>
Csapolt gerendák.	رزايڙ	<i>rezāiz.</i>
Retes.	زكروم	<i>zেকrūm.</i>
Kristálylap.	ورقه ذا الزّاج	<i>werka dez-zāḡ.</i>
Udvar.	وسط ذا الدّار	<i>wust ded-dār.</i>
Fal.	حيط ڤحايط	<i>hajt. hāit.</i>
Kő.	حجر	<i>haḡiar.</i>
Kockakő.	الحجر المنجور	<i>elhaḡiar-elmengīūr.</i>
Konyha.	كشّينه	<i>keśśīna. kuśśīna.</i>
Égetett tégl.	لجور ڤلاجور	<i>leḡiūr. laḡiūr.</i>
Mésző.	جبر	<i>ḡīr.</i>
Cserép.	قرمود	<i>karmūd.</i>
Csatorna.	قادوس	<i>kādūs.</i>
Küszőb.	عتبه	<i>‘atba.</i>
Szeglet.	قنت	<i>kant.</i>
Kunyhó.	دويريه	<i>duwīrija.</i>
Ablak.	طاقه	<i>tāka.</i>
Ablakrostély.	شباك	<i>šebbāk.</i>
Falépcső.	سلوم	<i>sullūm.</i>
Táblás mennyezet.	سقف	<i>sekaf.</i>
Tető.	سطح	<i>satah. sath.</i>
Kapu.	باب	<i>bāb.</i>
Oszlop.	ساريه	<i>sārija.</i>
Ciszterna.	مطفيه ذا الما	<i>mætfija del-mā.</i>
Vízvezeték.	مجرا	<i>meḡrā. miḡrā.</i>
Kamra.	مخزن	<i>machzen.</i>
Butykos.	رضومه	<i>radūma. rudūma.</i>

Aqualis.	زير	zīr.
Patera.	زلافه	zelāfa.
Anaclynterium.	زريده	zerbija.
Pulvinar.	خذه	muchadda.
Cortina contra culices.	ناموسيه	nāmūsija.
Cantharus pro caffè.	بقرج	bakrağ.
Funis.	طوال	tuwāl.
Orbis.	طيسيل	tabsil.
Olla.	طنجيه	tanğija.
Lectus.	فراش	firās.
Sartago.	طاوه	tāwa.
Sartago testacea.	طجين	tagīn.
Sera lignea.	فرخه ذا العون	farcha del - ūd.
Clavis.	سروت	serūt.
Clavis.	مفتاح	miftāh.
Corbis.	سله	sulla.
Catena.	سلسلة	sensela.
Cantharus pro Thè.	چران	berrād.
Scala ex funibus.	سلمه	sulba.
Culcitra lanea.	مطربه	mutarba.
Pera viatorum.	اقراب	akrāb.
Aqualis.	چاده	berrāda. berreda.
Cophinus ex foliis con-	قده	kuffa.
textus.		
Clepsydra.	رمليه	ramlija.
Mulētra.	حلاب	hallāb.
Matula.	حلاب	hallāb.
Matula.	گلاس	gellās.
Ellychnium.	نبله	debla. dubla.

Vödör.	زير	<i>zīr.</i>
Csésze.	زلافه	<i>zelāfa.</i>
Szőnyeg.	زريبه	<i>zerbija.</i>
Vánkos.	مخده	<i>muchadda.</i>
Szúnyogháló.	ناموسيه	<i>nāmūsija.</i>
Kávészkanna.	بقرج	<i>bakraḡ.</i>
Kötél.	طوال	<i>tuwāl.</i>
Tányér, tál.	طبسيل	<i>tabsīl.</i>
Fazék.	طنجيه	<i>tanḡija.</i>
Ágy.	فراش	<i>firāś.</i>
Serpenyő.	طاوه	<i>tāwa.</i>
Cserépedény.	طجين	<i>taḡīn.</i>
Faretesz.	فرخه ذا العود	<i>farcha del-‘ūd.</i>
Kulcs.	سروت	<i>serūt.</i>
Kulcs.	مفتاح	<i>miftāh.</i>
Kosár.	سله	<i>sulla.</i>
Lánc.	سנסله	<i>sensela.</i>
Teáskanna.	برّاد	<i>berrād.</i>
Kötélhágcsó.	سلبه	<i>sulba.</i>
Matrac.	مطربه	<i>mutarba.</i>
Útitárisznya.	اقراب	<i>akrāb.</i>
Vödör.	برّاده	<i>berrāda. berreda.</i>
Fonott kosár.	قفّه	<i>kuffa.</i>
Homokóra.	رمليه	<i>ramlija.</i>
Fejőedény.	حلاب	<i>hallāb.</i>
Edény.	حلاب	<i>hallāb.</i>
Éjjeliedény.	كلاس	<i>gellās.</i>
Lámpabél.	دبله	<i>debla. dubla.</i>

Forfex.	مقص	mākass.
Scutella lignea.	جفنه	ġifna.
Manubrium.	قبضه	kabda.
Olla.	برمه	burma.
Cribrum frumenti.	دوستار	būsejjār.
Dolium parvum.	بوش	būš.
Lagena testacea.	بطاه	batta.
Scrinium.	مجر	meġiarr.
Mensa.	ميدو	mida. meida.
Furcula.	مچکي	meġekk.
Sella.	شليه	šulja. šilja.
Mortarium ex marmore.	مهر از دا الزخام	mīhrāz der-rāchām.
Scopa.	شطابه	šittāba. šitāba.
Umbella.	مظلل	mudall.
Operculum.	مغطاه	mughatta.
Operculum.	مکت	mukebb.
Baculus.	زلاط	zollāt.
Urceus.	کربه	gerba.
Sartago.	مقلي	mykla.
Tegumentum lecti.	لحاف	lehāf.
Lodix.	انزار	iẓār.
Paropsis.	فطار	ghutār.
Oscillum.	مطيشه	matīsa.
Tapes variegatus.	تليس	tellis. tillis.
Tapes lineatus.	حنبل	hanbel.
Pyxis.	حکي	hokk.
Sedes.	کرسى	kursī.
Mantile.	منديل	mendil.

Olló.	مقصّ	<i>makass.</i>
Teknő.	جفنه	<i>gīfna.</i>
Nyel, markolat.	قبضه	<i>kabda.</i>
Fazék.	برمه	<i>burma.</i>
Szita.	بوسيار	<i>būsejjār</i>
Kancsó.	بوش	<i>būś</i>
Cserébutykos.	بطّه	<i>batta.</i>
Tok.	مجرّ	<i>meġiarr.</i>
Asztallap, alacsony asztalka.	میده	<i>mīda. meida.</i>
Villa.	مجاك	<i>meġekk.</i>
Ülőke.	شليه	<i>śulja. śilja.</i>
Márványozsár.	مهرار ذا الرّخام	<i>mīhrāz der-rāchām.</i>
Seprű.	شطّابه	<i>śittāba. śitāba.</i>
Ernyő.	مظلّ	<i>mudall.</i>
Fedő.	منطّه	<i>mughatta.</i>
Kúp alakú fedő.	مكبّ	<i>mukebb.</i>
Pálca.	زلاط	<i>zollāt.</i>
Cserépkorsó.	كربه	<i>gerba.</i>
Serpenyő.	مقلّی	<i>mykla.</i>
Ágytakaró.	لحاف	<i>lehāf.</i>
Szótt takaró.	ایزار	<i>izār.</i>
Tálka.	غطار	<i>ghutār.</i>
Függőágy.	مطیشه	<i>matīśa.</i>
Tarka takaró.	تلّیس	<i>tellīs. tillīs.</i>
Csíkos futószőnyeg.	حنبل	<i>hanbel.</i>
Szelence.	حكّ	<i>hokk.</i>
Ülés.	كرسي	<i>kursī.</i>
Gyapjúkendő. lxxviii	مندیل	<i>mendīl.</i>

Saccus , quo reponitur lectus.	مغراش	<i>mefrās.</i>
Phiala.	فنجل	<i>fenġel.</i>
Aqualis testaceus.	قلوش	<i>kalloš.</i>
Corbicula.	ققيغه	<i>kufiġa.</i>
Tubulus pro sumenda in fumo herba nicotiana.	قضيپ	<i>kadyb.</i>
Sera catenaria.	قفل	<i>kafel. kaft.</i>
Puteus.	بئر	<i>bīr.</i>
Vestibulum.	دهلیس	<i>dehlīs.</i>
Gypsum.	کبص	<i>gebs.</i>
Situla.	دلو	<i>delū.</i>
Pulvinar rotundum.	سطرمیه	<i>suturmija. usturmija.</i>
Sera.	لوبه	<i>loba.</i>
Storea.	حصیر	<i>hasīr.</i>
Candelabrum.	حصکه	<i>kaska.</i>
Armarium.	خرین	<i>chazīn.</i>
Culter.	خدمی	<i>chudmī.</i>
Filum.	خیط	<i>chajt.</i>
Poculum.	کاس	<i>kās.</i>
Cos.	رحا نا الحجام	<i>rahā del - haġġiam.</i>
Cochlear.	مغرف	<i>mughruf.</i>
Scopa.	مسهله	<i>musehla.</i>
Speculum.	مرایه	<i>mirāja. merāja.</i>
Speculi crystallum.	ما نا المرایه	<i>mā del - mirāja.</i>
Horo'ogium.	مشکانه	<i>magāna.</i>
Paropsis magna.	مخفیغه	<i>muchfiġa.</i>
Acus magna.	مخیط	<i>muchait. muchjat.</i>
Baculus manualis.	خیزرانه	<i>chayzrāna.</i>

Gyékenyágytartó zsák.	مفراش	<i>meḫrāš.</i>
Csésze.	فنجل	<i>fenġel.</i>
Agyagkorsó.	قلّوش	<i>kallōš.</i>
Kosarak.	قفيفه	<i>kufīfa.</i>
Pipa.	قضيّب	<i>kadȳb.</i>
Lakat.	قفل	<i>kafel. kafl.</i>
Kút.	ببر	<i>bīr.</i>
Udvar.	دهليس	<i>dehlīs.</i>
Gipsz.	گبص	<i>gebs.</i>
Vödör.	دلو	<i>delū.</i>
Puff.	سطرميه	<i>suturmija. usturmija.</i>
Zár.	لوبه	<i>lōba.</i>
Gyékeny.	حصير	<i>hasȳr.</i>
Kandeláber. ^{lxxix}	حصكه	<i>haska.</i>
Szekrény.	خزين	<i>chazīn.</i>
Konyhakés.	خدمي	<i>chudmī.</i>
Fonal.	خيّط	<i>chajt.</i>
Pohár.	كاس	<i>kās.</i>
Fenőkö.	رحا ذا الحجام	<i>rahā del-haġġiām.</i>
Merőkanál.	مغرف	<i>mughruf.</i>
Seprű.	مسهله	<i>musehla.</i>
Tükör.	مرايه	<i>mirāja. merāja.</i>
Kristálytükör.	ما ذا المرايه	<i>mā del-mirāja.</i>
Óra.	مگانه	<i>magāna.</i>
Nagy tálca.	مخفيه	<i>muchfija.</i>
Nagy tű.	مخيّط	<i>muchait. muchjat.</i>
Sétapálca.	خيزرانه	<i>chaizrāna.</i>

Lebes.	قدرة	kadra.
Peniculum.	زيف	zif.
Cæmentum arenatum.	بغلي	baghlÿ.
Fimetum.	مزبله	mezēbla.
Sericum.	حرير	harir.
Veru ligneum.	مشوا	mišwā.
Muscipula.	مصيده ذا الغيران	masīdā del-firān.
Dolium.	برميل	bermil.
Atrium.	سطوان	satwān.
Piscina.	صهرج	sahrġ.
Latrina.	مطاهر	mutāhar.

Instrumenta opificum.

Circinus.	دابد	dābed.
Lima.	مبرد	mubred.
Clavus.	مسبار	mismār.
Dolabra.	ملاسه	mellāsa. mullāsa.
Terebra magna.	منقب	mitskab.
Instrumenta opificum.	معاون	mālin.
Ferreus vectis.	رجل ذا الحثوف	riġl del-hallūf.
Follis.	رابوز	rābūz.
Follis major.	كبير	kīr.
Trulla.	ملاسه	mellāsa. mullāsa.
Cochlea.	وشك	wusk.
Incus.	زبره	zebra.
Incus.	بقرنيه	bukornija.
Falx putatoria.	زباره	zebbāra.

Üst.	قدره	<i>kadra.</i>
Kefe.	زيف	<i>zīf.</i>
Malter.	بغلي	<i>baghl̄y.</i>
Trágyadomb.	مزبله	<i>mezebla.</i>
Selyem.	حرير	<i>harīr.</i>
Nyárs.	مشوا	<i>mišwā.</i>
Egérfogó.	مصيده ذا الفيران	<i>masīda del-fīrān.</i>
Hordó.	برميل	<i>bermīl.</i>
Terem.	سطوان	<i>satwān.</i>
Medence.	صهريج	<i>sahrīġ.</i>
Latrina.	مطاهر	<i>mutāhar.</i>

Kézművesszerszámok.

Körző.	دابد	<i>dābed.</i>
Reszelő.	مبرد	<i>mubred.</i>
Szeg.	مسمار	<i>mismār.</i>
Gyalu.	ملّاسه	<i>mellāsa. mullāsa.</i>
Nagy fúró.	متقّب	<i>mitskab.</i>
Kézművesszerszámok.	ماعون	<i>mā'ūn.</i>
Vas rúd.	رجل ذا الحلّوف	<i>riġl del-hallūf.</i>
Fújtató.	رابوز	<i>rābūz.</i>
Nagy fújtató.	كير	<i>kīr.</i>
Simítókanál.	ملّاسه	<i>mellāsa. mullāsa.</i>
Csiga.	وشك	<i>wušk.</i>
Üllő.	زبره	<i>zebra.</i>
Üllő.	بقرنیه	<i>bukornija.</i>
Sarló, ágnyeső kés.	زباره	<i>zebbāra.</i>

Falx putatoria.	مزره	muzebra.
Dolabra magna.	مطلع	matlâ.
Forceps.	لقاط	lakkât.
Corium, quod fabri sera- rii gestant.	تپانده	rebânda.
Scalprum fabrile.	منقاش	munkâs.
Cribrum.	غربال	ghurbâl.
Vestis aduncus.	ماطنه	mâtina.
Scalprum.	مردوع	merbû.
Terebra.	چرخه	berrîma.
Machina textoria.	منسج	menseg.
Digitale.]	حلقه	halka.
Digitale sartoris.	حلقه ذالخطاط	halka del-chajjât.
Maleus.	مطرقة	mutarka.
Fusus.	مغزل	mughzel.
Veru ferreum.	سعدود	suffûd.
Serra.	منشار	munsar.
Scobina.	شکرینه	sekerfina.
Dolabra.	غزالیه	ghazâlîja.
Prelum.	تخت	tuchî.
Securis.	قدوم * قدوم	kadûm. kaddûm.
Subula.	یشقه * یشقی	jesfa.
Norma.	قالب	kâleb.
Falx putatoria.	حدیده	hadîda.
Falx messoria.	منجل	menġel.
Falx messoria minor.	محشه	muhhaśsa.
Infundibulum.	انبوط	lenbût.
Epistomium.	عنبوب	ânbûb.

Sarló, ágnyeső kés.	مزبره	<i>muzebra.</i>
Nagy csákány. ^{lxxx}	مطلع	<i>matla ‘</i>
Csipesz.	لقاط	<i>lakkāt.</i>
Kovácskötény.	تبانده	<i>tebānda.</i>
Kovácsvéső.	منقاش	<i>munkās.</i>
Szita.	غربال	<i>ghurbāl.</i>
Emelőrúd.	ماطنه	<i>mātna.</i>
Véső.	مربوع	<i>merbū ‘.</i>
Fúró.	بریمه	<i>berrīma.</i>
Szövőgép.	منسج	<i>menseġ.</i>
Gyűszű.	حلقه	<i>halka.</i>
Szabógyűszű.	حلقه ذا الخياط	<i>halka del-chajjāt.</i>
Kalapács.	مطرقة	<i>mutarka.</i>
Orsó.	مغزل	<i>mughzel.</i>
Vasnyárs.	سقود	<i>suffūd.</i>
Fűrész.	منشار	<i>munšār.</i>
Ráspoly.	شكر فينه	<i>šekerfīna.</i>
Szekerce. ^{lxxxix}	غزالیه	<i>ghazzālīja.</i>
Prés, satu.	تخت	<i>tucht.</i>
Fejsze.	قدوم ۞ قدوم	<i>kadūm. kaddūm.</i>
Ár.	یشفه ۞ یشفی	<i>ješfa.</i>
Öntőforma.	قالب	<i>kāleb.</i>
Metszőkés.	حدیده	<i>hadīda.</i>
Sarló.	منجل	<i>menġel.</i>
Fűsarló.	محشّه	<i>muhaśśa.</i>
Tölcser.	لنبوط	<i>lenbūt.</i>
Cső.	عنبوب	<i>‘anbūb.</i>

D e U r b e .

Urbs.	مدینه	<i>medīna.</i>
Pons.	قنطرة	<i>kantara.</i>
Platea.	زقة	<i>zanka.</i>
Platea, via.	مخرج	<i>mahāg̃g̃.</i>
Via.	طريق	<i>tar̃yk.</i>
Moschea.	جامع	<i>g̃iōm̃ỹ.</i>
Domus.	دار	<i>dār.</i>
Taberna.	حانوت	<i>hānūt.</i>
Forum.	سوق	<i>sūk. sok.</i>
Carcer.	حبس	<i>habs.</i>
Academia.	مدرسه	<i>mudersa.</i>
Hospitium studiosorum.	مدرسه	<i>mudersa.</i>
Schola.	مسجد	<i>mesid.</i>
Diversorium.	فندق	<i>fandak.</i>
Balneum.	حمام	<i>hammām.</i>
Xenodochium stultorum.	مرستان	<i>murstān.</i>
Xenodochium.	دار العیال	<i>dar-elūmjān.</i>
Turris.	صومعة	<i>somāa.</i>
Turris alta.	منزه	<i>menzah.</i>
Mola.	رحا	<i>rahā.</i>
Platea.	درب	<i>derb.</i>
Districtus urbis.	حومة	<i>hauma.</i>
Lectica.	مقعد	<i>muhaffa. mahaffa.</i>
Lectica.	دربوگه	<i>derboga.</i>
Pharus.	برج	<i>burg.</i>
	N	

A város.

Város.	مدینه	<i>medīna.</i>
Híd.	قنطره	<i>kantara.</i>
Utca.	زنقه	<i>zanka.</i>
Főút.	محجّ	<i>mahaḡḡ.</i>
Út.	طريق	<i>taryk.</i>
Mecset.	جامع	<i>ḡiāmy ‘.</i>
Ház.	دار	<i>dār.</i>
Csapszék.	حانوت	<i>hānūt.</i>
Piac.	سوق	<i>sūk. sōk.</i>
Börtön.	حبس	<i>habs.</i>
Felsőbb iskola.	مدرسه	<i>mudersa.</i>
Kollégium.	مدرسه	<i>mudersa.</i>
Iskola.	مسيد	<i>mesīd.</i>
Fogadó.	فندق	<i>fandak.</i>
Fürdő.	حمام	<i>hammām.</i>
Bolondokháza.	مرستان	<i>murstān.</i>
Vakok háza.	دار العميان	<i>dār-el ‘umjān.</i>
Torony.	صومعه	<i>sōm ‘a.</i>
Magas torony.	منزه	<i>menzah.</i>
Malom.	رحا	<i>rahā.</i>
Mellékutca.	درب	<i>derb.</i>
Városnegyed.	حومه	<i>hauma.</i>
Gyaloghintó, hordszék.	محقه	<i>muhaffa. mahaffa.</i>
Menyasszonyi gyaloghintó.	دربوگه	<i>derbōga.</i>
Világítótorony.	برج	<i>burḡ.</i>

Moenia.	سور	sūr.
Officina coriarii.	دار الذبغ	dār - eddabagh.
Officina figuli.	دار العمل	dār - elāmel.
Fornax calcaria.	كوشه ذا الجير	kuša del - ġir.
Officina monetaria.	دار ذا السكه	dār des - sikkā.
Aquarium.	سقاياه	sikāja.
Currus.	كدش	kudeš. kidiš.
Petalum.	عائيم ذا الریح	ūlejim der - rīh.
Sandapila.	تابوت	tabūt.
Funus.	كناره	genazā.
Locus, ubi oleum venditur.	معصره	mašra.

D e T e r r a.

Continens.	بَر	berr.
Mons.	جبل	ġebel.
Lapis.	حجر	haġiar.
Collis.	كديه	kudia. kudja.
Iugum montis.	عقبه	ākba.
Locus declivis.	حدوره	hudūra.
Promontorium.	راس ذا الجبل	rās del - ġebel.
Præcipitium.	حافة	hafa.
Horti.	جنان	genān.
Planities.	وطا	utā.
Desertum.	خلا	chalā.
Fovea.	حفرة	hufra. hafra.
Fluvius, rivus.	وان	wād.

Városfalak.	سور	<i>sūr.</i>
Bőrcserző műhely.	دار الذبغ	<i>dār-eddabagh.</i>
Fazekasműhely.	دار العمل	<i>dār-el ‘amel.</i>
Mészégető kemence.	كوشه ذا الجير	<i>kūša del-ġīr.</i>
Pénzverő műhely.	دار ذا السكّه	<i>dār des-sikka.</i>
Vizestömlő.	سقايه	<i>sikāja.</i>
Szekér.	كدش	<i>kudeš. kidiš.</i>
Szélkakas.	علیم ذا الرّيح	<i>‘ulejim der-rȳh.</i>
Halottvivő saroglya.	تابوت	<i>tabūt.</i>
Temetés.	گنازه	<i>genāza.</i>
Olajáruda.	معصره	<i>ma ‘sra.</i>

A föld.

Szárazföld.	برّ	<i>berr.</i>
Hegy.	جبل	<i>ġebel.</i>
Kő.	حجر	<i>haġiar.</i>
Domb.	كديه	<i>kudia. kudja.</i>
Hegycsúcs.	عقبه	<i>‘akba.</i>
Lejtő.	حدوره	<i>hudūra.</i>
Hegyfok.	راس ذا الجبل	<i>rās del-ġebel.</i>
Meredély.	حافه	<i>hāfa.</i>
Kertek.	جنان	<i>genān.</i>
Síkság.	وطا	<i>utā.</i>
Sivatag.	خلا	<i>chalā.</i>
Gödör.	حفرة	<i>hufra. hafra.</i>
Folyó.	واد	<i>wād.</i>

Fovea aqua plena.	شكاته	<i>gelta. kelta.</i>
Aratrum.	محراث	<i>muhrāts.</i>
Ratis.	معدية	<i>muāddia. maāddja.</i>
Mola aquaria.	ناعوره نا	<i>nāūra del-mā.</i>
Sylva.	غابه	<i>ghāba.</i>
Mola, quæ mulo, vel asino agitur.	طحونه	<i>tahūna.</i>
Via tritta.	طريق مخدومه	<i>tarj̄k machduma.</i>
Vadum.	مشرع ذا الواد	<i>mesrā del-wād.</i>
Canalis in horto, incile.	ساقبه	<i>sākija.</i>
Fossa.	خندق	<i>chandak.</i>
Fossa profunda.	بهيوت	<i>behmūt.</i>
Vallis.	شعبه	<i>šoba. sāba.</i>
Bivium.	مفرق نا الطروق	<i>mefrak det-turūk.</i>
Spelunca.	مغاره	<i>maghāra.</i>
Piscina.	حوض	<i>haud.</i>
Asylum.	حرمه	<i>hurma.</i>
Eremitorium.	زاويه	<i>zāuwija.</i>
Eremitorium.	رابطه	<i>rābita.</i>
Pagus.	دشره	<i>dešra.</i>
Vicus, attegia.	دوار	<i>duwwār.</i>
Tentorium arabum.	خيمه	<i>chaima.</i>
Tentorium.	خزانه	<i>chazāna. chyžāna.</i>
Grex.	دوله	<i>dūla.</i>
Caravana.	قافله	<i>kāfila.</i>
Sepulcrum.	قبر	<i>kabar. kabr.</i>

Vízzel teli gödör.	كَلْتَه	<i>gelta. kelta.</i>
Eke.	محرّاث	<i>muhrāts.</i>
Komp.	معدّيه	<i>mu‘addia. ma‘addja.</i>
Vízkerék. ^{lxxxii}	ناعوره ذا الما	<i>nā‘ūra del-mā.</i>
Erdő.	غابه	<i>ghāba.</i>
Szárazmalom.	طحونه	<i>tahūna.</i>
Kitaposott út.	طريق مخدومه	<i>taryk machdūma.</i>
A vádiban vezető út, átkelő.	مشرع ذا الواد	<i>mešr‘a del-wād.</i>
Öntözőcsatorna.	ساقيه	<i>sākija.</i>
Árok.	خندق	<i>chandak.</i>
Mély árok.	بهموت	<i>behmūt.</i>
Völgy.	شعبه	<i>šo‘ba. sa‘ba.</i>
Útelágazás.	مفرق ذا الطروق	<i>mefrac det-turūk.</i>
Barlang.	مغارّه	<i>maghāra.</i>
Medence.	حوض	<i>haud.</i>
Menedék.	حرمه	<i>hurma.</i>
Remetelak.	زاويه	<i>zāuwija.</i>
Remetelak.	رابطه	<i>rābita.</i>
Falu.	دشره	<i>dešra.</i>
Tanya.	دوّار	<i>duwwār.</i>
Arab sátor.	خيمه	<i>chaima.</i>
Sátor.	خزانّه	<i>chazāna. chyzāna.</i>
Nyáj.	دوله	<i>dūla.</i>
Karaván.	قافله	<i>kāfila.</i>
Sír.	قبر	<i>kabar. kabr.</i>

De Mari.

Mare.	بحر	<i>bahar. bahr.</i>
Insula.	جزیره	<i>dezīra. ġezīra.</i>
Navis.	سفینه	<i>sefīna.</i>
Navis.	شعب	<i>sykaf.</i>
Navis minor duobus instructa malis.	شطیبه	<i>šitija. šaitija.</i>
Lembus.	فرکاطه	<i>fergāta.</i>
Prædatoria navis.	غلیوطه	<i>ghaljota.</i>
Prædatoria navis.	قرصان	<i>korsān.</i>
Cymba.	بارکوا	<i>barko.</i>
Cymba.	کارب	<i>garb.</i>
Navis major duobus instructa malis.	بطاش	<i>batāš.</i>
Phaselus.	فلوکه	<i>felūka.</i>
Remus.	مقداف	<i>mikdāf. mukdāf.</i>
Prora.	بروه	<i>browa.</i>
Puppis.	قج	<i>kaġġ.</i>
Repagulum ligneum.	بوردا	<i>bordo.</i>
Gubernaculum.	دمان	<i>dumān.</i>
Cella in nave.	قامره	<i>kamra.</i>
Pyxis nautica.	بوصله	<i>busla.</i>
Telescopium.	مرایه ذالهند	<i>mirāja del-hind.</i>
Vexillum nauticum.	سجق	<i>sanġiak.</i>
Vexillum parvum.	قرص	<i>fors.</i>
Malus navis.	صاری	<i>sārī.</i>
Velum navis.	قلع	<i>kalā.</i>

A tenger.

Tenger.	بحر	<i>bahar. bahr.</i>
Sziget.	جزیره	<i>dezīra. ġezīra.</i>
Hajó.	سفینه	<i>sefīna.</i>
Hajó.	شقف	<i>śykaf.</i>
Kétárbocos kis hajó	شطیہ	<i>śitija. śaitija.</i>
Sajka.	فرگاطہ	<i>fergāta.</i>
Kalózhajó.	غلیوطہ	<i>ghaljōta.</i>
Kalózhajó.	قرصان	<i>korsān.</i>
Hajó.	بارکو	<i>bārkō.</i>
Hajó.	گارب	<i>garb.</i>
Kétárbocos nagy hajó.	بطاش	<i>batāś.</i>
Könnyű csónak.	فلوکہ	<i>felūka.</i>
Evezőlapát.	مقداف	<i>mikdāf. mukdāf.</i>
Hajóorr.	بروہ	<i>browwa.</i>
Tat.	قچ	<i>kaġġ.</i>
Hajóborda.	بورڈو	<i>bōrdō.</i>
Kormánykerék.	دمان	<i>dumān.</i>
Hajókabin.	قامرہ	<i>kamra.</i>
Íránytű.	بوصلہ	<i>busla.</i>
Távcső.	مرایہ ذالہند	<i>mirāja del-hind.</i>
Hajózászló.	سنجق	<i>sanġiak.</i>
Kis zászló.	فرص	<i>fors.</i>
Árboc.	صاری	<i>sārī.</i>
Vitorla.	قلع	<i>kal 'a.</i>

Portus.	مرمي	mersa.
Ancora.	مخاطاف	muchiāf.
Funis navis.	کینه	gumna.
Præda piratarum.	قطارمه	katārma.
Præda piratarum.	غنيمة	ghanima.
Navis mercatoria.	بازرگان	baẖergān.
Saburra.	صابوره	sābūra.
Dolium magnum.	بتيه	beutija.
Vestigal.	صاكة	sāka.
Merces, merx.	ساعة	selā. selāa. silāa.
Suber.	قشره	kaśra.
Suber.	فرشيه	fersija.
Dolium pro conservan- da aqua.	قراطيل	kariyl.
Locus fabricæ navalis.	منجره	menġera.
Navarchus.	رايس	rāis.

Mineralia.

Fodina.	معدن	māden.
Aurum.	ذهب	deheb.
Argentum.	فضة * نقره	sudda. nokra.
Cuprum.	نحاس	nahās.
Orichalcum.	صفر	sofar.
Stannum.	قردير	kazdir.
Plumbum.	رصاص	ressās.
Plumbum.	خفيف	chafif.
Ferrum.	حديد	hadid.

Kikötő.	مرسي	<i>mersā.</i>
Horgony.	مخفاف	<i>muchtāf.</i>
Hajókötel.	گمنه	<i>gumna.</i>
Kalózok zsákmánya.	قطارمه	<i>katārma.</i>
Kalózok zsákmánya.	غنيمه	<i>ghanīma.</i>
Kereskedőhajó.	بازرگان	<i>bāzergān.</i>
Ballaszt.	صابوره	<i>sābūra.</i>
Nagy hordó.	بتیه	<i>bettija.</i>
Vám.	صاکه	<i>sāka.</i>
Árucikkek. Áru.	سلعه	<i>sel 'a. sil 'a.</i>
Parafa.	قشره	<i>kaśra.</i>
Parafa.	فرشیه	<i>ferśija.</i>
Víztároló hordó.	قرطیل	<i>kartyl.</i>
Hajógyár.	منجره	<i>menġera.</i>
Hajóskapitány.	رایس	<i>rāis.</i>

Ásványok.

Bánya.	معدن	<i>m 'aden.</i>
Arany.	ذهب	<i>deheb.</i>
Ezüst.	فضّه نقره	<i>fudda. nokra.</i>
Vörösréz.	نحاس	<i>nahās.</i>
Sárgaréz.	صفر	<i>sofar.</i>
Ólomérc.	قردير	<i>kazdīr.</i>
Ólom.	رصاص	<i>ressās.</i>
Ólom.	خفيف	<i>chafīf.</i>
Vas.	حديد	<i>hadīd.</i>

Arsenicum.	شليمان	šeleimān.
Chalybs.	هند	hend. hind.
Alumen.	شبت	sebb.
Vitriolum.	باروديه	bārūdija.
Creta.	بياض الوجه	bejad - elwugh.
Laser cyrenaicum.	جاوي	giāuwi.
Indicum.	نيله	nila.
Sal amoniacum.	نشار	nesāder. nusādir.
Marga fullonum.	خاسول	ghāsul.
Ambra.	عنبر	ānbar.
Aroma.	بخور	buchūr.
Coccum.	قشنيه	košinija.
Sal minerale.	ملح الكبير	milh - elkebīr.
Color.	لون * نول	leun. neul. newl.

Opifices.

Compactor librorum.	سقار	seffār.
Pistor.	خباز	chabbāz.
Sartor.	خياط	chajjāt.
Sutor.	خزاز	charrāz.
Coriarius.	دباغ	debbāgh.
Textor.	دراز	derrāz.
Qui situlas conficit.	دلای	dellāi.
Faber serarius.	حداد	haddad.
Qui ollas conficit.	کدار	geddār.
Assarius coquus.	کبابی	kebaibī.
Qui aquam portat.	کتاب	gerrāb.

Arzén.	شليمان	<i>śeleimān.</i>
Acél.	هند	<i>hend. hind.</i>
Timsó.	شَبّ	<i>śebb.</i>
Gálickő.	باروديه	<i>bārūdija.</i>
Kréta.	بياض الوجه	<i>bejād-elwuġh.</i>
Mézga.	جاوي	<i>ġiāuwī.</i>
Indigó.	نيله	<i>nīla.</i>
Ammóniáksó.	نشادر	<i>neśāder. nuśādir.</i>
Fekete agyagos márga.	غاسول	<i>ghāsūl.</i>
Borostyán.	عنبر	<i>‘anbar.</i>
Tömjén.	بخور	<i>buchūr.</i>
Skarlát festék.	قشنيه	<i>košinija.</i>
Ásványi só.	ملح الكبير	<i>milh-elkebīr.</i>
Szín.	لون ڤچ نول	<i>leun. neul. newl.</i>

Kézművesek.

Könyvkötő.	سَقَار	<i>seffār.</i>
Pék.	خَبَّاز	<i>chabbāz.</i>
Szabó.	خَيَّاط	<i>chajjāt.</i>
Varga.	خَرَّاز	<i>charrāz.</i>
Bőrcserző.	دَبَّاح	<i>debbāgh.</i>
Takács.	دَرَّاز	<i>derrāz.</i>
Vödör készítő.	دَلَّاي	<i>dellāj.</i>
Kovács.	حَدَّاد	<i>haddād.</i>
Fazekas.	كَدَّار	<i>geddār.</i>
Pecsenyesütő.	كَبَابِي	<i>kebāibī.</i>
Vízholdó.	كَرَّاب	<i>gerrāb.</i>

Lanio.	شکار	geṣṣār.
Hortulanus.	رباع	rebbā.
Molitor.	رحوي	rahwī.
Pictor.	زواق	zewwāk.
Artifex auraturæ.	وشاي	wessāj.
Venditor lignorum.	حطاب	hattāb.
Bajulus.	حمال	hammāl.
Bajulus.	نقال	nakkāl.
Chirurgus.	حجام	hoggiām.
Qui storeas conficit.	حصار	hassār.
Agaso.	حمار	hammar.
Qui frumentum vendit.	حنات	hannāt.
Custos hortorum.	حصاي	haddāi.
Faber lignarius.	نجار	neḡgiār.
Sculptor.	نقاش	nakkās.
Aurifex.	صياغ	sajjāgh.
Fullo.	قصار	kassār.
Musicus.	عوان	āwwād.
Tibicen.	غياط	ghajjāt.
Opifex lintearius.	خزلي	ghazli.
Qui vaginas conficit.	غناد	ghammād.
Lotor.	غسال	ghassāl.
Venditor herbarum.	عشاب	ūssāb.
Veteramentarius.	طراف	tarrāf.
Aromatarius.	عطار	āttār.
Figulus.	فخار	fachchār.
Qui carbonēs vendit.	فحام	fahhām.
Pistor.	فران	farrān.
Tinctor.	صباغ	sabbāgh.

Mészáros.	كَزَار	gezzār.
Kertész.	رَبَاع	rebbā ‘.
Molnár.	رَحْوِي	rahwī.
Festő.	زَوَاق	zewwāk.
Aranyozó művész.	وَشَاي	weśśāj.
Faárus.	حَطَاب	hattāb.
Teherhordó.	حَمَال	hammāl.
Teherhordó.	نَقَال	nakkāl.
Köpölyöző.	حَجَام	haġġiām.
Gyékényfonó.	حَصَّار	hassār.
Szamárhajcsár.	حَمَار	hammār.
Búzaárus.	حَنَاط	hannāt.
Csász.	حَضَّاي	haddāj.
Asztalos.	نَجَار	neġġiār.
Szobrász.	نَقَّاش	nakkās.
Aranyműves.	صَيَّاع	sajjāgh.
Kallós. lxxxiii	قَصَّار	kassār.
Lantos.	عَوَاد	‘awwād.
Oboás. lxxxiv	غَيَّاط	ghajjāt.
Vászonszövő.	غَزَلِي	ghazlī.
Kardhüvely készítő.	غَمَّاد	ghammād.
Ruhamosó.	غَسَّال	ghassāl.
Gyógynövényárus.	عَشَّاب	‘uśśāb.
Foltozóvarga.	طَرَّاف	tarrāf.
Illatszerárus.	عَطَّار	‘attār.
Fazekas.	فَخَّار	fachchār.
Szénárus.	فَخَّام	fahhām.
Molnár, pék.	فَرَّان	farrān.
Kelmefestő.	صَبَّاع	sabbāgh.

Restio.	شواط	<i>šerrāt.</i>
Venator.	صیاد	<i>sajjād.</i>
Janitor.	بواب	<i>bewwāb.</i>
Ephippiarius.	سراج	<i>serrāg.</i>
Qui conficit cribra.	غرابي	<i>gharāblī.</i>
Venditor clavorum.	مسامري	<i>mesāmri.</i>
Faber serarius.	قغايلى	<i>kafāilī.</i>
Qui conficit scopas.	شطاطبي	<i>šitātbi.</i>
Qui conficit igniaria.	زنايدي	<i>zenāidi.</i>
Olitor.	بقال	<i>bakkāl.</i>
Aedilis.	بئاي	<i>bennāj.</i>
Calcarius.	كواش	<i>kewwās.</i>
Faber ferrarius.	سټار	<i>sammār.</i>
Qui corbes conficit.	سلال	<i>sellāl.</i>
Qui stanno obducit.	قردار	<i>kazdār.</i>
Vietor.	قتاب	<i>kabbāb.</i>
Vespillo.	صخاف	<i>sahhāf.</i>
Fur.	سارق	<i>sāryk. sārak.</i>
Fur.	شقار	<i>šeffār.</i>
Mercator.	تاجر	<i>tāgir.</i>
Castorum hortorum.	حاضي	<i>hādī.</i>
Custos hortorum.	حارس	<i>hāris.</i>
Inspector.	ناظر	<i>nādir.</i>
Pastor.	راعي	<i>rāy.</i>
Pastor.	سارح	<i>sārih. sārāh.</i>
Veredarius.	رقاص	<i>rakkās.</i>
Mercator.	مستب • سواق	<i>musebbib. suwwāk.</i>
Piscator.	حوات	<i>hawwāt.</i>

Kötélverő.	شَرَّاط	<i>śerrāt.</i>
Vadász.	صَيَّاد	<i>sajjād.</i>
Kapus, ajtónálló.	بَوَّاب	<i>bewwāb.</i>
Nyerges.	سَرَّاج	<i>serrāġ.</i>
Rosta-/szűrő-/szitakészítő	غَرَابِلِي	<i>gharāblī.</i>
Szögekészítő, szögárus.	مَسَامِرِي	<i>mesāmri.</i>
Lakatos.	قَفَّالِي	<i>kaffailī.</i>
Seprűkészítő.	شَطَّاطِي	<i>šitātbi.</i>
Tűzszerszám-készítő.	زَنَائِدِي	<i>zenāidī.</i>
Zöldségárus.	بَقَّال	<i>bakkāl.</i>
Építőmester.	بَنَّاِي	<i>bennāj.</i>
Mészégető.	كَوَّاش	<i>kewwāš.</i>
Kovács.	سَمَّار	<i>sammār.</i>
Kosárfonó.	سَلَّال	<i>sellāl.</i>
Bádogos.	قَزْدَار	<i>kazdār.</i>
Pintér, kádár.	قَبَّاب	<i>kabbāb.</i>
Sírázó.	صَحَّاف	<i>sahhāf.</i>
Tolvaj.	سَارِق	<i>sāryk. sarak.</i>
Tolvaj.	شَقَّار	<i>šeffār.</i>
(Nagy)kereskedő.	تَاجِر	<i>tāġir.</i>
Kertész.	حَاضِي	<i>hādī.</i>
Csősz.	حَارِس	<i>hāris.</i>
Felügyelő.	نَاضِر	<i>nādir.</i>
Pásztor.	رَاعِي	<i>rā' y</i>
Pásztor.	سَارِح	<i>sārih. sārah.</i>
Futár.	رَقَّاص	<i>rakkās.</i>
Kereskedő, árus.	مُسَبِّب سَوَّاق	<i>musebbib. suwwāk.</i>
Halász.	حَوَّات	<i>hawwāt.</i>

Adjectiva in vulgari idiomate maxime usitata.

Antiquus.	قديم	kadim.
Frigidus.	بارد	bārid.
Superstes.	باقى	bākȳ.
Violaceus.	بنفسجى	benefseġī.
Avarus.	بخيل	bachȳl.
Inspidus.	باسل	bāsil. bāsel.
Spissus.	قاصح	karyh. kasah.
Mirus.	عجيب	āġib.
Durus.	عاصى	āṣȳ.
Vivus.	عايش	āiṣ.
Sitiens.	عطشان	ātsān.
Magnus.	عظيم	ādȳm.
Improbus.	فاجر	ṣāġir.
Iratus.	فكسان	faksān.
Iratus.	فتعان	fekān.
Tener, mollis.	اقتى	estī.
Vilis pretii.	رخيص	rachȳs.
Infelix.	ملعوف	melūk.
Stolidus.	مخوخ	muchawwach.
Surdus.	اطرش	atraṣ.
Cæcus.	اعمى	āma.
Strabus.	احول	ahwel.
Lassus.	عتان	ājjān.
Latus.	مطرح	mutarraḥ.
Rasus.	محسن	muhassin.
Plenus.	مالى	mālī.

A köznyelvben leginkább használt mellékevek.

Régi.	قديم	<i>kadīm.</i>
Hideg.	بارد	<i>bārid.</i>
Maradék.	باقي	<i>bākȳ.</i>
Ibolyaszínű.	بنفسجي	<i>benefseġī.</i>
Kapzsi.	بخيل	<i>bachȳl.</i>
Sótlan (ember).	باسل	<i>bāsil. bāsel.</i>
Vastag.	قاصح	<i>kāsyh. kāsah.</i>
Csodás.	عجيب	<i>‘aġīb.</i>
Kemény.	عاصي	<i>‘āsy.</i>
Élő.	عايش	<i>‘āiś.</i>
Szomjas.	عطشان	<i>‘atśān.</i>
Nagy.	عظيم	<i>‘adȳm.</i>
Rossz.	فاجر	<i>fāġir.</i>
Haragos.	ققصان	<i>faksān.</i>
Haragos.	ققعان	<i>fek ‘ān.</i>
Gyenge, lágy.	افتي	<i>eftī.</i>
Olcsó.	رخيص	<i>rachȳs.</i>
Boldogtalan.	ملعوق	<i>mel ‘ūk.</i>
Együgyű.	مخوّخ	<i>muchawwach.</i>
Süket.	اطرش	<i>atraś.</i>
Vak.	اعمى	<i>a ‘mā.</i>
Kancsal.	احول	<i>ahwel.</i>
Bágyadt.	عيان	<i>‘ajjān.</i>
Vidám.	مطرح	<i>mutarraḥ.</i>
Borotvált.	محسن	<i>muḥassin.</i>
Teli.	مالي	<i>mālī.</i>

Præstans.	جید	ġejjid.
Obstinax.	معكس	muakkis.
Stolidus.	احق	ahmak.
Ruber.	احمر	ahmar.
Niger.	اڪحل	akhal, ekhel.
Flavus.	اصفر	asfar.
Viridis.	اخضر	achdar.
Albus.	ابيض	abjad.
Surdus.	اصمى	asmek.
Mutus.	ابكم	ebkem.
Coccineus.	اشكرناط	eskernât.
Cæruleus.	ازرق	ezrak.
Luscus.	اعور	âuwwar.
Claudus.	اعرج	ârag.
Vicinus.	قريب	karib.
Remotus.	بعيد	baÿd.
Paucus.	قليل	kalil.
Festinabundus.	زربان	zurbân, zerbân.
Saucius.	مجرروح	meġrûh.
Turpis.	قبيح	kabÿh.
Avarus.	شحيح	šahÿh.
Senio confectus.	شارف	šarif, šaref.
Satur.	شبعان	šebân.
Corrugatus.	مكش	mukemmiš.
Pinguis.	سمين	semîn.
Calidus.	سخون	sachûn.
Vigilans.	سامر	sâmir, sâmer.
Callidus.	شاطر	šâtyr, šatar.
Ebrius.	مسكىر	muskir.

Kiváló.	جيد	<i>ġejjid.</i>
Makacs.	معكس	<i>mu 'akkis.</i>
Ostoba.	احمق	<i>ahmak.</i>
Piros.	احمر	<i>ahmar.</i>
Fekete.	اكل	<i>akhal. ekhel.</i>
Sárga.	اصفر	<i>asfar.</i>
Zöld.	اخضر	<i>achdar.</i>
Fehér.	ابيض	<i>abjad.</i>
Süket.	اصمك	<i>asmek.</i>
Néma.	ابكم	<i>ebkem.</i>
Skarlátszínű.	اشكرناط	<i>eškernāt.</i>
Égszínkék.	ازرق	<i>ezrak.</i>
Félszemű.	اعور	<i>'auwwar.</i>
Béna.	اعرج	<i>'araġ.</i>
Közeli.	قريب	<i>karīb.</i>
Távoli.	بعيد	<i>ba 'yd.</i>
Kevés.	قليل	<i>kalīl.</i>
Sietős.	زربان	<i>zirbān, zerbān.</i>
Sebesült.	مجروح	<i>meġrūh.</i>
Csúf.	قبيح	<i>kabḡh.</i>
Kapzsi.	شحيح	<i>śahḡh.</i>
Megviselt öreg.	شارف	<i>śārif, śāref.</i>
Jóllakott.	شبعان	<i>śeb 'ān.</i>
Hullámos.	مكتمش	<i>mukemmiś.</i>
Kövér.	سمين	<i>semīn.</i>
Meleg.	سخون	<i>sachūn.</i>
Éber.	سامر	<i>sāmīr, sāmer.</i>
Okos.	شاطر	<i>śātyr, śātar.</i>
Részeg.	مسكير	<i>muskīr.</i>

Ebrius.	سكران
Facilis.	ساهل
Præsens.	موجود * حاضر
Absens.	غائب
Contritus.	مدقوق
Amarus.	مر
Occupatus negotiis.	مشغول * مشغول
Mendax.	زقات * كذاب
Mutus.	زبور
Liberalis.	كریم
Magnus.	كبير
Formosus.	مزيان
Dirutus.	مهدوم
Curvus.	معوج
Rectus.	مسد
Fortunatus.	مسعود
Cæruleus.	اسماوي
Piger.	معكاز
Piger.	مشران
Obstruatus.	محصور
Arctus.	مزنك
Arctus.	مضيق
Bonus.	مليح
Mortuus.	ميت
Lætus, hilaris.	مبسوط
Valde ægrotus.	معدوم
Lacer.	مقطع
Promptus.	محرور
Pinguis.	معلوف

sikrân.
sâhil, sehel.
mûgiûd. hâdir.
ghâib.
medkûk.
murr.
mesûn. mesghûl.
zâât. keddâb.
zeizûn.
kerim.
kebir.
mezjân, mixiân.
mehdûm.
muâuweweg.
musakkad.
mesûd.
esmâwî.
mâgâz.
âgzân.
mahsûr.
muzenneg.
mudajjak.
melih.
mejîr.
mebsût.
mâdûm.
mukattâ.
mahzûm.
mâlûf.

Részeg	سکران	<i>sikrān.</i>
Könnyű.	سَاهِل	<i>sāhil, sehel.</i>
Jelenlévő.	موجودٌ حَاضِر	<i>mūgiūd, hādir.</i>
Távollévő.	غَايِب	<i>ghāib.</i>
Törődött.	مَدْقُوق	<i>medkūk.</i>
Keserű.	مَرَّر	<i>murr.</i>
(El)foglalt.	مَشْغُولٌ مَشْغُول	<i>meštūn. mešghūl.</i>
Hazug.	زَعَاتٌ كَذَّاب	<i>zaā ‘āt. keddāb.</i>
Néma.	زِيْزُون	<i>zeizūn.</i>
Nagylelkű.	كَرِيْم	<i>kerīm.</i>
Nagy.	كَبِيْر	<i>kebīr.</i>
Szép.	مِزْيَان	<i>mezzjān. miziān.</i>
Eladósodott.	مَهْدُوم	<i>mehdūm.</i>
Görbe.	مَعْوَج	<i>mu ‘auwweġ.</i>
Egyenes.	مُسَقَّد	<i>musakkad.</i>
Szerencsés.	مَسْعُود	<i>mes ‘ūd.</i>
Égszínkéék.	اَسْمَاوِي	<i>esmāwī.</i>
Rest.	مَعْكَاز	<i>m ‘agāz.</i>
Rest.	عَكْزَان	<i>‘agzān.</i>
(El)zárt.	مَحْصُور	<i>mahsūr.</i>
Szűk, szoros.	مِزْنَك	<i>muzenneg.</i>
Szűk, szoros.	مَضْبِق	<i>mudajjak.</i>
Jó.	مَلِيْح	<i>melīh.</i>
Halott.	مَيِّت	<i>mejjit.</i>
Boldog.	مَبْسُوط	<i>mabsūt.</i>
Súlyos beteg.	مَعْدُوم	<i>ma ‘dūm.</i>
Rongyos, szakadt, tépett.	مَقْطَع	<i>mukatta ‘.</i>
Kész.	مَحْزُوم	<i>mahzūm.</i>
Kövéér, hízlalt.	مَعْلُوف	<i>ma ‘lūf.</i>

Raucus.	مبحح	mubahbah.
Macer.	هزيل	hezil.
Madidus.	مفترق	muferzig.
Tristis.	مكئبس	mukebbes.
Morosus.	مغتر	mughaijjar.
Gravis.	ثقیل	tsakyl.
Famelicus.	جيعان	gejān.
Fluidus.	جاري	gārī.
Acidus.	حامض	hāmid , hamad.
Dulcis.	حلو	hulū.
Candens.	حامي	hāmī.
Crudus.	في	nejj.
Vacuus.	خالي	chālī.
Vacuus.	خاوي	chāuwī.
Tepidus.	دافئ	dāfi, defī.
Stolidus.	دثوق	demmūkȳ, dummūkȳ.
Balbus.	كرواط	gerwāt.
Omnis.	كل	kull.
Totus.	كامل	kāmil, kāmel.
Pulcher.	حسن	hasen.
Magnificus.	زنتار	zuntār.
Largus.	واسع	wāsȳ.
Somnolentus.	نعسان	nāsān.
Longus.	طويل	tawil.
Clarus.	صافي	sāfi.
Nudus.	عريان	ārjān.
Nudipes.	حفيان	haffjān.
Sudorus.	عرقان	ārkan.

Rekedt.	مبجح	<i>mubahbah.</i>
Sovány.	هزيل	<i>hezīl.</i>
Ázott, nedves.	مفترّك	<i>mufezzig.</i>
Szomorú.	مكّبس	<i>mukebbes.</i>
Mogorva.	مغّير	<i>mughaijjar.</i>
Nehéz, súlyos.	ثقل	<i>tsakyl.</i>
Éhes.	جيعان	<i>ģej ‘ān.</i>
Folyó, folyékony.	جاري	<i>ģārī.</i>
Savanyú.	حامض	<i>hāmid, hāmad.</i>
Édes.	حلو	<i>hulū.</i>
Égő.	حامي	<i>hāmī.</i>
Nyers.	نيّ	<i>nejj.</i>
Üres.	خالي	<i>chālī.</i>
Üres.	خاوي	<i>chāwī.</i>
Langyos.	دافي	<i>dāfī, defī.</i>
Együgyű.	دمّوقي	<i>demmūkȳ, dummūkȳ</i>
Dadogó.	كرواط	<i>gerwāt.</i>
Minden, egész.	كلّ	<i>kull.</i>
Teljes.	كامل	<i>kāmil, kāmel.</i>
Szép.	حسن	<i>hasen.</i>
Nagyszerű.	زنطار	<i>zuntār.</i>
Széles.	واسع	<i>wāsy ‘.</i>
Álmos.	نعسان	<i>na ‘sān.</i>
Hosszú, magas.	طويل	<i>tawīl.</i>
Tiszta.	صافي	<i>sāfī.</i>
Meztelen.	عريان	<i>‘arjān.</i>
Mezítlábas.	حفيان	<i>hafjān.</i>
Izzadt.	عرقان	<i>‘arkān.</i>

Particulæ in vulgari idiomate maxime usitatæ.

Ita, vere.	اييه • نعم • بالحرف	ejjih. nām. bilhakk.
Ab, a.	من عند	min ānd.
Ab. ex.	من	min.
Jamdiu.	خير الله	chairullah.
Ita, bene, sit.	خيار	chijār.
Age, agedum.	ايوا	iwā. ejwā.
Age.	يا الله	jallah.
Antehac, jam pridem.	قبائل	kabāil.
Abhinc.	من داب الفوق	min. deba elfūk.
Adhuc.	بأقي	bākŷ.
Apud, penes.	عند	ānd.
Amplius.	زد • زيد	zid. zīd.
Celeriter.	بالزربة	bizzirba.
Consulto.	بالعاني	bilānī.
Coacte, vi.	بالتز	bizzex, bizzix.
Cur, quare.	علاش	āleš.
Cum.	مع	mā.
Cito, illico.	دغيا • طغيا	daghjā.
Cras.	غدا	ghadā.
Cave tibi.	عندك	āndek.
Deinde.	ساعة	sāā
Clam.	بالحتس	bilhess, bilhiss.
Desuper, supra.	من فوق	minsuk.
Difficulter.	بالشق	bilmusakka.
Deinde.	بعد	bād.
En, ecce.	راه	rah.

A köznyelvben leginkább használt szócskák.

Így, tényleg.	اييه نعم ڤي بالحقّ	<i>ejjih. n'am. bilhakk.</i>
-tól, -től.	من عند	<i>min 'and.</i>
-ból, -ből.	من	<i>min.</i>
Hosszú ideje.	خير الله	<i>chairullah.</i>
Így, rendben.	خيار	<i>chijār.</i>
Hajrá! Rajta!	ايوا	<i>iwā. ejwā.</i>
Gyerünk!	يالله	<i>jallah.</i>
Azelőtt, már korábban.	قبائل	<i>kabāil.</i>
Korábban.	من داب الفوق	<i>min dēba elfūk.</i>
Még mindig.	باقي	<i>bākȳ.</i>
-nál, -nél.	عند	<i>'and</i>
Messzebbre, tovább.	زد ڤي زيد	<i>zid. zīd.</i>
Gyorsan.	بالزّربه	<i>bizzirba.</i>
Szándékosan.	بالعاني	<i>bil 'ānī</i>
Erővel, kényszerítve.	بالزّز	<i>bizzez, bizziz.</i>
Miért?	علاش	<i>'alēš.</i>
-val, -vel.	مع	<i>m 'ā.</i>
Gyorsan, azonnal.	دغيا ڤي ظغيا	<i>daghjā.</i>
Holnap.	غدا	<i>ghadā.</i>
Vigyázz!	عندك	<i>'andek.</i>
Akkor.	ساعه	<i>sā 'a.</i>
Titkon.	بالحسن	<i>bilhess, bilhiss.</i>
Fentről, fent.	من فوق	<i>minfūk.</i>
Nehezen.	بالمشقه	<i>bilmušakka.</i>
Azután.	بعد	<i>b 'ad.</i>
Épp, lám.	راه	<i>rāh.</i>

Ecce ibi.	راه ثما	<i>rāh tsummā.</i>
Etiam.	اتيت	<i>ennit.</i>
Euge tibi.	عافك	<i>āfek.</i>
Euge ihi.	عافه	<i>āfu.</i>
Exempli gratia.	في قدر المثل	<i>fi kadr elmütse.</i>
Eminus.	علي بعيد	<i>ala ba'yd.</i>
Foris, extra.	خارج	<i>chāriḡ.</i>
Festinanter.	بالترية	<i>bizzirba.</i>
Forsitan.	الله يعلم	<i>allah jālem.</i>
Forsitan.	يعلم الله	<i>jālem allah.</i>
Frustra, gratis.	باطل	<i>bātil, batal.</i>
Fortiter.	بالجود	<i>bilgiād.</i>
Foris.	برا * علي برا	<i>berrā. āla berrā.</i>
Hodie.	اليوم	<i>eljom.</i>
Heri.	البارح	<i>elbarah.</i>
Hic.	هنا * اهايه	<i>hūnā. ehnāja.</i>
Ex hac parte.	في هذه الجهة	<i>fi hadi elḡiha.</i>
Illico.	في الساعة	<i>fi - sāt.</i>
Iampridem.	قبايل * قبايله	<i>kabāil, kabāila.</i>
Infra.	من تحت * تحت	<i>min taht. taht.</i>
Inter.	بين	<i>bein.</i>
Ibi.	ثما	<i>tsummā.</i>
Ibi.	ليهن	<i>lihen.</i>
Ioci ergo.	بالزاج	<i>bilmizāh.</i>
Instar.	بحال	<i>bihāl.</i>
Illico.	داب الطريق	<i>deba ettarjā.</i>
Interdum, quandoque.	بالتوبة	<i>binnoba.</i>
Improvisè.	علي الغفلة	<i>āla elghafṣa.</i>
Lente.	بالعقل	<i>bilākāl.</i>

Íme ott!	راه ثَمًا	<i>rāh tsummā.</i>
Szintén, is.	أَنْتِيت	<i>ennīt.</i>
Jól tetted, gratulálok.	عافك	<i>‘āfek</i>
Jól tette.	عافه	<i>‘āfu.</i>
Példának okáért.	في قدر المثل	<i>fī kadr elmītsel.</i>
Távolban.	علي بعيد	<i>ala ba ‘yḏ.</i>
Kívül.	خارج	<i>chāriḡ.</i>
Sietősen.	بالزّربه	<i>bizzirba.</i>
Talán. Isten tudja.	الله يعلم	<i>allah j ‘alem.</i>
Talán. Isten tudja	يعلم الله	<i>j ‘alem allah.</i>
Hiábavalóan. Ingyen.	باطل	<i>bātil, bātal.</i>
Erősen.	بالجود	<i>bilḡiūd.</i>
Kívül.	برّا ﷻ علي برّا	<i>berrā. ‘ala berrā.</i>
Ma.	اليوم	<i>eljom.</i>
Tegnap.	البارح	<i>elbārah.</i>
Itt.	هنا ﷻ اهنائه	<i>hunā. ehnāja.</i>
Ezen az oldalon.	في هذه الجهة	<i>fī hadi elḡiha.</i>
Azonnal.	في السّاعه	<i>fīs-sā ‘a.</i>
Korábban.	قبائل ﷻ قبائله	<i>kabāil, kabāila.</i>
Alul.	من تحت ﷻ تحت	<i>min taht. taht.</i>
Között.	بين	<i>bein.</i>
Ott.	ثَمًا	<i>tsummā.</i>
Ott.	ليهن	<i>līhen.</i>
Tréfásan.	بالمزاح	<i>bilmizāh.</i>
Mint.	بحال	<i>bihāl.</i>
Azonnal.	داب الطّريق	<i>dēba ettarḡk.</i>
Néha, alkalmanként.	بالنّوبه	<i>binnōba.</i>
Meglepetésszerűen.	على الغفله	<i>‘alā elghafla.</i>
Lassan, ésszerűen.	بالعقل	<i>bil ‘akal.</i>

Libentissime.	امر ما عندي	<i>eaṣṣ mā āndī.</i>
Multum.	بالتراف	<i>bizṣef.</i>
Multum.	ياسر	<i>jesser.</i>
Mane.	بكري	<i>bekrī, bikrī.</i>
Non.	لا	<i>lā.</i>
Non.	لواه	<i>lawāh.</i>
Ne.	لبري	<i>lebri.</i>
Nempe.	رهما	<i>ṣāmā.</i>
Nudius tertius.	قبل البار	<i>kabel - elbārah.</i>
Nudius tertius.	أول البارحين	<i>ewwel - elbarahejn.</i>
Nunc.	داب	<i>deba.</i>
Nunc.	دابعان	<i>deba ād.</i>
Nondum.	مازال	<i>māṣāl.</i>
Perendie.	بغد غدا	<i>bād ghadā.</i>
Phy, apage.	اخريت	<i>achṣit.</i>
Paulisper.	اشوتش	<i>eswijes.</i>
Postea.	بعد	<i>bād.</i>
Postea.	ساعة	<i>sāā.</i>
Plane nihil.	حتي شي	<i>hatta šī.</i>
Parum.	شوتيه * اشوتيه	<i>soije. eswije.</i>
Parum.	شوبش * اشوتش	<i>sowis. eswijes.</i>
Quotidie.	كل انهار	<i>kull enhār.</i>
Quomodo.	كيف	<i>kif, keif.</i>
Quid ?	اش	<i>es.</i>
Quod, conjunctio.	بين	<i>bein.</i>
Quanti ?	بشجال	<i>bešhāl.</i>
Revera.	بالجد	<i>bilgidd.</i>
Repente.	علي غفلة	<i>āla ghafla.</i>
Subito, de improviso.	علي غارده	<i>āla ghārredā.</i>

Nagyon szívesen.	اعزّ ما عندي	<i>e ‘azz mā ‘andī.</i>
Nagyon.	بالزّاف	<i>bizzēf.</i>
Nagyon.	ياسر	<i>jēser.</i>
Reggel.	بكري	<i>bekrī, bikrī.</i>
Nem.	لا	<i>lā.</i>
Nem.	لواه	<i>lawāh.</i>
Ne.	لبري	<i>lebrī.</i>
Ugyanis.	ز عما	<i>za ‘mā.</i>
Tegnapelőtt.	قبل البارح	<i>kabel-elbārah.</i>
Tegnapelőtt.	أوّل البارحين	<i>ewwel-elbārahejn.</i>
Most.	داب	<i>dēba.</i>
Most.	داب عاد	<i>dēba ‘ād.</i>
Még nem.	ما زال	<i>māzāl.</i>
Holnapután.	بعد غذا	<i>b ‘ad ghadā.</i>
Pfuj, tünés!	اخزيت	<i>achzīt.</i>
Kis ideig.	اشويش	<i>ešwiješ.</i>
Után.	بعد	<i>b ‘ad.</i>
Után.	ساعه	<i>sā ‘a.</i>
Abszolút semmi.	حتّى شي	<i>hatta šī.</i>
Egy kicsit.	شويّه ڤي اشويّه	<i>šoije. ešwije.</i>
Egy kicsit.	شويش ڤي اشويش	<i>šowiš. ešwiješ.</i>
Minden nap.	كلّ انهار	<i>kull enhār.</i>
Hogyan?	كيف	<i>kīf. keif.</i>
Mi?	اش	<i>eš.</i>
Hogy, kötőszó.	بين	<i>bein.</i>
Mennyi?	بشحال	<i>bešhāl.</i>
Valóban.	بالجدّ	<i>bilḡidd.</i>
Hirtelen.	على غفله	<i>‘alā ghafla.</i>
Váratlanul.	على غارده	<i>‘alā ghārreda.</i>

Sicut.	بحال	bihāl.
Si.	ان	in.
Sine.	بلا	bilā.
Donec.	حتي	hanta.
Pedetentim.	وددا ووددا	wahdā wahdā.
Posita in Deum fiducia.	علي باب الله	āla bāb - allah.
Posita in Deum fiducia.	سخرت الله	suchurt - allah.
Statim.	داب الطريق	deba ettarȳk.
Supra.	فوق	fuk.
Solummodo.	غير	ghair.
Serio.	بالجد	bilgidd.
Sir, esto, bene.	مبارك مسعود	mubārek mesūd.
Semper.	دایما	daima.
Tantummodo.	اوكان	ukān.
Tantummodo.	غير	ghair.
Absit, pace tua dixerim.	حاشا * حاشاك	hāṣā. hāṣāk.
Sr! tace.	اسكت	uskut.
Salve.	مرحبا	merhabā.
Ut.	باش	bāṣ.
Vix, difficulter.	محال	muhāl.
Uterius.	زد * زيد	zid. zīd.
Vae tibi!	ايك	ejāk.
Viam dato!	بالك	balek.
Utinam.	منصاف	minsāb.
Valde.	قباله * اقباله	koba'ā. akbala.
Vī, coacte.	بالذراع	biddirāā.
Vī, coacte.	بالرز	bizriz.
Satis, sufficit.	يكفا	jekfā.
Satia.	يقد	jekadd.

Ahogy.	بحال	<i>bihāl.</i>
Ha.	ان	<i>in.</i>
Nélkül.	بلا	<i>bilā.</i>
Amíg.	حتّى	<i>hattā.</i>
Lépésről lépésre.	وحدا وحدا	<i>wahdā wahdā</i>
Istenben bízva.	علي باب الله	<i>‘alā bāb-allah.</i>
Istenben bízva.	سخرت الله	<i>suchurt-allah.</i>
Legott.	داب الطريق	<i>dēba ettarȳk.</i>
Fent.	فوق	<i>fūk.</i>
Csak.	غير	<i>ghair.</i>
Komolyan.	بالجدّ	<i>bilḡidd.</i>
Rendben.	مبارك مسعود	<i>mubārek mes ‘ūd.</i>
Mindig.	دايما	<i>dāima.</i>
Csak.	اوكان	<i>ukān.</i>
Csak.	غير	<i>ghair.</i>
Isten ments! Engedelmeddel!	حاشا لله حاشاك	<i>hāšā. hāšāk.</i>
Csitt, hallgass.	اسكت	<i>uskut.</i>
Szervusz!	مرحبا	<i>merhabā.</i>
Azért, hogy.	باش	<i>bāš.</i>
Alig, nehezen.	محال	<i>muhāl.</i>
Még!	زد لله زيد	<i>zid. zīd.</i>
Jaj neked!	إيّاك	<i>ejjāk.</i>
Adj utat! Vigyázz!	بالك	<i>bālek.</i>
Bárcsak!	منصاب	<i>minsāb.</i>
Nagyon.	قباله لله اقباله	<i>kobāla. akbāla.</i>
Erővel, kényszerítve.	بالدّراع	<i>biddirā ‘a.</i>
Erővel, kényszerítve.	بالزّز	<i>bizziz.</i>
Elég, elegendő.	يكفا	<i>jekfā.</i>
Elég.	يقدّ	<i>jekadd.</i>

Anticipando.	بالمسبق	<i>bilmusabbak.</i>
Coram.	قدام	<i>kuddām.</i>
Intus.	في قلب الدار	<i>fi kalb - eddār.</i>
Post.	مورا	<i>morā.</i>
Sine dubio.	بلا جيل	<i>bilā ġemil.</i>
Mirum!	عجائب	<i>āġiāib.</i>
Satis.	اخلاص * خلاص	<i>achlās. chalās.</i>
Usque.	الى	<i>ila.</i>
In.	في	<i>fi.</i>
Supra.	تلي	<i>āla.</i>

*Præcipuæ Mauritanix, Hispanix, et Lusitanix ur
provinciæ, et fluvii. *)*

Alcala regalis. <i>Alcalà la real. H.</i>	قلعه بحصب	<i>kalāt jahseb.</i>
Alhucema. <i>Alhucema. M.</i>	حجر التكور	<i>haġr en - nekūr.</i>
Anafe. <i>Darbeida. M.</i>	دار البيضاء	<i>dār - elbaida.</i>
Alpuxarræ. <i>Alpuxarras. H.</i>	البشارات	<i>qlbesārāt.</i>
Antecaria. <i>Antequera. H.</i>	انتغيره	<i>antakīra.</i>
Archidona. <i>H.</i>	ارجدون * ارشدونه	<i>arġidūna. aršidūna.</i>
Astigis. <i>Ecija. H.</i>	استجه	<i>estige.</i>

Assi-

*) Nomina urbium, provinciarum, et fluviorum Mauritanix, Hispanix, et Lusitanix non solum secundum vulgi pronunciationem, sed etiam juxta methodum eruditorum arabum hic annotavimus; literæ autem *H. L.* et *M.* regnā Hispanix, Lusitanix, et Mauritaniæ indicare, Lectores monendos duximus.

Előzetesen.	بالمسبق	<i>bilmusabbak.</i>
Előtt.	قدّام	<i>kuddām.</i>
Bent.	في قلب الدّار	<i>fī kalb-eddār.</i>
Után.	مورا	<i>mōrā.</i>
Kétségkívül.	بلا جميل	<i>bilā ġemīl.</i>
Csodás!	عجائب	<i>‘aġiāib.</i>
Elég!	اخلاص و ڤي خلاص	<i>achlās. chalās.</i>
-ig.	الى	<i>ilā.</i>
-ban/-ben.	في	<i>fī.</i>
-ra/-re.	على	<i>‘alā.</i>

*Mauritánia, Hispánia és Luzitánia legfontosabb városai, provinciái
és folyói¹⁶*

Alcala regalis. Alcalá la Real. H.	قلعه يحصب	<i>kal ‘at jahseb.</i>
Alhucema. Alhucema. M.	حجر النكور	<i>haġr en-nekūr.</i>
Anafē. Darbeida. M.	دار البيضاء	<i>dār-elbaidā.</i>
Alpuxarræ. Alpuxarras. H.	البشارات	<i>elbešārāt.</i>
Antecaria. Antequera. H.	انتقيره	<i>antakīra.</i>
Archidona. H.	ارجدونه و ڤي ارشدونه	<i>arġidūna. arśidūna.</i>
Astigis. Ecija. H.	استجه	<i>estiġe.</i>

¹⁶ A mauritániai, hispániai és luzitániai városok, tartományok és folyók nevei nem csak a köznép kiejtése szerint, hanem a művelt arabok szerinti használatban is szerepelnek. A H. L. és M. betűk Hispániára, Luzitániára és Mauritániára utalnak az olvasók számára.

Assidonia. <i>Medina sidonia. H.</i>	شدونه	<i>sidūna.</i>
Arcobriga. <i>Arcos. H.</i>	حصن ارکش * اراکی	<i>hosn arkoš. erāk.</i>
Azila. <i>M.</i>	اصيلا	<i>asyla.</i>
Anas. <i>Guadiana. H.</i>	واديانه	<i>wadiāna.</i>
Acci. <i>Guadix. H.</i>	وادي اش	<i>wadi āš.</i>
Azamur. <i>M.</i>	ازمور	<i>azamūr, azammūr.</i>
Alonium. <i>Alicante. H.</i>	لقنت	<i>likant.</i>
Alcasar. <i>M.</i>	القصر	<i>elkasar.</i>
Almeria. <i>H.</i>	المريه	<i>elmeria.</i>
Almodovar. <i>Almodovar del rio. H.</i>	المدور	<i>elmudewwer.</i>
Almunecara. <i>Almunecar. H.</i>	المنكب	<i>elmenkeb.</i>
Aragonia. <i>Aragon. H.</i>	ارغون	<i>argūn.</i>
Asta regia. <i>Xerez de la frontera. H.</i>	شردش	<i>šerīš.</i>
Andalusia. <i>H.</i>	اندلس * الاندلس	<i>andalūs. elandalus.</i>
Hispaniæ regnum.	بلاد الاندلس * بلاد اندلس	<i>bilād - elandelus, bilād andalus.</i>
Abula. <i>Avila. H.</i>	افيله	<i>afila.</i>
Agmetum. <i>M.</i>	اغمت	<i>oghmat.</i>
Algezira. <i>H.</i>	جزيرة الخضرا	<i>ḡeziret - ulchadrā.</i>
Agadir. <i>Santa Cruz. M.</i>	اكانير	<i>agādir, agāder.</i>
Balbastum. <i>Balbastro. H.</i>	بربستر	<i>berbestet.</i>
Bajonna. <i>Bayona. H.</i>	بيونه	<i>bejūna, bajūna.</i>
Basti. <i>Baza. H.</i>	بسطه	<i>basta.</i>
Biatia. <i>Baeza. H.</i>	بياسه	<i>bejāsa.</i>

Assidonia. Medina sidonia. H.	شدونه	<i>śidūna.</i>
Arcobriga. Arcos. H.	حصن ارکش اراک	<i>hosn arkoś. erāk.</i>
Azila. M.	اصيلا	<i>asylā.</i>
Anas. Guadiana. H.	واديانه	<i>wādīāna.</i>
Acci. Guadix. H.	وادي اش	<i>wādī āś.</i>
Azamur. M.	ازمور	<i>azamūr, azammūr.</i>
Alonium. Alicante. H.	لقنت	<i>likant.</i>
Alcasar. M.	القصر	<i>elkasar.</i>
Almeria. H.	المريه	<i>elmeria.</i>
Almodovar. Almodovar del rio. H.	المدور	<i>elmudewwer.</i>
Almunecara. Almunecar. H.	المنكب	<i>elmenkeb.</i>
Aragonia. Aragon. H.	ارغون	<i>arghūn.</i>
Asta regia. Xerez de la frontera. H.	شریش	<i>śerīś.</i>
Andalusia. H.	اندلس الاندلس	<i>andalus. elandalus.</i>
Hispaniæ regnum.	بلاد الاندلس بلاد اندلس	<i>bilād-elandelus, bilād andalus.</i>
Abula. Avila. H.	افيله	<i>afla.</i>
Agmetum. M.	اغمات	<i>aghmāt.</i>
Algezira. H.	جزيرة الخضرا	<i>ġeziret-ulchadrā.</i>
Agadir. Santa Cruz. M.	اگادير	<i>agādīr. agāder.</i>
Balbastum. Balbastro. H.	بربستر	<i>berbešter.</i>
Bajonna. Bayona. H.	بيونه	<i>bejūna, bajūna.</i>
Basti. Baza. H.	بسطة	<i>basta.</i>
Biatia. Baeza. H.	بياسه	<i>bejāsa.</i>

Bilbilis nova. <i>Calatayud. H.</i>	قلعه ايوب	<i>kalât ejjûb.</i>
Basithum. <i>Albaxete. H.</i>	بسيط * البسيط	<i>basit. elbasit.</i>
Barcino. <i>Barcelona. H.</i>	برشلونة	<i>berielûna.</i>
Bætis. <i>Guadalquivir. H.</i>	وادي الكبير	<i>wadîl - kebîr.</i>
Cæsar augusta. <i>Zaragoza. H.</i>	سرقسطه	<i>serkosta. sarkosta.</i>
Carthago nova. <i>Cartagena. H.</i>	قرطاجنه	<i>kartâgena.</i>
Compostella. <i>Santiago de Galicia. H.</i>	سنت ياقوب	<i>sent jākûb.</i>
Cantabria. <i>Viçcaya. H.</i>	بستايه	<i>beskâja.</i>
Septa. <i>Ceuta. M.</i>	سبتة	<i>sebta.</i>
Carmo. <i>Carmona. H.</i>	قرمونه	<i>karmûna.</i>
Gades. <i>Cadiz. H.</i>	قاص * قادس	<i>kâlis, kâles. kâdis.</i>
Calaguris. <i>Calahorra. H.</i>	قاهره	<i>kalhure.</i>
Corduba. <i>Cordova. H.</i>	قرطبه	<i>koriba.</i>
Cauria. <i>Coria. H.</i>	قوريه	<i>koria.</i>
Fezza. <i>Fex. M.</i>	فاس	<i>fâs, fes.</i>
Fezza. <i>Fex. M.</i>	مدينة البيضاء	<i>medinetul - beidâ.</i>
Fluvius urbis Fezzæ.	وان فاس	<i>wâd fes.</i>
Fluvius urbis Fezzæ.	واد الجواهر	<i>wâdul - ġewâhir.</i>
Fedalia. <i>Fedala. M.</i>	فضاله	<i>fedâla.</i>
Fraga. <i>Fraga. H.</i>	افراغه	<i>efrâgha.</i>
Granata. <i>Granada. H.</i>	غرناطه	<i>gharnâta.</i>
Concha. <i>Cuenca. H.</i>	كونكه	<i>konka.</i>
Dertosa. <i>Tortosa. H.</i>	طراطوشه	<i>tartûsa.</i>
Dianium. <i>Denia. H.</i>	دانيه	<i>dânia.</i>
Daroça. <i>Daroça. H.</i>	دروقه	<i>daroka.</i>

Bilbilis nova. Calatayud. H.	قلعه أيوب	<i>kal 'at ejjūb.</i>
Basithum. Albazete. H.	بسيط ٲ البسيط	<i>basīt. elbasīt.</i>
Barcino. Barcelona. H.	برشلونه	<i>beršelūna.</i>
Bætis. Guadalquivir. H.	وادي الكبير	<i>wādil-kebīr.</i>
Cæsar augusta. Zaragoza. H.	سرقسطه	<i>serkosta. sarkosta.</i>
Carthago nova. Cartagena. H.	قرطاجنه	<i>kartāgena.</i>
Compostella. Santiago de Galicia. H.	شنت ياقوب	<i>šent jākūb.</i>
Cantabria. Vizcaya. H.	بسقايه	<i>beskāja.</i>
Septa. Ceuta. M.	سبته	<i>sebta.</i>
Carmo. Carmona. H.	قرمونه	<i>karmūna.</i>
Gades. Cadiz. H.	قالص ٲ قادس	<i>kālis, kāles. kādis.</i>
Calaguris. Calahorra. H.	قلهره	<i>kalhure.</i>
Corduba. Cordova. H.	قرطبه	<i>kortba.</i>
Cauria. Coria. H.	قوريه	<i>kōria.</i>
Fezza. Fez. M.	فاس	<i>fās, fes.</i>
Fezza. Fez. M.	مدينة البيضاء	<i>medīnetul-beidā.</i>
Fez városának folyója.	واد فاس	<i>wād fēs.</i>
Fez városának folyója.	واد الجواهر	<i>wādul-ġewāhir.</i>
Fedalia. Fedala. M.	فضاله	<i>fedāla.</i>
Fraga. Fraga. H.	افراغه	<i>efrāgha.</i>
Granata. Granada. H.	غرناطه	<i>gharnāta.</i>
Concha. Cuenca. H.	كونكه	<i>kōnka.</i>
Dertosa. Tortosa. H.	طرطوشه	<i>tartūša.</i>
Dianium. Denia. H.	دانيه	<i>dānia.</i>
Daroca. Daroca. H.	دروقه	<i>darōka.</i>

Anfa. Darbeida. M.	انفا	anfā.
Durius. Duero. H.	دويره	duvira.
Ilorci. Lorca. H.	لورقه	lorca.
Elepha. Niebla. H.	لبله	lubla.
Ebora. Evora. L.	يابوره	jābūra.
Emerita. Merida. H.	مارده	mārida.
Giennum. Giennium.	جيان * جيان	gējān. gējjān.
Iaen. H.		
Caraca. Guadalajara. H.	وادي الحجارة	wādil - higiāra.
Gallæcia. Galicia. H.	جليقية	gēlikija.
Heraclea. Gibraltar. H.	جبل طارق	gēbel tārek, tāryk.
Heraclea. Gibraltar. H.	جبل الفتح	gēbelul - feth.
Hispalis. Sevilla. H.	اشبيلية	esbilia.
Jacca. Jacca. H.	جاقه	giāka.
Tariffa. Julia traducta.	طريف * طريفه	tarif. tarifa.
Tarifa. H.		
Iber. Ebro. H.	ابره	ebra.
Ilerda. Lerida. H.	لارده	lārida.
Illiturgis. Anduxar. H.	اندوجر	andūger.
Ilce. Elche. H.	الش	els.
Lusitania. Portugal.	برتقال	bortkāl, bortukāl.
Edeta. Liria. H.	لريده	leria.
Legio. Leon. H.	ليون	lejūn.
Lixa. Larache. M.	العرايش	elārāis.
Loxa. Loxa. H.	لوشه	lūša.
Lucena. Lucena. H.	اليسانه	elisāna.
Mauritania.	بلاد المغرب	bilādul - maghrib.
Marochium. Marruecos;	مراكش	merākes.
M.		

Anfa. Darbeida. M.	انفا	<i>anfā.</i>
Durius. Duero. H.	دويره	<i>duwīra.</i>
Ilorci. Lorca. H.	لورقه	<i>lōrka.</i>
Elepha. Niebla. H.	لبله	<i>lubla.</i>
Ebora. Evora. L.	يابوره	<i>jābūra.</i>
Emerita. Merida. H.	مارده	<i>mārida.</i>
Giennum, Giennium.	جيان ڭ جيان	<i>gējān. gējjān.</i>
Iaen. H.		
Caraca. Guadalajara. H.	وادي الحجاره	<i>wādil-hiġiāra.</i>
Gallæcia. Galicia. H.	جليقيه	<i>ġelīkija.</i>
Heraclea. Gibraltar. H.	جبل طارق	<i>ġebel tārek, tāryk.</i>
Heraclea. Gibraltar. H.	جبل الفتح	<i>ġebelul-feth.</i>
Hispalis. Sevilla. H.	اشبيليه	<i>ešbīlia.</i>
Jacca. Jacca. H.	جاقه	<i>ġiāka.</i>
Tariffa, Julia traducta.	طريف ڭ طريفه	<i>tarīf. tarīfa.</i>
Tarifa. H.		
Iber. Ebro. H.	ابره	<i>ebra.</i>
Ilerda. Lerida. H.	لارده	<i>lārida.</i>
Illiturgis. Anduxar. H.	اندوجر	<i>andūġer.</i>
Ilce. Elche. H.	الش	<i>elś.</i>
Lusitania. Portugal.	برتقال	<i>bortkāl. bortukāl.</i>
Edeta. Liria. H.	لريه	<i>leria.</i>
Legio. Leon. H.	ليون	<i>lejūn.</i>
Lixa. Larache. M.	العرايش	<i>el 'arāiś.</i>
Loxa. Loxa. H.	لوشه	<i>lūśa.</i>
Lucena. Lucena. H.	اليسانه	<i>elisāna.</i>
Mauritania.	بلاد المغرب	<i>bilādul-maghrīb.</i>
Marochium. Marruecos.	مراكش	<i>merākeś.</i>
M.		

Mogodor. <i>M.</i>	صويرة	<i>suwīra, suīra.</i>
Mazaganum. <i>Mazagan.</i> <i>M.</i>	بريجيا	<i>berīgīa. bureīgīa.</i>
Mazaganum.	مهدوما	<i>mehdūma.</i>
Mamora; Mehedia. <i>M.</i>	معمورة	<i>māmora.</i>
Mamora; Mehedia.	مهدية	<i>mehdīja.</i>
Melilla. <i>Melilla. M.</i>	مليلة	<i>melilla.</i>
Miquenesa. <i>Mequinez. M.</i>	مكناس * مكناس	<i>meknāsa. meknas.</i>
Mequinencia. <i>Mequinen-</i> <i>za. H.</i>	مكناس	<i>mekināsa.</i>
Julia Mirtilis. <i>Mertola.</i> <i>L.</i>	مارتلة * مرتلة	<i>mārtīla. mertīla.</i>
Marcia. <i>Marchena. H.</i>	مرجانه * مرشانه	<i>merģiāna. mersāna.</i>
Murcia. <i>Murcia. H.</i>	مرسية	<i>mursia.</i>
Marbella. <i>Marbella. H.</i>	مربله	<i>merbela.</i>
Malaca. <i>Malaga. H.</i>	مالقه	<i>mālka.</i>
Mulvia. <i>fluv. M.</i>	ملويه	<i>melwīja.</i>
Madritum. <i>Mādrīd. H.</i>	مجليط * مجريط * مدريد	<i>meģlīt. meģrīt. mādrīd.</i>
Minus. <i>Minno. H.</i>	نهر مينو	<i>nehr mīno.</i>
Numidia.	درعه	<i>derāa.</i>
Nun. <i>fluv. M.</i>	وان نون	<i>wād nūn.</i>
Oriola, Orcelis. <i>Orihue-</i> <i>la. H.</i>	اوربولة	<i>orjola.</i>
Ommrebi. <i>fluv. M.</i>	أم ربيع * أم الربيع	<i>umm rebj. umwur - rebj.</i>
Oscā. <i>Huesca. H.</i>	وشقه	<i>wuška.</i>
Oranum, Madaurus. <i>O-</i> <i>ran. M.</i>	وهران	<i>wuhrān.</i>
Olyssippo. <i>Lisboa. L.</i>	اشبونة	<i>ešbona.</i>

Mogodor. M.	صويره	<i>suwīra, suīra.</i>
Mazaganum. Mazagan. M.	بريجه	<i>berīgia. bureiġia.</i>
Mazaganum.	مهدومه	<i>mehdūma.</i>
Mamora. Mehedia. M.	معموره	<i>m'amora.</i>
Mamora. Mehedia.	مهديه	<i>mehdija.</i>
Melilla. Melilla. M.	مليله	<i>melīlla.</i>
Miquenesa. Mequinez. M.	مكناسه مكناس	<i>meknāsa. meknās.</i>
Mequinencia.	مكناسه	<i>mekināsa.</i>
Mequinenza. H.		
Julia Mirtilis. Mertola. L.	مارتله مارتله	<i>mārtila. mertila.</i>
Marcia. Marchena. H.	مرجانه مرجانه	<i>merġiāna. merśāna.</i>
Murcia. Murcia. H.	مرسيه	<i>mursia.</i>
Marbella. Marbella. H.	مريله	<i>merbela.</i>
Malaca. Malaga. H.	مالقه	<i>mālka.</i>
Mulvia. folýó. M.	ملويه	<i>melwija.</i>
Madritum. Madrid. H.	مجليط مجليط مدريد	<i>meġlýt. meġrýt. madrid.</i>
Minus. Minno. H.	نهر مينو	<i>nehr mīno.</i>
Numidia.	درعه	<i>der'a.</i>
Nun. folýó. M.	واد نون	<i>wād nūn.</i>
Oriola, Orcelis. Orihuela. H.	اوريوله	<i>orjōla.</i>
Ommrebi. folýó. M.	ام ربيع ام الربيع	<i>umm reb 'ȳ. ummur-reb 'ȳ.</i>
Oscá. Huesca. H.	وشقه	<i>wuśka.</i>
Oranum, Madaurus. Oran. M.	وهران	<i>wuhrān.</i>
Olyssippo. Lisboa. L.	اشبونه	<i>eśbōna.</i>

Calatrava, Oretum. <i>Calatrava. H.</i>	قلعة رباح	<i>kalât rebâh.</i>
Pax Augusta. <i>Badojos. H.</i>	بطلانوس	<i>batlios.</i>
Pampilo. <i>Pamplona. H.</i>	بنبلونه	<i>benbelûna.</i>
Aria. <i>Pennastor. H.</i>	حصن الزهر	<i>hosn ez-zâher.</i>
Arunda. <i>Ronda. H.</i>	رنده	<i>ronda.</i>
Rota. <i>Rota. H.</i>	روطه	<i>rota.</i>
Rabatha. <i>Rabate. M.</i>	رباط الفتح	<i>rabatul-feth.</i>
Requena. <i>Requena. H.</i>	ركوان	<i>rekwân.</i>
Segovia. <i>Segovia. H.</i>	شكوبيه	<i>šakubija.</i>
Sætabis, Fanum S. Philip- pi. <i>Xativa. H.</i>	شاطبه	<i>šâtiba.</i>
Sylva. <i>Slves. L.</i>	شلب شلف	<i>šelb. šelf.</i>
Irenopolis. <i>Santaren. L.</i>	شنترين	<i>senterin.</i>
Soria. <i>Soria. H.</i>	سوريه	<i>soria.</i>
Salmanica. <i>Salamanca. H.</i>	شلمنقه	<i>šelmanka.</i>
Molvedra; Saguntus. <i>Morviedro. H.</i>	مرباطر * مريطر	<i>morbâtir. morbeitar.</i>
Sebu. <i>fluv. M.</i>	واد سبوا	<i>wâd sebû.</i>
Zamora; Sentic. <i>Zamo- ra. H.</i>	سبوره	<i>semûra.</i>
Sucro. <i>Xucar. H.</i>	شقر	<i>šukar.</i>
Sala. <i>Sale. M.</i>	سلا	<i>selâ.</i>
Safi. <i>Safi. M.</i>	اسفي	<i>esfi.</i>
Schella. <i>M.</i>	شاله	<i>šella. šalla.</i>
Secura. <i>Segura. H.</i>	شعوره	<i>šakûra.</i>
Toletum. <i>Toledo. H.</i>	طليطله	<i>tolitla.</i>
Tagus. <i>Tojo. H.</i>	تاجه	<i>tâgia.</i>

Calatrava, Oretum.	قلعة رباح	<i>kal 'at rebāh.</i>
Calatrava. H.		
Pax Augusta. Badajos. H.	بطلوس	<i>batliōs.</i>
Pampilo. Pamplona. H.	بنبلونه	<i>benbelūna.</i>
Aria. Pennafior. H.	حصن الزهر	<i>hosn ez-zaher.</i>
Arunda. Ronda. H.	رنده	<i>ronda.</i>
Rota. Rota. H.	روطه	<i>rōta.</i>
Rabatha. Rabate.M.	رباط الفتح	<i>rabātul-feth.</i>
Requena. Requena. H.	ركوان	<i>rekwān.</i>
Segovia. Segovia. H.	شقبويه	<i>śakūbija.</i>
Sætabis, Fanum S.	شاطبه	<i>śātiba.</i>
Philippi. Xativa. H.		
Sylva. Silves. L.	شلب شلف	<i>śelb. śelf.</i>
Irenopolis. Santaren. L.	شنترين	<i>śenterīn.</i>
Soria. Soria. H.	سوريه	<i>sōria.</i>
Salmantica. Salamanca. H.	شلمنقه	<i>śelmenka.</i>
Molvedra. Saguntus.	مرباطر مريبطر	<i>morbātir. morbeitar.</i>
Morviedro. H.		
Sebu. folyó. M.	واد سبوا	<i>wād sebū.</i>
Zamora. Sentica. Zamora. H.	سموره	<i>semūra.</i>
Sucro. Xucar. H.	شقر	<i>śukar.</i>
Sala. Sale. M.	سلا	<i>selā.</i>
Safi. Safi. M.	اسفي	<i>esfī.</i>
Schella. M.	شأله	<i>śella. śālla.</i>
Secura. Segura. H.	شقوره	<i>śakūra.</i>
Toletum. Toledo. H.	طلبطله	<i>tolītla.</i>
Tagus. Tajo. H.	تاجه	<i>tāgia.</i>

Talabrica. <i>Talavera de la reina. H.</i>	طالبيره	<i>talbira.</i>
Tedla. <i>Tedles. M.</i>	تاذله	<i>tedla.</i>
Teteguina. <i>Tetuan. M.</i>	تطوان	<i>teiwān.</i>
Tarraco. <i>Tarragona. H.</i>	طركونة	<i>tarkūna.</i>
Tafileta. <i>Tafilete. M.</i>	ياफलته	<i>tāfilelt.</i>
Tensift. <i>flum. M.</i>	تانسيفت	<i>tansift.</i>
Telmesana, Tremici. <i>Tremecen. M.</i>	تلهمسان	<i>telemsan.</i>
Tarudantum. <i>Tarudant.</i>	تاردانت	<i>tarudant.</i>
Tingis. <i>Tanger. M.</i>	طنجة	<i>tanġia.</i>
Tutela. <i>Tudela. H.</i>	تطيلة	<i>tutla.</i>
Tavira. <i>Tavira. L.</i>	طابيره	<i>tabira.</i>
Turris julia. <i>Truxillo. H.</i>	طرجله * ترجاله	<i>turgella, turġiāla.</i>
Idubeda. <i>Ubeda. H.</i>	ابده	<i>ubda.</i>
Ulyssippo. <i>Lisboa. L.</i>	لشبونة	<i>lisbona.</i>
Ossuna. <i>Osuna. H.</i>	اشونة	<i>asūna, osūna.</i>
Vallisoletum. <i>Valladolid. H.</i>	بلان وليد	<i>bilād welid.</i>
Valencia. <i>Valencia. H.</i>	بلنسية	<i>belensia.</i>
Velia. <i>Velez. M.</i>	بادس	<i>badis.</i>
Vera, Virgi. <i>Vera. H.</i>	بيره	<i>bira, beira.</i>
Xera equitum. <i>Xerez de los Caballeros. H.</i>	شريشه	<i>serisa.</i>
Singilis. <i>Xenil. H.</i>	شنجل	<i>šengel.</i>

Talabrica. Talavera de la reina. H.	طلبيره	<i>talbīra.</i>
Tedla. Tedles. M.	تاذله	<i>tēdla.</i>
Teteguina. Tetuan. M.	تطوان	<i>tetwān.</i>
Tarraco. Tarragona. H.	طرکونه	<i>tarkūna.</i>
Tafileta. Tafilete. M.	تافيلت	<i>tāfīlelt.</i>
Tensift. folyó. M.	تانسیفت	<i>tansīft.</i>
Telmesana. Tremici. Tremecen. M.	تلمسان	<i>telemsān.</i>
Tarudantum. Tarudant. M.	تار دانت	<i>tarudānt.</i>
Tingis. Tanger. M.	طنجه	<i>tanġia.</i>
Tutela. Tudela. H.	تطيله	<i>tutīla.</i>
Tavira. Tavira. L.	طبيره	<i>tabīra.</i>
Turris julia. Truxillo. H.	طرجله و ترجماله	<i>turġella. turġiāla.</i>
Idubeda. Ubeda. H.	ابده	<i>ubda.</i>
Ulyssippo. Lisboa. L.	لشبونه	<i>lišbōna.</i>
Ossuna. Osuna. H.	اشونه	<i>aśūna, ośūna.</i>
Vallisoletum. Valladolid. H.	بلاد وليد	<i>bilād welīd.</i>
Valencia. Valencia. H.	بلنسيه	<i>belensia.</i>
Velia. Velez. M.	بادس	<i>bādis.</i>
Vera. Virgi. Vera. H.	بيره	<i>bīra, beira.</i>
Xera equitum. Xerez de los Caballeros. H.	شریشه	<i>śerīśa.</i>
Singilis. Xenil. H.	سنجل	<i>śenġel.</i>

Verba in vulgari idiomate maxime usitata.

Altercari.	خصام	chysām.
Abstergere.	مسح	mesh.
Adhærere.	لصق	lasak.
Ægrotare.	مرض	marad.
Asperum esse.	حروشه	hurûsha.
Abesse.	غيب	ghaib.
Abhorreere.	اکراه * کره	ikrah. kerh.
Abigere.	طارد	tard.
Abrumpere.	فسخ	fesch.
Accendere.	اشعال	isâl.
Adigere.	اجبار	igbâr.
Agnoscere.	اعتراف	itirâf.
Amovere.	دفع	defâ.
Ascendere.	صعود * طلوع	suûd. tulû.
Audire.	سمع	semâ.
Atterere.	سحق	sahk.
Audere.	اجترا * جساره	igtirâ. gesâra.
Augere.	زياده	ziâde.
Aufferre.	رفع	refâ.
Auscultare.	استماع	istimâ.
Aboriri.	سقط	sakt.
Benefacere.	احسان	ihsân.
Bullire.	غلي	ghalj.
Bibere.	شرب	shurb.
Barbam tondere.	تحفيف * تحسين	tahfif. tahsîn.
Comburare.	احراق	ihrak.

A köznyelvben leginkább használt igék.^{lxxxv}

Veszekedni.	خصام	<i>chysām.</i>
Letörölni.	مسح	<i>mesh.</i>
Kapcsolódni.	لصق	<i>lasak.</i>
Megbetegedni.	مرض	<i>marad.</i>
Durvának lenni.	حروشه	<i>hurūša.</i>
Távol lenni.	غيب	<i>ghaib.</i>
Utálni.	اكره ❦ كره	<i>ikrāh. kerh.</i>
Elűzni.	طرد	<i>tard.</i>
Felbontani, eltörölni.	فسخ	<i>fesch.</i>
Felgyújtani.	اشعال	<i>iš ‘āl.</i>
Kényszeríteni.	اجبار	<i>iġbār.</i>
Elismerni.	اعتراف	<i>i ‘tirāf.</i>
Ellökni.	دفع	<i>def‘a.</i>
Felmenni. Feljönni.	صعود ❦ طلوع	<i>su ‘ūd. tul ‘ū.</i>
Hallani.	سمع	<i>sem ‘a.</i>
Porrá törni, elkoptatni.	سحق	<i>sahk.</i>
Merészelni.	اجترا ❦ جساره	<i>iġtirā. ġesāra.</i>
Növelni, hozzáadni.	زياده	<i>ziāde.</i>
Felemelni, elvinni.	رفع	<i>ref‘a.</i>
Meghallgatni.	استماع	<i>istimā ‘.</i>
Leesni.	سقط	<i>sakt.</i>
Jót tenni.	احسان	<i>ihsān.</i>
Forrni.	غلي	<i>ghalj.</i>
Inni.	شرب	<i>šurb.</i>
Szakállat borotválni.	تحفيف ❦ تحسين	<i>tahfīf. tahsīn.</i>
Elégetni.	احراق	<i>ihrāk.</i>

Cædere.	ضرب	darb.
Calcere.	رطم	zatam.
Canere.	تغني	teghānnī.
Capere.	قبض	kabd.
Carminare lanam.	حليج	halġ.
Castigare.	تاديب	teedib.
Cavere.	احتراز * حذر	ihtirāz. hadar.
Celebrare.	مدح	medh.
Certare.	منازعة	munāzāa.
Cingere.	احاطه	ihāta.
Claudere.	شق * سد	sedd. sedd.
Cogere.	جبر	ġebr.
Colligere.	جمع	ġemā.
Colloqui.	مكالمه * مصاحبه	mukālema. musāhaba.
Cadere.	طبع * سقط	tajh. sakat.
Comedere.	اكل	ekl.
Commemorare.	ذكر	dikr.
Comparare.	تشبيه	tešbih.
Compensare.	اعواض * مكافاه	ġwād. mukāfā.
Contumelia afficere.	شتم	šetm.
Complicare.	طبي	tajj.
Computare.	حساب	hisāb.
Conciliare.	مصالحة	musāleha.
Concludere.	انهاى * ختم	iumām. chatm.
Conducere.	كرا	kirā.
Confugere.	التجأ	iltiġia.
Confundere.	خاط	chalt.
Conservare.	حفظ	hyfd. hafd.
Conterere.	طحن	tahn.
	Q	

Ütni, verni.	ضرب	<i>darb.</i>
Taposni, rálépni.	زطم	<i>zatom.</i>
Énekelni.	تغني	<i>teghannī.</i>
Megfogni, megragadni.	قبض	<i>kabḍ.</i>
Gyapjút kártolni.	حلج	<i>halǧ.</i>
Fenyíteni.	تاديب	<i>teedīb.</i>
Elkerülni, óvakodni.	احتراز ❧ حذر	<i>ihtirāz. hadar.</i>
Dicsőíteni.	مدح	<i>medh.</i>
Versenyezni.	منازعه	<i>munāza‘a</i>
Körbevenni.	احاطه	<i>ihāta.</i>
Elzárni.	شدّ ❧ سدّ	<i>šedd. sedd.</i>
Kényszeríteni.	جبر	<i>ģebr.</i>
Összegyűjteni.	جمع	<i>ģem‘a.</i>
Beszélgetni.	مكالمه ❧ مصاحبه	<i>mukālema. musāhaba.</i>
Leesni.	طيح ❧ سقط	<i>tajh. sakat.</i>
Enni.	اكل	<i>ekl.</i>
Emlékezni, említeni.	ذكر	<i>dikr.</i>
Összehasonlítani.	تشبيه	<i>tešbīh.</i>
Kárpótolni, kiegyenlíteni.	اعواض ❧ مكافاه	<i>‘ywād. mukāfā.</i>
Sértegetni.	شتم	<i>šetm.</i>
Összehajítani.	طيّ	<i>tajj.</i>
Számolni.	حساب	<i>hisāb.</i>
Kibékíteni.	مصالحه	<i>musāleha.</i>
Befejezni.	اتمام ❧ ختم	<i>itmām. chatm.</i>
Bérelni.	كرا	<i>kirā.</i>
Menedéket keresni.	التجا	<i>iltiģiā.</i>
Összekeverni.	خلط	<i>chalt.</i>
Megőrizni.	حفظ	<i>hyfd. hafḍ.</i>
Őrölni, szétmorzsolni.	طحن	<i>tahn.</i>

Convincere.	اثبات	itsbāt.
Coquere.	طبخ * تطيب	tabch. tatjib.
Circumsepire.	زرب	zerb.
Corrugari vestem.	تكشيش	tekmls.
Cunctari.	تعطيل * بطا	iatil. batā.
Cubare.	رقد	rakd.
Curare.	علاج * معالجه	ylāg. muāleġia.
Currere.	جري	ġerj.
Dare.	عطا * اعطا	ātā. iūā.
Deambulare.	تفرج	teferrug.
Dealbare.	تبييض	tabjīd.
Decipere.	غش	ghuś.
Defatigare.	انعاب	itāb.
Defendere.	محافظه	muhāfeda.
Deglutire.	بلع	belā.
Delere.	محو	mahu.
Deliberare.	مشاوره	mušauwwera.
Deligere.	اختيار	ichūjār.
Delineare.	رسم	resm.
Demergere.	غوص	ghaws.
Demonstrare.	اظهار	izhār.
Depellere.	دفع	defā.
Deprædari.	غصب * نهب	ghasb. nehb.
Depsere.	تخمير	tachmīr.
Derelinquere.	ترک	terk.
Deridere.	استهزا	istihzā.
Descendere.	نزول * هبوط	nuzul. hubūt.
Desiderare.	رغب	raghb.
Despicere.	تحقير	tahkīr.

Bizonyítani, meggyőzni.	اثبات	<i>itsbāt.</i>
Főzni.	طبخ ﴿ تطيب	<i>tabch. tatjīb.</i>
Bekeríteni, körbekeríteni.	زرب	<i>zerb.</i>
Összegyűrni, ráncolni.	تكميش	<i>tekmīš.</i>
Halogatni.	تعطيل ﴿ بطا	<i>t 'atīl. batā.</i>
Lefeküdni.	رقد	<i>rakd.</i>
Gyógyítani.	علاج ﴿ معالجه	<i>'ylāg. mu 'āleġia.</i>
Futni.	جري	<i>ġerj.</i>
Adni.	عطا ﴿ اعطا	<i>'atā. i 'tā.</i>
Sétálgatni, nézelődni.	تفرّج	<i>teferruġ.</i>
Kifehéríteni.	تبييض	<i>tabjīd.</i>
Becsapni, csalni.	غشّ	<i>ghuśš.</i>
Kifárasztani.	اتعاب	<i>it 'āb.</i>
Védeni, megőrizni.	محافظه	<i>muhāfeda.</i>
Lenyelni.	بلع	<i>bel 'a.</i>
Eltörölni.	محو	<i>mahu.</i>
Tanácskozni.	مشاوره	<i>muśāwera.</i>
Választani.	اختيار	<i>ichtijār.</i>
Körvonalaazni.	رسم	<i>resm.</i>
Elmerülni.	غوص	<i>ghaws.</i>
Kimutatni.	اظهار	<i>izhār.</i>
Elmozdítani, ellökni.	دفع	<i>def 'a.</i>
Zsákmányolni.	غصب ﴿ نهب	<i>ghasb. nehb.</i>
Dagasztani.	تخمير	<i>tachmīr.</i>
Elhagyni.	ترك	<i>terk.</i>
Kigúnyolni.	استهزا	<i>istihzā.</i>
Leereszkedni, leszállni.	نزول ﴿ هبوط	<i>nuzūl. hubūt.</i>
Vágyni, kívánni.	رغب	<i>raghb.</i>
Megvetni.	تحقير	<i>tahkīr.</i>

Destinare.	تعيين	tâjjin.
Detegere.	كشف	kešf.
Devitare.	مجانبة * اجتناب	muğîâneba. iğtinâb.
Dicere.	قول	kawl.
Differre.	تأخير	teechîr.
Diligere.	حب	habb.
Dimittere.	اطلاق	itlâk.
Discrepare.	اختلاف	ichîilâf.
Disjungere.	فك	fekk.
Disperdere.	اسراف	isrâf.
Dissecare.	تقطيع	takteÿ.
Divexare.	جور	ğewr.
Dividere.	تقسيم	taksîm.
Discere.	تعلم	teâlîlum.
Docere.	تعليم	tâlîm.
Dolare.	اكت	naht.
Donare.	اهدا	ihdâ.
Dormire.	نعس * نوم	nâs. neum, newm.
Dubitare.	شك	sekk.
Equitare.	ركوب	rukûb.
Educare.	تربيه	terbîja.
Effundere.	صت	sabb.
Emancipare.	اطلاق	itlâk.
Emendare.	اصلاح	islâh.
Emere.	شرا * اشترا	šîrâ. îstîrâ.
Eradicare.	استيصال	istîsâl.
Erigere.	نصب	nasb.
Errare.	غلط	ghalt.
Erudire.	تعليم	tâlîm.

Kiszemelni, kijelölni.	تعيين	<i>t 'ajīn.</i>
Felfedezni, feltárni.	كشف	<i>keşf.</i>
Elkerülni.	مجانبه ❧ اجتناب	<i>muğīāneba. iğtināb.</i>
Mondani.	قول	<i>kawl.</i>
Elhalasztani.	تأخير	<i>teechīr.</i>
Szeretni.	حبّ	<i>habb.</i>
Elbocsátani, elengedni.	اطلاق	<i>itlāk.</i>
Különbözni.	اختلاف	<i>ichtilāf.</i>
Kioldani, eloldozni.	فكّ	<i>fekk.</i>
Pénzt szórni.	اسراف	<i>isrāf.</i>
Szétvágni.	تقطيع	<i>takṭy'.</i>
Gyötörni, zaklatni.	جور	<i>ğewr.</i>
Felosztani.	تقسيم	<i>taksīm.</i>
Tanulni.	تعلم	<i>te 'allum.</i>
Tanítani.	تعليم	<i>t 'alīm.</i>
Faragni.	نحت	<i>naht.</i>
Ajándékozni.	اهدا	<i>ihdā.</i>
Aludni.	نعس ❧ نوم	<i>n 'as. neum, newm.</i>
Kétkelkedni.	شكّ	<i>šekk.</i>
Lovagolni.	ركوب	<i>rukūb.</i>
Nevelni.	تربيه	<i>terbija.</i>
Kiönteni.	صبّ	<i>sabb.</i>
Felszabadítani.	اطلاق	<i>itlāk.</i>
Javítani.	اصلاح	<i>islāh.</i>
Vásárolni.	شرا ❧ اشترا	<i>śirā. istirā.</i>
Gyökerestül kiirtani.	استيصال	<i>istīsāl.</i>
Felállítani.	نصب	<i>nasb.</i>
Hibázni.	غلط	<i>ghalt.</i>
Oktatni.	تعليم	<i>t 'alīm.</i>

Eruere.	اخراج	ichrāg.
Evadere.	خلاص	chalās.
Evaginare.	سل	sell.
Evellere.	تغلب	neṣf.
Evertere.	هدم	hedm.
Examinare.	تفتيش	teftiś.
Exaudire.	اجابه	iḡiāba.
Excitare.	تحريك	tahrīk.
Excogitare.	احداث	ihdās.
Excoriare.	ساح	selch.
Excusare.	اعتذار	itidār.
Exhilarare.	افراح * تفریح	ifrāh, tefrīh.
Eximere.	اخراج	ichrāg.
Exire.	خروج	ehurūg.
Existimare.	ظن	dann.
Exorbitare.	طغى	taghī.
Expandere.	بسط	bast.
Exspectare.	انتظار	inidār.
Expedit.	ارسال	irsal.
Expendere.	صرف	sarf.
Exprobrare.	متهم	minna.
Expugnare.	تسخیر	teschīr.
Extendere.	مد	medd.
Euerxe.	رفع	neṣṣ.
Facere.	صنع	sanā.
Facilitare.	تسهيل	teshil.
Fallere.	خدع	chadā.
Ferre.	حمل	haml.
Findere.	شك	sakk.

Kiásni.	اخراج	<i>ichrāḡ.</i>
Megmenekülni.	خلاص	<i>chalās.</i>
Kihúzni, kivonni.	سَلّ	<i>sell.</i>
Kihúzni.	نتف	<i>netf.</i>
Ledönteni.	هدم	<i>hedm.</i>
Vizsgálni.	تفتيش	<i>teftīš.</i>
Távolról hallani.	اجابه	<i>iḡiāba.</i>
Mozgatni.	تحريك	<i>tahrīk.</i>
Kigondolni, kitalálni.	احداث	<i>ihdās.</i>
Megnyúzni.	سلخ	<i>selch.</i>
Bocsánatot kérni.	اعتذار	<i>i`tidār.</i>
Felvidítani.	افراح و تفريح	<i>ifrāh, tefrīh.</i>
Kivenni.	اخراج	<i>ichrāḡ.</i>
Kimenni.	خروج	<i>churūḡ.</i>
Vélni, gondolni.	ظنّ	<i>dann.</i>
Letérni a helyes útról.	طغي	<i>taghj.</i>
Kinyújtani, kiteríteni.	بسط	<i>bast.</i>
Várni.	انتظار	<i>intidār.</i>
Elküldeni.	ارسال	<i>irsāl.</i>
Beváltani, átváltani.	صرف	<i>sarf.</i>
Szemére vetni.	مَنّه	<i>minna</i>
Alávetni, kihasználni.	تسخير	<i>teschīr.</i>
Kinyújtani.	مدّ	<i>medd.</i>
Levenni, lehúzni. ^{lxxxvi}	نزع	<i>nez`a.</i>
Készíteni, csinálni.	صنع	<i>san`a.</i>
Megkönnyíteni.	تسهيل	<i>teshīl.</i>
Csalni, becsapni.	خدع	<i>chad`a.</i>
Hozni.	حمل	<i>haml.</i>
Hasítani.	شقّ	<i>šakk.</i>

Finire.	تام	temām.
Firmare.	استحكام	istihkām.
Flagellare.	سوط	sawt.
Flare.	نفخ	nefh.
Flere.	بکا	bikā.
Fodere.	حفر	hufr.
Formare.	تصوير	taswīr.
Frangere.	تلاطم	telgīm.
Fricare.	حک	hakk.
Fugare.	هزم	hez̄m.
Fugere.	فرار	firār, ferr.
Fundare.	تأسيس	teesīs.
Fundere.	افراغ	ifrāgh.
Furari.	سرق	sarak.
Frangere.	هرس	hers, hurs.
Gaudere.	فرح	farah.
Germinare.	نبت	nebt.
Gloriari.	فخر	fachr.
Glutinare.	شرا	gharā.
Glutire.	بلع	belā.
Gratulari.	تهنیه	tehnija.
Gravare.	تکلیف	teklif.
Gubernare.	حکم	hukm.
Gustare.	ذوق	dewk, dūk.
Habitare.	سکن	sekn.
Hinnire.	صهال	sihāl.
Honorare.	اکرام	ikrām. tefchīm.
Horrere.	نفیر	nefr.
Humare.	دشن	defn.

Befejezni.	تمام	<i>temām.</i>
Megerősíteni.	استحكام	<i>istihkām.</i>
Megkorbácsolni.	سوط	<i>sawt.</i>
Fújni.	نفح	<i>nefh.</i>
Sírni.	بكا	<i>bikā.</i>
Ásni.	حفر	<i>hufṛ.</i>
Megformálni.	تصوير	<i>taswīr.</i>
Lelassítani.	تلجيم	<i>telgīm.</i>
Dörzsölni.	حكّ	<i>hakk.</i>
Elúzni.	هزم	<i>hezm.</i>
Menekülni.	فرار ڤرّ	<i>firār, ferr.</i>
Megalapítani.	تأسيس	<i>teesīs.</i>
Kiönteni, kiüríteni.	افراغ	<i>īfrāgh.</i>
Lopni.	سرق	<i>sarak.</i>
Eltörni.	هرس	<i>hers, hurs.</i>
Örülni.	فرح	<i>farah.</i>
Kinőni, kihajtani.	نبت	<i>nebt.</i>
Dicsekedni.	فخر	<i>fachr.</i>
Összeragasztani.	غرا	<i>gharā.</i>
Lenyelni.	بلع	<i>bel ‘a.</i>
Gratulálni.	تهنيه	<i>tehnija.</i>
Megterhelni.	تكليف	<i>teklīf.</i>
Kormányozni.	حكم	<i>hukm.</i>
Ízlelni.	ذوق	<i>dewk, dūk.</i>
Lakni.	سكن	<i>sekn.</i>
Nyeríteni.	صهال	<i>sihāl.</i>
Megtisztelni.	اكرام ڤرّ تفخيم	<i>ikrām. tefchīm.</i>
Elborzadni.	نفر	<i>nefr.</i>
Eltemetni.	دفن	<i>defn.</i>

Jaculari.	رمي	remj.
Incanescere.	شيب	šejb.
Iejunare.	صوم	saum.
Illudere.	استهزا	istihzā.
Imaginari.	زعم	zāʿm.
Immergere.	غطس	ghates.
Imminuere.	نقص	naks.
Immiscere.	خلط	chalt.
Immittere.	ادخال ٥ القا	idchal, ilkā.
Immolare.	ذبح	debh.
Impedire.	منع	menā.
Impellere.	اغرا	ighrā.
Imperare.	حكم	hukm.
Implere.	املا	imlā.
Imprimere.	ناثير	tesisīr.
Incarcerare.	سجن	suġn.
Inchoare.	ابتدا	ibtidā.
Includere.	حبس	habs.
Increpare.	عتاب	štāb.
Indignari.	غضب	ghadab.
Induere.	الباس ٥ كسا	ilbās, kisā.
Informare.	اخبار	ichbār.
Inhibere.	نهى	nehj.
Injicere.	القا	ilkā.
Injungere.	تفويذ	tafiwīd.
Inquirere.	تفحص	tefahhus.
Insequi.	تعقب	taākkub.
Instruere.	تعليم	teġhīz.
Intelligere.	فهم	fehḥm.

Eldobni.	رمي	<i>remj.</i>
Megöszülni.	شيب	<i>šejb.</i>
Böjtölni.	صوم	<i>saum.</i>
Kigúnyolni.	استهزا	<i>istihzā.</i>
Elképzelni.	زعم	<i>za‘am.</i>
Elsüllyedni.	غطس	<i>ghates.</i>
Csökkenteni, rövidíteni.	نقص	<i>naks.</i>
Összekeverni.	خلط	<i>chalt.</i>
Beküldeni, betenni.	ادخال في القا	<i>idchāl. ilkā.</i>
Leölni.	ذبح	<i>debh.</i>
Megakadályozni.	منع	<i>men‘a.</i>
Rávenni, elcsábítani.	اغرا	<i>ighrā.</i>
Uralkodni.	حكم	<i>hukm.</i>
Kitölteni.	املا	<i>imlā.</i>
Nyomot hagyni.	تاثير	<i>teetsīr.</i>
Bebörtönözni.	سجن	<i>suġn.</i>
Elkezdeni.	ابتدا	<i>ibtidā.</i>
Bezárni, bebörtönözni.	حبس	<i>habs.</i>
Szidni, szemére hányni.	عتاب	<i>‘ytāb.</i>
Haragudni.	غضب	<i>ghadab.</i>
Felölteni.	الباس في كسا	<i>ilbās. kisā.</i>
Hírül adni.	اخبار	<i>ichbār.</i>
Tiltani.	نهى	<i>nehj.</i>
Eldobni.	القا	<i>ilkā.</i>
Megbízni, rábízni.	تفويض	<i>tafwīd.</i>
Megvizsgálni.	تفحص	<i>tefahhus.</i>
Követni.	تعقب	<i>ta‘akkub.</i>
Felszerelni, ellátni.	تجهيز	<i>teġhīz.</i>
Megérteni.	فهم	<i>fehm.</i>

Intendere.	قصد	<i>kasd.</i>
Interficere.	قتل	<i>katl.</i>
Interire.	هلاک	<i>helāk.</i>
Intermittere.	اهال	<i>ihmāl.</i>
Interrogare.	سوال	<i>sūāl.</i>
Inebriari.	سکر	<i>sukr.</i>
Introducere.	ادخال	<i>idchāl.</i>
Intueri.	نظر	<i>nadar.</i>
Invadere.	هجوم	<i>hugium.</i>
Invenire.	وجد * جبر	<i>weged. ġebr.</i>
Invidere.	حسد	<i>hasad.</i>
Iocari.	مزاح * ملاغه	<i>mizāh. melāgha.</i>
Irasci.	غضب	<i>ghadab.</i>
Ire.	مشي * سير	<i>mešj. sejr.</i>
Irrigare.	تسقيه	<i>teskija.</i>
Irritare.	اضراب	<i>ighdāb.</i>
Jungere.	جمع	<i>ġemā.</i>
Juvare.	عون	<i>āun.</i>
Lacerare.	شق * تفتيع	<i>šakk. takšj.</i>
Lactare.	ارضاع	<i>irdāʾ.</i>
Lactere.	رضع	<i>ridā.</i>
Largiri.	رزق	<i>rizk.</i>
Lavare.	غسل * تصيبين	<i>ghusl. tasbīn.</i>
Laudare.	مدح	<i>medh.</i>
Laxare.	ارخا	<i>irchā.</i>
Legere.	قرا	<i>karā.</i>
Liberare.	تخليص * خلاص	<i>tachlīs. chālās.</i>
Librare.	وزن	<i>wezṇ.</i>
Ligare.	ربط	<i>rabt.</i>

Szándékozni.	قصد	<i>kasd.</i>
Megölni.	قتل	<i>katl.</i>
Meghalni, elpusztulni.	هلاک	<i>helāk.</i>
Kihagyni, elhanyagolni.	اهمال	<i>ihmāl.</i>
Kérdezni.	سوال	<i>sūāl.</i>
Lerészegedni.	سكر	<i>sukr.</i>
Bevezetni.	ادخال	<i>idchāl.</i>
Megtekinteni	نظر	<i>nadar.</i>
Megtámadni.	هجوم	<i>huġium.</i>
Találni.	وجد ❧ جبر	<i>weġed. ġebr.</i>
Irigykedni.	حسد	<i>hasad.</i>
Tréfálni.	مزاح ❧ ملاغه	<i>mizāh. melāgha.</i>
Haragudni.	غضب	<i>ghadab.</i>
Menni.	مسي ❧ سير	<i>meśj. sejr.</i>
Öntözni.	تسقيه	<i>teskija.</i>
Dühíteni.	اغضاب	<i>ighdāb.</i>
Gyűjteni.	جمع	<i>ġem‘a.</i>
Segíteni	عون	<i>‘aun.</i>
Vágni, hasítani.	شق ❧ تقطيع	<i>šakk. taktj‘.</i>
Szoptatni.	ارضاع	<i>irdā‘a.</i>
Szopni.	رضع	<i>rid‘a.</i>
Adakozni.	رزق	<i>rizk.</i>
Mosni.	غسل ❧ تصبين	<i>ghusl. tasbīn.</i>
Dicsérni.	مدح	<i>medh.</i>
Kitágítani.	ارخا	<i>irchā.</i>
Olvasni.	قرا	<i>karā.</i>
Felszabadítani.	تخليص ❧ خلاص	<i>tachlīs. chalās.</i>
Megmérni (súlyt).	وزن	<i>wezn.</i>
Összekötni.	ربط	<i>rabt.</i>

Lingere.	لحس	lahs.
Loqui.	هدره * نكلم	hadra. tekellum.
Ludere.	لعب	lâb.
Luxare.	فكى	fekk.
Mandare.	امر	amr.
Manere.	بقا	bakâ.
Manifestare.	اظهار	idhâr.
Marcescere.	نهل	debl.
Mandere.	مضغ	madgh.
Maturescere.	طيب	tajb.
Meditari.	تخميم * تامل	tachmîm. teemmul.
Mergere.	غوص	ghaus.
Metere.	حصاد	hysâd.
Migrare.	ارتحال * رحل	irihâl. rahl.
Minari.	تخويف	tachwîf.
Miscere.	خلط	chalt.
Misereri.	رحم	rahm.
Mittere.	ارسال	irsâl.
Molere.	طحن	tahn.
Monere.	نصح	nash.
Mentiri.	كذب	kidb.
Mori.	موت	mût.
Mulgere.	حلب	haleb.
Multiplicare.	تكثر	teksîr. tektîr.
Mundare.	تنقيه	tankîja.
Munire.	تحصين	tahsin.
Mutare.	تغيير * تبديل	taghjîr. tebdîl.
Narrare.	روايه * حكايه	rewaja. hikâja.
Nasci.	تولد	tewellud.
Natare.	عوم	âum.

Nyalni.	لحس	lahs.
Beszélni.	هدره ۞ تكلم	hadra. tekellum.
Játszani.	لعب	l'ab.
Kificamítani.	فكّ	fekk.
Parancsolni.	امر	amr.
Megmaradni.	بقا	bakā.
Mutatni.	اظهار	idhār.
Elhervadni.	ذبل	debl.
Rágni.	مضغ	madgh.
Éretté válni.	طيب	tajb.
Tűnődni.	تخميم ۞ تامل	tachmīm. teemmul.
Belemártani.	غوص	ghaus.
Aratni.	حصاد	hysād.
Elvándorolni.	ارتحال ۞ رحل	irtihāl. rahl.
Fenyégetni.	تخويف	tachwīf.
Összekeverni.	خلط	chalt.
Irgalmazni.	رحم	rahm.
Küldeni.	ارسال	irsāl.
Őrölni.	طحن	tahn.
Tanácsolni.	نصح	nash.
Hazudni.	كذب	kidb.
Meghalni.	موت	mūt.
Megfejni.	حلب	haleb.
Megsokszorozni.	تكثير	teksīr. tektīr.
Megtisztítani.	تنقيه	tankija.
Megerősíteni, körülbáncolni.	تحصين	tahsīn.
Változtatni.	تغيير ۞ تبديل	taghjīr. tebdīl.
Elbeszélni.	روايه ۞ حكايه	rewāja. hikāja.
Születni.	تولد	tewellud.
Úszni.	عوم	'aum.

Nectere.	عقد	âkd.
Negare.	انكار	inkâr.
Negligere.	اغال	ighfal.
Negotiari.	تسبب تجارت	tesebbud. tuğîara
Nominare.	تسميه	tesmija.
Notificare.	اعلام	ilâm.
Nubere.	تزوج	texewwug.
Nutrire.	تربيه	terbija.
Obambulare.	تفرج	teferrug.
Obedire.	اطاعة	itâd.
Obire.	طواف	tawâf.
Objurgare.	شتم	şem.
Oblectare se.	تفره	tenezzuh.
Oblivisci.	نسي	nesj.
Obsequi.	اطاعة	itâd.
Observare.	رعايه	raâja.
Obsidere.	محاصره	muhâsara.
Obsistere.	تردد	tereddud.
Obtinere.	دبل	nejl.
Obvolvere.	لف	leff.
Occidere.	قتل	kael.
Occidere solem.	غروب	ghurûb.
Occurrere.	استقبال	istikbâl.
Odisse.	بغض	boghd.
Offerre.	عرض	ârd.
Onerare.	تكليف	teklif.
Onerare navim merci-	وست	wusk.
bus.		
Onerare sclopetum.	تعمير	tâmîr.

Kötni, bogozni.	عقد	‘akd.
Tagadni.	انكار	inkār.
Elmulasztani.	اغفال	ighfāl.
Kereskedni.	تسبب في تجاره	tesebbub. tuġiāra.
Nevezni.	تسميه	tesmija.
Tudatni, közölni.	اعلام	i lām.
Házasodni.	تزوج	tezewwuġ.
Nevelni.	تربيه	terbija.
Odasétálni.	تفرج	teferruġ.
Engedelmeskedni.	اطاعه	itā ‘a
Odamenni, körbe menni.	طواف	tawāf.
Ócsárolni.	شتم	śetm.
Gyönyörködni, élvezni.	تنزه	tenezzuh.
Elfelejteti.	نسي	nesj.
Engedelmeskedni.	اطاعه	itā ‘a
Megfigyelni.	رعايه	ra ‘āja.
Ostromolni.	محاصره	muḥāsara.
Ellenállni.	تردد	tereddud.
Megszerezni.	نيل	nejl.
Befedni.	لف	leff.
Megölni.	قتل	katl.
Lenyugodni (Nap).	غروب	ghurūb.
Elébe menni, fogadni.	استقبال	istikbāl.
Gyűlölni.	بغض	boghd.
Felajánlani.	عرض	‘ard.
Megterhelni.	تكليف	teklīf.
Hajót áruval megrakni.	وسق	wusk.
Fegyvert megtölteni.	تعمير	t ‘amīr.

Operari.	عمل * فعل	āml. fiēl.
Olfacere.	شم	šemm.
Opinari.	تخمين	tachmīn.
Opponere.	تعريض	tārūd.
Ordinare.	ترتيب	tertib.
Ornare.	ترتيب	tezjīn.
Osculari.	بوس	būs.
Pabulari.	حلف	ālef.
Pacisci.	معاودة	muāheda.
Palpare.	لمس	lems.
Parare.	تدارك	tedārūk.
Parcere.	عفو	āfu.
Parere.	ولاد	wilād.
Pascere.	رعي	rāj.
Peccare.	خطا	chatā.
Pectere.	تشيط	temšit.
Pellere.	دفع	defā.
Pensare.	تفكير	tesekkūr.
Percipere.	اخذ	achd.
Percutere.	ضرب * عصا	darb. āsā.
Peregrinari.	سفر	sefer.
Perficere.	تكميل * اكبال	tekmīl, ikmāl.
Perforare.	ثقب	tsakhb.
Perire.	هلاک	helāk.
Permanere.	بقا * بقي	bakā, bikā, baki.
Permiscere.	اختلاط	ichtilāt.
Permittere.	اذن	idn.
Permutare.	بدل	bedl.
Pernoctare.	بيت	bit.

Dolgozni, csinálni.	عمل ﴿فعل﴾	‘aml. <i>fiel.</i>
Megszagolni.	شمّ	śemm.
Vélekedni.	تخمين	tachmīn.
Ellenkezni.	تعريض	t ‘arūd.
Elrendezni.	ترتيب	tertib.
Díszíteni.	تزین	tezjīn.
Csókolni.	بوس	būs.
Legelni.	علف	‘alef.
Megegyezni.	معاهده	mu ‘āheda.
Tapintani.	لمس	lems.
Felszerelni, ellátni.	تدارك	tedāruk.
Megbocsájtani, megkímélni.	عفو	‘afū.
Születni.	ولاد	wilād.
Legelni; legeltetni.	رعي	r ‘aj.
Hibázni.	خطا	chatā.
Fésülni.	تمشيط	temšīt.
Tolni.	دفع	def ‘a.
Gondolkodni.	تفكر	tefekkur.
Elvenni.	اخذ	achd.
Ütni.	ضرب ﴿فعل﴾ عصا	darb. ‘asā.
Utazni.	سفر	sefer.
Elvégezni, befejezni.	تكميل ﴿فعل﴾ اكمال	tekmīl, ikmāl.
Átfúrni.	ثقب	tsakb.
Meghalni, elpusztulni.	هلاک	helāk.
Megmaradni.	بقا ﴿فعل﴾ بقي	bakā, bikā. baki.
Keveredni.	اختلاط	ichtilāt.
Megengedni.	اذن	idn.
Elcserélni.	بدل	bedl.
Éjszakázni, megszállni.	بيت	bīt.

Persolvere.	ايغا	ifā.
Pervenire.	ورون * وصول	wurūd. wusūl.
Petere.	طلب	talb.
Placere.	عجب	âġeb.
Plantari.	غرس	ghars.
Plicare vestem.	تكميش	tekmiš.
Pœnitere.	ندم	nedm.
Polliceri.	وعد	wād.
Posse.	قدر	kadr.
Potiri.	تغلب	teghallub.
Præcedere.	سبق	sebak.
Præliari.	محاربة	muhāreba.
Prætendere.	ادعا	iddiā.
Præterire.	مرور	murūr.
Precari.	تصليہ	taslija.
Premere.	عصر	âsr.
Probare.	اثبات	itsbāt.
Probare.	تجربہ	teġriba.
Probare aurum.	تعمير	iâjir.
Probare cibum.	نوف	dūk.
Prodesse.	نفع	nefā.
Prodigere.	تلف	telf.
Prodire.	صدور	sudūr.
Profligare.	هزم	hez̄m.
Prohibere.	نہي	nehj.
Projicere in terram.	تطهير	tarjih.
Prolongare.	مد * تطويل	medd. tatwīl.
Promittere.	وعد	wād.
Proponere.	عرض	ârd.

Megfizetni.	ايفا	<i>īfā.</i>
Megérkezni.	ورود ﴿﴾ وصول	<i>wurūd. wusūl.</i>
Kérni.	طلب	<i>talb.</i>
Tetszeni.	عجب	<i>‘aġeb.</i>
Ültetni.	غرس	<i>ghars.</i>
Ruhát hajtogatni.	تكميش	<i>tekmīš.</i>
Megbánni.	ندم	<i>nedm.</i>
Megígérni.	وعد	<i>w‘ad.</i>
Képesnek lenni.	قدر	<i>kadr.</i>
Felülkerekedni.	تغلب	<i>teghallub.</i>
Megelőzni.	سبق	<i>sebak.</i>
Harcolni.	محاربه	<i>muhāreba.</i>
Állítani.	ادعا	<i>iddi ‘ā</i>
Elmenni vm mellett.	مرور	<i>murūr.</i>
Imádkozni.	تصليه	<i>taslija.</i>
Préselni.	عصر	<i>‘asr.</i>
Bizonyítani.	اثبات	<i>itsbāt.</i>
Bizonyítani.	تجربه	<i>teġriba.</i>
Aranypróbát végezni.	تعير	<i>t‘ajīr.</i>
Kóstolni.	ذوق	<i>dūk.</i>
Hasznot húzni.	نفع	<i>nef‘a.</i>
Tékozolni.	تلف	<i>telf.</i>
Előjönni.	صدور	<i>sudūr.</i>
Legyőzni.	هزم	<i>hezm.</i>
Tiltani.	نهى	<i>nehj.</i>
Földre dobni.	تطبيع	<i>tatjīh.</i>
Megnyújtani.	مدّ ﴿﴾ تطويل	<i>medd. tatwīl.</i>
Ígérni.	وعد	<i>w‘ad.</i>
Javasolni.	عرض	<i>‘ard.</i>

Protegere.	حماية	ryāna.
Prosternere.	تطبيع	tatjih.
Pugnare.	قتال	kitāl.
Pulsare.	دفع	dakk.
Punire.	تأديب	teedib.
Putare.	ظن	dann.
Putare arbores.	زهر	zebir.
Putrefacere.	عفن	ifn.
Pudere.	حشوه	hasūma.
Quærere.	تفتيش	tefīs.
Quassare arborem.	هز	hez.
Quiescere.	استراحة	istirāha.
Quietare.	تسكين	teskin.
Rapere.	نهب	nehb.
Rebellare.	عصي * طغي	ārī. taghy.
Recusare.	امتناع	imtināā.
Reddere.	رد * اعطا	redd. ita.
Redire.	رجع * رجوع	regiā, ruḡiā.
Refrigerare.	تبريد	tebrīd.
Refugere.	التجاء	ilūḡia.
Relegare.	نفي	nefj.
Remigare.	قذف	kadf.
Remove.	ابعد	ibād.
Renovare.	تجدد	teḡdid.
Repellere.	دفع	defā.
Repetere.	تكرار	tekrār.
Reputare.	حساب	hisāb.
Resarcire.	ترقيع	terkī.

Védeni, oltalmazni.	صيانہ	<i>syāna.</i>
Földre teríteni.	تطبيع	<i>taṭjīh.</i>
Küzdeni.	قتال	<i>kitāl.</i>
Kopogtatni.	دقّ	<i>dakk.</i>
Büntetni.	تاديب	<i>teedīb.</i>
Vélni.	ظنّ	<i>dann.</i>
Fát metszeni.	زبير	<i>zebīr.</i>
Elrohadni.	عفن	<i>‘uḥn.</i>
Szégyszerkezni.	حشومه	<i>hašūma.</i>
Vizsgálni.	تفتيش	<i>teḫšīš.</i>
Fát megrázni.	هزّ	<i>hezz.</i>
Pihenni.	استراحه	<i>istirāha.</i>
Megnyugtatni.	تسكين	<i>teskīn.</i>
Megragadni.	نهب	<i>nehb.</i>
Lázadni.	عصي ٲ طغي	<i>‘as̄y. taghy.</i>
Ellentmondani.	امتناع	<i>imtinā ‘a.</i>
Visszaadni.	ردّ ٲ اعطا	<i>redd. ūta.</i>
Visszatérni.	رجع ٲ رجوع	<i>reḡi ‘a, ruḡiū ‘.</i>
Hűteni.	تبريد	<i>tebrīd.</i>
Menedéket keresni.	التجا	<i>iltiḡiā.</i>
Száműzni.	نفي	<i>neḡf.</i>
Evezni.	قدف	<i>kadḡf.</i>
Eltávolítani.	ابعاد	<i>ib ‘ād.</i>
Megújítani.	تجديد	<i>teḡdīd.</i>
Elhárítani.	دفع	<i>deḡf ‘a.</i>
Ismételni.	تكرار	<i>tekrār.</i>
Kiszámítani.	حساب	<i>hisāb.</i>
Jóvátenni, helyreállítani.	ترقيع	<i>terk̄y ‘.</i>

Rescindere.	قطع	katā.
Respicere.	نظر	nadar.
Respondere.	اجابه	iġiāba.
Retardare.	تاخير	teechȳr.
Retribuere.	مجازاه	muġiāza.
Revereri.	توقير	teūkīr.
Reverti.	رجوع	ruġiū.
Ridere.	ضحك	dahk.
Rigare.	اسقا	iskā.
Rixari.	اختصام	ichtisām.
Roborare.	تشديد * تشديد	tesjīd. tesdid.
Rumpere.	كسر * كسر	hurs, hers. kesr.
Salutare.	تسليم	teslim.
Sancire.	فرض	fard.
Sarcire.	ترقيع	terkȳ.
Satiare.	اشباع	isbā.
Satiari.	شبع	šebā.
Scalpere.	نقش	naks.
Scaturire.	نبع	nebā.
Scindere.	قطع	katā.
Scire.	علم	šlm.
Scopare.	تشطيب	tesčȳb.
Scribere.	كتب	kerb.
Scrutari.	استقصا	istikisā.
Siccum esse, vel fieri.	يمس	jubs.
Sculpere.	نقش	naks.
Sedare.	تسكين	teskin.
Segregare.	فرز	ferz.

Elvágni.	قطع	<i>kat 'a.</i>
Visszanézni.	نظر	<i>nadar.</i>
Válaszolni.	اجابه	<i>iġiāba.</i>
Késleltetni.	تأخير	<i>teechȳr.</i>
Visszařizetni.	مجازاه	<i>muġiāza.</i>
Tisztelni.	توقير	<i>teūkīr.</i>
Visszatérni.	رجوع	<i>ruġi 'ū.</i>
Nevetni.	ضحك	<i>dahk.</i>
Öntözni.	اسقا	<i>iskā.</i>
Vitatkozni.	اختصام	<i>ichtisām.</i>
Megerősíteni.	تشديد ٲ تشديد	<i>tešjīd. tešdīd.</i>
Megtörni.	هرس ٲ كسر	<i>hurs, hers. kesr.</i>
Üdvözölni.	تسليم	<i>teslīm.</i>
Kötelezni.	فرض	<i>fard.</i>
Jóvatenni, helyreállítani.	ترقيع	<i>terk 'ȳ.</i>
Jóllakatni.	اشباع	<i>išb 'ā.</i>
Jóllakni.	شبع	<i>šeb 'a.</i>
Vésni, faragni.	نقش	<i>nakš.</i>
Felbugyogni.	نبح	<i>neb 'a.</i>
Vágni.	قطع	<i>kat 'a.</i>
Tudni.	علم	<i>'ylm.</i>
Seperni.	تشطيب	<i>teštȳb.</i>
Írni.	كتب	<i>ketb.</i>
Megvizsgálni.	استقصا	<i>istiksā.</i>
Száraznak lenni, vagy annak érződni.	يبس	<i>jubs.</i>
Vésni, faragni.	نقش	<i>nakš.</i>
Megnyugtatni.	تسكين	<i>teskīn.</i>
Elkülöníteni.	فرز	<i>ferz.</i>

Separare.	فَرَقَ	<i>fark.</i>
Sepire.	زَرَبَ	<i>zerb.</i>
Sepelire.	دَفَنَ	<i>defn.</i>
Serrare.	نَشَرَ	<i>nešr.</i>
Servare.	حَفَظَ	<i>hafid.</i>
Servire.	خَدَمَ	<i>chydma.</i>
Sigillare.	طَبَعَ	<i>tabā.</i>
Significare.	أَشَارَ	<i>išār.</i>
Silere.	سَكَتَ	<i>sukūt.</i>
Sitire.	مَطَشَ	<i>āteš.</i>
Solvere.	حَلَّ	<i>hall.</i>
Solvere.	تَخْلِيصَ	<i>tachīys.</i>
Somniare.	حَلَمَ	<i>hylv.</i>
Sperare.	أَمَلَ	<i>emel.</i>
Spernere.	تَحْقِيرَ	<i>tahkīr.</i>
Spondere.	ضَمِنَ	<i>damn.</i>
Spuere.	بَرَقَ	<i>bezak.</i>
Sedere.	كَالَسَ * جَلَسَ	<i>gulūs. ġiulūs.</i>
Stare.	قَامَ	<i>kijām.</i>
Stillare.	قَطَرَ	<i>katr.</i>
Stupescere.	دَهَشَ	<i>dehša.</i>
Submergere.	أَغْرَأَ	<i>ighrāk.</i>
Subridere.	تَبَسَّمَ	<i>tebessum.</i>
Subsistere.	أَقَامَ	<i>ikāme.</i>
Substituere.	تَوَكَّلَ	<i>teukil.</i>
Succensere.	غَيِظَ	<i>ghaid.</i>
Sudare.	عَرَقَ	<i>ārak.</i>
Sufficere.	كَفَايَ	<i>kefāja.</i>
Scabere.	خَبَشَ	<i>chubās.</i>

Szétválasztani.	فرق	<i>fark.</i>
Bekeríteni, körbekeríteni.	زرب	<i>zerb.</i>
Eltemetni.	دفن	<i>defn.</i>
Fűrészelni.	نشر	<i>neśr.</i>
Megőrizni.	حفظ	<i>hafđ.</i>
Szolgálni.	خدمه	<i>chydma.</i>
Pecsételni.	طبع	<i>tab ‘a.</i>
Jelölni.	اشعار	<i>iś ‘ār</i>
Csendben maradni.	سكوت	<i>sukūt.</i>
Szomjazni.	عطش	<i>‘ateś.</i>
Megoldani.	حلّ	<i>hall.</i>
Megoldani.	تخليص	<i>tachlṽs.</i>
Álmodni.	حلم	<i>hṽlm.</i>
Remélni.	امل	<i>emel.</i>
Megvetni.	تحقير	<i>tahkṽr.</i>
Garantálni.	ضمن	<i>damn.</i>
Köpni.	بزق	<i>bezak.</i>
Ülni.	گُلوس ٭ جلوس	<i>gulūs. ḡiulūs.</i>
Felállni.	قيام	<i>kijām.</i>
Csepegni.	قطر	<i>katr.</i>
Csodálkozni.	دهشه	<i>dehśa.</i>
Lenyomni, alámeríteni.	اغراق	<i>ighrāk.</i>
Mosolyogni.	تبسم	<i>tebessum.</i>
Megállítani.	أقامه	<i>ikāme.</i>
Helyettesíteni.	توكيل	<i>teukīl.</i>
Meggyűjt, felgyűjt.	غيظ	<i>ghaid.</i>
Izzadni.	عرق	<i>‘arak.</i>
Elégnek lenni.	كفايه	<i>kefāja.</i>
Vakarni.	خباش	<i>chubās.</i>

Suere.	خياطه	chijāta.
Sumere.	اخذ	achd.
Superare.	غلب	ghalb.
Superbire.	تكبر	tekebbur.
Surgere.	قيام * نوض	kijām. nūd.
Sustinere.	تحمل	tehammul.
Tacere.	سكوت	sukūt.
Tegere.	ستر	seir.
Terere.	سحق	sahk.
Timere.	خوف	chauf.
Tingere.	صبغ	sabgh.
Tollere.	زول * رد	zuwl. refed.
Tornare.	خرط	chart.
Transire.	عبور * مرور	ûbûr. murûr.
Triturare.	دراس	dirās.
Tussire.	سعال	suāl.
Tristem esse.	حزن	huzn.
Tondere.	شتر * جر	ger. ġer.
Vadare.	قطع الواد	katā el-wād.
Vadere.	مشي	mešj.
Valedicere.	وداع	widāā.
Vastare.	تخريب	tachrib.
Venari.	صيد	said.
Vendere.	بيع	biā.
Venerari.	تكریم	tekrīm.
Venire.	جي	ġej.
Verificare.	تصحيح	tashih.
Vestire.	الباس	ilbās.
Videre.	راي	rāj.

Varnni.	خياطه	<i>chijāta.</i>
Elvenni.	اخذ	<i>achd.</i>
Legyőzni.	غلب	<i>ghalb.</i>
Büszkélkedni.	تكبر	<i>tekebbur.</i>
Felegyenesedni.	قيام ❦ نوض	<i>kijām. nūd.</i>
Elviselni.	تحمل	<i>tehammul.</i>
Csendben maradni.	سكوت	<i>sukūt.</i>
Elfedni, lefedni.	ستر	<i>setr.</i>
Elkoptatni.	سحق	<i>sahk.</i>
Félni.	خوف	<i>chauf.</i>
Festeni.	صبغ	<i>sabgh.</i>
Emelni. Felvenni.	زول ❦ رفد	<i>zuwl. refed.</i>
Lekerekíteni.	خرط	<i>chart.</i>
Átmenni.	عبور ❦ مرور	<i>‘ubūr. murūr.</i>
Csépelni.	دراس	<i>dirās.</i>
Köhögni.	سعال	<i>su ‘āl.</i>
Szomorkodni.	حزن	<i>huzn.</i>
Nyírni.	كّر ❦ جرّ	<i>gezz. ġezz.</i>
Átgázolni.	قطع الواد	<i>kat ‘a el-wād.</i>
Menni.	مشي	<i>mešj.</i>
Búcsúzni.	وداع	<i>widā ‘a.</i>
Elpusztítani.	تخريب	<i>tachrīb.</i>
Vadászni.	صيد	<i>said.</i>
Eladni.	بيع	<i>bi ‘a.</i>
Megtisztelni.	تكريم	<i>tekrīm.</i>
Jönni.	جي	<i>ġej.</i>
Megerősíteni, igazolni.	تصحیح	<i>tashīh.</i>
Öltöztetni.	الباس	<i>ilbās.</i>
Látni.	راي	<i>rāj.</i>

Vilipendere.	تذليل	<i>tedlil.</i>
Vincere.	غلب	<i>ghalb.</i>
Vindicare.	انتقام	<i>inikām.</i>
Visitare.	زياره	<i>ziāra.</i>
Vituperare.	تعيب	<i>tājib.</i>
Vivere.	حياء و عيش	<i>haja. ājs.</i>
Ulcisci.	انتقام	<i>inikām.</i>
Volare.	طير	<i>tajr.</i>
Vomere.	قي	<i>kajj.</i>
Vorare.	بلع	<i>belā.</i>
Urere.	حرق	<i>hurak.</i>
Vulnerare.	جرح	<i>ġerh.</i>

انتهى نحمد الله تعالى و حسن عونه و توفيقه الجليل

G. TELEKIEK'
ALAPÍTVÁNYA

M. ACADEMIA
KÖNYVTÁRA

Megvetni.	تذليل	<i>tedlīl.</i>
Győzni.	غلب	<i>ghalb.</i>
Bosszút állni.	انتقام	<i>intikām.</i>
Meglátogatni.	زياره	<i>ziāra.</i>
Hibáztatni.	تعيب	<i>t ‘ajīb.</i>
Élni.	حياه عيش	<i>haja. ‘ajs.</i>
Bosszút állni.	انتقام	<i>intikām.</i>
Repülni.	طير	<i>tajr.</i>
Hányni.	قي	<i>kajj.</i>
Felfalni.	بلع	<i>bel ‘a.</i>
Égni.	حرق	<i>hurak.</i>
Megsebesíteni.	جرح	<i>ġerh.</i>

Befejeződött – hála a magasságos Istennek, az ő jó segítségének és kegyelmének.

Jegyzetek a fordításhoz

ⁱ A fordításban a Dombay által használt *'ayn* jelölést nem követtük, e hangnál a ma szokásos jelölést ['] használtuk. Ezenkívül megjegyzés nélkül korrigáltuk a nyilvánvaló sajtóhibákat, különös tekintettel arra, hogy a fakszimilében látható az eredeti alak. Továbbá nem követtük az átírásban időnként megjelenő nagy betűs szókezdetekeket. A fordításnál csak az ahhoz tartozó legszükségesebb dolgokat jegyezzük meg, a többi információt ezek a jegyzetek, illetve a nyelvészeti tanulmány tartalmazza.

ⁱⁱ Mauritania Tingitana, Marokkó északi részén elterült egykori római provincia, Tanger (ókori Tingis) központtal.

ⁱⁱⁱ Thomas Erpenius (1584–1624) arab nyelvtanáról ld. a nyelvészeti tanulmányt.

^{iv} Filippo Guadagnoli (1596?–1656) arab nyelvtanáról ld. a nyelvészeti tanulmányt.

^v Matthias Wasmuth (1625–1688) arab nyelvtanáról ld. a nyelvészeti tanulmányt.

^{vi} Arab nyelv, *al-'arabiyya*. Maguk az arabok is csak az írott nyelvet nevezik így.

^{vii} Helyesen: *el-lisān*. Tekintettel arra, hogy a névelőn nincs hangsúly, Dombay valószínűleg így hallotta a határozott jelzős szerkezeteket, mivel ezek esetében következetesen elhagyja a jelzett (első) szó névelőjét. Ezért az ilyen előfordulásokat a továbbiakban nem jegyezzük meg.

^{viii} Ez a sorrend nemcsak az eredeti sémi (*abġad*) sorrendtől különbözik, hanem a keleten kialakult és napjainkban általánossá vált ábécé (*alif-bā'*) sorrendtől is. A latin eredetiben időnként véletlenszerűen összekötött betűk szedését nem követtük.

^{ix} Marokkó a mai dél-Marokkó, Marrakes és környéke.

^x Fezi terület, észak-marokkói térség az Atlasz-hegységben.

^{xi} Mivel a hangok kiejtését többnyire a némethez viszonyítja, ezért magyarázza a z-t a latin alapján, nehogy c-nek ejtsék.

^{xii} A hímnemű szót Dombay itt metaforikusan használja, nincs nyelvészeti értelme, ami az általa hozott utolsó példából is egyértelmű. A *tā marbūta* („összekötött t”), azt jelenti, hogy a szó írásképe nem folytatódik, míg a *tā maḥlūqa* arra utal, hogy ki van terjesztve a t és ki kell ejteni. Akkor használják, amikor toldalékot kap a szó, pl. *ḥālatī* (anyai nagynéném).

^{xiii} Ez a régi ábécé sorrendje, az ún. *abġad*, amely követi annak az arámi írásnak az ábécé sorrendjét, amelyből az arab írást átvették, kiegészítve azokkal a betűkkel, amelyek csak az arabban léteznek. A nyugati és a keleti területeken ez utóbbi betűk sorrendje eltérő. A fiktív jelző azt jelenti, hogy a betűket emberi nevekként szavakká vonták össze: Abġad, Hawwaz, Ḥuṭṭī, Kalamun stb. A legendás történeti elképzelések szerint ezek a valójában mnemotechnikai szavak azoknak az embereknek a nevei, akik elhozták az írást az arabok számára. A betűk sorrendje egyben a betűk számértékét is jelöli: *alif-yā'* 1–10, *kāf-qāf* 20–100, *rā'-šīn* 200–1000.

^{xiv} Ennek a pontnak az értelmezése problematikus. Nem lehet mindig tudni, hogy milyen alakkal vetette össze Dombay az általa megfigyelt nyelvjárási alakokat. Megjegyzendő, hogy pl. a 'légy' esetében a szószerkezetben a ma is használt alakot (*debbān*) hozza, nem azt, amely itt szerepel.

^{xv} Az eredeti szövegben itt és időnként máshol is *testid* alakban szerepel ez a szó.

^{xvi} Ez a név időnként egy személy elsődlegesen ismert neve lesz. A modern arabban a családnevet nevezik így.

^{xvii} Az eredeti szöveg problematikus. Két, könnyen összekeverhető szó létezik a latinban és az arabban is; timsó: latin: *alumen*, arab: *šabb*; ifjú, tanítvány: latin: *alumnus*, arab *šābb*. Az arabban

egyik szó esetében sincs különbség a nyelvjárási és az irodalmi alak között. Így ennek a példának itt nincs helye.

^{xviii} Az arab írás nem felel meg az átírásnak. Az átírás a jel neve (*waṣla*), az arab írásos szó magát a kötést jelenti (*waṣl*).

^{xix} A *sukūn* 'csend' nyelvészeti jelentése magánhangzó hiány.

^{xx} Az *in* ('ha') nem szerepel a nyelvjárásban, de egyébként sem végződik magánhangzóra. Valószínűleg az *inna* ('bizony') partikulával keverhette össze. A *lākin* pedig ebben az alakban is szerepel az irodalmi arabban, nem csak a *lākinna* alakban.

^{xxi} E név helyes kiejtése 'Amr, a szó végi *wāw* betű nem ejtendő.

^{xxii} Ez az átírás mindenképpen helytelen, félig irodalmias átírás. A helyes irodalmi alak: '*Amr ḥabasahu abūhu*, a helyes nyelvjárási alak: '*Amr ḥabsu(h) abū(h)*.

^{xxiii} Az eredeti latin szövegben feltehetően sajtóhiba miatt szerepel a „tárgyatlan jelentésű ige” a tárgyas ige helyett. Ugyanígy sajtóhiba a *ṣāḥibuhu* alak a *ṣāḥibahu* helyett.

^{xxiv} A latinban az *eotum* nyomdahiba *eorum* helyett.

^{xxv} Feltehetőleg török hatásra, Dombay azt gondolta, hogy az irodalmi arabban a *ح*-ot *ḥ*-nek kell ejteni.

^{xxvi} Tulajdonképpen jelentése a hegy lába, ill. az ott elterülő síkság.

^{xxvii} A néphit szerint szerencsétlen napot okozhat az itt felsorolt és hozzájuk hasonló szavak használata, ezért azok helyett eufemisztikus módon más szavakat használnak: a seprű helyett a takarítás megkönnyítő eszközt, a tű helyett a kis kulcsot, a keserű helyett az édest.

^{xxviii} Ez az arab *ǧazm* (جزم) szó, Dombay azért használta itt a *g* hangot jelölő *گ* betűt, mert el akarta kerülni a *ǧ* (ج) nyelvjárási *zs* ejtését.

^{xxix} Muḥammad b. Muḥammad al-Šarīšī, ismert nevén al-Ḥarrāz (megh. 718/1318), az andalúziai Šarīš (mai Jerez de la Frontera) városában született, haláláig a marokkói Fezben élt tudós műve, amely mindmáig a Korán helyesírását taglaló rövid, verses művek egyik legfontosabbika. A mű teljes címe: *Mawrid az-ẓamʿān fī rasm aḥruf al-Qurʿān*.

^{xxx} A mű teljes címe: *al-Muqaddima al-āǧurrūmiyya fī mabādiʾ ʿilm al-ʿarabiyya*. Szerzője: az Ibn Āǧurrūm néven híressé vált, berber származású, fezi Abū ʿAbdallāh Muḥammad b. Dāwūd aṣ-Šanhāǧī (672–723/1273–1323). Mái ez a legnépszerűbb rövid arab nyelvtani összefoglalás.

^{xxxi} Helyesen 1631-ben.

^{xxxii} A *Lāmiyyat al-afʿāl* az *Alfiyya* szerzőjének, Ibn Māliknak a műve. Dombay véleményével ellentétben, a cím első szava csak arra utal, hogy a verssorok *lām* betűre végződnek, ún. *lāmiyya maftūḥa*, vagyis az *l* után minden sorban *a* az utolsó magánhangzó, amelyet – a vers miatt – hosszan, *alif*fel kell írni.

^{xxxiii} *Naẓm Ibn ʿĀšir*, teljes címén: *al-Muršid al-muʿīn ʿalā ḍ-ḍarūrī min ʿulūm ad-dīn*. Szerzője ʿAbd al-Wāḥid Ibn ʿĀšir (990–1040/1582–1631), fezi vallástudós.

^{xxxiv} Muḥammad b. Yūsuf as-Sanūsī at-Tilimsānī (830–895/1426–1490), teológus és tanár.

^{xxxv} Ibn Abī Zayd al-Qayrawānī (310–386/922–996), kajraváni jogtudós.

^{xxxvi} Ḥalīl b. Ishāq al-Ġundī (megh. 767/1374) egyiptomi málíkita vallástudós.

^{xxxvii} Muḥammad b. Ismāʿīl al-Buḥārī (194–256/810–870), a Mohamed prófétára visszavezetett helyesnek tartott (*Ṣaḥīḥ*) hagyományok (*ḥadīṭ*) gyűjteményét az iszlám világban a Korán után a második legszentebb könyvnek tartják.

^{xxxviii} A *Ṣaḥīḥ Muslim* a második számú helyesnek tartott hagyománygyűjtemény. Szerzője Muslim b. al-Ḥaǧǧāǧ (206–261/815–875).

xxxix A mű címe helyesen: *Muwaṭṭa'*, szerzője Mālik b. Anas (93–179/711–795), nem Ibn Mālik, ahogy Dombay írja.

^{xl} A *Ḥikam* (aforizmak) című mű szerzője Ibn 'Aṭā Allāh as-Sakandarī (658–709/1259–1310), a misztikus sádzilijja rend megszervezője és elterjesztője. Nem magyarázó mű, tartalmát Dombay a szerző tevékenysége alapján feltételezte.

^{xli} A *tafsīr* szó kommentárt jelent, amelyet azonban csak a Korán magyarázataira használnak. Más művek kommentárjának a neve *ṣarḥ*.

^{xlii} Abū Yahyā Ibn 'Āṣim (790–860/1388–1456) granadai málíkita jogtudós, bíró.

^{xliii} A szerző Ġalāl ad-Dīn 'Abd ar-Raḥmān al-Qazwīnī, Ḥaṭīb Dimašq (1268–1338). A mű, Dombay véleményével ellentétben, nem teológiai, hanem retorikai munka, amelyben a szerző as-Sakkākī (1160–1229) *Miftāḥ al-'ulūm* című tudományos enciklopédiájának a retorikáról szóló részét foglalja össze.

^{xliv} Ibn as-Subkī dogmatikai könyvének (*kitāb*) teljes címe: *as-Sayf al-mašhūr fī ṣarḥ 'aqīdat Abī Maṣṣūr* „A híres kard, vagyis Abū Maṣṣūr [al-Māturīdī] dogmatikájának magyarázata”. Tāġ ad-Dīn Ibn as-Subkī (727–771/1327–1380) leghíresebb műve a sáfíita jogtudósok életrajzainak gyűjteménye (*Ṭabaqāt aš-šāfi'īyya*).

^{xlv} Ismeretlen szerző *Muḥtaṣar* című művének részlete, amelyben a málíkita iszlám jog Korán szerinti örökösödési törvényeit (*farā'id*) fejt ki. A 18. században Muḥammad b. Aḥmad Binnīs (1160–1214/1747–1798) írt hozzá kommentárt *Baḥġat al-baṣar fī ṣarḥ Farā'id al-Muḥtaṣar* címmel.

^{xlvi} *Kitāb al-Muqni' fī ḥisāb aš-šuhūr bi-l-'aġamī wa-l-'arabī wa-l-manāzil wa-l-burūġ*. A verseszedett csillagászati mű a következő címen vált ismertté: *al-Muqni'*, *naẓm as-Sūsī fī 'ilm al-falak*. Szerzője: Muḥammad b. Sa'īd as-Sūsī al-Mirġitī (megh. 1089/1678).

^{xlvii} A művet és szerzőjét nem sikerült beazonosítani. A cím a tunéziai Rādis városából származó szerzőre utalhat.

^{xlviii} A mű szerzője Abū l-Qāsim Aḥmad b. 'Abdallāh al-Ġāfiqī (megh. 426/1035), Európában is híressé vált andalúziai csillagász, aki Ibn aš-Šaffār („a rézműves fia”) néven volt ismert. E művének latin fordítását még Johannes Kepler is használta.

^{xlix} Abū l-Ḥasan 'Alī b. Muḥammad al-Qalaṣādī (815–891/1412–1486), andalúziai matematikus leghíresebb műve, címe *Kašf al-asrār 'an 'ilm ḥurūf al-ġubār*.

^l A verses aritmetika szerzője Muḥammad b. Aḥmad Ibn Ġāzī al-Miknāsī (841–910/1437–1513), aki számos tudományág jeles művelője volt.

^{li} A mű szerzője Muḥammad b. Aḥmad b. 'Abd al-Malik al-Fištālī (megh. 779/1377) málíkita jogtudós, aki híres volt ékesszólásáról. A mű teljes címe *al-Fā'iq fī aḥkām al-waṭā'iq*.

^{lii} A mű szerzője Abū l-'Abbās Aḥmad [nem Muḥammad] b. al-Ḥasan Ibn 'Arḍūn (megh. 992/1584) marokkói bíró, vallástudós. Műve további címeken is ismert: *al-Lā'iq li-mu'allim al-waṭā'iq*, *al-Lā'iq li-'ilm al-waṭā'iq*.

^{liii} Az algériai Szahara egyik, Tawāt nevű térségéből származó szerzőt nem lehet pontosan beazonosítani. A mű, illetve a műfaj – Dombay nézetével ellentétben – nem a kézirat címlapjának formázásáról szól, hanem a mágikus könyvek táblázatainak az elkészítési módjáról.

^{liv} A 96 sorból álló verses tankönyv teljes címe *Naẓm ar-rāmiza fī l-'arūd wa-l-qāfiya*. Szerzője Dīyā' ad-Dīn Abū Muḥammad 'Abdallāh b. Muḥammad al-Ḥazraġī (590k.–626/1194–1229).

^{lv} Filippo Guadagnoli, *Breves arabicae linguae institutiones*. Roma: Ex Typographia sac. congregationis de Propaganda Fide, Excudebat Ioseph Daud Luna Maronita, 1642, 286.

^{lvi} A mű első kiadását Guadagnoli tette közzé, előbb említett arab nyelvtanának függelékeként, Guadagnoli 1642: 286–299.

^{lvii} Ibn Sīnā (370–427/980–1037) *al-Qānūn fī ṭ-ṭibb* című műve fordításban még a 19. század első felében is használatban volt az európai orvostudományi képzésekben.

^{lviii} Dombay megfogalmazásában a történet szó nem értelmezhető. A *ḥadīṭ* csak Mohamed próféta hagyományait és mondásait tartalmazza.

^{lix} A *taṣrīf*, amelyet Dombay grammatikának fordított, a morfológiát jelenti.

^{lx} A *taṣawwuf* jelentése misztika, nem aszkézis.

^{lxi} Helyesen: *manṭiq*.

^{lxii} Jóllehet az *ʿarūd* szó szerint csak a versmértéktant jelenti, általában az egész verstanra kiterjesztve használják, beleértve a *qāfiya*, azaz a rímek tanát is.

^{lxiii} Az *adab* nem filozófiát jelent, hanem műveltségi tant, amely magába foglalta minden tudománynak azt a részét, amelyet egy művelt embernek tudnia kellett. A filozófia nem tartozott ebbe a körbe.

^{lxiv} A mű tartalmára vonatkozóan ld. az liii. jegyzetet.

^{lxv} Helyesen: *ساعة إلا ربع sāʿa illa rubʿ*.

^{lxvi} Egyes hónapok neveinél nem a muszlim időszámítás szokásos holdhónapjainak neveit használják, hanem az abban a hónapban lévő jeles eseményekről, ünnepekről nevezik azokat el. A *muḥarram* hónapot a tizedik napi *ʿāšūra* ünnepéről, a *rabīʿ al-awwal* hónapot Mohamed próféta születésnapjáról (*mulūd*), míg a két utánuk következő hónapot az előzőek függelékének (*šāyī*) nevezve. A *šawwāl* a böjt megtörése ünnepének a hónapja, a zarándoklatot megelőző *dū l-qaʿda* hónap a nevét a tevék és árucikkek összegyűjtéséről, szállításáról kapta, míg a *dū l-ḥiġġa* a nagy, vagy áldozati ünnep hónapja.

^{lxvii} Mohamed próféta születésnapjának hónapja. Irodalmi arab alak: *mawlid*.

^{lxviii} Főzött datolyából vagy fűgéből készített alkohol tartalmú ital, melyet a marokkói zsidók készítettek.

^{lxix} A szó irodalmi arabban magát a pókot jelenti, nem a pókhálót.

^{lxx} Az észak-afrikai nyelvjárások őrzik e szó eredeti jelentését, amely ma az irodalmi arabban és a keleti területeken bazsalikomot jelent.

^{lxxi} Jogi elnevezés.

^{lxxii} Dombay fordításában „hozomány”, ez azonban nem helyes, mivel nem a menyasszony viszi a házasságba, hanem a vőlegény adja a menyasszonynak a házasság előtt. Összege és összetétele mindig megállapodás kérdése. Enélkül az iszlámban érvénytelen a házasság. A magyarban nincs rá megfelelő szó, még a „jegyajándék” is félrevezető, mivel az nem kötelező.

^{lxxiii} Minden más forrás szerint ez a szó rövid i-vel van, Dombay valószínűleg a véghangsúly miatt írta így.

^{lxxiv} Rendszerint nőnemű alakban fordul elő: *kurrāsa*.

^{lxxv} A 16. sz. végén uralkodott szaadita szultán Aḥmad al-Manšūr nevére visszamenő átlátszó, vékony, hosszú női ruhadarab, amelyet a nők a vastag kaftán felett viseltek.

^{lxxvi} Dombay szótárában *caligae* = bakancs szerepel, ami nyilvánvalóan tévedés.

^{lxxvii} Az *electuarium* összefoglaló néven ismert, növényi eredetű, pépes gyógyszereket az ókortól kezdve előszeretettel használták.

^{lxxviii} Az észak-marokkói nők viselete, amelyet a derekuk köré tekerve hordtak.

^{lxxix} Dozy (1881: II, 283) idézett forrásai szerint a szó helyes alakja حسكة.

^{lxxx} A szónak ez a jelentése más források alapján nem igazolt. Ld. pl. García 2015:589.

^{lxxxi} A latin *dolabra* szót Dozy (1881: II, 212) Dombayra hivatkozva szekerceként (francia: *hachette*) értelmezi. Más forrásban a szó nem szerepel.

^{lxxxii} Míg korábban maga Dombay is a szó jelentését „vízkerék”-nek írta, ezen a helyen a „vízimalom” jelentést adja meg, amely más forrásból nem igazolható.

^{lxxxiii} A gyapjú vagy bőr tömörítését végző személy.

^{lxxxiv} A marokkói *ğayta* nevű hangszeren játszó személy.

^{lxxxv} Dombay nem az igék teljes szótári alakját adja meg, hanem csak az arab *maşdar*, ill. a latin *infinitivus* alakokat, amelyek mindkét nyelvben megfeleltethetők a főnévi igenévnek.

^{lxxxvi} A latin *euerxe* sajtóhiba, helyesen *exuere*.

Dombay síremléke a weidlingi temetőben (Molnár Gábor fotója, 2024)

